T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MÜSTAKİM MUSTAFA NİYAZİ'NİN SOHBETÜ'L-GAYE İSİMLİ ESERİNİN İNCELENMESİ

(Transkripsiyonlu Metin-İnceleme)

TUĞBA GÜNERTÜRK

2501160138

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ CEMAL AKSU

İSTANBUL - 2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS

TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı	:	TUĞBA GÜNERTÜRK	**Numarası**	:	2501160138
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı	:	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI / ESKİ TÜRK EDEBİYATI / Y.LİSANS	**Danışmanı**	:	DR ÖĞR. ÜYESİ CEMAL AKSU
Tez Savunma Tarihi	:	24.05.2018	**Saati**	:	14:30
Tez Başlığı	:	" Müstakim Mustafa Niyazi'nin Sohbetül'l-Gaye İsimli Eserinin İncelenmesi (Transkripsiyonlu Metin-İnceleme) "			

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin **36. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / ~~RED~~ / ~~DÜZELTME~~)
1- PROF. DR. AZMİ BİLGİN		Kabul
2- PROF. DR. HAKAN TAŞ		Kabul
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ CEMAL AKSU		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. ABDÜLKADİR EMEKSİZ		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ SONGÜL AYDIN		

ÖZ

MÜSTAKİM MUSTAFA NİYAZİ'NİN

SOHBETÜ'L-GAYE İSİMLİ ESERİNİN İNCELENMESİ

(Transkripsiyonlu Metin –İnceleme)

TUĞBA GÜNERTÜRK

Bu çalışmada, 18.yüzyılda yaşamış olan ancak kaynaklarda hayatı hakkında çok fazla bilginin bulunmadığı Nakşibendî şeyhlerinden Müstakim Mustafa Niyâzi'nin H.1164/1750-1751 yılında kaleme almış olduğu Sohbetü'l-Gâye adlı eseri incelenmiştir. Tasavvufi mahiyetteki bu eserin anlaşılması, Tasavvuf Edebiyatına ışık tutması ve kaynak teşkil etmesi açısından önem arz etmektedir. Bu tezde öncelikle 18.yüzyıl hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra Mustafa Niyâzi'nin hayatı ve eserleri üzerinde durulmuş ve devamında Sohbetü'l-Gâye isimli eseri içerik bakımından incelenmiştir. Eserde geçen Tasavvufi Terim ve Unsurlar belirlenerek her birinin ayrıntılı izahı yapılıp eserde geçen âyet, hadis ve dualar tespit edildikten sonra metnin transkripsiyon alfabesiyle Latin harflerine aktarımı gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Müstakim Mustafa Niyâzi, tasavvuf, 18.yüzyıl, Nakşibendî, şeyh, âyet

ABSTRACT

A STUDY OF SOHBETÜ'L-GAYE

BY MÜSTAKİM MUSTAFA NİYAZİ

(Transcriptional Text-Review)

TUĞBA GÜNERTÜRK

Sohbetü'l-Gaye, which was written in H.1165/1750-1751 by one of the Naqshbandi sheikhs Müstakim Mustafa Niyazi who lived in 18th century and there isn't much information about, has been reviewed in this study. The understanding of this work in the mystical nature is of importance in terms of shedding light on sufi Literature and forming a resource. In this thesis, after a brief information about the 18th century, the life and works of Mustafa Niyâzi have been emphasized and Sohbetü'l Gaye has been examined in terms of the content. The sufi terms and elements in the work "Sohbetü'l-Gaye" has been determined and detailed explanations of each one were made and after that verses, hadith and prayers mentioned in the work also has been determined, the text was transcribed to the Latin alphabet.

Key words: Müstakim Mustafa Niyâzi, Sufi, 18th century, Naqshbandi, sheikh, verse

ÖNSÖZ

Bu tezin amacı, XVIII.yüzyılda yaşamış olan Müstakim Mustafa Niyâzi'nin tasavvufi konuları işlemiş olduğu Sohbetü'l-Gâye isimli eserinin latin harflerine aktarılarak incelenmesidir.

Tezkirelerde ve farklı diğer kaynaklarda kendisiyle ilgili bilgiye ulaşmanın pek mümkün olmadığı Müstakim Mustafa Niyâzi, eserlerinde kendisini Nakşibendi şeyhi olarak tanıtmıştır. Eserlerinin özüne baktığımızda da onun ilmi açıdan zengin bir birikime sahip olduğu anlaşılmaktadır. Sohbetü'l-Gâye isimli eseri de bu derin tasavvuf bilgisinin güzel bir yansımasıdır. Mustafa Niyâzi, metnin genelinde didaktik bir üslubun yanında metaforik bir anlatım tarzını da tercih ederek anlam açısından çok katmanlı bir eser ortaya koymuştur. Manevi olarak Allah'a doğru yolculuğa çıkan sâlikin bu yolculukta uyması gereken adâb ve usuller ile kaçınması gereken vaziyetler hakkında bilgiler verilmiştir. Tasavvufta ve özellikle Nakşibendilikte önemli bir yere sahip olan latife bahsi üzerinde sıkça durulmuş ve anlatılan bir çok şey insanda var olduğu düşünülen bu latifelere dayandırılmıştır. Eserin dili, içinde bir çok dini terim ve unsuru barındırıyor olmasından dolayı biraz ağırdır fakat müellif, anlattıklarını çeşitli örneklerle destekleyerek anlaşılabilmeyi başarmıştır.

Altı bölümden oluşan çalışmamızın "Giriş" bölümünde 18.yüzyıl ve müellifimizin mensup olduğu Nakşibendî Tarikatı hakkında kısa bir bilgiye yer verilmiştir. Birinci bölümde müellifin hayatı ve eserleri incelenmiştir. İkinci bölümde Sohbetü'l-Gâye'nin mahiyeti ve konusu hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde eserde yer alan konu başlıkları ve içerikleri üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümde eserde geçen Dini-Tasavvufi terim ve unsurlar incelenmiştir. Beşinci bölüm eserdeki âyet, hadis ve duaların belirtildiği kısımdır. Altıncı bölüm ise Sohbetü'l-Gâye isimli eserin transkripsiyon alfabesiyle Latin harflerine aktarıldığı metin kısmıdır. Bu bölümde eserin İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 891 numaralı nüshasına ek olarak Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi Bölümü 361/2 numaralı nüshasından faydalanılmıştır. Çalışmamızın temelini

oluşturan 891 numaralı nüshada eksik olduğu tespit edilen kısımlara dair tüm eklemeler ile iki nüsha arasındaki bütün farklılıklar çalışmamız içerisinde belirtilmiştir. Sonuç bölümünde genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra "Kaynakça" bölümünde çalışmamız esnasında yararlandığımız kaynakların künyeleri belirtilmiştir. Eserin üzerinde çalıştığımız nüshası da Ek kısmında verilmiştir.

Bu tezin her aşamasında benden yardımını ve ilgisini esirgemeyen saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Cemal Aksu'ya sabrı ve desteği için çok teşekkür ederim.Lisans eğitimim boyunca üzerimde büyük emekleri olan hocalarım Prof. Dr. Muhammet Nur Doğan, Prof. Dr. A.Azmi Bilgin, Dr. Öğr. Üyesi Esra Egüz'e ve Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Araştırma Görevlilerine, tezin hazırlanma sürecinde metinlere ulaşabilmek için arşivlerine başvurduğum İ.Ü Nadir Eserler Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi ve Beyazıt Devlet Kütüphanesi yetkililerine, tezimde geçen Arapça ibâreler için yardımına başvurduğum Doğu Dilleri Ve Edebiyatları Bölümü Öğretim üyesi Prof. Dr. Mehmet Yavuz'a, bu süreçte daima yanımda olan arkadaşlarıma, hayatım boyunca her zaman arkamda durup beni destekleyen başta annem olmak üzere tüm aileme ve özellikle bu süreçte beni en iyi şekilde yönlendirip maddi manevi desteğiyle her zaman yanımda olan abim Mahmut Hadi Günertürk'e çok teşekkür ederim.

TUĞBA GÜNERTÜRK

İSTANBUL-2018

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **iii**

ABSTRACT ..... **iv**

ÖNSÖZ ..... **v**

İÇİNDEKİLER ..... **vii**

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ ..... **xiii**

KISALTMALAR LİSTESİ ..... **xiv**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜSTAKİM MUSTAFA NİYAZİ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. Müstakim Mustafa Niyazi'nin Hayatı 5

1.2. Eserleri 6

1.2.1. Sülûkü'l-Kavîm ve's-Sırâtu'l-Müstakîm 7

1.2.2. Mûcibü'l-İkan li-Ehli'l Furkân 7

İKİNCİ BÖLÜM

SOHBETÜ'L- GAYE

2.1. Sohbetü'l-Gâye'nin Konusu 8

2.2. Metne Esas Alınan Nüshanın Tanıtımı 9

2.3. Diğer Nüshalar 10

2.4. Metni Hazırlarken Takip Edilen Yollar 15

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESERDEKİ KONU BAŞLIKLARI

3.1. Sohbet 18

3.2. Sohbet-i Tercüme-i Tahkîk-i mâ-sebâk 18

3.3. Sohbet-i Taksîmü'l-Kur'ânî ile's-selâseti 19

3.4. Sohbet-i Tahkîk-i İnsan-ı Rûhâni Ve Cismâni 22

3.5. Sohbet-i Tahkîk-i İnsan-ı Rûhâni ve Beyân-ı Hatt-ı Üstüvâ 22

3.6. Sohbet-i Tahkîk-i Letâyif-i Seb'u'l-Mesânî fî Vücûdi'l-insân 26

3.7. Sohbet-i Tatbîk-i Hılkat-i Semâvâtı ve'l Arzı bi'l-insân 27

3.8. Sohbet-i Tatbîk-i İstidâre-i Ezmine bi'l-insân 27

3.9. Sohbet-i Tatbîk-i İstidâre-i Sene bi'l-insân 28

3.10. Sohbet-i Tatbîk-i İstidâre-i Şemsi bi'l-insân 28

3.11. Sohbet-i Tatbîk-i Edvâr-ı Arşiyye bi'l-insân 29

3.12. Sohbet-i Tahkîk-i Edvâr-ı Arşiyye bi-i'tibâr-ı hurûfi't-teheccî ... 29

3.13. Sohbet-i Tahkîk-i Kevnü's-Sûfi İbn-i Vakt 30

3.14. Sohbet-i Tahkîk-i Deccâl-i Enfüsî Derbeyân-ı Mehdî ve İsâ-yı Enfüsî 30

3.15. Sohbet-i Tahkîk-i Dabbetü'l-Arz-ı Enfüsî 31

3.16. Sohbet-i Tahkîk-i Zelzele-i 'Azîme-i Enfüsiyye ve Ye'cûc ve Me'cûc-i Enfüsî 32

3.17. Sohbet-i Tahkîk-i Duhân-ı Mübîn-i Enfüsî 33

3.18. Sohbet-i Tahkîk-i Tulu'u'ş-Şems-i Mağrib-i Enfüsî 34

3.19. Sohbet-i Tahkîk-i Ayât-ı Fâtiha-i Zâhiriyye ve Bâtıniyye bi-letâyifi'l-insân 34

3.20. Sohbet-i Tahkîk-i Kevnü's-sıfâtı's-sübûtiyye ve's-selbiyye menbâ-ı mâ zikr 35
3.21. Sohbet-i Tahkîk-i Merâtib-i Kelâmiyye bi-i'tibâri'l-mütekellim.. 35
3.22. Sohbet-i Tahkîk-i Merâtib-i Esmâiyye bi-i'tibâri'l-hurûf 36
3.23. Sohbet-i Tahkîk-i musılâtu'l ile'l ve'n-netâyic 36
3.24. Sohbet-i Taksimü'l- insâni'r-rûhâni ve'l-cismâni bi-itibâri's-sıfatı's-sübûtiyye ve's-selbiyye 37
3.25. Sohbet-i Tahkîk-i Sıfât-ı Sübûtiyye ve's-selbiyye li'l-Hakk-ı Te'âlâ 38
3.26. Sohbet-i Tahkîk-i Kâşife li's-sıfâtı's-selbiyye'l-ulâ 40
3.27. Sohbet-i Tahkîki's-selbiyye's-sâniyyeti li'l-Hakk-ı Te'âlâ 41
3.28. Sohbet-i Tahkîk-i Mazhariyyet-i Hâze'l-Hadîs 42
3.29. Sohbet-i Tahkîk-i Âmil-i Hâze'l-Hadîs 42
3.30. Sohbet-i Tahkîk-i Kâidetü't-Tedâhul ve't-tezammun 43
3.31. Sohbet-i Tahkîk-i Latîfe-i Ahfâ fî Vücûdi'l-insân 44
3.32. Sohbet-i Tahkîk-i Kalıb fi Vücûdi'l-insân 45
3.33. Sohbet-i Tahkîk-i Latîfe-i Kalb fî Vücûdi'l-insân 45
3.34. Sohbet-i Tahkîk-i Latîfe-i Ruh fî Vücûdi'l-insân 46
3.35. Sohbet-i Tahkîk-i Latîfe-i Hafâ fî Vücûdi'l-insân 47
3.36. Sohbet-i Tahkîk-i Latîfe-i Sırr fî Vücûdi'l-insân 48
3.37. Sohbet-i Tahkîk-i Latife-i Nefs-i Nâtıka fî Vücûdi'l-insân 51
3.38. Sohbet-i Tahkîk-i Kevnü'l-letâyifü's-seb'atü'l-enbiyâi ve'l-Murselîn 52
3.39. Sohbet-i Tahkîk-i Ukûlü'l-aşereti fi'l-insân ve'l li esmâi ve'l aşereti fi'l-fâtihati 54

3.40. Sohbet-i Derbeyân-ı Tahakkuk-ı ittisâli'l-hüviyyeti ile'n-nefes bi'l-hareketi ve beyân-ı hakikati bi'l-Muhammediyye es-sâriyeti li'l- vücûd 57
3.41. Sohbet-i Derbeyân-ı Tahkîk-i Huş Der Dem 57
3.42. Sohbet-i Tahkîk-i Kevnü'l-'ömr-i te'addüd-i enfâsi bi-isbâtı hâze'l-hadîs 58
3.43. Sohbet-i Derbeyân-ı Tahkîk-i Aynı Kaide-i Sûfiyye Kuddisallahu Enfâsehum 59
3.44. Sohbet-i Tahkîk-i Muhâlif-i mâ-sebak 60
3.45. Sohbet-i Tahkîk-i Mazmûn-ı hâze'l-kelâm 61
3.46. Sohbet-i Tahkîk-i Aksü'l-Müstevî bi-ıstılahı'l-mantık 62
3.47. Sohbet-i Tahkîk-i İsti'âretü's-sûfiyye el-'aksü'l-müstevî bi-Istılâhı'l-mantık 63
3.48. Sohbet-i Tahkîk-i Kevnü'l-eşyâ sıfâtullahi Te'âlâ.....63
3.49. Sohbet-i Derbeyân-ı Tahkîku'l-hayâlatı ve'z-zilâli bi-işâreti aynı beyt-i Mesnevi-i Mevlevî kuddise sırrahu 64
3.50. Sohbetü'l-Nazm 67
3.51. Sohbet-i vukû'u'l-ferâğ 67

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİNİ-TASAVVUFİ TERİM VE UNSURLAR

ALLAH 68
Allah'ın İsimleri 68
Allah'ın Sübûti Sıfatları 72

Allah'ın Selbi Sıfatları 73
4.1. Adâb 73
4.2. Ahiret 74
4.3. Akıl 75
4.4. Alem 76
4.4.1. Alem-i Dünya 76
4.4.2. Alem-i Emr 77
4.4.3. Alem-i Ervah 77
4.5. Arif 78
4.6. Arş 78
4.7. Bâtın 79
4.8. Cehennem 80
4.9. Celâl 81
4.10. Cem' 82
4.11. Cem'u'l-Cem 82
4.12. Cem-i Ehâdiyyet 83
4.13. Cem-i Sarf 83
4.14. Cennet 84
4.15. Fark 84
4.16. Hakikat-i Muhammediyye 85
4.17. Hûş Der Dem 86
4.18. İbnü'l-Vakt 87
4.19. Latife 88
4.20. Melekler 90
4.21. Nefs 91

4.21.1. Nefs-i Emmâre 93
4.21.2. Nefs-i Levvâme 93
4.21.3. Nefs-i Nâtıka 93
4.22. Sâlik 94
4.23. Sûfi 95

BEŞİNCİ BÖLÜM

AYET, HADİS VE DUALAR

5.1. Ayetler 98
5.2. Hadisler 106
5.3. Dua, Vird ve Salavat-ı Şerifler 107

ALTINCI BÖLÜM

TRANSKRİPSİYONLU METİN

6.1. Metin.....110

SONUÇ 166
KAYNAKÇA 169
EKLER 174

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	a	ص	ṣ
ب	b,p	ض	ż, ḍ
پ	p	ط	ṭ
ت	t	ظ	ẓ
ث	ṣ	ع	‘
ج	c,ç	غ	ġ
چ	ç	ف	f
ح	ḥ	ق	ḳ
خ	ḫ	ك	k, ñ, g
د	d	ل	l
ذ	ẕ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ü, ū, o, ö
ژ	j	ه	h,a,e
س	s	ى	y, ı, i, ī
ش	ş		

KISALTMALAR LİSTESİ

a.e. : Aynı eser

a.g.e. : Adı geçen eser

a.y. : Aynı yer

bkz. : Bakınız

c. : Cilt

çev : Çeviren

DİA : Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

haz. : Hazırlayan

hz. : Hazret-i

İ.Ü : İstanbul Üniversitesi

N : Nadir Eserler Kütüphanesi,Türkçe Yazmalar Bölümü-891 nüshası

no. : Numara

S : Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi Bölümü-361/002 nüshası

s. : Sayfa

sy. : Sayı

vr. : Varak

GİRİŞ

Müstakim Mustafa Niyâzi, 18.yüzyıl mutasavvıflarındandır.Bu asır, Osmanlı Devleti'nin siyasi, sosyal, iktisadi ve ilmi alanlarda gerilediği bir dönemdir. Yaklaşık elli yedi kez sadrazam değişikliğinin olduğu bu yüzyılda askeri alanda da ard arda savaşlara girilip büyük yenilgiler alınmış olması bir çok ekonomik ve sosyal problemlemi beraberinde getirmiştir. Özellikle Karlofça Antlaşması'nın ağır hükümleri neticesinde Osmanlı devletinin Avrupa kıtasındaki bir çok toprağı Avrupa devletleri arasında paylaşılmaya başlanmıştır. Siyasi ve askeri başarısızlıklara iç karışıklıklar,isyanlar ve ekonomik krizler de eklendiğinde devlet,o güne kadar yaşamadığı büyük sarsıntılarla karşılaşmıştır. Bu dönemde devlet erkanı, gündemini Batı'ya çevirerek Batı'nın güçlenmesinin ve yükselişinin sebeplerini araştırmaya ve bunlar doğrultusunda reformlar yapmaya başlamıştır. Fakat bu yenilik çabaları, çıkan isyanlarla sonuçsuz kalmıştır. Her türlü zorluğa rağmen Sultan I.Mahmud ve Sultan I.Abdülhamid gibi padişahlar ile Koca Râgıp Paşa ve Halil Hamid Paşa gibi sadrazamlar tarafından askeri ve idârî alanlarda ıslahat çalışmaları devam etmiş ancak netice alınamamıştır. [1]

Osmanlı Devleti'nin gerileme dönemini yaşadığı 18.yüzyılda ayağa kalkabilmek için siyasi, askeri ve iktisadi alanlarda yapmış olduğu yenilik çalışmaları derinliği olmayan temelsiz hareketlerdi. İçinde bulunduğu abluka, İmparatorluğu düşmekte olduğu uçurumdan kurtaracak tedbirler almasına izin vermiyordu. Nihat Sami Banarlı, Osmanlı devletindeki bu reform çabalarını yüzeysel ve başarısız görse de yerinde bulmaktadır. Nitekim ülkede görülen bu Batı'ya dönüş hareketleri eski şark ilim ve sanatının ve şark kültürünün sarsılmakta olduğu bir dönemde yeni bir medeniyet aşısı ile kendi köklerini kaybetmeden,kendi milli ve vicdâni karakterini ziyan etmeden yapacağı lüzumlu hareketlerdi.[2]

Siyasi ve askeri başarısızlıklar Osmanlı Devleti'nin gerileme devrini yaşamasına ve çöküşe doğru gitmesine sebep oluyordu. Kültür ve sanat hayatı da tüm

[1] Ramazan Muslu, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18.Yüzyıl),** İnsan yayınları, s.56.
[2] Nihad Sami Banarlı, **Türk Edebiyatı Tarihi**, C.II, s.741.

bu olumsuz gelişmelerden menfi yönde etkilenmekteydi. Eskiden olduğu gibi medreselerde kuvvetli alimler yetişmiyor ve kültür seviyesi düşmeye devam ediyordu.

18.Yüzyılda Anadolu'da Tasavvuf Kültürü ve Nakşibendîlik

Bu yüzyıla genel olarak baktığımızda Anadolu'da Halvetilik, Nakşibendîlik, Mevlevîlik, Kâdirîlik, Celvetîlik, Bektâşilik, Bayrâmilik, Sâdîlik, Rifâîlik ve Bedevîlik gibi tarikatların temsilcilerine rastlanmaktadır.[3] Osmanlı Devleti'nin gerileme dönemi içerisinde olmasına rağmen tasavvuf kültürünün ve tekkelerin birer câzibe merkezi olmaya devam ettiği söylenebilir. Bu dönemde İsmail Hakkı Bursevi,İbrahim Hakkı Erzurumi, Abdullah Salahaddin Uşşakî ve Müstakimzâde Süleyman Saadeddin gibi önemli sûfiler yetişmiş ve çok kıymetli eserler ortaya koymuşlardır.

18.asırda şeyhlerin daha çok İstanbul, Edirne, Bursa, Amasya ve Konya gibi şehirlerde yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Bu dönemde âlimlerin tasavvufa yaklaşımı çoğu zaman müspet olmuştur. Hatta şeyhülislamların bir bölümünün tarikata mensup kişiler olduğu bilinmektedir. Alimlerin en çok rağbet ettiği tarikatların başında ise Nakşibendilik gelmektedir.[4]

Nakşibendilik, 14.yüzyılda Buhara'da ortaya çıkmıştır. İsmini Bahaeddin Nakşibend'den alır. Bahaeddin Nakşibend çok sayıda mürid yetiştirmiş ve kendisinden sonra Nakşibendi tarikatı farklı kollardan yayılmaya devam etmiştir. Nakşibendi silsilesinin sürdürülmesini sağlaması bakımından Bahaeddin Nakşibend'in en önemli halifelerinden biri olarak Mevlânâ Yâkub Çerhî gösterilmektedir. (ö. 851/1448) Çerhî'nin o dönemde yetiştirdiği Ubeydullah Ahrâr (ö. 895/1490), Nakşibendî tarikatının Orta Asya'da en önemli tarikatlardan biri olmasını ve Nakşibendiliğin bütün İslâm dünyasına yayılmasını sağlamıştır.[5] Nakşibendiliğin Osmanlı topraklarında en yaygın olduğu dönemler Mevlânâ Hâlid

[3] Ramazan Muslu, **a.g.e.,** s.666.
[4] **A.e.,** s.667
[5] Hamid Algar, "Bahâeddin Nakşibend" , **DİA**, C.4, s.459.

Bağdâdî zamanına denk gelir. Mevlâna'nın Konya'daki manevi varlığına rağmen Nakşibendilik burada en çok bilinen ve en önde gelen tarikatlardan biri olmuştur.[6]

Çalışmamızda eserini incelediğimiz Müstakim Mustafa Niyâzi, eserlerinde kendisini Nakşibendi şeyhi olarak tanıtmış ve Şeyh Muhammed Buhârî'den icazet aldığını ifade etmiştir. Kaynaklardan edindiğimiz bilgiye göre Mustafa Niyâzi, Nakşibendi Tarikatının Ahmed el-Kâsânî'ye nisbet edilen Kâsâni kolunun halifelerinden birisidir.[7]

Kâsâniyye tarikatının temelleri Ahmed el-Kâsâni (ö.1542) nin yapmış olduğu faaliyetlerle Semerkant ve Buhara'da atılmıştır. Onun vefatından sonra halifeleri yoluyla Orta Asya'da, Doğu Türkistan, Kuzey Hindistan, Belh, Şam ve İstanbul'da yayılma imkânı bulmuştur. Kâsâniye tarikatı kendi içinde Afâkıyye,Cuybâriyye ve İshâkiyye olmak üzere farklı kollara ayrılmıştır. Kâsâniyye tarikatının âfâkıyye kolunun önemli halifelerinden biri olan Muhammed Hatib Sîvincî yoluyla devam eden silsileye mensup olan Mehmed Niyâz Buhâri,18.yüzyılda İstanbul'a gelerek bir süre irşadla meşgul olduktan sonra üç halife bırakarak Kasâniyye'nin Anadolu'da yayılmasına katkıda bulunmuştur.[8] Necdet Tosun bu halifelerin Üsküdar Alaca Minare Tekkesi şeyhi Hacı Hüseyin Dede (ö. 1173/1759), Kanlıca Atâullah Efendi Tekkesi şeyhi Mehmed Atâullah Efendi (ö. 1203/1789) ve Mustafa Müstakim Niyâzî olduğunu belirtir.[9]

Klasik Nakşibendî geleneğinde olduğu gibi Kâsâniyye'de de sohbet, râbıta ve edep önemli unsurlar arasındadır. Kâsâniyye kolu Nakşibendi tarikatı ile adâb ve usul olarak benzer olmakla birlikte kendi içerisinde bazı farklılıkları da barındırmaktadır.

Üzerinde çalıştığımız Sohbetü'l-Gâye isimli eserin müellifi hakkında elimizde kendisinin vermiş olduğu bilgiler dışında çok fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu kısımda müellifin yaşadığı devir olan 18. Yüzyıl

[6] Hamid Algar, **Nakşibendîlik**, İstanbul Yayınları, İstanbul, 2007, s.46
[7] Necdet Tosun, "Kâsâniyye" **DİA**, C.24, s.533
[8] **A.y.**
[9] **A.y.**

ve kendi ifadesine göre mensup olduğu Nakşibendi tarikatı ile ilgili kısa bir bilginin verilmesi uygun görülmüştür.

Bu çalışmada kaynaklarda hayatı hakkında çok kısıtlı bilgi bulunan ve Nakşibendi şeyhlerinden biri olan Müstakim Mustafa Niyâzi'nin Sohbetü'l-Gâye adlı eseri Latin harflerine aktarılarak içerik yönünden incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜSTAKİM MUSTAFA NİYAZİ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

1.1.Müstakim Mustafa Niyâzi'nin Hayatı

Müstakim Mustafa Niyâzi 18.yüzyılda yaşamış bir mutasavvıftır. Kaynaklarda kendisi ile ilgili ulaşabildiğimiz bilgiler oldukça sınırlıdır. Doğumu,soyu,eğitimi,evlenip evlenmediği ile ilgili herhangi bir bilgi mevcut değildir. 18.yüzyılda yaşadığı bilinen Mustafa Niyâzi'nin isminin yaşadığı dönemdeki tezkirelerde de bulunmuyor oluşu onun hakkında var olan bilgilerin sınırlı kalmasına sebep olmuştur. Ayrıca Mustafa Niyazi ile ilgili elde ettiğimiz bilgilerin bir kısmı da birbiriyle çelişir niteliktedir. Ömer Rıza Kehhâle,müellifin asıl isminin Mustafa bin Muhammed er-Rûmi en-Nakşibendî olduğunu ve lakâbının da Müstakim olduğunu belirtir.[10]

Bursalı Mehmet Tahir, Osmanlı Müellifleri'nde Mustafa Niyâzi'nin Konya Ereğlisi'nde doğmuş Nakşibendî şeyh-i âlimlerden biri olduğunu belirtir;

"Meşâyih-i Nakşibendiyye ulemâsından bir zât olup (Konevi) Ereğlisindendir."[11]

Necdet Tosun, 18.yüzyılda Nakşibendi şeyhi Mehmed Niyâz Bûhâri'nin İstanbul'a gelerek bir süre irşad ile meşgul olduktan sonra üç halife bıraktığını ve bu üç halifenin,Nakşibendiyye Tarikatı'nın Kâsâniyye kolunun Anadolu'da yayılmasına katkıda bulunduğunu belirtir. Bu üç halifenin içerisinde Müstakim Mustafa Niyâzi de bulunmaktadır.[12]

Ramazan Muslu, Müstakim Mustafa Niyâzi'nin ismini 18.yüzyılda yaşamış Nakşibendî âlimleri arasında gösterir.[13] Müstakim Mustafa Niyâzi'nin üzerinde

[10] Ömer Rıza Kehhâle, **Mu'cemû'l-Müellifin Teracimu Musannifi'l-Kutubi'l-Arabiyye**, Beyrut, 1957, C.11-12, s.277.
[11] Bursalı Mehmet Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1333, C.I, s.167
[12] Necdet Tosun, **a.g.e., s**.533
[13] Ramazan Muslu, **a.g.e.,** s.620

çalıştığımız Sohbetü'l-Gâye isimli eserinin başlangıcında müellif kendisi için Şeyh Müstakîm ifadesini kullanmıştır. Sülûkü'l-Kavîm ve's-Sırâtu'l-Müstakîm adlı eserinde de yine müellif kendisini Nakşibendî şeyhi olarak tanıtmıştır. Ayrıca bu eserde Mustafa Niyâzi,babasının adının Ahmed olduğunu ve kendisinin de Ereğlili olduğunu belirtir.[14] Şeyh Muhammed Buhârî'den icâzet aldığı da yine kendi hakkında verdiği bilgiler arasındadır.[15]

Müstakim Mustafa Niyâzi'nin vefat tarihi, müellif hakkında bilgiye ulaşabildiğimiz sınırlı kaynaklarda 1185/1772 olarak belirtilmektedir.

1.2.Eserleri

Bursalı Mehmet Tahir ve Ramazan Muslu[16]'dan edindiğimiz bilgiler doğrultusunda, Mustafa Niyâzi'nin eserlerinin Sohbetü'l-Gâye, Sülûkü'l-Kavîm ve's-Sırâtu'l-Müstakîm ve Mûcibü'l-İkan li-Ehli'l Furkân olmak üzere üç tane olduğunu söylemek mümkündür. Bursalı Mehmet Tahir,bu tasavvufi eserlerin çeşitli kütüphanelerde var olduğunu belirtir. Ayrıca bazı kütüphanelerde Mustafa Niyâzi'nin Resâil-i Selâse fi't-Tasavvuf isimli bir başka eseri de gözükmektedir.[17]

Sohbetü'l-Gâye isimli eser ilerleyen kısımlarda ayrıntılı bir şekilde ele alınacağından bu bölümde müellifin diğer eserleri hakkında bilgi vermenin uygun olacağını düşündük.

---

[14] Müstakim Mustafa Niyâzi, **Sülûkü'l-Kavîm ve's-Sırâtu'l-Müstakîm**, Süleymaniye ktp, Bağdatlı Vehbi Bölümü, 742, vr.6a

[15] Müstakim Mustafa Niyâzi, **a.g.e.,** vr.40a-40b

[16] Ramazan Muslu, **a.g.e.,** s.620

[17] Müstakim Niyâzi'ye ait gözüken bu eser, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde Türkçe Yazmalar Bölümü'nde 4675 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Ayrıca yine aynı kütüphanenin elektronik katalog sisteminde Mustafa Niyazi'ye ait gözüken Risale fi't-tasavvuf isimli eserin TY6502 demirbaş numarasıyla belirtildiği bir başka kaydı da bulunmaktadır.

1.2.1. Sülûkü'l-Kavîm ve's-Sırâtu'l-Müstakîm

Müstakim Mustafa Niyâzi'nin tarikata yeni girmiş bir sâlike yolun kurallarını sade bir şekilde anlattığı eseridir.[18] Eserin yurt içi ve yurt dışında bir çok nüshası bulunmaktadır.[19] Nakşibendî Tarikatı ve Nakşibendiliğin usulleri hakkında bilgi veren bir eserdir.Bursalı Mehmet Tahir, bu eserin yazılış tarihinin 1163/1749 olduğunu söyler.[20]

1.2.2. Mûcibü'l-İkan li-Ehli'l Furkân

Mustafa Niyazi'nin yaklaşık olarak beş varaktan oluşan küçük hacimli bu eseri dil olarak oldukça sadedir. Eserin büyük bir kısmı münacaat ve naatlardan müteşekkildir. Bursalı Mehmet Tahir, Mustafa Niyâzi'nin bu eserini 1173 yılında yazmış olduğunu belirtir.

[18] Elife Ateş, **Müstakim Mustafa Niyâzî'nin Sülûkü'l-Kavîm ve's-Sırâtu'l-Müstakîm'i**, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 2014.
[19] Bkz; Elife Ateş, **a.g.e., s**.39
[20] Bursalı Mehmet Tahir, **a.g.e.,** s.167.

İKİNCİ BÖLÜM

SOHBETÜ'L-GAYE

2.1. Eserin Konusu

Sohbetü'l-Gaye, Müstakim Mustafa Niyazi'nin 1164 yılında kaleme almış olduğu dini-tasavvufi bir eseridir. Metaforik bir anlatım şekli tercih edilerek içerik bakımından bir çok alana değinilmiş olması eserin ilmi zenginliğinin artmasına vesile olmuştur. Eserde Mustafa Niyazi'nin de halifelerinden olduğu Nakşibendî Tarikatı'nın usul, adab ve erkânının izlerine rastlamak mümkündür. Nitekim Nakşibendilikteki on bir esasın tamamına eserde ismen yer verilmemiş olsa da bir kısmı içerik olarak anlatılmıştır. (Vukuf-i adedi, Sefer der-vatan, Vukûf-i zamani gibi)

Eser, temelde insan vücudunda bulunan yedi latife ve evrende yaratılmış pek çok şeyin bu yedi latifenin birer yansıması olduğu fikri üzerine oturtulmuştur. Seba'l-mesâni kavramının izâhı ve Kur'an-ı Kerim'deki Fatiha suresinin ayrıntılı bir şekilde açıklanmasıyla birlikte Kur'an-ı Kerim'in yedi harf, yedi lugat ve yedi lisan olma hadisesi üzerinde de durularak eserin tamamında yedi ve katlarının izi sürülmüş ve kainattaki pek çok varlığın oluşumu bu yedi latifeye dayandırılmıştır. Yeryüzü ve gökyüzünün yaratılmasından gün, hafta, ay ve sene gibi zamanların oluşumuna ve mevsimlerin meydana geliş süreçlerine kadar farklı pek çok durum insanda bulunan yedi latifeyle ilişkilendirilerek anlatılmıştır.

Allah'ın selbi ve sübûti sıfatlarına ayrıntılı bir şekilde yer verilerek hem bu sıfatların hem de Fatiha suresinin ayetlerinin ayrı ayrı toplamda yirmi sekiz olduğu fakat özünün yedi kabul edildiği belirtilmiştir. Bu durum latifeler için de geçerlidir. Aynı şekilde Nakşibendî Tarikatı'nda seyr u süluk adı verilen bir metod olarak önemli bir yer teşkil eden ve insan vücudunda var olduğu söylenen latifelerin sayısının da yirmi sekiz olduğu fakat özünün yedi kabul edildiği izah edilmiştir. Latife bahsi anlatılırken yedi peygamber isminden bahsedilmiş ve sembolik olarak

bu peygamberlerin her birinin insan vücudundaki bir latifeyi temsil ettiği vurgulanmıştır. Bu latifelerin başta peygamberlere verildiği ifade edilerek anlatılanların tamamı ve verilen örneklerin tümü yedi, on dört ve yirmi sekiz sayıları üzerine oturtulmuştur.

Eserde Allah'a ulaşma çabası içerisinde olan sufi, derviş veya salik-i Hakk'ın yürüdüğü yol anlatılmıştır. Bu yolda karşılaşacağı zorluklar, engeller metaforik bir tarzda ifade edilmiştir. Eserin genelinde sufinin yapması ve yapmaması gerekenler, derviş olarak nitelenen kişinin mesul olduğu haller anlatılmıştır. Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere çalıştığımız bu eser tasavvuf ilmi üzerine oturtulmuş bir eserdir.

Tasavvuf ilminin yanı sıra aks-i müstevi gibi mantık terimlerine, Mevlana'nın Mesnevisi'nden örneklere, Hakikat-i Muhammediyye düşüncesine, tasavvuftaki bâtın-zâhir ilişkisine ve yeryüzünün yaratılma süreçleri gibi farklı bir çok alana değinilmiş olması eserin içerik olarak katmanlı bir yapısının olmasını sağlamıştır. Eser içerisinde anlatılanların âyet ve hadislerle desteklenmiş olması da dikkat çekicidir. Nitekim eserin içerisinde çok sayıda âyet ve hadise rastlamak mümkündür. Ayrıca eserde bir çok dua, salavat ve vird-i şerif de bulunmaktadır. Tüm bu anlatılanların sıralı bir şekilde izâhı ilerleyen bölümlerde yapılacaktır.

2.2. Metne Esas Alınan Nüshanın Tanıtımı

Üzerinde çalıştığımız nüsha, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde, Türkçe Yazmalar bölümünde 891 demirbaş numarası ile kayıtlı bulunmaktadır. Kütüphane elektronik kataloğunda eserin müellifi yanlışlıkla Müstakimzâde Süleyman Saadeddin olarak kaydedilmiştir. Çalışmamız sırasında katalogdaki bu yanlışlığın farkedilmesi sağlanmıştır. Eser 97 varaktan oluşmaktadır. Eserin yazıldığı hattın cinsi Nesih'tir ve eser 11 satır üzerine yazılmıştır. Fiziksel olarak ölçüleri katalogda 158x112 mm olarak gösterilmiştir. Eserin, Eş-şeyh Demlizâde Mehmed Sırrı el-Fadır tarafından 16 Zilkade 1185 tarihinde istinsah edildiği eserin 95a varağında belirtilmiştir. Eserin son kısmında çeşitli tasavvufi bilgiler ve beyitler ile Ashab-ı kehf'in isimleri yazılıdır.

Söz başları kırmızıdır ve bazı satır araları kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Eserde geçen başlıklar, âyet ve hadisler de kırmızı olarak belirtilmiştir. Cedvel kırmızıdır. Kağıdı aharlı, cildi sırtı ve kenarları vişne çürüğü meşin, üzeri ebru kâğıt kaplı ve mıkleblidir.

2.3. Diğer Nüshalar

1. Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi Bölümü, No:361/002

Varak Sayısı: 25-55 yk.

Satır Sayısı: 23

Ölçüsü: 200x140 , 145x55 mm

Yazı Çeşidi: Nesih

Tarihi:

2. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Bölümü, No: 1478/8

Varak Sayısı: 179-215 vr.

Satır Sayısı: 17

Ölçüsü: 152x102 , 123x61 mm

Yazı Çeşidi: Talik

Tarihi: ?

3. Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Reşit Bey Bölümü, No: 00098/4

Varak Sayısı: 39-57 vr.

Satır Sayısı: 24

Ölçüsü: 220x160 , 200x140 mm

Yazı Çeşidi: Talik

Tarihi: ?

4. Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Bölümü, No: 2865

Varak Sayısı: 41

Satır Sayısı:17

Ölçüsü:194x121 , 145x75 mm

Yazı Çeşidi: Talik

Tarihi:?

5. Milli Kütüphane, Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu

Arşiv No: 03 Gedik 18286/3

Dvd No : 1163

Varak Sayısı: 33b-62a

6. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Türkçe Yazmaları, No:819/2

Varak Sayısı: 40b-93

Satır Sayısı: 15

Ölçüsü: 190x130,135x70 mm

Yazı Çeşidi: Nesih

Tarihi: ?

7. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Türkçe Yazmaları, No:1015

Varak Sayısı: 26

Satır Sayısı: Değişik

Ölçüsü: 210x150 mm

Yazı Çeşidi: Talik-Rika

Tarihi: ?

Eserin başlangıcındaki iki yaprakta Mesnevi'den iki beytin açıklaması bulunmaktadır. Eserin sonu ise noksandır.

8. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Türkçe Yazmaları, No:1556/1

Varak Sayısı: 1-135

Satır Sayısı: Değişik

Ölçüsü: 215x135 mm

Yazı Çeşidi: Rik’a

Tarihi: ?

Eserin 38-39. yaprakları boştur. Eser kurşun kalemle yazılmıştır.

9. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Türkçe Yazmaları, No:672/4

Varak Sayısı: 22b-27a

Satır Sayısı: 21

Ölçüsü: 210x130-150x90 mm

Yazı Çeşidi: Talik

Tarihi: ?

10. Milli Kütüphane, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, No:9153/2

Varak Sayısı: 43b-61a

Satır Sayısı: 19

Ölçüsü: 200x135-150x70 mm.

Yazı Çeşidi: Nesih

İstinsah Tarihi: 1207(1793)

Kağıt Türü: İnsan filigranlı

Sırtı açık kahverengi pandizot kenarları vişne rengi meşin, üzeri aşınmış kahverengi kağıt kaplı mukavva cilttir. Söz başları kırmızıdır.

11. Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar,6326

Varak Sayısı: 58 yk.

Satır Sayısı: 17

Ölçüsü: 155x102, 120x57 mm.

Yazı Çeşidi: ?

Tarihi: ?

Kağıdı aharlı,cildi vişne çürüğü meşin, şemseli ve mıkleblidir.58a yk.'da müstensihin mührü vardır.

12. Ankara Üniversitesi Yazma Eserler, Mustafa Con A Koleksiyonu, No:349/VI

13. Marmara Nadir Eserler Kütüphanesi, No: 11828/YZ0115

Varak Sayısı: 23

Çalıştığımız eser yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Nadir Eserler kütüphanesi kataloğunda Müstakimzâde Süleyman Saadeddin'e ait gözükmekteydi. Eserin diğer nüshalarını tespit etmek için katalog taraması yaptığımızda Nadir Eserler Kütüphanesi'nde aynı bölüm ve aynı demirbaş numarası ile kaydedilmiş olan ve aynı eserin hem Müstakimzâde Süleyman Saadeddin'e ait hem de Müstakim Mustafa Niyâzi'ye ait olarak belirtildiği katalog verilerine ulaştık. Yani aynı eser aynı demirbaş numarası ile kataloğa kaydedilmiş fakat iki farklı müellifin ismi düşürülmüştür. Müstakim Mustafa Niyâzi ismine kayıtlı olan katalog bilgilerini incelediğimizde istinsah edenin ismi, varak ve satır sayısı gibi özelliklerin üzerinde çalıştığımız eserle örtüştüğünü farkettik.

Ayrıca yine nüsha tespiti için yaptığımız çalışmalar esnasında Süleymaniye kütüphanesinde Müstakimzâde Süleyman Saadeddin'e ait gözüken Risale-i Tahkik İttisali'l Huviye İle'n-nefs bil haraka ve beyan hakaik al-Muhammediye isimli risâle ve bu risâlenin bir diğer nüshasının bizim çalıştığımız eserin son 15-20 varağını oluşturduğunu fark ettik. Yani Müstakimzâde Süleyman Saadeddin'e ait gözüken bu

risale, Müstakim Mustafa Niyâzi'nin Sohbetü'l-Gâye isimli eserinin son sayfaları ile aynıdır. Bu risalenin incelediğimiz nüshaları;

a.) Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı mahmud Efendi Bölümü, No:02882, 12-23 vr.

b.) Süleymaniye Kütüphanesi, Tahir Ağa Bölümü, No:26/8 , 108-115 vr.

2.4. Metni Hazırlarken Takip Edilen Yollar

Bu çalışma, Sohbetü'l-Gâye isimli eserin İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar bölümü'nde 891 demirbaş numarası ile kayıtlı nüshasına dayanmaktadır. Eserin tespit edebildiğimiz 15'e yakın nüshası bulunmaktadır. Ayrıntılı bir çalışma neticesinde bu sayının daha da artabileceği düşünülmektedir. Bu durum sınırlı bir süre içerisinde metnin tüm nüshalarının tespit edilerek edisyon kritiğinin yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bu sebeple biz çalışmamızda metnin transkripsiyonunu yaparken temel aldığımız Nadir Eserler Kütüphanesi'ndeki nüshanın yanı sıra kendi nüshamızda okunmayan ya da anlam olarak yanlış olabileceğini düşündüğümüz kısımların doğru şekillerini tespit edebilmek için Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi Bölümü'nde 361/2 numarasıyla kayıtlı bir başka nüshayı da çalışmamıza dahil etmeyi uygun gördük. Nadir Eserler Kütüphanesi'nden temin ettiğimiz nüshayı çalışmamız içerisinde N harfiyle, Süleymaniye Kütüphanesi'nden edindiğimiz nüshayı ise S harfiyle adlandırdık. Eserin latin harflerine aktarılması esnasında okuyamadığımız kısımları bir kaç nokta koyarak ..... belirttik. Okuduğumuz fakat emin olamadığımız bazı şüpheli kelimeleri belirtmek için de sözcüğün yanına soru işareti ? koymayı uygun bulduk. Çalışmamızın esas nüshasında olmayıp diğer nüshada olan kısımları metinde köşeli parantez [...] içerisinde belirttik ve eksik gördüğümüz kısımları tamamlamayı gerekli bulduk. Bunun dışında iki nüsha arasındaki tüm farklılıkları metin üzerinde bir değişikliğe gitmeden dipnot kısmında belirttik.

a.) Eserin transkripsiyon alfabesiyle Latin harflerine aktarma işlemi yapılırken eserin yazıldığı dönemin dil özelliklerine ve metne sâdık kalınarak değişikliğe gidilmemiş ve aynen yazılmıştır. Örneğin; itdi , oldı, dimek gibi sözcükler ve eser içinde geçen bazı ekler bugünkü telaffuza göre okunmamıştır.

b.) Metin içerisinde geçen bütün uzunluklar belirtilmiştir. Sûret, tahkîk, cismânî, vücûd, insân, urûc gibi.

c.) Eser içindeki ayın ve hemzeler gösterilmiştir.

ç.) Sonu b,c,d,g ile biten kelimeler değiştirilmeden aynen yazılmıştır. Derd, intisâb,murâd gibi.

d.) Harf-i cerlerle gelen kelimeler harf-i tarif gösterme işaretiyle belirginleştirilmiştir. Bi'l-insâni , bi'l-kaderi gibi

e.). Eser içerisinde geçen tamlamalar metinde belirtildiği şekliyle değil Arapça ve Farsça tamlama kurallarına uygun olarak yazılmıştır.

Örneğin ; kevnü'l-eşya (kevni'l-eşya değil), ıstılahu'l-mantık (ıstılahı'l-mantık değil) , vücud-ı insan (vücud-u insan değil) gibi.

f.) Metindeki bazı kelimelerin eser içerisindeki diğer yazılışlarından yola çıkılarak yanlış yazılmış olabileceğini farkettik. Bu sözcüklerin doğru şekilllerini yazmayı uygun gördük. Örneğin; imkan kelimesinin emkan , ahfa kelimesinin ihfa şeklinde yazılmış olması gibi.

g.) Eserdeki niçe, geleçek gibi bazı kelimeler nice, gelecek şeklinde değiştirilerek yazılmıştır. Bunun yanında bazı sözcüklerin iki farklı şekilde yazıldığı görülmektedir.(kendi ve kendü gibi)

h.) Metnin transkripsiyon alfabesi ile Latin harflerine aktarımı esnasında Noktalama işaretleri kullanmayıp sadece anlam karışıklığını önlemek maksadıyla cümle sonlarına nokta koyarak cümle bitişini belirtmeyi uygun gördük.

ı.) Metinde geçen özel isimler, anlam karışıklığını engellemek maksadıyla büyük harfle başlanarak yazılmıştır. Nitekim bazı kelimeler bu şekilde

belirtilmediğinde başka sözcüklerle karışabilmektedir. Zira metinde hak kelimesi doğru ve gerçek anlamının yanı sıra Allah'ı ifade etmek için de kullanılmıştır.

i.) Eserin giriş kısmı olan Besmele-Hamdele-Salvele bölümleri,eserin orta kısmında bulunan bir bölüm ve eserin bitiş kısmı Arapça ifadelerin yoğun olduğu bölümlerdir. Latin harflerine aktarım esnasında bu bölümleri herhangi bir yazım ve anlam hatasına düşmemek maksadıyla Arap alfabesiyle aynı şekilde yazmayı uygun gördük. Bu kısımların mahiyeti ile ilgili gerekli izah ve bilgilendirmeler çalışmamız içerisinde bulunmaktadır.Eserde geçen âyetlerin de Arap alfabesiyle aynı şekilde yazılması uygun görülmüş ve gerekli açıklamaları ile birlikte meallarine çalışmamız içerisinde yer verilmiştir. Bu bölümler haricinde metinde geçen Arapça-Farsça kelimeler Latin harfleriyle yazıya aktarılmıştır.

Eserin transkripsiyonlu metni oluşturulurken sayfa numaraları her sayfanın başlangıcında parantez içinde (...) verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESERDEKİ KONU BAŞLIKLARI

Eserin giriş kısmı Besmele, Hamdele ve Salvele ile başlamıştır. Mustafa Niyâzi, besmeleden sonra yedi kat yeri ve yedi kat göğü yaratan Allah'a hamd ederek, ruhaniyeti yedi kat semâya cismaniyeti de yedi kat yere uygun bir şekilde yaratılmış ve yedi latife ile donanmış olan Hz.Muhammed'e salat ve selam göndermiştir. Eserin devamında akıl sahibi insanlar için bu kitabı yazdığını ve kitabını Sohbetü'l-Gâye olarak isimlendirdiğini belirtir. Eserinin gizli sırları ihtiva ettiğini bu sebeple Allah'a yakın olan yüce mertebe sahiplerinin dışında kimsenin anlattıklarını anlayamayacağını söyler ve "Ey dostum ölüm sana gelinceye kadar uyanık ol" diyerek bu kitabı okuyacak olanlara bir nasihatte bulunur. Mustafa Niyâzi, bu şekilde bir girişten sonra sohbet kısmına geçiş yapmıştır.

3.1. Sohbet

Eserin ilk bölümünü oluşturan bu kısım metnin tümünün genel bir özeti mahiyetindedir. Aslında yazılan eserin içinde hangi konulara değinileceğinin belirtildiği bölümdür. İnsanın rûhanî ve cismanî olmak üzere ikiye ayrıldığının, seba'l mesânî ismi verilen kavramın, insanda bulunan yedi latifenin, ûkûl-i aşere denilen insandaki zâhiri ve bâtınî on özelliğin neler olduğu kısaca belirtilmiştir. Eserde sık sık tekrarlanan âyetlerden biri olan Hicr sûresinin 87.âyeti ile birlikte ikinci bölüme geçiş yapılmıştır.

3.2. Sohbet-i Tercüme-i Tahkîk-i mâ-sebâk

İnsan vücudunun ruhsal ve bedensel olmak üzere iki yönünün olduğu ve bu iki yönün her biri için insanda ikişer yedi latife bulunduğu anlatılır. Yani insanda

onun manevi (ruhânî) yönünü besleyen 14 ve bedenî (cismânî) yönünü besleyen 14 latife bulunmaktadır.Bunların hepsi toplamda 28 ederler. Aynı şekilde yine insan vücûdunda ruhânî ve cismanî olmak üzere toplam 10 akıl, hüviyyet noktası ve büyük bir sır vardır.

Metnin tamamı insan vücûdunda bulunan yedi latifenin temel alınarak yedi ve katlarının izinin sürülmesiyle ve anlatılanların farklı şekillerde örneklendirilmesiyle ilerlemektedir. Fâtiha Sûresi'nin 7 âyetten oluşması ve bu sûre için seba'l mesâni[21] ifadesinin kullanılması burada dikkat çeker. Fâtiha Sûresinin bâtınî ve zâhiri olmak üzere ikişer yedi ayet toplam 28 ayetten oluştuğu belirtilir. Tüm bu 7'li ayetlerin birbirinin benzeri olmasından dolayı sadece bir tanesiyle yetinildiği fakat aslının 28 âyet olduğu vurgulanır. Burada da yine "Kuşkusuz sana tekrar tekrar okunandan (âyetlerden) yedisini ve yüce Kur'an'ı verdik." meâlindeki Hicr sûresinin 87.âyeti tekrarlanmıştır. Kısacası insan-ı rûhâni ve insan-ı cismâni için toplam yirmi sekiz latife, Fâtiha-i zâhiriyye ve Fâtiha-i bâtıniyye için de toplam 28 âyet bulunduğu anlatılmıştır. Bunların her biri ayrıntılı olarak çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yeri geldikçe îzâh edilecektir.

3.3. Sohbet-i taksîmü'l-Kur'anî ile's-selâseti

Bu kısımda üç çeşit Kur'ân olduğu ve bunların isimlerinin neler olduğu hakkında bilgi verilmiştir. Mustafa Niyâzi'nin ifadesiyle Kur'ân üç nev'idir. İlki Kur'ân-ı azîmdir ki diğer ikisinin aslı mahiyetindedir.Hicr sûresinde de bu şekilde isimlendirilmiştir.[22] Kur'ân-ı azîmin Hz.Muhammed'e nazil olduğu ve onun hakikat hazinesini Hz.Muhammed'den başka kimsenin bilemeyeceği ifâde edilmiştir.

[21] Sözlükte " Kur'an ve Fatiha suresi için kullanılan bir terkiptir.Yedi anlamındaki seb' kelimesiyle "katlamak, bükmek; iki katını almak" manasındaki seny kökünden mesnanın (bir şeyin katı) çoğulu mesaniden oluşur ve "tekrarlanan, iki kattan ibaret olan yedi" anlamına gelir. Hz. Peygamber, Fatiha'yı "Kur'an'ın en büyük suresi" diye niteledikten sonra onun es-seb'u'l-mesani ve kendisine verilen yüce Kur'an olduğunu söylemiştir.
(Daha geniş bilgi için bkz. Abdulhamit Birışık**,** Seb'u'l-Mesânî , **DİA**, C.36, s.261)

[22] وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ سَبْعاً مِنَ الْمَثَّانِي وَالْقُرْاٰنَ الْعَظِيمَ (Hicr 15/87)

İkinci Kur'ân, Kur'ân-ı kerîm'dir. Vâkıa sûresinde de bu şekilde isimlendirilmiştir.[23] Kur'ân-ı kerîm, Kur'ân-ı azîmin mazharıdır. Bu noktada Kurrâ-i Seb'a ifadesinin geçiyor oluşu dikkat çeker. Kur'ân-ı Kerîm ismiyle aslında Kurrâ-i Seb'a olarak adlandırılan yedi büyük kıraat âliminin Peygamber efendimizden çeşitli şekillerde bizzât görerek ve ona şahitlik ederek öğrendikleri Kur'ân anlatılmak istenmiştir. Kur'ân-ı kerîmin, yedi harfi, yedi lugatı ve yedi lisânı kendinde toplamış, cem etmiş olduğu vurgulanmıştır. İfâde edilenlerin daha kolay bir şekilde anlaşılabilmesi amacıyla Kur'ân için kullanılan bu tanımlamaların ne anlama geldiği ve Kur'an'ın ne maksatla bu şekilde nitelendirildiği üzerinde durmak gerekmektedir.

> "Hz. Ömer'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: " Rasulullah (s.a.v) hayatta iken Hişam b. Hakim'in (namazda) Furkan Suresini okuduğunu işittim. Hişam bu sureyi , Hz. Peygamber'in bana okutmadığı bir şekilde okuyordu. Fakat selam verinceye kadar sabrettim.Selam verince yakasından tutup bu sureyi sana bu şekilde kim okuttu dedim. Hişam: Rasulullah (s.a.v) okuttu, dedi. Yalan söylüyorsun, çünkü Peygamber bana bu sûreyi senin okuduğundan başka bir şekilde okuttu, dedim. Ve yakasından tutarak Peygamber'in huzuruna götürdüm.Şunun Furkan Suresini bana okuttuğunuzdan başka bir şekilde okuduğunu işittim, dedim. Peygamber bana Hişam'ın yakasını bırak buyurdu. Ona da, ey Hişam oku diye emretti. O da kendisinden duyduğum şekilde okudu. Bunun üzerine Peygamber, bu sure böyle indirildi, dedi. Bundan sonra da bana ey Ömer! oku diye emretti. Ben de onun vaktiyle bana okuttuğu gibi okudum ve Peygamber , Bana da bu sure böyle indirildi. "Bu Kur'an yedi harf üzerine nazil olmuştur. Bunlardan hangisi kolayınıza gelirse onu okuyun,buyurdu"[24]

> "Ebu Talha'nın rivayetine göre yine bir şahısla Hz. Ömer arasında benzer bir ihtilaf olmuş, Hz. Peygamber ikisinin de okuyuşunu beğenmiş ve "Ey Ömer ! Rahmet ayetini azap, azap ayetini rahmet kılmadıkça Kur'an'ın bu (okuyuşlarının) hepsi doğrudur" demiştir." [25]

Yedi harf, lisan ve lugattan kast edilenin aslında Kur'ân'ın indirildiği dönemde mevcut bulunan yedi büyük Arap kabilesinin lehçesi olduğu görüşü

[23] إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ (Vâkıa 56/75-79)
[24] Mehmet Çalışkan, **Kur'an'ın Nuzûlü ve Yedi Harf (el-Ahrufu's-Seb'a) Meselesi** , Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.5, Sy.1, Ocak-Haziran 2005 (*ktp.isam.org.tr/pdfdrg)*
[25] Mehmet Çalışkan,**a.y**. (Ahmed b. Hanbel, **el-Müsned**, V, 30; Taberi, **Camiu'l Beyan**, I, 27.)

bulunmaktadır. Yani Kur'ân bu yedi kabilenin lisanı, lehçesi ve lügatı üzere inmiştir denilmektedir. Ayrıca bu yediden maksadın Kurra-i seb'a adı verilen yedi mütevatir kıraat olduğu da söylenmiştir. Arapça'da yedinin kesretten kinâye olduğunu söyleyenler de bulunmaktadır. Hz.Muhammed'in Cebrâil aleyhisselam ile bu konuyla ilgili yapmış olduğu konuşmaları ve sahabe ile Hz.Ömer ve peygamberimiz arasında geçen sohbetler konuya ışık tutar nitelikte olmuştur. Konuyla ilgili bir çok araştırmacı çalışmalar yapmış ve farklı hadis ve ayetlerle fikirlerini desteklemişlerdir. Ortak fikir ve görüşler ise çoğunlukla Kurân'ın bütün insanlığı muhatap alarak indirilmiş olmasından dolayı tek bir kıraat şeklinin değil farklı şekillerde kıraatinin de kabul görüldüğü yönündedir. Hz.Muhammed'in hadîs-i şerîflerinden de yola çıkılarak farklı şekillerdeki okumaların da uygun olduğunu söylemek mümkün olmuştur.

Hz.Muhammed'in "Cibril bana bir harf üzere okuttu. Arttırması için müracaat ettim. Tekrar tekrar aynı müracaatı yapıyordum, o da her seferinde arttırıyordu. Nihayet yedi harfe kadar çıktı."[26] manasındaki hadis-i şerifi gibi başka bir çok hadis de bulunmaktadır. Bu konuyla alakalı daha ayrıntılı bilgi elde etmek mümkündür.[27] Fakat konudan çok da uzaklaşmamak adına biz eserin içinde ele alınan kısmıyla yetinmeyi uygun gördük.

Kur'ân-ı kerîm kendi içinde yedi harfi, yedi lisânı ve yedi lügatı bulundurur ve bu haliyle onu her hâfız hakkıyla bilip anlayamaz. Bunu ancak Peygamber efendimizden bugüne gelinceye kadar ki süreçte bizzat peygamberden duyup öğrenerek hâfız olan Kurrâ efendiler bilirler. Müstakim Niyâzi, burada da yine yedi sayısı üzerinde durarak Kur'ân'ın aslında yedi farklı çeşidinin, her birinin otuzar cüz olmak üzere toplam iki yüz on cüz ettiğini fakat bunlardan bir tanesi ile iktifa olunup onun da Kur'ân-ı mecîd olarak isimlendirildiğini söylemiştir. Kur'ân-ı mecîd olarak nitelenmesine örnek olarak da Burûc sûresinin 21.âyetini[28] kaynak göstermiştir. Kur'ân-ı mecîd, Kur'ân-ı azîmin mazharıdır ve Kurân-ı azîmde aslolan kalb-i Muhammed aleyhisselâmdır.

---

[26] **A.y. (Buhari, Feddailu'l Kur'an, 5; Müslim, Salatu'l Müsafirin, 272.)**
[27] Bkz; **a.y.**
[28] بَلْ هُوَ قُرْاٰنٌ مَجِيدٌ ۢ فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ

Kur'ân'ın nüzul ettiği coğrafya ve o bölgedeki farklı kabileler gibi bir çok durum göz önünde tutulduğunda Kur'ân'ın yedi harf üzere indirilmiş olma durumu daha iyi anlaşılacaktır. Kısaca özetlenecek olursa yedi harf, Kur'an kıraatindeki çeşitliliği ifade eder diyebiliriz. Mustafa Niyâzi de bu şekilde bir değerlendirme yaparak bir bakıma yedi farklı Kuran'dan bahsetmiştir. Daha önce de belirttiğimiz üzere bu Kur'ânlardan her biri otuz cüz olmak üzere toplam iki yüz on cüz etmektedir. Fakat tahsili ve korunması zor olduğundan diğer altısını kendi mahiyetinde toplayan otuz cüzlük tek bir tanesiyle yetinildiği ve isminin de Kur'ân-ı mecid olduğu ifade edilmiştir.

3.4. Sohbet-i tahkîk-i insan-ı rûhâni ve cismâni

İnsan, ruhâni ve cismâni yönlerinin varlığı açısından ikiye ayrılmaktadır. Bu bölümde kısaca insanın cismâni yönü üzerinde durulmuştur. Cismâni ifadesiyle Ahmet, Muhammed gibi somut fertler kastedilmiştir.

3.5. Sohbet-i tahkîk-i insan-ı rûhâni ve beyân-ı hatt-ı üstüvâ

İnsânın rûhani yönünün canlı ve dâimi olduğu ve bu yönüyle Hakikat-i Muhamediyye'ye muttasıl olduğu vurgulanır. İnsanın cismani varlığı yani bedeni uyku âlemine geçince ruhani varlığı onun yerini alır. Nitekim onun da kendi başına bir âlemi vardır ki bu alem gerçeklik âlemidir.

> "Hz. Peygamber'in mânevî şahsiyetini ifade etmek için kullanılan Hakîkat-i Muhammediyye, vücûd-ı mutlakın ehadiyyetini vâhidiyyete dönüştürmek suretiyle taayyüne başlamasıdır. Vücûd-ı mutlak açısından düşünüldüğünde bu mertebe var oluşun başlangıcıdır. Mevcûdat açısından bakıldığında ise gerçek yaratma (halk) fiili, vücûd-ı mutlakın hakîkat-i Muhammediyye mertebesine tenezzülünden sonra olmuş ve her şey ondan yaratılmıştır."

> "Hz. Peygamber'in altmış üç senelik zamanla sınırlı cismanî hayatından ayrı bir varlığı daha mevcuttur. Allah'tan başka hiçbir şey yokken ilk defa hakîkat-i

> Muhammediyye var olmuş, bütün yaratıklar bu hakikatten ve onun için halkedilmiştir. Âlemin var olma sebebi, maddesi ve gayesi bu hakikattir. Tasavvufta sık sık kullanılan ve kutsî hadis olarak da rivayet edilen, "Sen olmasaydın ben kâinatı yaratmazdım" (levlâke...) ifadesiyle bu husus anlatılır." [29]

Eserde geçen hatt-ı üstüva ifadesi, dünyanın kuzey ve güney kutuplarına aynı uzaklıkta olduğu ve dünyayı iki eşit parçaya böldüğü farzedilen dâire çizgisi yani ekvator manasındadır. Müstakim Mustafa Niyâzi de insanın rûhâni yönünü,insan vücudunda, insanı soyut anlamda ikiye bölen bir çizgi olarak düşünmüştür. Yani hatt-ı üstüva, insanın rûhâni yönüdür. Tıpkı ekvator çizgisi gibi insanın da rûhâni yönünün iki tarafa ayrı ayrı yüzü bulunmaktadır. Elbette ki bu betimlemeler soyut anlamdadır. İnsan nereye doğru yönelirse o tarafın yaratılışı ve tabiatı ile donanır anlamına gelmektedir. Örneğin, insan enbiya ve evliya yaratılışıyla tabiatlanırsa onların alâmetlerine zâhiri ve bâtini olarak tam anlamıyla vâkıf olmuş olur. Hatta arşa vararak arş makamında var olan mevcudat ile hemhâl olup,nice cennet nimetleriyle ikramlanıp, çeşitli içeceklerle sefâ bulup bir çok güzelliği tadar, nice büyük cennet köşklerinde bir çok hûri ve gılman ile bir arada bulunur ve şaşkınlığı giderek daha da fazlalaşır. "Rabbim hayretimi arttır" meâlindeki hadis-i şeriften yola çıkılarak insanın ruhâni varlığının yapmış olduğu yolculuk neticesinde ulaşacağı makamlar, elde edeceği nimet ve güzellikler çeşitli örneklerle dile getirilmiş ve insanın bu nimetler karşısında hissetmiş olduğu şaşkınlığın artması için Allah'tan yardım istenileceği belirtilmiştir.İnsanın manevi yöndeki olgunluğunu kazanarak, ilim elde ederek ve en önemlisi tezkiye-i nefs yani kişinin kendi nefsini terbiye edip, nefsin istek ve arzularından sıyrılarak nefsi, mânevî kirlerden arındırma ile varılabilecek menziller hakkında bilgiler verilmiştir.

Eserin bu bölümünde aslında nefis terbiyesi üzerinde çokça durulmuş ve bir Müslümana yakışıp yakışmayan işlerin neler olduğu ve her iki durumda da sonucun neler olabileceği anlatılmıştır. Mustafa Niyâzi, insandaki a'zâların, insan ruhunu her ne surette olursa olsun istenmeyen bir şekilde ele geçirmesini uygun görmemektedir. Onun ifâdesiyle riyâ, dedikodu, kin ve kibir gibi bir insanı kaşıyla gözüyle yâhut diliyle günâha sokan her türlü şer tavırları Müslümâna yakışmayan davranışlar olarak

[29] Mehmet Demirci**, "**Hakikat-i Muhammediyye" , **DİA**, C.15, s.179-180

sıralamıştır. Bunların yanı sıra zinâ etmek, farz olan namazların terki, ramazan oruçlarını tutmamak, zengin olanların fakirlere zekat vermekten kaçınması, insanın gücü yeterken hac görevini yerine getirmekten imtinâ etmesi, takvâ sahiplerine itibar göstermeyip oyun ve eğlence için çalgı çalınıp dinlenmesi ve insanı şehvete düşürecek sohbetlere kulak verip onlara dâhil olmak, dünyâyı sevmek, mal mülk ve makam hırsıyla dünya mevkilerine tâlip olmak ve el etek öptürmek gibi bir çok vaziyetin hepsi erbâb-ı hulusa göre haramdır ve bir müslümana yakışır şeyler değildir. Zirâ hakikate tâlip olan derviş, şeyh ve hürmet sahiplerine göre abdestsiz gezmek, kıbleye karşı ayak uzatmak, tükürmek, çok konuşmak, çeşit çeşit yemekler pişirip yemek ve farklı farklı kıyâfetler giymek, gelir getiren mallara, daha yüksek makam, mevki ve vazifelere meyl etmek gibi daha da sayılabilecek bir çok vaziyet insanın rûhâni yönünün isteklerine aykırı durumlardır ve bunların hepsi kulun cennetteki makamının yükselmesine engel olacak hallerdir. Bu tarz davranışlar içerisinde bulunulduğunda insanın cehennemin en alt katmanına gidebileceği ve cehennem ateşiyle buluşabileceği belirtilmiştir.

Bir Müslümanın yapması ve yapmaması gereken haller anlatıldıktan sonra cennet ve cehennem tasvirleri de yapılmıştır. Hakikati arayan ve asıl amacı bu olan insan-ı rûhani belli aşamalardan geçer ve vuslata ermiş olur. Yolculuğunu hakkıyla tamamlayan ehl-i takva kişiler, cennetin en yüksek derecelerinde insan-ı rûhâni olan peygamber ile ve meleklerin ruhlarıyla görüşüp onların sohbetleriyle şereflenip cennetin envâi çeşit nimetleriyle mütelezziz olarak ulviyyeye ulaşmış olurlar.Fakat tam aksi durumda olanlar da bulunmaktadır. Cehennemin en alt tabakasında bulunan nice süflîler, şeytan ruhlu varlıklar ve nice eziyet veren yılan, akrep, köpek, kurt, çakal, arslan, tilki gibi yırtıcı canavarlar da vardır. Cehenneme gidecek olan o kişiler, karanlık olan ateşli ve çukur yerlerde bu varlıklarla acı içinde kıvranır vaziyette dururlar. Tüm bu vaziyetler ayrıntılı bir şekilde izâh edildikten sonra daha iyi anlaşılmaktadır ki hatt-ı üstüva kavramı Mustafa Niyâzi'nin mecâzi anlamda kullandığı bir terim halini almıştır. Bir bütünü iki eşit parçaya bölen çizgi anlamındaki bu ifade, soyut anlamda insandaki rûhâni yönü temsil etmektedir. İnsan-ı rûhâni, insanı ikiye bölen insan vücudundaki manevi bir çizgi gibidir ve her tarafa meyli vardır. İnsan imanla, ilim tahsil ederek kulluk görevlerini yerine getirip ve

belli aşamalardan geçerek ervâh-ı süfliyyeden varlığını kurtararak kurtuluşa ermiş olacaktır.

İnsanın en temel gâyesi, kendini kendi nefsinin kuşatmasından kurtararak belli bir nefis terbiyesinden geçip yani nefsi ölmeden önce öldürerek manevi anlamda belli bir olgunluğa ulaşıp en son noktada da Allah'a ulaşmayı başarabilmektir. Böyle bir maksatla yola çıkan ehl-i takva kişi bu yolculuk esnasında belli kademelerden, belli sıkıntı ve imtihanlardan geçecek ve Mustafa Niyâzi'nin de ifâdesiyle süfliyyeden geçecek ki ulviyyeye urûcu hâsıl olabilsin.

Mustafa Niyâzi hatt-ı üstüva hakkında farklı bilgiler vermeye devam etmiş ve insanın ruhani yönü üzerinde durmaya özen göstermiştir. İnsanın bedensel olarak uyanıkken etrafındakilerle sohbeti ve normal bir yaşantısı var olduğu gibi uyku halinde de insanın farklı bir âlemde bulunduğunu ve oradaki varlıklarla görüştüğünü vurgulamıştır. Hatta insanın bazen ahiret aleminde bulunduğunu,orada görüştükleri insanların bazılarının bedensel olarak normal hayatında sağ kişiler olabildiğini söylemiştir.Rüyâ olarak isimlendirdiği bu hallerin bazılarını güzel ve yüce olarak bazılarını ise kötü ve haşmetli olarak nitelendirmiştir. İnsanın rüyasında gördüğü her durumun gerçekte bire bir aynı olmayabileceğini bu sebepten rüya tâbirlerinin gerekli olduğunu belirtir ve hemen ardından da rüya çeşitlerinden bahsetmeye başlar.

Eserde belirtildiği üzere üç çeşit rüya bulunmaktadır. Bunlardan ilki rüyâ-yı sâdıkadır ki Hz.Muhammed'in Mekke'nin fethi esnasında görmüş olduğu rüya buna örnek olarak gösterilir.Hz. Peygamber, Hudeybiye'ye gelmeden önce veya burada iken rüyasında Mekke'ye girdiklerini ve burada tıraş olduklarını görmüş, bunu da ashabına anlatmıştı. Rüyayı işitenler hemen bu seferde Mekke'ye gireceklerini ve umre yapıp tıraş olacaklarını zannettiler, rüyayı böyle yorumladılar. Kur'ân-ı Kerim'in Fetih sûresinde bu hususa değinilmiştir.Ayette "Allah, resulüne gerçeğe uygun rüyasında doğruyu bildirmiştir. Allah izin verirse hiçbir şeyden korkmaksızın, (umrenizi yaptıktan sonra) ya saçlarınızı kazıtarak veya kısmen kestirerek, güven

duygusu içinde Mescid-i Harâm'a muhakkak gireceksiniz."[30] şeklinde bir ifade bulunmaktadır.

Te'villi rüya olarak adlandırılan bir diğer rüya çeşidi ise görülen rüyanın rüyayı gören kişi tarafından ne şekilde yorumlanması gerektiğini bilmesi anlamına gelmektedir. Örneğin, rüyasında kılıcında kan ve kılıcın ağız kısmının bazı yerlerinde gedik gören kişi uyandığında bu rüyayı doğru bir şekilde yorumlayabilir. Rüyadaki kılıcı kendi bedeni olarak düşündüğünde ağzında şehit edilen dişlerin oluşturduğu gedikleri ve o kısımdaki bir miktar kanı rüyasına göre yorumlayabilir. Yani görülen rüya yorumlanarak tasdik edilebilir.

Üçüncü rüya çeşidi ise rüya-yı musaddıkadır. Görülen rüyanın te'vilsiz ve tabirsiz bir şekilde gerçekleştirildiği rüya şeklidir. Hz.İbrahim'in görmüş olduğu rüya burada örnek olarak verilmiştir. İbrahim aleyhisselam'ın rüyasında oğlunu kurban ettiğini görmesi ve uyandığında "rüya zahirin aynısıdır" diyerek yorum ve tabire ihtiyaç duymadan Allah'a karşı hissetmiş olduğu tam bir teslimiyet duygusuyla rüyasında gördüğü gibi oğlunu kurban etmek istemesinden bahsedilir. Hz.İbrahim, rüyasına sadık kalarak oğlu için böyle bir durumu kabullenmiş ve hemen uygulamaya geçmiştir. Bu esnada Yüce Allah bir ganem yani bir koç göndererek Hz.İsmail'i kurban edilmekten kurtarmıştır.

Adgâs u ahlâm ismi verilen rüyalar da vardır ki bunlar karmakarışık bir mizaçtan ve yine dağınık ve karışmış bir zihinden zuhur ederler. Bu rüyalar zâhirde bir belirti göstermeyen tabiri zor rüyalardır ve teşviş-i hatırdan ortaya çıktıklarından dolayı gerçekleşmesi beklenmeyen rüyalardır.

3.6. Sohbet-i Tahkîk-i Letâyif-i Seb'u'l-mesânî fî Vücûdi'l-insân

Bu bölümde Mustafa Niyâzi, insanın ikiye ayrıldığını ve her ikisi için de ikişer yedi latife bulunduğunu tekrar vurgulamış ve sûretten manaya geçme

[30] Fetih Sûresi /27

noktasında kolaylık olacağı düşüncesiyle ilk olarak insan-ı cismanide yani insanın maddi varlığı olan bedenindeki latifeleri izah etmenin uygun olacağını belirtmiştir.

İnsan, rûhâni ve cismâni olmak üzere ikiye ayrılır. İnsan-ı rûhâni de on dört ve insan-ı cismânide on dört olmak üzere insanda toplam 28 latife bulunmaktadır. İnsan-ı cismanide olan latifeler kalp, sır, ruh, hafâ, ahfâ, nefs-i nâtıka ve kalıbdır. Kalpte hakikat, sırda esrâr, ruhda ervâh, hafâda enâniyyet, ahfâda tecelliyat, nefs-i nâtıkada nüfûs-ı nâtıka ve son olarak da kalıbda huzurat gizlidir.

3.7. Sohbet-i Tatbîk-i Hılkat-i Semâvâtı ve'l Arzı bi'l-insân

Yeryüzünün ve gökyüzünün yaratılmasının insanın ruhani ve cismani hılkatine uygun bir şekilde gerçekleştirildiği anlatılmıştır. Eserin tamamında olduğu gibi bu kısımda da yedi ve katlarının izi sürülerek evrenin yaratılışı hakkında bilgi verilmiştir.

Gökyüzü yedi kat tabakadan oluşmaktadır.Fakat aralıkları ve dereceleriyle birlikte on dört tabaka olarak kabul edilmiştir ve bu durumun insan-ı ruhanideki on dört latifeye uygun olduğu düşünülmüştür. Aynı şekilde yeryüzü de yedi kat tabakadan oluşmakta, aralık ve dereceleriyle birlikte toplam on dört tabakayı oluşturmaktadır ve bu durumun da insan-ı cismani hılkatine uygun düştüğü ve ondaki on dört latifeye mutabık olduğu belirtilmiştir. Kısacası yeryüzü ve gökyüzünün yaratılması ve tabakaları ile insandaki ruhani ve cismani latifeler arasında bir bağlantı kurulmuştur.

3.8. Sohbet-i Tatbîk-i İstidâre-i Ezmine bi'l-insân

Bu bölümde zamanların ve feleklerin yaratılışları ve devirleri üzerinde durulmuş ve sonunda yine yedi ve katlarıyla ilişki kurularak insan-ı cismani ve insan-ı ruhanideki yirmi sekiz latifeye atıfta bulunulmuş ve hatta bu yirmi sekiz latifeyi kanıtlayacak deliller gösterilmiştir.

Kâinatın yaratılışının Pazar günü başlayıp Cuma günü tamamlanarak Cumartesi günü devrettiği ve bu şekilde yedi günlük bir haftanın meydana geldiği, dört haftanın bir araya gelmesiyle de yirmi sekiz günlük bir ayın oluştuğu belirtilmiştir. Sene içerisinde bazı aylar yirmi dokuz veya otuz gün sürse de bu durum ayın gökten gittiği yollara göre farklılık göstermektedir ve asıl olan yirmi sekizdir. Bu yirmi sekiz sayısıyla da yine insandaki ruhani ve cismani latifelere uygunluk vurgulanmıştır.

3.9. Sohbet-i Tatbîk-i İstidâre-i Sene bi'l-insân

İnsanda var olduğu kabul edilen yirmi sekiz latifeye uygun olan bir başka delil ise bir senede bulunan on iki ayın haftada bulunan gün ve bir ayda bulunan hafta sayısıyla, iki gece ve iki gündüzün ve senenin oluşmasındaki gün ,hafta ve ay vasıtalarının toplanmasıyla ortaya çıkan sonuç olarak gösterilmiştir. Bir senede on iki ay bulunmaktadır. Bir hafta yedi günden,bir ay ise dört haftadan oluşur.İki gece ve iki gündüz süreleri de eklendiğinde toplamı yirmi beş eder. Bir senenin oluşumunda üç vasıta vardır (gün,hafta ve ay) Bu üç sayısı da eklendiğinde neticesi yirmi sekiz eder ve bu sonuç da insanda bulunan yirmi sekiz latifeye uygunluk olarak kabul edilir.

3.10. Sohbet-i Tatbik-i İstidâre-i Şemsi bi'l-insân

Güneşin mecrâsı olan burûc sayısı on ikidir ve senede bir devreder. Güneşin devretmesiyle mevsimler oluşur. Yaz, kış, güz ve bahar olmak üzere tüm mevsimler üçer aydan meydana gelir. On iki burûcla birlikte sayıları yirmi dört eder. Yaz ve kış mevsimlerinde gece ve gündüzün uzayıp kısalması ve baharla güzde de gece ve gündüzün eşit olmalarıyla dahi toplam yirmi sekiz etmektedir. On iki burç,her biri üçer aydan dört mevsim ve bu dört mevsimdeki gün ve gece uzayıp kısalma durumlarının sayısal olarak toplamı yine yirmi sekiz sayısına dayandırılmış ve insandaki latifelere atıfta bulunulmuştur.

3.11. Sohbet-i Tatbîk-i Edvâr-ı Arşiyye bi'l-insân

Bu bölümde arşın devirleri hakkında bilgi verilmiştir. Yeryüzünün ve gökyüzünün aralıkları ve dereceleriyle birlikte toplam yirmi sekiz katmandan oluştuğu tekrarlanmıştır. Burcların felek devri ile itibarının yirmi sekiz olduğu üzerinde durulmuş, felek ve arş-ı azam kavramları hakkında bilgi verilmiştir.

3.12. Sohbet-i Tahkîk-i Edvâr-ı Arşiyye bi-i'tibâr-ı hurûfi't-tehecci

Harfler aracılığıyla arşın devirleri arasında bir ilişki kurulmuştur. Burcların ve zamanların arş hükmüyle devrinin "ba" harfiyle başladığı ve maksadının "ye" harfine ulaşmak olduğu söylenmiştir. Arap alfabesi bilindiği üzere yirmi sekiz harften oluşmaktadır. Alfabe "elif" harfiyle başlar ve "ye" harfiyle son bulur. Mustafa Niyâzi'nin ifâdesiyle tüm harfler "elif" harfinden zuhûr etmiştir ve gâyeleri tekrar elif harfine ulaşabilmektir. Buradaki başlangıç ve bitiş noktalarından kastedilen aslında tasavvufi mertebelerdir. Elif harfi ehadiyyet mertebesidir. Ehadiyyet, Arapça birlik anlamına gelen bir sözcüktür. Ehadiyyet makamı, İlâhî sıfattan bir makamdır. Bu makam, akıl ve anlatmakla vasfa gelmez.[31] Ehl-i takvâ sahibi olan Hak yolcusu bu mertebeleri "ba" harfinden başlayarak "ye" harfine kadar tamamlar ve en son aşamada elif harifine ulaşmış olur.

Bu noktada verilen bir örnek dikkat çekicidir. Mustafa Niyâzi, arşın devirlerini bu tarz bir anlatım yoluyla kaleme alırken tesbih örneğine yer vermiştir. Tesbih çeken birinin imâmenin solundan başlayıp sağına doğru birer birer devrederek ilerleyip ve yeniden imâmenin olduğu yere dönmesi gibi arş da soldan sağa doğru dönmektedir. Tesbihin şekil itibariyle uzunlamasına tutulduğunda dikdörtgene, oval tutulduğunda yuvarlağa benzemesi de arşın uzununa devr etme hadisesinin yanı sıra kendi çevresine doğru dönüşü arasında da bir benzetme ilişkisi kurulmuştur.

[31] Ethem Cebecioğlu, **Tasavvufi Terimler ve Deyimler Sözlüğü**, Ağaç Kitabevi Yayınları, s.184.

Alfâbe'deki her harfin "elif" harfinden zuhûr etmiş olması ve "ba" harfinden başlayarak "elif" harfine ulaşabilme gâyesi esasında tasavvuftaki vahdet-i vücut düşüncesinin tezahürleridir diyebiliriz. Vahdet-i vücut, Arapça varlığın birliği demektir. Allah'tan başka varlık olmadığının idrak ve şuuruna sahip olmak anlamına gelir.[32] Vahdet-i vücudu zevken elde eden sâlik, gerçek varlığın bir olduğunu,bunun da Hakk'ın varlığından ibaret bulunduğunu, Hak ve O'nun tecellîlerinden başka hiç bir şeyin bulunmadığını bilir. Her şey, o Bir'in çeşitli şe'nlerinden, görünüşlerinden, tecellîlerinden ibarettir[33] ve maksat tekrar o Bir olan yaratıcıya ulaşabilmektir. Vahdet-i vücut kavramı ile ilgili ayrıntılı bilgiye ilerleyen bölümlerde yer verilecektir. Konunun dağılmaması maksadıyla vahdet terimi hakkındaki izah bu kadarıyla sınırlı tutulmuştur.

Yukarıda belirttiğimiz üzere alfabedeki yirmi sekiz harf ile tasavvuftaki yirmi sekiz mertebeye işaret edilmiş ve insandaki ruhani ve cismani yirmi sekiz latifeye uygun olduğu diğer kısımlarda olduğu gibi burada da vurgulanmıştır.

3.13. Sohbet-i Tahkîk-i Kevnü's-sûfi İbn-i Vakt

Bu bölümde tasavvufta çokça işlenen sûfi, ârif ve nefs kavramları üzerinde durulmuştur. Sûfi'nin ibn-i vakt olarak niteleniyor oluşu dikkat çekicidir. İbn-i vakt olan yani yaşadığı zamanın gerektirdiklerine uygun davranan sûfinin ve ârif olan ehl-i takva sahiplerinin nasıl olması ve ne şekilde davranması gerektiği hakkında bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca bu başlık altında kıyâmet alâmetleri birer birer sayılmış, sûfiye göre bu alametlerin bambaşka anlamlarının olduğu izah edilmiştir. Bu kısımda geçen terimler yeri geldikçe detaylı bir şekilde anlatılacaktır.

3.14. Sohbet-i Tahkîk-i Deccâl-i Enfüsî Derbeyân-ı Mehdî ve İsâ-yı enfüsî

[32] Ethem Cebecioğlu, **a.e.,** s.683
[33] **A.y.**

Bu bölümde Kıyâmet alametlerinden biri olan Deccâl üzerinde durulmuştur. Deccâl, "İlâhî dinlerde kıyamet alâmetlerinden sayılan ve insanları doğru yoldan saptırmaya çalışacağı kabul edilen olağan üstü güçlere sahip kişi"[34] anlamına gelmektedir. Eserde, Deccâl'in derviş-i sâdık için daha farklı manalar içerdiği vurgulanmaktadır. Dervişe göre Deccâl, dervişin kendi nefsinin hilelerinden ibârettir. Şer'i hükümlere uymayıp bu hükümlerin her birine farklı bir yorum getirme, haramı helal sayma, farz ve vâcib olan emirleri te'vil yoluyla terk etme, yasak kabul edilen şeyleri inkar etme ve bu yasakları nefsin isteklerine göre yorumlama ve bu durumda ısrarcı olma gibi haller, derviş için Deccâl alâmeti gibi kabul edilmiştir. Bunların her biri büyük günahlar olmakla birlikte haramı helal sayma mevzusu kişiyi kâfir bile yapabilmektedir. Nitekim ilahi emirleri terk etme ve hatta şüphe etme dahi kişiyi kâfir yapabilir. Çünkü kesin hüküm vardır. Zirâ hakikatlerin bahanesiz bir şekilde farklı olarak yorumlanması küfür kabul edilir. Sâlike bu yoldan daha zararlı ve şerli bir Deccal olmaz. Çünkü bu yol, insanları doğruluktan saptıracak olan Deccâl gibi sahibini küfre ulaşdıracak meşreblerin en zalim olanıdır. Eğer mürid, bu meşrebde iken ölürse kâfirler ile birlikte cehennem ateşinde azap çekecek ve şüphesiz bu eziyet halinde ebedi kalacaktır. Mustafa Niyâzi, bu meşrebde olanlara bir vasiyette bulunmuş ve onlara bu yolun esasında nefisleri için bir Deccâl olduğunu kavramalarını, hakikati kabul edip bâtıl olanlardan vazgeçerek, hakiki olan hükümleri bâtıl bir şekilde yorumlama gayretinden uzaklaşıp, terk ettikleri amellerini hakkıyla yapmaya çalışmalarını ve işlemiş oldukları günahlardan birer birer vazgeçmelerini öğütler. Zira Hak yolcusuna göre bu gibi meşreblerden geçmek onların üzerlerine farzdır. Tüm bu aşamalardan geçerlerse mehdi-yi enfüsî olarak isimlendirilirler ki böylece yol gösterici mehdi Deccâli katletmiş olur.

3.15. Sohbet-i Tahkîk-i Dabbetü'l-Arz-ı Enfüsî

Eserin bu bölümünde dervişe göre Dabbetü'l-arzın ne anlama geldiği ve tasavvuftaki ilahi mertebelerin neler olduğu üzerinde durulmuştur. Dabbetü'l-arz, kıyâmet alâmetlerinden biri olarak kabul edilen bir yaratıktır. Fakat sâlikin nefsine

[34]Kürşat Demirci, "Deccal", **DİA**, C.9, s.67

göre bu yaratık, dervişin kendi akl-ı meadından ibârettir. Yani aklını, ahiret mutluluğunu kazanma yolunda harcayan ve tüm gayretini bu yola sarfeden anlamına gelir. Tasavvuftaki Fark, Cem‘, Mutlak-ı Cem, Cemü’l-Cem, Cem-i Ehadiyyet ve Cenâb-ı Hüviyyet gibi makamlar hakkında bilgi verilmiş ve diğer bölüme geçilmiştir. Bu terimler çalışmamızın “Tasavvufi Terimler” başlığı altında ayrıntılı şekilde ele alınacaktır.

3.16. Sohbet-i Tahkîk-i Zelzele-i ‘Azîme-i Enfüsiyye ve Ye’cûc ve Me’cûc-i Enfüsi

Yecuc ve Mecuc, Zülkarneyn döneminde ortaya çıkan ve kıyâmetin kopmasına yakın dönemde zuhur ederek yeryüzünde bozgunculuk yapacak olan topluluk olarak bilinmektedir.[35] Yine kıyâmet alametlerinden biri olarak büyük bir zelzelenin olacağına atıfta bulunularak aslında nefislere göre bu alametlerin nasıl yorumlanması gerektiği üzerinde durulmuştur. Tüm bunlar Hak yolcusuna göre vesveseli bir kalpten ve karmakarışık bir zihinden ibârettir. Yani salike göre, Yecuc ve Mecuc ile büyük zelzele aslında onun için vesveseli,evhamlı bir kalp ve bulanık bir zihin anlamına gelmektedir. Bu iki durum da kötü ve fesat hallerdir. Böyle bir vaziyette salik kendi vücudunu mahveder ve aklını deliye döndürür. Bu vaziyetlerin de bazı sebepleri vardır. Mustafa Niyâzi burada bazı adab ve erkân usullerinden bahsetmiştir. Kendisinin de Nakşibendi şeyhi olduğu göz önüne alındığında aslında eserin tamamında bu tarikatın usul ve erkanı ile ilgili bir çok bilgiye ulaşmak mümkün olmuştur. Salike göre Yecuc ve Mecuc ile zelzele-i azimenin vesveseli bir kalp ve karışık bir zihin olduğunu Mustafa Niyâzi şu şekilde izah etmiştir ;

> “Ba‘żı sālik ḥarāret-i esmādan ẓuhūr eyler. Meselā şeyḫiñ ta‘yīn buyurdığı ‘adede ri‘āyet itmez. Çoḳ ziyāde oḳur ḥażm idemez. Yāḫūd adāba ri‘āyet itmez. Meselā abdestlü iki rek‘at şükr-i vüḍūe niyyetile namāzı ḳılub ḳıble [ye] müteveccih olub te’ennī ile oḳumak idi. Öyle itmez.Abdestsiz oḳur ‘acele ile ve sür‘atile oḳur. Ta‘ẓīm-i murād eylemez. Ceẕbe yerine cünūn getürür ve teşvīş-i ḫāṭıra ve vesvese

[35] İlyas Çelebi, “Yecuc ve Mecuc”, **DİA**, C.43, s.373

ḥaṣıl ider. Def‘ine-i serkeşliginden daḫı terk-i maḥāli olmaz. Öyle fāsid helāk olur gider.”[36]

Dervişin müridine olan bağlılığının önemli olduğu, şeyhin verdiği zikir adedine uyulması gerektiği,namaz esnasında nasıl davranılması gerektiği ve surelerin ne şekilde okunması gerektiği gibi bir çok usulden bahsedilmiştir. Bu usullere uyulmadığı takdirde de karışık bir zihnin ve evhamlı bir kalbin zuhura geleceği ifade edilmiştir.

3.17. Sohbet-i Tahkîk-i Duhân-ı Mübîn-i Enfüsi

Duhân-ı Mübîn, kelime anlamı olarak âşikâre duman manasındadır. Çok büyük bir dumanın her yeri sarması kıyamet alametlerinden kabul edilir. Duhân Suresinde de bu hususla alakalı bilgiler verilmektedir. Duhan-ı mübin kavramı ″Göğün, insanları bürüyecek ve gözle görülecek bir duman çıkaracağı günü bekle; bu, can yakan bir azaptır"[37] mealindeki ayet-i kerimeyle daha açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

Sâlik-i Hakk’a göre, nefislerin duhân-ı mübini kalplerdeki kabahatlerden ibârettir. Mânen tertemiz olan kalbin uygun olmayan kötü işlerle kirlenmesi halidir. Münâfık kişilerle vakit geçirmenin ve gaflet halinde boşa geçen zamanın kalbi kararttığı ve nihayetinde de o kalbe sahip olan kişinin Allah’ın Celâl sıfatına mazhar olup cehennem ateşiyle cezalandırılabileceğinden bahsedilmektedir ;

> “...duḫān-ı mübīn sālik-i Ḥaḳḳa göre ḳalbiniñ ḳabaḥatliğinden ‘ibāretdir. Bir yarāmaz fi‘īl-i irtikābı sebebiyle ve bir münāfıḳ kimse ile görüşmesi ḥasebiyle eger ġaflet ile niçe evḳātı giçer ise ḫiẕlānına bā‘iṣ olub Ḥaḳ te‘ālāniñ ṣıfāt-ı celāliyyesine maẓhar olub vāṣıl-ı ḳa‘r-ı caḥīm olmaġıla ḥirmān-ı rü’yet olur. Sālik-i Ḥaḳḳa elzem olan evvel tedārik idüb leẕẕet-i ẕevḳ-i viṣāl-i taḥṣīline biñ cānıla mübāderet eyleye.[38]

[36] Müstakim Mustafa Niyâzi, **Sohbetü’l-Gâye**, vr.31a-32b
[37] Duhân Sûresi 44/10-11
[38] **Sohbetü’l-Gâye**, vr. 32b-33a

Hak yolcusunun yapması gereken, kendisi için gerekli olan tüm tedbirleri zamanında tedârik ederek kavuşma zevkini tadabilme gayesiyle azim ve mücadele gösterip vuslata ermeyi başarabilmektir.

3.18. Sohbet-i Tahkîk-i Tulu'u'ş-Şems-i Mağrib-i Enfüsî

Kıyâmet alametlerinden bir başkası da Güneşin batıdan doğma hadisesidir. Mustafa Niyâzi yine metaforik bir anlatım yoluyla güneşin batıdan doğuşunu sâlik-i Hakk'a göre değerlendirmiştir. Hak yolcusunun ani vefâtı ile insandaki cismâni varlığın güneşin batması gibi bir anda kendini ahiret aleminde bulması arasında bir ilişki kurulmuştur. Eğer yolcu tedârikli değil ise pişmanlıktan başka bir şey hissetmez. Telâfi etme şansı da yoktur. Zira insanın cismi ile bu âleme yeniden gelmesi mümkün değildir. Eğer ki küfre sebep olan inanç ve ameller ile ölürse bunlar ona ilaç olmaz ;

> "Zīrā cismile bir daḫı bu 'āleme gelmek ḳābil degildir. Tedāriki nice olur. Eger küfre mü'eddī i'tiḳādler ve 'amel ile giderse aña hiç 'ilac olmaz." [39]

3.19. Sohbet-i Tahkîk-i Ayât-ı Fâtiha-i Zâhiriyye ve Bâtıniyye bi-letâyifi'l-insân

Bu bölümde Kur'ân-ı Kerim'in ilk sûresi olan Fâtiha'nın bâtıni ve zâhiri olmak üzere iki türlü varlığından ve her ikisinde de ikişer yedi âyet bulunduğundan bahsedilmiştir. *"Kuşkusuz sana tekrar tekrar okunandan (âyetlerden) yedisini verdik*."[40] meâlindeki âyet-i kerime kaynak gösterilerek fâtihanın iki kere nüzulu ve bu iki nüzulun ilkinin Peygamberimiz'in şerefli vücudlarındaki rûhani varlığa, ikinci nüzulun ise yine peygamberimizin vücûdundaki cismani varlığa işâret olduğu belirtilmiştir. Bâtıni on dört, zâhiri on dört olmak üzere toplam yirmi sekiz ayet eder ki bu da yine insan da bulunan yirmi sekiz latifeye işâret etmektedir.

[39] **A.g.e.,** vr.33b
[40] Hicr 15/87

3.20. Sohbet-i Tahkîk-i Kevnü's-sıfâtı's-sübûtiyye ve's-selbiyye menbâ-ı mâ zikr

Bu bölümde Allah'ın sübûti ve selbi sıfatları birer birer sayılmış ve toplamının yirmi sekiz ettiği, bu yirmi sekiz sıfatın da ilâhi yirmi sekiz mertebeyi işâret ettiği belirtilmiştir;

> "...ṣıfāt-ı ṣübūtiyye ve ṣıfāt-ı selbiyye-i mecmū'ı dört yedi olmaḳ üzere yigirmi sekiz ṣıfātdır. İki yedisi ṣıfāt-ı ṣübūtiyyedir ve iki yedisi ṣıfāt-ı selbiyyedir ve ṣıfāt-ı sübūtiyye olan iki yediniñ evvelki yedisi ḥayāt 'ilim semī' baṣar irādet ḳudret kelāmıdır. İkinci yedisi ḥayy 'ilim semī' baṣar mürīd ḳādir mütekellimdir. Keẕālik ṣıfāt-ı selbiyye olan iki yediden evvelki yedi ṣıfāt-ı selbiyye memāt cehil ṣumm 'ümyi ḫayret 'aciz sukūnetdir. İkinci yedi ṣıfāt-ı selbiyye lā-meyyit lā-cāhil lā-eṣamm lā-a'mā lā-müteḥayyir lā-'āciz lā-sākitdir. Çünki Ḥaḳ te'ālānıñ bu dört yedi ṣıfātıla ṣübūten ve selben ittiṣāfın bildiñ ve bu ṣıfātlarıñ herbirleri birer mertebe i'tibār olınub yigirmi sekiz mertebe oldıġın daḫı gerçekden añladıñ ise Ḥaḳ te'ālā içün bu ṣıfātlar ile ittiṣafı i'tibāriyle yigirmi sekiz mertebe i'tibār olunub ismine beyne'ṣ-ṣūfiyyin ve beyne'l-muḥaḳḳiḳīn-i merātib-i ilahiyye diyü ād virildigini taḥḳīḳan bilmiş oldın."[41]

3.21.Sohbet-i Tahkîk-i Merâtib-i Kelâmiyye bi-i'tibâri'l-mütekellim

Bu bölümde sıfat-ı sübutiyyeden olan kelâm sıfatının ikinci sıfat-ı sübûtiyyesinin mütekellim olduğu ve merâtib-i kelamiyye alametleri üzerine ebced usulüyle yirmi sekiz harfin tayin olduğu hakkında bilgi verilmiştir.

Allah'ın sübûti sıfatlarından olan "Kelam" sıfatı O'nun konuşması demektir. Allah mütekellimdir, kelamı vardır ve konuşur. Allah'ın konuşmasına "vahy" denir. Kelam sıfatı yüce Allah'ın "Hayat, İlim, İrade, Kudret, Görme ve İşitme" gibi zarûri sıfatlarından birisidir. Yüce Allah bu sıfatının gereği olarak peygamberlere gönderdiği "vahy" aracılığı ile konuşur, mesajlarını, emir ve yasaklarını iletir ve muhatap aldığı insana nasihat eder, doğru yolu gösterir.

[41] **Sohbetü'l-Gâye**, vr.35a

3.22. Sohbet-i Tahkîk-i Merâtib-i Esmâiyye bi-i‘tibâri’l-hurûf

Bu bölümde de ebced usulüne göre tertiplenmiş, Arap alfabesindeki yirmi sekiz harf ve bu harflerin her birine Allah’ın isimlerinden birinin verilme hadisesi üzerinde durulmuştur. Bu kısımda anlatılanlar, verilen örnekler değerlendirildiğinde Hurufilik inancının yansımaları niteliğindedir denilebilir. Allah’ın doksan dokuz esmasını kapsayan yirmi sekiz isminin yirmi sekiz harfe tayin edilmesinden bahsedilmiştir. Bu yirmi sekiz harfin her biri de birer mertebeyi temsil eder. Yani yirmi sekiz isim yirmi sekiz harfe tayin olunmuş, bu yirmi sekiz harf de ilâhi yirmi sekiz mertebeye işaret olarak kabul edilmiştir;

> “...ebced tertîbi üzere müretteb olan yigirmi sekiz ḥurūfdan her bir ḥarfe esmā’ullāhü ‘l-ḥüsnādan birer isim i‘ṭā olundı ya‘nī elif ḥarfine Allāh ism-i şerīfi virildi. Bā ḥarfine er-Raḥmān ism-i şerīfi virildi. Cīm ḥarfine er-Raḥīm ism-i şerīfi virildi. Dāl ḥarfine el-Mülk ism-i şerīfi virildi. Hā ḥarfine el-Ḳuddūs ism-i şerīfi virildi. Vāv ḥarfine es-Selām ism-i şerīfi virildi. Ze ḥarfine el-Mü’min ism-i şerīfi virildi. Ḥā ḥarfine el-Muheymīn ism-i şerīfi virildi. Ṭā ḥurūfına el-‘Azīz ism-i şerīfi virildi. Yā ḥarfine el-Cebbāru ism-i şerīfi virildi. Kāf ḥarfine el-Mütekebbir ism-i şerīfi virildi. Lām ḥarfine el-Ḫālıḳ ism-i şerīfi virildi. Mīm ḥarfine el-Bārī ism-i şerīfi virildi. Nūn ḥarfine el-Muṣavvir ism-i şerīfi virildi. Sīn ḥarfine el-Ġaffār ism-i şerīfi virildi. ‘Ayn ḥarfine el-Vehhābu ism-i şerīfi virildi. Ṣād ḥarfine er-Rezzāk ism-i şerīfi virildi. Ḳāf ḥarfine el-Fettāḥu ism-i şerīfi virildi. Rā ḥarfine el-‘Alīm ism-i şerīfi virildi. Şın ḥarfine el-Ḳābıż ism-i şerīfi virildi. Te ḥarfine el-Bāsiṭu ism-i şerīfi virildi ṣe ḥarfine el-Ḫāfıẓu ism-i şerīfi virildi. Ḫā ḥarfine er-Rāfi‘ ism-i şerīfi ism-i şerīfi virildi. Ẕāl ḥarfine el-Mu‘izz ism-i şerīfi virildi. Ḍād ḥarfine el-Muẕillu ism-i şerīfi virildi. Ẓā ḥarfine es-Semī‘ ism-i şerīfi virildi. Ġayn ḥarfine el-Baṣīr ism-i şerīfi virildi.” [42]

Bu bölümün devamında ebced usulü hakkında kısa bilgilere ve hevvez, hutti, kelemen,sa’fez, kareşet, sehaz, danızığ gibi terimlere yer verilmiştir.

3.23. Sohbet-i Tahkîk-i musılâtu’l ile’l ve’n-netâyic

[42] **Sohbetü’l-Gâye**, vr.37a-38b

Bu bölümde genel bir çerçeve içerisinde bu kısma kadar anlatılanların tamamının özeti verilmiştir. Merâtib-i esmânın, merâtib-i hurufun, merâtib-i kelâmiyyenin ve ilahi mertebelerin her birinin yirmi sekiz olduğu belirtilmiştir. Allah'ın selbi ve sübûti sıfatlarının da toplamda yirmi sekiz ettiği vurgulanır. Tüm bunlar hakkıyla kavranıp anlaşılabilirse insan da kendi hakikatine uygun bir şekilde amelini yerine getirmeye çalışacaktır. Bu noktada Mustafa Niyâzi, öğüt verici bir tarzda, ifade ettiklerinin tamamının hakkıyla anlaşılıp herkesin kendi üzerine düşen görevi yerine getirmesi gerektiğini belirtir.

3.24. Sohbet-i Taksimü'l-insâni'r-rûhâni ve'l-cismâni bi-i'tibâri's-sıfatı's-sübutiyye ve's-selbiyye

İnsanın ruhâni ve cismâni olmak üzere iki sayıldığı tekrarlanmış ve Allah'ın sübûti sıfatlarının insan-ı rûhânideki on dört latifeye işâret olduğu vurgulanmıştır. Aynı şekilde insan-ı cismânide de sıfât-ı selbiyye mazharınca on dört latifenin bulunduğu fakat bu on dört latifenin insan-ı ruhanide bulunan latifelerin mazharı ve belirtileri olduğu söylenmiştir. İnsan-ı ruhaninin karışıklıktan kurtulmadıktan sonra insan-ı cismaninin de ızdıraptan kurtulamayacağı belirtilmiştir. Yani aslında insanın ruhani cihetindeki latifeler asıl kabul edilmiş, cismani kısmındaki latifelerin ruhani bölümdeki latifelerin birer yansımaları olduğu anlatılmak istenmiştir. Nitekim Allah'ın sübûti sıfatlarının gerektirdiği ve zıttı olmak üzere selbi sıfatları da mevcuttur. İlim, semi, iradet, kudret gibi sübûti sıfatlarının yanında bunların aksi olan cehil, summ, ümyi, acz ve bunların lâzımı olan lâ-câhil, lâ-esamm, lâ-a'ma, lâ-âciz gibi selbi sıfatlar da bulunmaktadır. Allah; hayat, ilim, basar, kelam gibi sübûti sıfatlar ile muttasıf olmasının yanı sıra lâ-meyyit, lâ-câhil, lâ-esamm, lâ-sâkin gibi selbi sıfatlar ile de muttasıftır.

> "Ḥaḳ te'ālā ikisi ile bile muttaṣıfdır. Eger ittiṣāf itmese ['ālem ve ādem yaradılub] ẓāhir olmaz idi."[43]

[43] **Sohbetü'l-Gâye**, vr.42a

Bu kısımda “küntü kenzen mahfiyyen” ile başlayan ve hadis-i kutsi olarak kabul edilen ifadeye yer verilmiştir. Allah alemi yaratınca O artık maruf olmuştur. Fakat bu bilinme sıfat ve isimlerinin zuhur etmesi şeklindedir. “Gizli bir hazine idim bilinip tanınmak istedim bu sebeple de mahlukatı yarattım” şeklindeki hadis-i kutsiye yer verilmiştir.

3.25. Sohbet-i Tahkîk-i Sıfât-ı Sübûtiyye ve’s-selbiyye li’l-Hakk-ı Te‘âlâ

Bu bölümde Allah’ın sübûti ve selbi sıfatları birer birer anlatılmıştır.

Sübûti Sıfatlar ;

1. Hayat
2. İlim
3. Semi
4. Basar
5. İrâdet
6. Kudret
7. Kelâm

Bu sıfatların lâzımları ;

1. Hayy
2. İlim
3. Semi
4. Basar
5. Mürid
6. Kadir
7. Mütekellim

Sıfat-ı Sübutiyyenin Aksi Olan ;

1. Memat

2. Cehil
3. Summ
4. Ümyi
5. Hayret
6. Acz
7. Sükûnet

Sıfât-ı Sübûtiyyenin Aksinin Aksi Olan Selbi Sıfatlar;

1. Lâ-meyyit
2. Lâ-câhil
3. Lâ-esamm
4. Lâ-a‘mâ
5. Lâ-mütehayyir
6. Lâ-âciz
7. Lâ-sâkin’dir.

Allah’ın sübûti olarak nitelenen yüce sıfatları vardır. Bu sıfatlarının zıttının zıttı olan ve onların gerektirdikleri olan selbi sıfatları da bulunmaktadır;

> “Zīrā ṣıfāt-ı ṣübūtiyye [dimek] Ḥaḳḳıla ṣābit bir alā-yı ṣıfātlar dimekdir ṣübūtları daḫı īcābiledir.”

> “... ṣıfāt-ı selbiyye ṣıfāt-ı ṣübūtiyyeniñ naḳīżiniñ ‘aksī ve lāzımıdır.” [44]

Örneğin, hayat sıfatı Allah’ın sübûti sıfatlarındandır. Bunun gereği hayy yani canlı ve daimi olmaktır. Hayat sıfatının aksi meyyittir. Meyyitin zıttı olan lâ-meyyit yani ölü olmama sıfatı ve ölü olma halinden münezzeh olma durumu da Allah’ın selbi sıfatlarındandır. Allah kendi zâtında ve hakikatinde bütün eksikliklerden ve kusurlardan münezzehtir. Dolayısıyla Allah’ın hayat sıfatıyla sıfatlanmış olmasının

[44] **Sohbetü’l-Gâye**, vr.42b

yanında hayat sıfatının zıttı olan lâ-hayat ve onun da zıttı olan lâ-meyyit ile sıfatlanması da hayat sıfatının varlığı vasıtasıyladır.

> "Zîrâ ṣıfât-ı ṣübûtiyyeden evvelki ṣıfat ḥayātdır ḫayātıñ naḳīżi lā-ḥayātdır. Lā-ḥayātıñ 'aksi ve lāzımı mevt ve memātdır. Ḥaḳ te'ālā ḥayāt ṣıfatıyla ṣübûten ya'nī ḥayātı kendinde ṣābit olmaġıla ṣıfatlanur. Ammā ḥayātıñ naḳīżi olan lā-ḥayāt ile 'aksi ve lāzımı olan mevt ve memāt ile Ḥaḳ te'ālānıñ ittiṣāfı ṣıfāt-ı ṣübûtiyye olan ḥayāt vāsıṭasıyladır. [Şey'] Naḳīżi[ni] ve 'aksi[ni] ve lāzımını müştemil ḳā'idesine mebnīdir. Kendi ẕātında ve ḥaḳīḳatinde münezzehdir."[45]

Allah'ın varlığının ve kainat üzerindeki hakimiyetinin ispatı olan (sübûti) sıfatları ile Allah'ın birlik, ezelilik, ebedilik, hiçbir şeye benzememe, muhtaç olmama gibi aksi düşünülemeyen ve zıddı mümkün olmayan (selbi) sıfatlarına bu bölümde ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir.

3.26. Sohbet-i Tahkîk-i Kâşife li's-sıfâtı's-selbiyye'l-ulâ

Bu bölümde Allah'ın selbi ve sübuti sıfatlarının neler olduğu kısaca tekrar edildikten sonra bu sıfatların Allah ile kulları arasında bir perde özelliği taşıdığı ifade edilmiştir. Allah'ın sübûti sıfatlarının zıttı olan memât, cehil, summ, umyi, hayret, acz ve sükût sıfatlarına mazhar olan günahkar kimselerin bu sıfatlara kolaylıkla müyesser olacaklarını ve Allah'tan uzak olmaları sebebiyle "Şüphesiz onlar kıyamet günü Rablerini görmekten mahrum bırakılacaklardır."[46] âyet-i kerimesinden de anlaşılacağı üzere Allah'ın cemâlini göremeyecekleri ifade edilmiştir. Eğer ki Allah'ın yardımı o kimselerin üzerine zuhur ederse kurtuluş kapıları açılacak,imana geldikleri kadarıyla iman nuruyla kalpleri hayat bulacaktır. "Müminler ölmez, bir yerden bir yere göç ederler" anlamındaki hadis-i şerif ile de hayat, meyyit, hayy ve lâ-meyyit gibi sıfatlar örneklendirilmeye çalışılmıştır. Genel anlamda ilk yediyi meydana getiren selbi sıfatların neler olduğu ve bunların zıttı ve lazımlarının hangileri olduğu hakkında bilgi verilmiştir;

[45] **A.e.,** vr.43a
[46] Mutaffifîn Sûresi 83/15

"Zīrā ṣıfāt-ı ḥayāt naḳīżi olan lā-ḥayāt ve lā-ḥayātıñ lāzımı olan mevti ve memātı idrāk itmek cihetiyle muḥīṭ ve müştemildir. Ammā lā-ḥayātı ve lāzımı olan mevti ve memātı mecmū'ları ṣıfāt-ı ḥayātı idrāk ve iḥāta eylemek ḳâbil degildir. Zīrā lā-ḥayātı ve lāzımı olan mevti ve memātı cemād-ı me'ḳūlesidir. Kendiyi idrāk idemez. Ġayrīyi [nice] idrāki ḳābildir."[47]

3.27. Sohbet-i Tahkîki's-selbiyye's-sâniyyeti li'l-Hakk-ı Te'âlâ

Bu bölümde de ikinci yedilik kısmı oluşturan selbi sıfatlar ile onların zıttı ve lazımı olan sıfatlar üzerinde durulmuş ve bu sıfatların her biri teker teker anlatılmıştır;

"...lā-meyyit meyyitiñ naḳīżidir. Zīrā naḳīżi'l-şey-i selbiyye ḳā'idesi meşhūrdır. Meyyitiñ daḫı lāzımı lā-ḥayydır. Lā-ḥayyıñ ise icābı ve ṣübūtiyyesi ḥayydır. Ḥaḳ te'ālā ṣıfāt-ı ṣübūtiyyesi olan ḥayy ism-i şerīfi ile isimlenüb Allāhu ḥayy diyü ḫaber virildi ise ṣıfat-ı ḥayyıñ naḳīżi olan lā-ḥayyıñ lāzımı olan meyyitiñ naḳīżi olan lā-meyyit ile ṣıfatlanub Allāhu lā-meyyit diyü meyyitligi selbi ile ḫaber virdik. Ṣaḥiḥ ve vācib oldı. Zīrā şeyin naḳīżiniñ lāzımınıñ naḳīżi ẕālike'ş-şeyiñ me'ānī cihetiyle 'aynı olur. Zīrā lā-meyyit ise ma'nī cihetiyle ḥayyıñ 'aynısıdır. Zīrā ölmez dimek diri dimegi şübhesiz edā itmiş olur."[48]

Eserden alınan yukarıdaki kısma bakıldığında ikinci yediliyi oluşturan selbi sıfatlardan bir tanesi olan lâ-meyyit açıklandıktan sonra aslında ölmez anlamına gelen lâ-meyyit ile canlı anlamına gelen hayy sıfatının aynı anlamı taşıdığı ve dolayısıyla zıttıyla var olan bu sıfatların her ikisiyle de Allah'ın muttasıf olduğu vurgulanmıştır. Yani hayat, sübûti sıfatların içerisindedir ve onun lazımı hayydır. Memât ve meyyit ise hayat sıfatının zıttıdır ve selbi sıfatların içerisine girmektedir. Allah her türlü eksiklik ve noksanlıktan münezzehtir. Bu noktada meyyitin zıttı olan lâ-meyyit de selbi sıfatlardan sayılmaktadır. Nitekim "hayat" ve "hayy" ile vurgulananla lâ-meyyit ile vurgulanan aynıdır. Canlı ve daimi olma ile ölü olmama sıfatlarının aynı özelliği niteliyor olduğu vurgulanmak istenmiştir.

[47] **Sohbetü'l-Gâye**, vr.47b
[48] **A.e.,** vr.51b-52b

Tüm bu sıfatlar yukarıda verdiğimiz örneklerde olduğu gibi ayrıntılı bir şekilde ifade edildikten sonra Mustafa Niyâzi, anlattıklarını genel olarak özetlemiş ve tüm bahsettiklerini net bir çizgi üzerinde toplamıştır;

> "Ḥāṣıl-ı kelām ṣıfāt-ı selbiyye ṣıfāt-ı ṣübūtiyyeniñ min cehti'n-naḳīżi maẓharları ve eṣerleridir. Kendi bāşlarına istiḳlālleri yoḳdur. Her birleri ṣıfāt-ı ṣübūtiyyeden her birlerine iżāfātı ve tābi'ātıdır. Evvelki yedi ṣıfāt-ı selbiyye evvelki yedi ṣıfāt-ı ṣübūtiyyeniñ naḳīżīleriniñ levāzımı olmaḳ üzere tābi'leridir. İkinci yedi ṣıfāt-ı selbiyye ikinci yedi ṣıfāt-ı ṣübūtiyyeniñ naḳīżleriniñ lāzımātınıñ naḳīẓileri olmaḳ üzere iżāfātlarıdır."[49]

Selbi sıfatların, sübûti sıfatların birer mazharı olduğu, kendi başlarına bir bağımsızlıkları olmadığı, her birinin sübûti bir sıfata bağlı olduğu vurgulanır. Yani yukarıdaki ifadelerden selbi sıfatların varlığı, sübûti sıfatların varlığı vasıtasıyladır şeklinde bir anlam çıkarmak mümkündür.

3.28. Sohbet-i Tahkîk-i Mazhariyyet-i Haze'l-Hadis

Bu bölümde "Allah bir cahili kendisine veli edinmez. Eğer Allah bir cahili sevip de velisi yapmayı murad ederse o zaman bilgiyi ona öğretir ve onu cahil bırakmaz. Allah bildirir ve o da arif olur." mealindeki hadis-i şerife yer verilmiş ve bu hadisin manasını anlamayan veya da anlayıp kendi amellerinde uygulamayan kimselerin veli olarak nitelenemeyeceği vurgulanmıştır. Ancak bu hadis-i şerifi kavrayıp kendi davranışlarına yansıtan kişiler, Cenâb-ı hüviyyete ulaşarak O'nun didârının zevkine nail olabileceklerdir.

3.29. Sohbet-i Tahkîk-i Âmil-i Haze'l-Hadis

Bu kısımda "Her kim bildiği ile amel ederse Allâhu Teâla onu bilmediği şeye vâris kılar." mealindeki hadis-i şerif ile insanın kendi nefsini körelterek, amellerini Allah'ın kelamını kendi anladığı ve kavradığı kadarıyla yapması gerektiği öğütlenmektedir.

[49] **A.e.,** vr.55b

3.30. Sohbet-i Tahkîk-i Kaidetü't-Tedâhul ve't-tezammun

Bu bölüm, eserin başlangıcından itibaren anlatılanların kısaca özetlendiği ve derli toplu bir şekilde sunulduğu kısımdır. Allah'ın iki yedili olmak üzere selbi ve iki yedili olmak üzere sübûti sıfatlarının var olduğu bunların sayısının toplamda yirmi sekiz ettiği uzun ve ayrıntılı bir şekilde önceki bölümlerde anlatılmıştı. Ayrıca Fâtiha-i şerifin bâtını ve zâhiri olmak üzere birbirinin benzeri toplam yirmi sekiz ayetten meydana geldiği "seba'l-mesâni" ifadesinden yola çıkılarak ifade edilmişti. Son olarak da insanda ruhani ve cismani olmak üzere her birinde on dört, toplamda yirmi sekiz latife bulunduğu detaylı bir şekilde anlatılmıştı. Bu bölümde Mustafa Niyâzi, bu bilgilerin tekrarını yaptıktan sonra Fâtiha suresinin bâtını ve zâhiri iki yedili ayetlerinin birbirinin benzeri olduğunu ve bu sebeple üçer yedili ayetin birer yedi ile iktifa olunduğunu böylelikle de sıfat-ı sübûtiyye ve sıfât-ı selbiyyenin özeti olarak da yedinin kabul edildiğini belirtmiştir.

Kısaca ifâde etmek gerekirse Mustafa Niyâzi, Fâtiha sûresini ve Allah'ın selbi ve sübûti sıfatlarını birer birer sayıp toplamının yirmi sekiz olduğunu ve bu sayının da insandaki yirmi sekiz latifeye işaret olduğunu eserin en başından beri vurgulamıştır. Bu kısımda ise Fatiha suresinin ve Allah'ın sıfatlarının özünü yedi olarak kabul ettiğini dolayısıyla da insandaki latifelerin özünün de yedi olarak kabul edileceğini belirtmiştir;

> "Keẕālik ṣıfāt-ı ṣübūtiyye daḫı tafṣīlen iki yediye müntehī olub ṣıfāt-ı selbiyye daḫı iki yedi ile mufaṣṣıla oldı ise bunlarıñ her birleri ya'nī gerek ṣıfāt-ı ṣübūtiyyeniñ ve gerek ṣıfāt-ı selbiyyeniñ tafṣīli olmaḳ üzere her yedisi ve gerek fātiḥa-i ẓāhiriyyeniñ ve fātiḥa-i bāṭıniyyeniñ ta'mīm olmaḳ üzere mütedammin olduḳları dört yedi āyātıñ [her] yedi[si] biribirleriniñ mümāsilleri ve mütedāḫulleri olub şeyi miṣline tedāḫul ider ve icmāl-i tafṣīlini muteḍammin olur ḳā'idesine binā'en bunlardan üçer yedileri birer yedi [ye tedāḫul ve teżammun idüb yalñız birer yedi ile] ile iktifā olunub ṣıfāt-ı ṣübūtiyyeniñ ve selbiyyeniñ icmāli yedilik ile meşhūr oldı Āyāt-ı fātiḥatü'l-kitāb daḫı yedi olmaġıla taṣrīḥ olunub leṭāyif-i insāniyye daḫı [bu sebebden] yedi laṭīfe[ye] taḫṣīṣ ḳılındı."[50]

[50] **A.e.,** vr.57b-58a

3.31. Sohbet-i Tahkîk-i Lâtife-i Ahfâ fi Vücûdi'l-insân

Önceki bölümde, insanda var olduğu kabul edilen yirmi sekiz latifenin özünün yedi olduğu belirtilmişti. Bu bölümden itibaren ise insanda bulunan bu yedi latifenin neler olduğu hakkında bilgiler verilmiştir. Her bir latifenin bir peygamberle ve Fâtiha sûresinden bir âyetle ilişkilendirilmiş olması bu kısımda dikkat çekicidir.

İnsanda bulunan yedi latife sırasıyla ahfâ, kalıb, kalp, ruh, hâfa, sır ve nefs-i nâtıkadır. Bu latifelerden ilki ahfâdır. Fatiha suresinden mazhar olduğu âyeti

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ [51]dir ve ahfa latifesiyle kastedilen Hz.Muhammed'dir;

> "...leṭāyif-i seb'adan evvelki laṭîfe aḫfā olub fātiḥa-i şerîfeden maẓhar oldığı āyeti Bismillāhi'r-raḥmāni'r-rāḥīm vāḳi' oldı ve laṭîfe-i aḫfā ile murād bizim peyġamberimiz ṣallallāhu te'āla 'aleyhi ve sellem olub vücūd-ı insānıñ Muḥammed peyġamberi olmaġıla ismine laṭîfe-i Muḥammediyye ve laṭîfe-i ḥaḳīḳiyye diyü ād virildi. Ḥaḳīḳat-i Muḥammediyye didikleri laṭîfe-i aḫfādır."[52]

Besmele-i şerifin, Kur'ân-ı mecîdin ve Fâtiha-i şerifin başlangıcı olması gibi peygamberimiz Hz.Muhammed (s.a.v)' in de cümle âlemin, ervâhın ve mahlukâtın başlangıcı olduğu vurgulanmıştır;

> "...zīrā besmele-i şerîfi ḳur'ān-ı mecīdiñ ve fātiḥa-i şerîfeniñ ibtidāsı oldığı gibi evvelü mā ḫalaḳallāhu rūhī maṣdūḳunca bizim peyġamberimizi 'aleyhi'ṣ-ṣalātü vesselām daḫı cümle ervāḥıñ ve 'ālemiñ maḫlūḳiyyet cihetiyle ibtidāsı olub levlāke lemā ḫalaḳte'l-eflāki mefhūmınca mebde' i eflāki ve ṭabāyi' ve melce' cümle ecsām-ı 'avālim ve 'anāṣır oldı."[53]

Hakikat-i Muhammediyye kavramı üzerinde durulmuş ve "levlâke..." hadis-i şerifine yer verilmiştir. Hakikat-i Muhammediyye hakkında ayrıntılı bilgiye çalışmamızın "Tasavvufi Unsurlar ve Terimler" başlıklı kısmında yer verilecektir.

[51] "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla"
[52] **A.e.,** vr.58b.
[53] **A.e.,** vr.59a.

3.32. Sohbet-i Tahkîk-i Kalıb fi Vücūdi'l-insân

İnsanda bulunan yedi latifeden ikincisi kalıbdır. Fâtiha sûresinden mazhar olduğu ayeti اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَۙ [54]'dir ve insan vücudunun Adem peygamberidir. İnsanın tanımı yapılırken bu bölümde kullanılan ahsen-i takvîm ifadesi dikkat çekicidir. Kur'ân-ı Kerim'in Tîn sûresinde "Andolsun ki biz insanı en güzel kıvamda yarattık" mealindeki ayet de düşünüldüğünde insan için en güzel kıvam ifadesinin kullanılmış olması şaşırtıcı olmamaktadır. Ahsen-i takvîm olan hakiki insanın, Hakikat-i Muhammediyye'den ve ahfâ latifesinden ibaret olduğu vurgusu yapılmış ve bu sebeple cismani varlığının yaratılmış olmasından dolayı insanın, Allah'a şükretmesi gerektiği belirtilmiştir;

> "Aḥsen-i taḳvīm olan insān-ı ḥaḳīḳī ki ḥaḳīḳat-i Muḥammediyyeden ve laṭīfe-i aḫfādan 'ibāret idi. Aña muṭābıḳ ḫilḳat-i cismānī ile kendi[ni] müşāhede itdiginden üzerine şükr-i yeẕdānī vācib olub ni'met-i īcār muḳābili Ḥaḳ te'ālāya ḥamd ü ṣenā eyleyüb rabbü'l-'ālemīn oldıġın daḫı lisānı ile iḳrār eyleyüb tevḥīd-i āmi ile rubūbiyyeti Ḥaḳ te'ālāya taḥṣīṣ itmiş olur."[55]

Kalıb latifesinin insan vücudunun dış kısmında bulunduğunu yani mahallinin insan vücudunun cildi olduğu belirtilmiştir;

> "...ve laṭīfe-i ḳālıbıñ daḫı maḥalli beden-i insānıñ ḫārici ve ẓāhiridir. Ya'nī cildidir. Andan ṭaşra insāna ḥāṣıl bir şey yoḳdur."[56]

3.33. Sohbet-i Tahkîk-i Latife-i Kalb fî Vücûdi'l-insân

İnsanda bulunan latifelerden üçüncüsü kalp'tir. Fâtiha-i şeriften mazhar olduğu ayet اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِۙ dir. İnsan vücûdunun İbrâhim Peygamberidir. İnsan vücûdunda bulunduğu yer ise sol memenin karşısıdır. Merhamet kavramı kalpte zâhir olur ve Hak Te'âlâ kendi muhabbetine ve merhametine kalp latifesini hazine kılmıştır. Kalb, sufilerce genellikle iki manada kullanılmıştır. Birincisi insanın sol

[54] " Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur."
[55] **A.e.,** vr.59b-60a.
[56] **A.e.,** vr.60a

memesinin altında çam kozalağını andıran bir et parçası, ikincisi ise insan bedenine verilmiş olan rabbani ve ruhanî bir latifedir. Bunun cismani kalp ile de münasebeti vardır.[57] Tasavvufta kalp için Allah'ın evi ve O'nun nazargâhı gibi tanımlamalar yapıldığı bilinmektedir. Dolayısıyla kalp de ilâhi muhabbetin ve merhamet duygusunun hissedildiği bir latife olarak karşımıza çıkmaktadır;

> "...ücünci laṭīfe ḳalbdir. Vücūd-ı insānıñ İbrāhim peyġamberidir. Fātiḥa-i şerīfden maẓhar oldıġı āyet اَلرَّحْمَنِ الرَّحِيمْ [58]dir. Zīrā merḥamet ḳalbde oldıġı ẓāhirdir. Maḥalli daḫı şol memeniñ ḥizāsıdır. Ya'nī ḳarşusıdır. Ḥaḳ te'ālā kendi muḥabbetine ve merḥametine ve derd-i 'aşḳına laṭīfe-i ḳalbi ḥazine ḳılmışdır. [Latīfe-i ḳalb dā'imā Ḥaḳ Te'ālāya mü'mindir.] Ẓāhirde İbrāhīm peyġamber merḥametli ve muḥabbetli ve derd-i ilāhī ile ma'rūf olub ve 'irfān-ı yaḳīni olmaġıla Ḥaḳ te'ālā Ḳur'ān-ı kerīminde anuñ medḥi ve şenāsı ḥaḳḳında geldi..." [59]

Eserin devamında Hz.İbrahim ile ilgili ayete yer verilmiştir.[60] Hz.İbrahim'in merhametli oluşu ve ilâhi bir derd ile dertlenmiş olmasının yanında onun büyük bir bağlılık ve tam bir tevekkül ile Allah'a sığınmış olması, onun Halilullah olarak isimlendirilmesini sağlamış ve bu sebeple de eser içerisinde kalp latifesi anlatılırken onun ismine de yer verilmiştir.

3.34. Sohbet-i Tahkîk-i Latife-i Ruh fî Vücûdi'l-insân

İnsandaki yedi letaiften dördüncüsü ruhtur. Fâtiha-i şeriften mazhar olduğu ayet مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِّ [61]dir. İnsan vücudunun Dâvûd peygamberidir. İnsan vücûdunda bulunduğu yer sağ memenin hizasıdır. Dâvûd peygamber ile ruh latifesi arasında ilişki kurulmuş olması dikkat çekicidir. Hz.Dâvûd ile ilgili eserde verilen "Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık." mealindeki ayet-i kerime ile halifeliğin Dâvûd peygambere verilmiş olması gibi insan bedeninde de halifelik özelliğinin bir

[57] Sultan Veled, **Aşknâme**, Şerh: Hasan Halid el-Mevlevî, haz.Emine Öztürk, Sufi Kitap.
[58] Fâtiha Sûresi 1/3 "Rahmân ve rahîm."
[59] **Sohbetü'l-Gâye**, vr.60b
[60] "İbrâhim ne yahudi ne hıristiyan idi; bilâkis o, tek Allah'a inanıp boyun eğmiş birisiydi, müşriklerden de değildi." (Âl-i İmrân 3/67)
[61] Ödül ve ceza gününün tek hâkimi.

bakıma ruh latifesine verildiği vurgulanmak istenmiştir. Yani ruh latifesi de insan bedenindeki halife olarak düşünülmüş ve bu sebeple böyle bir ilişki kurulmuştur;

> "...āyet-i kerīmesinde kāf-ı ḫiṭābıla ḫilāfet Dāvūd 'aleyhi's-selāma taḫṣīṣ olındığı gibi beden-i insānda daḫı ḫāṣṣaten ḫalīfe rūḥu oldığında şübhe yoḳdur." [62]

"Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: "Ruhun ne olduğunu ancak Rabbim bilir, size ise pek az bilgi verilmiştir." [63] mealindeki âyet-i kerime ile ruhun alem-i emrden olduğu, zahirde aşikar olmadığı ve hakkında çok fazla şey bilinmediği gibi konular anlatılmıştır.Alem-i emrin, Allah'ın hükmünden hasıl olmuş alem-i eser demek olduğu ve bu durumun, yaratılmış olan cümle alemin, Hak Te'âlâ'nın hükmünden meydana gelmiş eserler olduğu hususundaki bütün şüpheleri ortadan kaldırdığı vurgulanmıştır. Ayrıca ruh gibi diğer tüm latifelerin de alem-i emrden zuhur ettiği ifade edilmiştir.

3.35. Sohbet-i Tahkîk-i Latife-i Hafâ fî Vücûdi'l-insân

İnsan vücudunda bulunan ve insandaki manevi melekeler olarak isimlendirebileceğimiz latifelerden beşincisi hafâ'dır. Fâtiha-i şeriften mazhar olduğu ayet اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُۜ [64] dir. İnsan vücudunun İsa peygamberi'dir. İnsanda bulunduğu yer sağ memenin üstüdür.

Hz.İsa yaşadığı dönemde kavmi tarafından Allah'ın ruhu olarak nitelendirilmekteydi. Nasıl ki bir ceset ruh ile hayat bulursa, onun irşat ve tebliğiyle de ölmüş kalpler imana kavuşmuş, hayat bulmuştur. Hz.İsa'nın kavmi, Ruhullah olarak isimlendirdikleri bir kişinin herhangi bir yükümlülükle mükellef olmadığını söylemişlerdir. Bunun karşılığında Hz.İsa kavminin boş inançlarını ortadan kaldırabilmek için kulluğunu açıkça belirterek kendisinin namaz ve zekatla mükellef olduğunu söyleyip kavmine açıkca cevap vermiştir. Eserde de Hz.İsa ile ilgili bu

[62] **Sohbetü'l-Gâye**, vr.61b-62a
[63] İsrâ Sûresi 17/85
[64] (Rabbimiz!) Ancak sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz.

durumdan bahsedilmektedir. *"Cevabı çocuk verdi: "Ben Allah'ın kuluyum; O, bana kitap verdi ve beni peygamber yaptı." ; "Nerede olursam olayım, o beni kutlu ve bereketli kıldı; yaşadığım sürece bana namazı ve zekâtı emretti."* [65] mealindeki ayet-i kerime ile de tüm anlatılanlar desteklenmiştir;

> "...ve daḫı leṭâyif-i seb'adan beşinci laṭîfe ḫafâdır. Vücūd-ı insānıñ 'İsā peyġamberidir. Fātiḥa-i şerīfden maẓhar oldıġı āyet-i kerīme اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ اِ يَّاكَ نَسْتَعِينْ [66] dir. Maḥalli ṣāġ memeniñ fevḳīdir. Zīrā ḥāricde ve ẓāhirde mesbūḳ olan 'İsā 'aleyhi's-selām rūḥullāh oldugından ḳavmi mükellef eglemezler idi. Ḳavminiñ zu'mların def'i içün ḳulluġunı taṣrīhen ve namāz ve zekātıla mükellef oldıġını kendiye nisbet idüb ḳavmine iẓhāren cevāb virdiġini sūre-i Meryemde Ḥaḳ te'ālā ḥabībine ḳıṣṣa ve bizlere ḥiṣṣe olmaḳ üzere buyurdılar..." [67]

Mustafa Niyâzi, bu şekilde bir anlatım yolundan sonra Meryem Sûresi'nin 30 ve 31. âyetlerini kaynak göstererek nebilerin dahi dini yükümlülüklerden mükellef olduğunu bundan dolayı nice velilerin ve bu yolda gidenlerin dini yükümlülükleri olmadığı düşünülse de aksine Hakk'ın yolunda yürüyen herkesin elbetteki şer'i tekalifden sorumlu tutulacağını ifade etmiştir;

> "...bu āyet-i kerīmede taṣrīḥ vārdır ki nebīler tekālifden ḳurtulma[dı]ḳdan ṣoñra velīler hīç ḳurtulmaz. Nebīlere ümmet olub velīler ṭarīḳine gidenler nice tekālifden ḳurtulursun." [68]

3.36. Sohbet-i Tahkîk-i Latîfe-i Sırr fî Vücûdi'l-insân

İnsan vücudunda bulunan yedi latifeden altıncısı sırdır ve insan vücûdunun Musa peygamberidir. Bulunduğu yer sol memenin üstüdür. Fâtiha-i şeriften mazhar olduğu ayet اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمٌ صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ [69]dir. Âyet-i kerîmede belirtildiği üzere Allah'tan, "doğru yola" ulaşabilmek için yardım istenmektedir.

[65] Meryem 19/30-31
[66] Fâtiha Sûresi 1/5 "(Rabbimiz!) Ancak sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz."
[67] **A.e.,** vr.62a-63b
[68] **A.e.,** vr.64a
[69]Fatiha Sûresi 1/6 "Bizi dosdoğru yola ilet; Nimetine erdirdiklerinin yoluna.."

Hz.Musa'nın da hidayete talip olmuş olan bir kişi olduğu, Allah'a ulaşabilmek için var olan o yolda kendi nefsi için dua edip Firavun'u İslam'a davet etmesi, Fatiha suresinin bu ayetiyle ilişkilendirilmiştir. Sır latifesi anlatılırken bu âyetin ve Hz.Musa'nın isminin örnek gösterilmesi dikkat çekicidir. Hz.Musa'nın Firavun'u İslam dinine davet etmesi karşılığında Firavun'un ona karşılık kinayeli bir şekilde onun inandığı Tanrı'nın kim olduğunu sorması ve karşılığında aldığı cevap eserde ele alınmıştır;

> "...ve daḫı leṭāyif-i seb'adan altıncı laṭīfe sırrdır. Vücūd-ı insānıñ Mūsā peyġamberidir. Maḥalli ṣol memeniñ üstüdir. Fātiḥa-i şerīfeden maẓhar oldıġı āyet-i kerīme اِهْدِنَاالصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمٌ صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمٌ dir. Zīrā ḥāricde ve ẓāhirde Musā peyġamber 'aleyhisselām hidāyete ṭālib oldıġını kendiye nisbet eyleyüb رَبِّ اُهدِي اِلىَ سَوَا ءِ ٱلسَّبِيلْ [70] [ile] nefsīçün du'ā idüb Fir'avnı islāma da'vet idüb üzerine duḫūl vaḳtinde اَلْسّلاَمُ عَلَ مَنِ تَّبَعَ الْهُدَيَ diyüb selām ve selāmeti hidāyete maḫṣūṣ oldıġın işāret buyurub ve hidāyeti nefsinde ve ḥaḳīḳatinde maṭlūb nesne olub cümleye fā'idelü maḫż-ı faẓl-ı ilāhī oldıġın ifāde buyurub ve daḫı Fir'avn Mūsā 'aleyhisselāma kināye ve tecāhül ṭarīḳi üzere yā Mūsā senin kendi ḳullıġına da'vet itdiġiñ tañrı kimdir diyü su'āl eyledikde cevāb buyurduḳları kelām-ı şerīfiñ
>
> الله الَّذِي اَعْطٰ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هُدٰى [71] öyle Fir'avnı ḥabīs-i żımnī hidāyet ṭalebine raġbet eyledikleri gibi laṭīfe-i sırr daḫı vücūd-ı insānda dā'imā Ḥaḳ te'ālāya gizli münācātı Cenāb-ı ẕī'l-kemāliñ viṣāli arzusında aḥsen-i sebīle ve eshel-i ṭarīḳe hidāyet ister."[72]

Bu bölümün devamında Fatiha suresinde de geçen o "dosdoğru yol" ve o yoldan giden ve gitmeyenlerin halleri üzerinde durulmuştur. Allah yoluna ve dolayısıyla Allah'ın peygamberi Hz.Muhammed'in yoluna gitme hususunda üç farklı güruhtan bahsedilmiştir. Bazı evliyalar vardır ki âyet ve hadislerle o kurtuluş yoluna ulaşmayı başarabilmişlerdir. Bazıları da vardır ki bu âyet ve hadisleri yok saymışlar

[70] Kasas Suresinin 22.âyetinde bu kısım yer alır fakat metinde daha farklı yazılmıştır. Söz konusu âyet şu şekildedir: رَبِّي اَنْ يَهْدِيَنِي سَوَاءَ السَّبِيلِ
[71] Tâhâ Sûresi 20/50 "Mûsâ, "Bizim rabbimiz her şeye özüyle ve biçimiyle varlık veren, sonra da işin yolunu yordamını gösterendir" diye cevap verdi." (Metin içerisinde ayetin bazı kısımları verilmemiştir.)
[72] **A.e.,** vr.64a-65b

derin bir manada düşünmekten aciz kalıp ehl-i tahkik rütbesini bulamayıp mertebe-i istidlalde kalmışlardır. Cenab-ı peygambere ve onun yoluna ulaşabilme hususunda zikrettiğimiz bu üç topluluktan ilki kendi hakikatinde ve dünya hayatında o hazreti bulur, anlar ve kendisini bu yolda harcar. Bu noktada "fenâfillah" makamı akla gelir.

Fenâfillah, "kulun zât ve sıfatının, Allah'ın zât ve sıfatında fani olmasıdır. Dünya ilgilerini tam anlamıyla ortadan kaldırarak,Allah'a yönelmek demektir. Sûfi bu makama ulaşmak için, her şeyi terkeder. Tıpkı bir ölünün dünyayı terkedişi gibidir. İşte buna "ölmeden önce ölmek" denir." [73] Gerçekten bütün varlığını Allah yolunda sarfetmekte tereddüt göstermeyen kişi o "dosdoğru yola" ulaşmış olur.

İkinci ve üçüncü sınıf ise o peygamberi kendisine kılavuz edinip onun getirdiği kitabı ve onun öğütlerini kabul edip elinden geldiğince sözü ve davranışları ile amel ederek rüya ve keşif aleminde o cenabı görür ve ona layık olma yolunda hareket eder. Ancak uyanık olduğunda onu kendisinden ayrı sanıp hasret çeker ve hakiki olanı görme gayretini ahirete bırakır. Bu sebeple de kendini yok ve fakîr göremez. Yani tüm varlığını Allah yolunda harcayıp kendi varlığını O'nun varlığında yok sayamaz. Fenâfillaha ulaşamaz. Dolayısıyla riya ve kibirin nefse yapmış olduğu saldırıdan da kurtulamaz. Dünya hayatında gereği gibi kendi yokluğunun farkına varamamış ve anlamak çabasına dahi girmemiş olanların ahirette şefaate muhtaç bir şekilde mağfiret beklentisi içerisinde olacakları vurgusu yapılmıştır;

> "Üc gürūhda bile maḳbūldır. Cenāb-ı peyġambere ittiṣālleri olur. Lākin evvelki zümre ḥāli ḥayātında ve dünyāda ittiṣāl ider. Ya'nī kendi ḥaḳīḳatinde ol cenābı bulur ve bilür ve ol ẕemānda faḳīr-i ṣarf olur. İkinci ve ücünci ṣınıf ol cenābı kendiye īmān idüb kitābını ve risāletini taṣdīḳ idüb mehmā emken ḳavli ile ve fi'li ile 'amel ve i'tiḳād ve ittibā' itmegile 'ālem-i ru'yāsında ve 'ālem-i keşfinde [kendi] vücūdında ḥaḳīḳatini ve laṭīfe-i aḫfāsı olmaḳ üzere ol Cenābı görür ve bilür ve münāsebetine göre ol ḥażret ile mu'āmele ider. Lākin bīdār olduḳda anı kendiden ḥāric ṣānūb teḥassür ider ve ṣarf-ı rü'yet-i ḥaḳīḳiyyesini āḫirete ḳor. Ol sebebden kendini yoḳ ve faḳīr göremez 'ucubdan ve riyādan ve kibirden ġayri [ye ṭa'n ve] te'arrużdan ḳurtulamaz. Ol vechile āḫiretde şefā'ate muḥtāc olur. İẕine ve maġfirete tevaḳḳuf ider. Zīrā 'ālem-i dünyāda geregi gibi kendiyi taṣḥīḥ idüb yoḳluġun

[73] Ethem Cebecioğlu, **a.e.,** s.210.

añlamamış ve añlamaḳ ḳaydına daḫı düşmemiş ol sebebden iẕin ve maġfiret tevaḳḳufına bā‘iṣ olub şefā‘ate iḥtiyāc lāzım gelmiş olur.” [74]

3.37. Sohbet-i Tahkîk-i Latife-i Nefs-i Nâtıka fî Vücûdi’l-insân

Eserin neredeyse tamamında yer verilen latife bahsi bu bölümde de anlatılmaya devam edilmiştir. İnsandaki manevi melekeler olarak kabul edilen latifelerden yedincisinin nefs-i nâtıka yani konuşan nefis olduğu anlatılmıştır. Tasavvufta akıl için de nefs-i nâtıka ifadesi kullanılmaktadır. Zira insan aklı sayesinde düşünür, karar verir ve o doğrultuda hareket eder. Eserde de nefs-i nâtıka, insandaki aklı işaret etmektedir. Nefs-i nâtıka, insan vücudunun Nuh peygamberi sayılmış, vücuttaki yerinin beyin olduğundan ve insanın iki kaşının arasında bulunduğundan bahsedilmiştir.

Bu latife, fâtiha sûresinin غَيْرِالْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ[75] âyeti ile mazhar olmuştur. Bu bölümün tamamı Nuh tufanı ve Hz.Nuh’un Allah’a etmiş olduğu dua ile ilgilidir. Ayrıca Fatiha suresinin bu latife ile ilişkilendirilen ayeti de kısım kısım açıklanmıştır. Hz.Nuh’un kavmini İslam’a davet edişi, yıllar süren bu çağrıya rağmen etrafındakilerinin ona inanmayışı ve ona yaptığı eziyetler neticesinde Hz.Nuh’un Allah’a *"Yeryüzünde inkârcılardan hiç kimseyi sağ bırakma! Sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar; günahkâr nankör nesillerden başkasını da yetiştirmezler.”*[76] mealindeki duasıyla yalvardığı, karşılığında da Allah’ın yardımı ile ona inanmayanların uğradığı azaplara atıfta bulunulmuştur.

Nefs-i nâtıka ile akleden ve kavminin yanlış yola sapmaması için Allah’a sığınarak ona yalvaran Hz.Nuh arasında bir ilişki kurulmuştur. Nefs-i nâtıka latifesinin konuşan nefs ve akıl manaları düşünüldüğünde niçin Hz.Nuh’un örnek gösterildiği daha iyi anlaşılmaktadır. Nefs-i natıka ifadesi ilerleyen kısımlarda tekrar ele alınacaktır.

[74] **Sohbetü’l-Gâye**, vr.66a-67a
[75] Fâtiha Sûresi 1/7 “ Gazaba uğramışların yoluna da, doğrudan sapmışların yoluna da değil! “
[76] Nûh Sûresi 71/26-27

3.38. Sohbet-i Tahkîk-i Kevnü'l-letâyifü's-seb'atü'l-enbiyâ i ve'l-murselîn

Önceki bölümlerde insan vücudunda bulunan latifelerden ve bu latifelerin ilişkilendirildiği peygamberlerden bahsedilmişti. Bu bölümde Mustafa Niyâzi, tüm bu peygamberlerin ismini saymış ve her birinde de daha önce zikrettiği bu yedi latifenin bulunduğunu belirtmiştir;

> "...ve daḫı leṭāyif-i seb'a-i peyġamberān-ı ḥażerâtınıñ āfāḳda semīleri? [ya'nī adaşları?] ve maẓharları olan Muḥammed 'aleyhi's-selām ve Ādem 'aleyhi's-selām ve İbrāhīm 'aleyhi's-selām ve Dāvūd 'aleyhi's-selām ve 'İsā 'aleyhi's-selām ve Mūsā 'aleyhi's-selām ve Nūḥ 'aleyhi's-selām gibi bunlar ulu'l-'azim peyġamberlerdir ve āfāḳīlerdir. Enfüsīleri ancaḳ vücūd-ı insānıñ müteḍammin oldığı leṭāyif-i seb'alar ki her biri mā-sebaḳda taḥḳīḳ olunmışdır. Anlar daḫı vücūd-ı insānda sīretler ve ḥaḳīḳatler olmaḳ üzere peyġamberlerdir. Belki [bizim] bu taḥḳīḳimizden añlandıgı āfāḳda olan Muḥammed ve Ādem ve Ādem ve İbrāhīm ve Dāvūd ve 'İsā ve Mūsā ve Nūḥ ṣalavātullāhi ve selāmuhu 'aleyhim ecma'īn ḥażarātınıñ her birleriniñ daḫı vücūdlarınıñ bu yedi leṭāyifle ḳā'imdir." [77]

Mustafa Niyâzi, ismi geçen peygamberlerin her birinin getirdiği kitaplardan ve onların ümmetlerinden bahsetmiş, bu peygamberlerin insanları İslam'a davet ettiklerini ve bu uğurda büyük eziyetler ve sıkıntılar çektiklerini anlatmıştır. Onların çağrısına uyan ümmetin kurtuluşa erdiğini, çeşitli ilimlerin tahsili, ilâhi bilgileri kazanma, Allah aşkı ve muhabbetiyle dertlenme ve çeşitli nimetlerle sefâ bulma gibi bir çok maddi ve manevi zenginliğe kavuşma imkanı bulduklarını ifade etmiştir.Öte yandan onların bu davetlerine itibar etmeyen nice şeytan ruhlu kimseler ve kötülüğü emreden nefsin kölesi olmuş fesatçılar da vardır ki onlar ne din bilir ne imân derdiyle dertlenirler. Peygamberlerin sözlerine itibar etmeyip onların getirmiş oldukları kitapların hükümlerine riâyet etmezler. Böyle insanlar kendi vücutlarını çâresiz bir şekilde işleyip dururlar. Allah'ın inâyeti gelene kadar bu yedi latifeyle şaşkın ve kederli bir şekilde beklerler. Allah'ın yardımı onlara eriştiğinde ise işte o vakit galip gelenlerden olurlar.

[77] **Sohbetü'l-Gâye**, vr.70a-71a

Latifeler için "insan vücudunda bulunan manevi organlar" tanımlamasını yapabiliriz. Zira eserin bu bölümünde de insan vücudunun dik durabilmesini sağlayan şeyin latifeler olduğu ve onlarsız insan vücudunun ayakta duramayacağı ifade edilmiştir. Gerek Allah'ın emirlerine uyan said kişiler, gerekse her türlü günahı işleyen şaki kimseler, her insanda bu yedi latifenin bulunduğu fakat bazısının doğru olan yoldan, bazısının da kötülüğü emreden nefsinin yolundan gittiğini dolayısıyla ilkini seçenlerin bu yedi latifeyi doğru bir şekilde işledikleri fakat ikinci yolu seçenlerin kendi vücutlarındaki bu latifeleri çaresiz bir şekilde menfi yolda işledikleri anlatılmak istenmiştir;

> "Belki her bir insānıñ gerek sa'īd ve gerek şaḳī vücūdları bu yedi leṭāyif-i peyġamberānla ḳā'imdir. Bunlarsız vücūdu ḳā'im olmaz. Ya'nī vücūdu ṭutmaz." [78]

> "...ḥaḳāyıḳ-ı insāniyyeniñ ümmete icābetlerine ve da'vetlerine teblīġ-i aḥkāmıla mā'mūr olduḳlarından gāh gāh ümmete icābetleri ile ḳal'a-yı vücūdlarını istiḥkām bulub ṣefālanub 'ibādāt ve ṭā'āta ve taḥṣīl-i 'ulūm-ı nāfi'aya ve kesb-i ma'ārif-i ilāhiyye ve inciẕāb-ı 'aşḳ ve derd-i muḥabbet-i Ḫüdāya inşirāḥıla nā'il olmaġ[ıl]a bā-ḫuṣūṣ kendi ḥaḳīḳatleri olan ḥaḳīḳat-i Muḥammediyyeye 'ilm-i İlāhī ile ittiṣāl itmege musta'idd olurlar." [79]

> "...recimler ve şeyāṭīn-i rūḥānīler ve nefs-i emmāre müfsidleriniñ ellerine geçüb ne dīn bilürler ve ne īmān ḳaydın iderler ve ne peyġamber kelāmı diñlerler ve ne kitāb ḥükmini ṭutarlar. Kendi mel'anetlerini icrādan ġayrıya meyilleri olmadıḳlarından peyġamberleri ve ümmet-i muṭī'aları daḫı cunūd-ı ḳalīle olub yirleri ġāyet ḍīḳ oldığından esīr ve giriftār ḥükminde ḫayret-engīz ḳalub nice ẕemān ol ḥabīṣler maẓhar olduḳları ef'āli ve aḳvāli ve mu'āmelāt-ı habā'iṣi gerek küfriyye gerek fısḳına gerek baṭṭāliyye ol vücūd-ı insānı bī-çāreden işlerler ṭururlar."[80]

Eserin ilk kısımlarında hatt-ı üstüva[81] terimi kullanılmış ve bu terim insanın ruhâni yönüyle ilişkilendirilmişti. İnsanın ruhâni yönünün insan vücudunu hatt-ı üstüva gibi ikiye böldüğü ve her iki tarafa da yüzünün olduğu ifade edilmişti.Hatt-ı

[78] **A.e.,** vr.71a
[79] **A.e.,** vr.71b-72a
[80] **A.e.,** vr.72b-73a
[81] Ekvator çizgisi

üstüva için insanın yer aldığı makam olarak algılanan ve bâtın ile zâhir arasında var olduğu kabul edilen manevi bir çizgi tanımlaması da yapılabilir. Her insanda bulunan bu manevi çizgi ile insanların bir kısmının doğru bir kısmının ise yanlış yola meyl etmesi arasında ilişki kurulabilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde kişinin kendi varlığındaki latifeleri ne şekilde işlediği ve nasıl kullandığının önemi daha da artmaktadır.

3.39. Sohbet-i Tahkîk-i Ukûlü'l-aşereti fi'l-insâni vel li esmâ i vel aşereti fi'l-fâtihati

Bu bölümde insan vücudunun cismâni ve ruhâni yönlerinin her biri için var olduğu kabul edilen on özellikten bahsedilmiştir. Yani insan-ı cismâni için on, insan-ı ruhâni için on özellik vardır. Ve toplamı yirmi eder. Bunların yanı sıra Fâtiha-i zâhire için gizli ve açık on esma ve fâtiha-i bâtıniyye için de aynı şekilde on esma bulunmaktadır. Tüm bu bahsedilen özellik ve isimlere sırasıyla eserde yer verilmiştir;

> "...ve daḫı vücūd-ı insānıñ müteḍammin oldıġı insān-ı rūḥāniniñ ve insān-ı cismāniniñ her biri içün 'uḳūl-i 'aşereti vardır. Ya'nī ḫavāṣ-ı 'aşere insān-ı rūḥānī içün vardır ve ḫavāṣ-ı 'aşere insān-ı rūḥānī cismānī içün vardır. Mecmu'ı yigirmi ḫavāṣ ider. Nitekim fātiḥa-i ẓāhire içün gizlü ve āşikāre on esmā-i şerīfe olub fātiḥā-i bāṭıniyye içün daḫı gizli ve āşikāre on esmā-i şerīfe oldıġı gibi zīrā fātiḥa-i bāṭıniyyede olan esmā-i şerīfe iki nev'idir. Beşi āşikāre ve ẓāhirdir." [82]

Fatiha-i bâtıniyyede bulunup zahir olan isimler ;

1. Allah
2. Rabb
3. Rahman
4. Rahîm
5. Mâlik

[82] **A.e.,** vr.74a-74b

Fatiha-i bâtıniyyede bulunup gizli olan isimler;

1. Müstean
2. Hâdi
3. Mahmûd
4. Mabûd
5. Mun'im

Fatiha-i zâhiriyyede bulunup zâhir olan isimler;

1. Allah
2. Rabb
3. Rahman
4. Rahim
5. Mâlik

Fatiha-i zâhiriyyede bulunup gizli olan isimler;

1. Mahmud
2. Mabûd
3. Müstean
4. Hâdi
5. Mun'im'dir.

> "Evvelki Allāhu rabbü'r-raḥmāni'r-rāḥīm ve mālikidir. Beşi daḫı müşteḳātı żımnında [gizlidir] nesta'īnde Müste'ān [gizlidir] ihdināda Hādi [gizlidir] ya'nī elḥamdüde Maḥmūd [gizlidir] naġbududa Ma'būd en'amtede Mun'im gizlidir. Keẕālik fātiḥa-i ẓāhiriyyede daḫı ḥāli böyledir. Ya'nī fātiḥa-i ẓāhiriyyede olan on esmā' daḫı iki dürlüdir. Beşi āşikāre ve ẓāhirdir. Evvelki Allāhu rabbi'r-raḥmāni'r-raḥīm ve mālikidir. Beşi daḫı müşteḳātı żımnında gizlidir. Ya'nī elḥamdüde Maḥmūd na'budüde Ma'būd nesta'īnde Müste'ānu ihdināda Hādī en'amtede Mun'im gizlidir." [83]

[83] **A.e.,** vr.74b-75a

İnsan vücudunda ruhâni ve cismâni olmak üzere on özellik bulunmaktadır. Bunların beşi aşikâr beşi gizlidir.

İnsan-ı ruhânideki zâhir özellikler;

1. Görmek
2. İşitmek
3. Koklamak
4. Tatmak
5. Yapışmak (Dokunmak)

İnsan-ı ruhânideki bâtını özellikler;

1. Akıl
2. Fikir
3. Vehm
4. Hayal
5. Hıfz kuvvetleridir.

İnsan-ı cismânide bulunan bâtını özellikler;

1. Kuvvet-i akıl
2. Kuvvet-i mütefekkire
3. Kuvvet-i vehime
4. Kuvvet-i mütehayyire
5. Kuvvet-i hafize

İnsan-ı cismânide bulunan zâhiri özellikler;

1. Kuvvet-i semi‘
2. Kuvvet-i basar
3. Kuvvet-i şamm
4. Kuvvet-i zevk
5. Kuvvet-i lemis’dir.

3.40. Sohbet-i Derbeyân-ı Tahakkuk-ı ittisâli'l-hüviyyeti ile'n-nefese bi'l-hareketi ve beyân-ı hakikati bi'l-Muhammediyye es-sāriyeti li'l-vücûd

Bu bölüm eserin , çeşitli âyet ve hadislerin yanı sıra bir çok Arapça ifadenin ve Arapça uzun cümlelerin yer aldığı anlaşılması oldukça güç olan kısmıdır. Genel olarak değerlendirildiğinde nefes, nefis ve hakikat-i Muhammediye arasında bir ilişki kurulduğu anlaşılmaktadır. Nefs kelimesinin harekeli ve sükunlu şekillerinin ne anlama geldiği izah edilmiştir. Nefs, harekeli bir şekilde yazıldığında nefes şeklinde okunur ve nefes canlılık belirtisidir. İnsanın nefes alıp verirken çıkarmış olduğu "ha" sesinin insandaki canlılığı temsil ettiği düşünülmektedir. Hakikat-i Muhammediyye ise insanın nefes alırken kendisiyle kalbi arasına giren hüviyet kelimesinin "h" sinden ortaya çıkmaktadır. Sükun, durma ve hareket etmeme gibi anlamlara gelen bir sözcüktür ve bu yönüyle ölüm gibidir. Hareket ise hayat gibi canlılığı temsil eder. İnsanın maddi varlığı kişinin sükunlu olan nefsi iken manevi varlığı canlı olan nefesidir. Eserin bu kısmında izah edilenlerin tam anlamıyla idrak edilebilmesi ancak derin bir tasavvufi ilim ile mümkün olacaktır.

3.41. Sohbet-i Derbeyân-ı Tahkîk-i Huş Der Dem

Bu bölümde, Nakşibendilikteki on bir esastan biri olarak kabul edilen Huş der dem kaidesi ele alınmıştır. Kişinin kendi nefsinin farkında olması gerektiği ve kendi nefsini bilmeyen kişinin Cenâb-ı Hakkı da anlayamayacağı vurgusu yapılmıştır;

> "Nefse intisābları oldığı ecilden ol sebebden nefse vuṣlatın bilmeyen ya'nī kendiniñ gerçekden nefsi oldığını bilmeyen cenāb-ı Ḥaḳḳa ittiṣālin añlamaz ve hüviyyeti kendi ẕātı oldığın yaḳīnen bilmez." [84]

[84] **A.e.,** vr.80a.

Bu kısımda vahdet-i vücut düşüncesinin yansımalarını görebiliriz. Zira Mustafa Niyâzi, nefis, tabiat, bütün insanlar ve neticesinde cümle alemin Allah'ın gizli hazinesinden zuhur ettiğini vurgular;

> "Ḥaḳīḳatü'ẕ-ẕikr-i tecellī subḥānehu bi-ẕātihi li-ẕātihi buyurduḳları daḫı nefsi ile hüviyyeti [n kendi kendiye tecellisinden 'ibāretdir. Kenz-i ḫafī daḫı sırr-ı hüviyyetdir. Cümle andan ẓuhūr eyledigi ecilden] gerek şekl-i evveli ki nefsi ve insānı gerek şekl-i ṯāniye ki nefis ve 'aḳıl ve ṭabī'at gerek şekl-i ṯālis ki cümle ecsād-ı insānı gerek şekl-i rābi' ki cümle 'ālem bu kenz-i ḫafī olān hüviyyet-i ẕātiyyeden ẓuhūr eyler." [85]

Huş der dem ile ilgili ayrıntılı bilgi Çalışmamızın ilerleyen kısımlarında verilecektir.

3.42. Sohbet-i Tahkîk-i Kevnü'l 'ömr-i te'addüd-i enfâsi bi-isbâtı hâze'l-hadîs

"Allah'a giden yollar yaratılmışların nefesleri adedincedir." hadîs-i şerifiyle başlayan bu bölümde sefer-i ilallah ve rucu'-ı ilallah kavramları üzerinde durulmuştur. Bu hadîs-i şerif ile anlatılmak istenen aslında Allah'a doğru yapılan yolculukta bir çok sistem ve farklı bir çok usul vardır. Fakat ulaşılmak istenen hedef aynıdır. Maksat, Allah'a ulaşabilmektir. Dolayısıyla aslında bu hadîse Cenâb-ı Hakk'a ulaşabilme yolunda izlenen yolun izahının yapılabilmesi için yer verilmiştir. Varılmak istenen yer,menzil aynı olsa da gidilen yollar farklı olabilir. Esasında yollar farklı gözükse de yine tüm bu yollar birlenir ve tek bir menzile varır.

> " Eṭṭuruḳı ilallāhi bi'adedi enfāsü'l-ḫalāyıḳ ḥadīṯ-i şerīfinden mūrād ṭurūḳ-ı ṭab'iyyeyi beyāndır." [86]

Eserin devamında insanların yapmakla mükellef olduğu dini sorumluluklarına ve görevlerine, akli melekelerinin varlığı sebep gösterilmiştir. Akli yetilere sahip olmayan kişilerin dini yükümlülüklerle sorumlu tutulmadığı vurgulanır;

[85] **A.e.,** vr.80a-80b.
[86] **A.e.,** vr.81b

"Tekālīf-i şer'iyyeniñ vaż'ına ve turūḳ-ı şer'iyyeniñ inkişāfına bā'iṯ medār-ı ṭab'iyye ve imkān-ı 'aḳliyyedir. Zīrā şeri'atde daḫı imkān-ı 'aḳliyyesi olmayan şeyile emir olunmaz." [87]

Bu bölümde Mevlana'nın Mesnevisinden bir kaç beyit alınmıştır;

Beher cem'iyyetī nālān şudem

Cüft-i bedhālān-ı ḫoşhālān şudem [88]

Ben her cemiyette, her mecliste inledim durdum. Bedhâl (kötü huylu)olanlarla da, hoşhâl (iyi huylu) olanlarla da düşüp kalktım.

Sırr-ı men ez nāle-i men dūr nīst

Līk her gūş-ı ... destūr nīst [89]

Benim sırrım feryâdımdan uzak değildir. Lâkin her kulakda onu işitebilecek ruhsat yoktur.

3.43. Derbeyân-ı Tahkîk-i Aynı Kaide-i Sûfiyye Kuddisallahu enfâsehum

'İlm-i ḥaḳdır 'ilm-i ṣūfī kim şūd

Ayin-i suḫan ki yāveri mürdem şūd.

Yukarıdaki beyitle giriş yapılan bu bölüm aslında bir önceki bölümde Mesnevi'den alınan kısımla manevi olarak benzerlik gösterir. İlim, gerçek sahibimizi bulmak ve bilmek demektir.İlim,insanı irfan sahibi kılar,her mevcûdun Cenab-ı Hakk'a bir mazhar olduğunu gösterir. Böyle kişiden Hak gözükür.Nitekim bu şekilde sufinin ilminde Hakkın ilminin gizli olduğu söylenebilir;

[87] **A.y.**
[88] **A.e.,** vr.82a
[89] **A.y.**

"Ya'nī Ḥaḳḳıñ 'ilmi ṣūfīniñ 'ilminde gizlenür. Ṣūfīniñ 'ilmi ḥaḳḳıñ 'ilmine kemāl-i ittiṣālinden temyīze ḳādir olamaz. Kendinden ẓuhūr iden ma'ārif-i ilāhiyye kelām-ı iǧtiyārī ḥükmine girer." [90]

Bu bölüm, sûfilik makamıyla ilgili bilgilerin yer aldığı kısımdır. Kimlerin sûfi olarak isimlendirilebileceği ile sufilerin ilmi ve mertebeleri hakkında bilgiler verilmiştir. Mustafa Niyâzi, burada enbiyâların,evliyâların ve ulemaların her birinin sûfi olarak tek bir başlık altında isimlendirilmesine karşı çıkarak sufînin aslında sûfa mensup anlamına geldiğini ve diğer ismi geçen sıfatların sufi ile aynı anlamı taşımadığını ifade etmiştir. İsmi sayılan velilerin her birinin farklı mertebelerde olduğunu belirtmiş ve onların bulunduğu arş, kürsî ve firdevs gibi makamlardan ayrı ayrı bahsetmiştir.Bölümün son kısmında ise "Oysa o gün bir kısım yüzler Rablerine bakarak mutlulukla parıldayacaktır"[91] âyet-i kerimesi ile kıyamet gününe atıfta bulunmuştur;

"Ṣūfī dimek ṣūfa mensūb dimekdir. 'Ayn-ı ṣūfī degildir. Zīrā bunlarıñ kimi 'arşīdir enbiyā 'aleyhimü's-selām gibi kimi kürsīdir evliyā'ullāh gibi kimi firdevsīdir 'ulemā-i mütteḳīn ve 'ibād-ı ṣāliḥīn gibi gerçi ecsādıla ẓuhūrları li-ecli'l-maṣlaḥa bu ise [de] 'aḳılla ḥużūrları kimi 'arşda[dır] kimi kürsīde[dir] kimi cennāt-ı firdevsidedir." [92]

3.44. Sohbet-i Tahkîk-i Muhâlif-i mâ-sebak

Bu bölümde bir önceki başlıkta ele alınan konunun tam tersi anlatılmaktadır. Evvelki bölümde sûfinin aslında ne demek olduğu ve kimlerin ne şekilde ve hangi makamlarda sûfi olarak isimlendirilebileceği anlatılmıştı. Evliya ve enbiya gibi zatların makamlarından bahsedilmişti ve onların kıyamet günü yüzleri aydın bir şekilde Rablerine bakacakları ifade edilmişti.Bu bölümde ise sûfi olarak nitelenen fakat soyu temiz olmayıp,akıl ve fikirlerinde ahiret düşüncesi ve İlahi muhabbet derdi olmayan kimselerden bahsedilmiştir. Mustafa Niyâzi, böyle kişilerin dünya hayatı ile meşgul olduklarından ve dünyevi hayatın kölesi olup makam ve rütbe

[90] **A.e.,** vr.82a-82b
[91] Kıyâmet Sûresi 75/22-23
[92] **A.e.,** vr.85a

peşinde koştuklarından bahsetmiştir ve buna karşılık olarak vermiş olduğu âyet-i kerime ve hadis-i şerif ile aslında böyle kimseleri kınamış ve onların içinde bulunduğu kötü ve elemli durumu gözler önüne sermiştir;

"Ed-dünya cifetün ve tâlibüha kilabun"

"Bu dünya bir çöplükdür ve talipleri de köpeklerdir." mealindeki hadis-i şerif ile aslında dünya hayatının tasvirini yapmış ve dünya hayatına meyl edenlerin vaziyetleri hakkında bilgi vermiştir. Nitekim dünyanın bir çöplük olarak betimlenmesi ve ona meyl edenlerin de köpek olarak nitelenmiş olması, dünyanın sûfi olarak isimlendirilen kişi tarafından meyl edilecek, gönül bağlanılacak bir yer olmadığının güzel bir izahı olarak eserde belirtilmiştir.Aynı şekilde

وَمَنْ كَانَ فِي هٰذِهٖٓ اَعْمٰى فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَبِيلاً [93] ayet-i kerimesiyle de dünyaya meyl edip hakikatlere gözünü kapamış kişilerin ahiretteki durumlarının ne olduğu anlatılmak istenmiştir.

3.45. Sohbet-i Tahkîk-i Mazmûn-ı hâze'l-kelâm

Bu bölümde yukarıda anlatılanları tasdik eden kişilerin merdüm yani insan olarak kabul edileceği yani ismi geçen kişinin evliya, enbiya ve ulema gibi ehl-i saadet kişilerin arasına katılacağı vurgulanmıştır. Anlatılan kelamın tasdik edilmesi o kelamın anlaşılabilmesiyle olur. Yani ehl-i saadet olan, kelam-ı Hakk'ı tasdik eder. Kelâm-ı Hakkı anlayan Hakk'a tâbi olur ve şüphesiz Hakk'a tâbi olan ehl-i saadet olmuş olur.

Vâcibü'l-vücûd terimi Arapça, varlığı gerekli olan anlamında bir tamlamadır. Varlığı kendi zâtı sebebiyle olup,başka hiç bir şeye ihtiyaç duymayan demektir ki, bu da, Cenab-ı Allah'tır. Eserde vâcibü'l-vücûd olan Allah'ı üç şekilde idrâk edebilmenin mümkün olduğundan bahsedilmiştir. Bunlar sırasıyla akıl, nakil ve ittisal yollarıdır. Akılla idrak mantıkî mezheptir ve geçerli değildir. Nakille idrak ehl-

[93] İsrâ Sûresi 17/72 "Bu dünyada kör olan âhirette de kördür, yolunu daha da şaşırmıştır."

i sünnet mezhebidir ve makbul kabul edilir. İttisal ile idrak ise sûfi mesleğidir ve diğer yollardan daha üstün görülmüştür.

Aks-i müstevi ifadesi eserde, zâhir ve bâtın kavramlarının ifade edilebilmesi için kullanılmıştır. "Akis, mantık ve edebiyat alanlarında kullanılan bir terimdir. Bir önermedeki konuyla yüklemin yerlerini değiştirerek yeni bir önerme elde etme manasına gelir. Sözlükte "döndürme, tersine çevirme, bir şeyin başını sonuna, sonunu başına getirme" anlamlarına gelen akis, İslâm mantık literatüründe Aristo mantığındaki "conversio" teriminin karşılığı olarak kullanılmıştır. Aks-i müstevi, bir önermenin niteliğine, doğruluk ve yanlışlığına dokunmadan yüklemini konu, konusunu yüklem yapmadır. Meselâ "İlâh olan fâni değildir" önermesinden "Fâni olan ilâh değildir" şeklinde bir aks-i müstevî çıkarılabilir. Bu önermelerin ikisi de doğrudur; ikisinde de nitelik (olumsuzluk) korunmuştur."[94]

Mustafa Niyâzi, aks-i müstevi teriminden yola çıkarak bâtın ile zâhir ilişkisi kurmuş ve zâhiri bâtından,bâtını zâhirden ayırmanın mümkün olmadığını belirtmiştir. Zâhirsiz bâtının anlaşılamayacağı,bu ikisinin birbiriyle yer değiştirebilir fakat birbirinden ayrılamaz şeyler olduğunu ifade etmiştir;

> "Bu sebebden ẓāhirü bāṭından bāṭını ẓāhirden ayrılmak ḳābil degildir. Ol ḳadar ki 'aks-i müstevī olurlar. Ya'nī ẓāhiri bāṭına bāṭını ẓāhire ḳalb olurlar. Arālarında kendilerden bir şey noḳṣān ve żāyi' olmaz ve bir şey ẓāhirden bāṭına varub bāṭından ẓāhire gelmegile aṣlına muḫālefet göstermez." [95]

3.46. Sohbet-i Tahkîk-i Aksü'l-Müstevî bi-ıstılahı'l-mantık

Mustafa Niyâzi,aks-i müstevi ile ilgili açıklamalara bu bölümde de devam etmiştir.Mantık ilminin bir terimi olarak aks-i müstevinin ne anlama geldiğini ifade etmiştir. Buna göre aks-i müstevi, bir hükmü ifade eden sözün başı ile sonunun yerini değiştirme manasına gelmektedir. Bu şekilde bir yer değiştirme ile hüküm ve mana olarak bir değişikliğin ortaya çıkmadığı, aslı ile değişmiş halinin anlam olarak aynı

[94] M.Naci Bolay ,"Akis", **DİA**, C.II, s.264-265
[95] **Sohbetü'l-Gâye**, vr.87b

olduğu vurgulanmış, verilen örneklerle izah edilenler daha açık bir şekilde anlatılmaya çalışılmıştır;

> "Manṭıḳ ıṣṭılāḥında 'aks-i müstevī bir ḳażiyyeniñ ya'nī bir ḥükümlī kelāmıñ [mevżu'ını maḥmūl kılub maḥmūlını mevżū' ḳılmaḳdır ya'nī ol ḥükümli kelāmıñ] evveli āḫir idüb āḫirīni evvel itmekdir. Ma'a bekāi's-selb ve'l-icāb bi-hâlihe ve't-taṣḍīḳi ve't-tekẕībi bi-ḥâlihi ya'nī ol ḥükümli kelāmıñ evveli āḫir olub āḫiri evvel olmaġıla kendilerde olan ḥüküm ve ma'nā aṣlında ne vechile oldı ise 'aksinde daḫı ol vechile bāḳī ḳalmaḳ şarṭıyla ya'nī aṣlında ol ḥüküm nefiyle ise 'aksinde daḫı ol hüküm nefiyle ḳala [ve] eger aṣlında ol ḥüküm iṣbātıla vāḳi' oldı] ise 'aksinde daḫı ol ḥüküm iṣbātıla ḳala. Keẕālik aṣlında ol ḳażiyyeniñ mefhūmı ṣādıḳ ise 'aksiniñ mefhūmında daḫı ol ṣıdḳı bāḳī ḳalub eger aṣlında ol kelāmıñ ma'nāsı kāẕib ise 'aksiniñ ma'nāsında daḫı ol kiẕb bāḳī ḳaladimekdir." [96]

3.47. Sohbet-i Tahkîk-i İsti'âretü's-sûfiyye el-'aksü'l-müstevî bi-ıstılâhı'l-mantık

Önceki bölümlerde bir mantık terimi olan aks-i müstevinin ne anlama geldiği vurgusu yapılmıştı. Bu kısımda ise aks-i müstevinin tasavvuf ehli kişiler tarafından nasıl kullanıldığı ve ne mana içerdiğine değinilmiştir. Mustafa Niyâzi, sufilerin bu terimi eşya ile Hak arasında bir ilişki kurarak kullandıklarını ifade eder. Allah'ın eşya suretiyle zuhur etmesine, sufilerin aks-i müstevi dediklerini söyler. Sufilerin, eşyanın Hak'dan Hakkın da eşyadan hangi mertebede olursa olsun göz açıp kapayıncaya kadar dahi ayrılamayacağını savunduklarını belirtir.

3.48. Sohbet-i Tahkîk-i Kevnü'l-eşyâ sıfâtullahi Te'âlâ

Bu bölümde bir takım izahlar yapılmış, Hululi ve ittihadi mezhepler arasında var olan farklılıklar ifade edilmiştir. Hululi mezheplerin ikililik arz ettiği ve tevhid düşüncesiyle ilgisinin olmadığı ifade edilmiştir. Bölümün sonunda "Hây-ı kibriyânın

[96] **A.e.,** vr.88a-88b

sırlarının kâşifi Mevlânamız şöyle buyurdu" şeklindeki ifadeyle bir sonraki kısma geçiş yapılmıştır.

3.49. Sohbet-i Derbeyân-ı Tahkîku'l-hayâlatı ve'z-zilâli bi-işâreti aynı beyt-i Mesnevî-i Mevlevî Kuddise Sırrahu

An ḫayālāt ki dām-ı evliyā est

'Aks-i mehrūyân bustān-ı Ḫüdā est [97]

Beytiyle başlayan bu bölüm Vahdet düşüncesinin artık tam anlamıyla ifade edildiği kısımdır. Vahdet-i vücud düşüncesi ayrıntılı şekilde izah edilmiştir. Nitekim beyte baktığımızda derin manalar çıkarmak mümkündür. Aslında eserin tamamına bakıldığında mantık, felsefe, edebiyat, din ve astronomi gibi farklı bir çok bilim dalının yanı sıra tasavvuf ilminin derin yansımalarını eserde görmek mümkündür. Eserde sık sık vahdet ve hakikat-i Muhammediyye düşüncesi vurgulanmıştır. Mevlâna'nın önemli eseri olan Mesnevi'den alıntıların yapılmış olması da önemlidir. Bu bölüm verilen beytin izahı ve yorumlanması şeklinde ilerlemiştir.

Yukarıda belirttiğimiz beytin günümüz Türkçesine aktarılmış şeklinin izah edilmesi yapılan yorumlamaların daha açık bir şekilde anlaşılabilmesi için gereklidir. Buna göre, farklı izahlar bulunsa da genel olarak beyite, "Evliyaullah'ın ayaklarına tuzak olan, esma ve sıfat-ı İlâhiye'nin tecelliyatıdır. O tecelliyat, hakikati görmeyen herkese, hayal gibi gelir. Evliyalar ise hayalin değil hakikatin peşinde koşmaktadırlar. " manasında bir açıklama getirilebilir.

Evliya, hayal tuzağı yani nimeti aracılığıyla cüz'îden küllîye intikal etmekle kainatı Allah'ın bir bahçesi suretinde düşünüp hakiki olanın peşinde koşarak esma ve sıfatlara intikal ettiği gibi imani anlamda da önemli bir mertebe katetmiş olur.

Beyitte geçen dâm kelimesinin tuzak anlamının yanı sıra mecazi olarak dünyâ anlamı da bulunmaktadır. Bu şekilde değerlendirdiğimizde dünyanın aslında

[97] **A.e.,** vr.90b

evliyalar tarafından Allah'ın esma ve sıfatlarının tecelli ettiği bir yer olarak görüldüğü fakat bu manaları,bu ince sırları bilmeyen kişiler için dünyanın bir tuzak görevi görüp kendisine meyl edenleri tuzağına düşüreceği anlatılmak istenmiştir.

Tüm bu izahlardan yola çıkarak aslında anlatılmak istenenin evrende yaratılmış ne kadar mahlukat var ise bunların hepsinin Allah'ın birer tecellisi olarak kabul edildiği ve hikmet sahibi evliyaların bu tecellilerin her birinde asıl olan Allah'ı gördükleridir. Dünyanın Allah'ın tecellilerinin olduğu bir bahçe olarak düşünülmesi ve evliyaların bu bahçeye bakarak hayal nimetiyle aslolanı tefekkür etmesi durumu söz konusu edilmiştir. Kainat aslında Allah'ın varlığını,birliğini ve yüceliğini en mükemmel şekilde ortaya koymaktadır. Hakikati görmek isteyen cümle mevcudata ve bütün aleme baktığında aslında O'nun yansımalarını bizzat görecektir. Göremediklerini de gören bir başka kişiden öğrenebilecektir. Mustafa Niyazi burada aslında evliya kalplerinin bu gizli sırlara vakıf olduğunu fakat hakikatin farkında olmayanlara bu sırların aşikar edilmediğini anlatmak istemiştir;

> "Ya'nī bu cümle 'ālem ve cemī' eşyā ki görinür ve sizler kendiñizi ve cümle mevcūdātı görürseñiz ve görmedikleriñizi daḫı semi'le görenden ve bilenden işidirseñiz ol cümlesi evliyā'ullāhıñ dāmları ve ṭuzāḳları ve haymeleridir. Ya'nī ḳulūb-ı evliyā cümle eşyāya ẕī-rūḥına ve bī-rūḥına ḥaḳīḳat olmuşdur. Cümleyi rūşen iden ve göze gösteren ve cümleden işleyen gerek celāli ve gerek cemāli işleyen anlarıñ irādesiyledir. Sen işiñi kendiden bilmek vehmidir. Sırrdan ḫaberi olmadığına mebnīdir. Bilsek söylemez idik ve vuḳūfına māni' olan kendi cehlindendir. Ehline ṣor ki ögrenesin." [98]

Bölümün ilerleyen kısımlarında Hakikat-i Muhammediyye teriminin izahı üzerinde durulmuştur. "Vücûd-ı mutlak'ın taayyün ettiği ilk mertebeye hakîkat-i Muhammediyye adı verilir. Hakîkat-i Muhammediyye, vücûd-ı mutlakın ahadiyyetini vâhidiyyete dönüştürmek suretiyle taayyüne başlamasıdır. Vücûd-ı mutlak açısından bakıldığında bu mertebe var oluşun başlangıcıdır. Mevcûdat açısından bakıldığında ise gerçek yaratma fiili, vücûd-ı mutlakın hakîkat-i

[98] **A.e.,** vr.91a-91b

Muhammediyye mertebesine tenezzülünden sonra olmuş ve her şey ondan yaratılmıştır."[99]

> "Keẕālik enbiyā'ullāh ḳulūb-ı evliyāya ḥaḳīḳat olmuşdur. Evliyānıñ vücūdları cümle enbiyādandır. Sen ise anları meyyit ṣānursıñ. Keẕālik beni āḫirü'z-zemān seyyidinā Muḥammede ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem ḥażretleri cümle enbiyā ḳulūbına ḥaḳīḳat olmuşdur. Cümle enbiyādan işleyen ve ẓuhūr iden Muḥammed 'aleyhi's-selāmdır. Vücūdları daḫı öldürsen ise anı ne ṣānursıñ. Bu sebebdendir ki sañā cümle eşyāya ḥayālātı ta'bīr olundı. Ḥaḳīḳatlerin bilmeyüb kendilerin başḳa bir vücūdu ḫayāl itdikleri ecilden keẕālik Ḥaḳ te'ālā ḥażretleri Muḥammed 'aleyhi's-selāma ḥaḳīḳat olub ol ḥabībine kemāl-i muḥabbetden bi'ẕ-ẕāt anı kendi ẕātına mir'āt idinüb kendi ve cümle kemālātı Muḥammed 'aleyhi's-selām yüzinden ẓāhir olmuşdur. Gerek ol Muḥammed 'aleyhi's-selāmı rūḥāniyyeti ḥālinde eẕelde ve gerek ol ḥażreti cismāniyyeti ḥālinde ebedde sen ise anı ġayrı görebilürsiñ." [100]

Eserde Allah'ın tecellilerinin başta Hz.Muhammed'in kalbi olmak üzere onun vasıtasıyla enbiyalara, enbiyalar vasıtasıyla evliyalara ve müminlerin kalplerine, kafirlere, cümle hayvanlara, bitkilere, yaratılmış tüm varlıklara, her türlü ilme ve sanayiye, hayırlı ve zaruri işlere yansıdığı ifade edilmiştir;

> "Ḥaḳ te'ālānıñ tecellīsi her ḥālde her ẕemānda her mekānda her şeyde eẕelde ve ebedde bi'ẕ-ẕāt ḳalb-i Muḥammed 'aleyhi's-selāmdır. Anūñ vāsıṭasıyla cümle enbiyāsınadır. Enbiyā ḳulūbı vāsıṭasıyla evliyā ḳulūbınadır. Evliyā ḳulūbı vāsıṭasıyla cümle mü'mīnleriñ ḳulūbınadır. Ḳulūb-ı mü'mīn vāsıṭasıyla ḳulūb-ı kāfirīne[dir] ḳulūb-ı kāfirīne vāsıṭasıyla ḳulūb-ı ḥayvānātadır. Ḥayvānāt vāsıṭasıyla nebātātadır. Nebātāt vāsıṭasıyla cümle cemādātdır. Cemādāt vāsıṭasıyla cümle ma'ārif ve ṣanāyi'edir. Ma'ārif ve ṣanāyi' vāsıṭasıyla cümle ḫayırlu işleredir. Ḫayırlu işler vāsıṭasıyla żarūrī işlenen işleredir. Żarūrī işler vāsıṭasıyla iḫtiyādile işlenen işleredir. Ve's-selāmu çünki bu sırrı añladık 'ārif-i billāh olub ḫayālāti olmaḳdan ḳurtulduḳ." [101]

Tüm bu sırları anladıktan sonra varlığımızdaki "Allah'ın ilmi ile her şeye arif olduk(arif-i billah) ve hayal olmaktan kurtulduk" ifadesi ile aslında bu bölümün

[99] Mehmet Demirci, "Hakikat-i Muhammediyye" , **DİA**, C.15, s.179
[100] **Sohbetü'l-Gâye**, vr.91b-92b
[101] **A.e.,** vr.92b-93b

başlangıç kısmında verilen beyitin izahı özetlenmiştir. Nitekim Mustafa Niyâzi, Hakikat-i Muhammediye ile Allah'ın varlığını ve O'nun tecellilerini cümle yaratılmış mevcûdat ve mahlûkatta anlayabilme sırrına vâkıf olarak ârif sayıldıklarını ve bu sayede de kainatta gördükleri her şeyin artık hayal statüsünden çıkarak hakikat mertebesine yükseldiğini anlatmak istemiştir. Yani tüm bu sırlara erişen kişi evrende zuhur eden her şeyi bir hayal perdesi gibi görmekten kurtularak hakikati görmeye başlayacak ve bulunduğu mertebe de İlâhi güzelliklerin tecelli ettiği vahidiyet makamı olacaktır.

3.50. Sohbetü'l-Nazm

Eserin sonuna yaklaşılan bu bölümde Mustafa Niyâzi bir şiir ile yazmış olduğu kitabının artık tamamlandığını belirtmiştir. Yazdıklarının hakikati yansıttığını söyleyerek bunları anlayan arif kişilere selam göndermiştir. Son olarak ilâhi sırlara vâkıf olmak isteyenlere bir kaç nasihatte bulunmuştur. Eğer ki bu sırların kişiye aşikar olunması isteniyorsa, kişi kendi özüne dönmeli ve kendini yine kendi özünde aramalıdır. Kendi özünü arayıp bulan o ilahi sırlara da vakıf olacaktır.

3.51. Sohbet-i Vuku'u'l-ferağ

Eserin son bölümüdür. Mustafa Niyâzi, bu kısımda eserini çok bağışlayan ve çok nimet veren Allah'ın yardımıyla Hz.Muhammed'in hicretinden sonra H.1164 yılında tamamladığını belirtmiştir. Hatta eserini Pazartesi günü bitirdiği ve kitabını tamamladığı esnada ikindi ezanının okunduğu gibi bazı ayrıntılardan bahsetmiştir. Arapça ifadelerle, salavat ve hamd cümleleriyle eser sonlandırılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİNİ- TASAVVUFİ TERİM VE UNSURLAR

Sohbetü'l-Gâye isimli eserin içerisinde bir çok tasavvufi terim ve unsur bulunmaktadır. Eserde Allah'ın isimleri, selbi ve sübûti sıfatları da çok sık tekrarlanmıştır. Tasavvufi terimler izah edilmeden önce Allah'ın bu isim ve sıfatlarıyla ilgili bilgi vermenin uygun olduğu düşünülmüştür.

Allah

Her şeyin yaratıcısı olan tek ve mutlak varlıktır. Lafza-i celal ve ism-i azam yani yüce Yaratıcı'nın en büyük ve en muntazam ismidir. Gerek ilim ve ayn mertebesinde gerekse fiiller ve eserler mertebesinde (hazretinde) tüm zat sıfatlarını ve kemal vasıflarını kendinde toplayan Hak ilahın ismidir.[102] Allah'ın zatı, kudreti, kuvveti ve bilgisi, alemi kuşatmıştır. O birdir; eşi ve benzeri yoktur. Cihetlerden münezzehtir, mekana sığdırılamaz. Suret, şekil ve renkten uzaktır. Her şey ona muhtaç olduğu halde O'nun bir kimseye ve bir şeye ihtiyacı yoktur. İstediğini anında var veya yok eder. Eserde Hüda, Hak, Rab, Allah u Teala, Hak Teala ve Cenâb-ı Hak gibi ifadelerle Allah'ın isimlerine yer verilmiştir.

Allah'ın esma ve sıfatları eser içerisinde çokça zikredilmiş ve bir çok yerde çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Allah'ın selbi ve sübûti sıfatları ayrı ayrı açıklanmış ayrıca ebced usulune göre Arap alfabesindeki her bir harfe Allah'ın bir ismi tayin edilmiştir. Her bir harf bir ismi, her isim de bir mertebeyi ifade etmektedir.

Eserde Geçen Allah'ın İsimleri

- **Allah**

[102] Süleyman Uludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul, 2012, s.37

Ulûhiyete mahsus sıfatların hepsini kendisinde toplamış bulunan, Zat-ı Vacibü'l-Vücud'a delalet eden isim olup sayılan isimler içinde ism-i a'zamdır.[103]

- **Rahman**

Dünyadaki bütün mahlukata merhamet eden, sayısız nimet veren ve şefkat gösteren anlamındaki Allah'ın en güzel isimlerinden birisidir.

- **Rahim**

Çok merhametli ve çok şefkatli manasına gelen Allah'ın ism-i şerifi'dir.

- **Melîk**

Mülkün gerçek sâhibi ve kâinâtın mutlak hükümdârı anlamına gelen esmâ-i hüsnâdandır.

- **Kuddüs**

Her türlü eksiklik ve acizlikten, akla gelebilecek bütün noksanlıklardan münezzeh manasında Allah'ın isimlerindendir.

- **Selâm**

Her türlü ayıp ve noksandan uzak bulunan, kullarını huzur ve selamete eriştiren anlamındadır.

- **Mü'min**

Güven veren,emin kılan,koruyan ve huzurun asıl kaynağı olan anlamına gelmektedir.

- **Müheymin**

Her konuda kendisine güvenilen, koruyucu ve gözetici anlamları bulunmaktadır.

- **Aziz**

[103] Ethem Cebecioğlu,**Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**,s.52.

Eşsiz kudret sahibi, mağlup edilmesi mümkün olmayıp benzeri bulunmayan manasındaki esmâ-i hüsnadan'dır.

- **Cebbâr**

Azamet ve kudret sahibi, dilediğini cebir yoluyle yapan, kayıtsız şartsız herkese cebredecek güçte olan anlamındadır.

- **Mütekebbir**

Büyüklükte eşi, benzeri olmayan ve yüceliğini her an ve her yerde gösteren anlamındadır.

- **Hâlık**

Yoktan var eden, yaratan manasındadır.

- **Bâri**

Her şeyi kusursuz ve birbiriyle uyumlu şekilde yaratan anlamındadır.

- **Musavvir**

Yarattığı her varlığa ayrı bir şekil ve özellik veren ve merhameti çok olan anlamına gelmektedir.

- **Gaffar**

Kullarının günahlarını örten, affeden ve bağışlaması çok olan anlamındaki esma-i hüsnadan'dır.

- **Kahhar**

Her şeye, her istediğini yapacak surette, galip ve hakim olan anlamındadır.

- **Vehhâb**

Çok fazla ihsan eden, kullarına çok nimet veren anlamında Allah'ın isimlerinden'dir.

- **Rezzâk**

Yarattığı tüm mahlukatın rızkını veren ve onların ihtiyacını karşılayan anlamındadır.

- **Fettâh**

Lütuf ve rahmet kapılarını açan, her türlü zorluğu kolaylaştıran manasında Allah'ın isimlerinden bir tanesidir.

- **Alim**

İlmi ezeli ve ebedi olan anlamındaki Allah'ın en güzel isimlerindendir.

- **Kâbıd**

Dilediğine darlık verip sıkan ve daraltan anlamındadır.

- **Bâsıt**

Dilediğine bolluk veren, açan ve genişleten anlamındadır.

- **Hâfız**

Kâfirleri ve âsîleri alçaltan ve onları aşağılayan manasındaki Allah'ın isimlerindendir.

- **Râfi**

Şeref verip yükselten yukarı kaldıran anlamındadır.

- **Mu'izz**

Dilediğini aziz eden, izzet veren ve ağırlayan manasındadır.

- **Muzill**

Dilediğini zillete düşüren,hor ve hâkir gören anlamındaki Allah'ın isimlerindendir.

- **Semi**

Her şeyi en iyi işiten anlamındadır.

- **Basir**

Gizli açık her şeyi en iyi şekilde görebilen anlamına gelen esma-i hüsnadan'dır.

Allah'ın Sübûti Sıfatları

- **Hayat**

Allah hayat sahibidir. Ezeli ve ebedi bir şekilde diridir.

- **İlim**

Allah sonsuz ilim sahibidir. O'nun ilmi her türlü eksiklikten ve kusurdan uzaktır.

- **Semi'**

Allah her şeyi hakkıyla işitendir. O'nun duyması için herhangi bir şeye ihtiyacı yoktur. Nitekim Allah her türlü eksiklik ve noksanlıktan münezzehtir.

- **Basar**

Allah her şeyi hakkıyla görendir. Hiç bir şey ona gizli kalmaz. Her şey onun huzurunda apaçık ortadadır.

- **İrâde**

Allah mutlak irâde sahibidir. Kainatta yaratılmış olan tüm mevcudat Allah'ın mutlak iradesi dahilindedir.

- **Kudret**

Allah sınırsız güç sahibidir. Allah'ın dilediği her şeyi yapması ve her şeye kadir olması anlamındadır.

- **Kelam**

Kelam bir maksadı anlatan söz anlamına gelir. Allah kelâm sıfatıyla vasıflanmıştır. Onun kelamı harf ve sesten uzaktır ve başlangıcı yoktur. Kuran-ı Kerim O'nun ezeli sözüdür.

Allah'ın Selbi Sıfatları

Allah'ı zâtına lâyık olmayan niteliklerden ve yarattıklarına benzemekten tenzih etmeyi gerektiren sıfatlar olup O'nun ne olmadığını ifade eder ve tenzihî olarak da anılır. Kemalin zıddını teşkil edip Allah'ı her türlü âcizlik, eksiklik ve yaratılmışlık özelliklerinden tenzih eden sıfatlardır.[104]

- **Lâ-meyyit**.
- **Lâ-câhil**
- **Lâ-esamm**
- **Lâ-a'ma**
- **Lâ-mütehayyir**
- **Lâ-âciz**
- **Lâ-sâkin**[105]

4.1. Adâb

Sözlük anlamı davranışlarda ve karşılıklı ilişkilerde alışılmış usûllere, ahlâk ve terbiye kurallarına göre uyulması gereken esaslar, âdet, yol, yordam olan âdab kelimesinin tasavvufi anlamdaki manası ise sûfilerin uymak zorunda oldukları görgü

[104] İlyas Çelebi, "Sıfat", **DİA**,C.37, s.104
[105] Bu kısımda Allah'ın isim ve sıfatlarının kısa açıklamaları için http://lugatim.com/ isimli kaynaktan faydalanılmıştır.

kurallarıdır. Tasavvuf ehli olan kişilerin uymak zorunda oldukları bu kurallara "adab-ı sufiyye", "adab-ı tarikat", "adab ve erkan" gibi isimler verilir.

Tasavvufta zamana, mekâna, hâle ve makama göre bir takım edepler bulunmaktadır. Bu kurallara uymak amaca ulaştırmayı sağladığından usule uyulmadan vusul olmayacağı bilinmiş ve edebin terk edilmesi edepsizlik olarak kabul edilmiştir. Eserde de salik-i Hakk'ın âdâba riâyet etmemesine ve şeyhinin belirlediği usullere uygun davranmamasına çeşitli örnekler gösterilmiş bu kurallara uyulmadığı takdirde bu Hak yolcusunun âkıbetinin nasıl olacağı anlatılmıştır;

> "Meselā şeyḫiñ ta'yīn buyurdıġı 'adede ri'āyet itmez.Çoḳ ziyāde oḳur ḥażm idemez. Yāḫūd adāba ri'āyet itmez. Meselā abdestlü iki rek'at şükr-i vüḍūe niyyetile namāzı ḳılub ḳıble [ye] müteveccih olub te'ennī ile oḳumak idi. Öyle itmez. Abdestsiz oḳur 'acele ile ve sür'atile oḳur. Ta'ẓīm-i murād eylemez. Ceẕbe yerine cünūn getürür ve teşvīş-i ḫāṭıra ve vesvese ḥaṣıl ider. Def'ine-i serkeşliginden daḫı terk-i maḥāli olmaz.Öyle fāsid helāk olur gider." [106]

4.2. Ahiret

Ahiret, ölümden sonraki ebedi alemi ifade eden bir kelimedir. Dünyanın sonu anlamına gelir. Dünya hayatının geçiciliğine karşın ahiret hayatı kalıcı ve sonsuzdur. Ahiret kelimesi, cennet, cehennem, araf, sırat ve mizan gibi yerleri içine alır. Bu dünyanın geçici olduğunun farkında olan kişiler ahiret azabından kurtulabilmek ve ebedi yurtlarına iyi amellerle gidebilmek için dünya hayatlarını bir imtihan yeri olarak görür ve Allah'ın rızasına uygun bir hayat yaşamaya özen gösterirler. Nitekim dünya hayatı son bulup ahiret hayatı başladığında yapılan her türlü iyi veya kötü amel kişinin karşısına getirilecek ve kişi dünya hayatında yaptıklarından mesul tutulacaktır. Dünyada yapılan kötü işlerin telafisi orada olamayacak ve kişi tekrar dünya imtihanına gönderilmeyecektir. Bu sebeple kişi,ebedi yurdu olan ahiret hayatına intikal etmeden bu dünyada iyi ameller işleyerek kendisini öteki aleme hazırlamalıdır. Eserde de sâlikin ahiret alemine hazırlıklı bir şekilde gitmesi gerektiği

[106] **Sohbetü'l-Gâye**, vr.32a-32b

aksi takdirde dünya alemine tekrar dönüşü mümkün olmadığından pişmanlıktan başka elinde bir şey kalmayacağı ifade edilmiştir. (33b)

4.3. Akıl

İnsandaki fikir yürütme ve doğru karar verme yeteneğidir. İslam dininde emredilenlerin bir kişinin üzerinde yükümlülük arz etmesi için o kişinin aklî melekelere sahip olması gerekmektedir. Zira aklî imkanı bulunmayan kişi bu sorumluluklardan mesul tutulmaz.[107]

Aklın bazen vesveselere kapılıp şehvete dalabileceği fakat kendini bilen arif kişinin "Nefsini bilen Rabbini bilir" sözü gereğince Allah'a sığınıp aklını doğru olan yola yönlendirebileceği bilinmektedir.[108] Tasavvufta ahireti düşünen ve tüm gayretini bu yolda harcayan akla, akl-ı mead denmiştir. Eserde de akl-ı mead sahibi kişinin her şeyi vaktine uygun işlediğinden, Allah'ın koymuş olduğu yasaklardan uzak durduğundan ancak bu şekilde ilahi mertebe elde ettiğinden bahsedilmiştir.[109]

Mutasavvıflar ilahi bilgilerin akıl yoluyla kavramayacağını,insan aklının cüz'i olduğunu ve sadece dünya hayatını düzenleyebilmek için aklın kullanılabileceğini, Allah'a doğru gidilen o yolda aklın ilahi durakları bilemeyeceğini, bu ilahi sırların ancak keşf ve marifet anlayışıyla idrak edilebileceğini savunurlar. Eserde de Allah'ın varlığının üç şekilde anlaşılabileceği anlatılırken bu akıl bahsi geçer. Nitekim Allah'ın varlığı akıl, nakil ve ittisal yoluyla anlaşılır. Akılla idrak hükema ve mantıki mezhebidir. Yani ilim adamlarının, felsefeci ve mantıkçıların tercih ettiği yoldur. Eserde akıl yolu ile muvafık olunamayacağı belirtilir. İttisal ile idrâkın sûfi mezhebi olduğu ve hepsinden daha üstün olduğu ifade edilmiştir.[110]

[107] **Sohbetü'l-Gâye**, vr. 81b
[108] Ethem Cebecioğlu, **a.e.,** s.44.
[109] **A.e.,** vr.30a
[110] **A.e.,** vr.86b-87a

4.4. Alem

Arapça'da, yerde ve gökte yaratılmışların tamamı, bütün mahlûkat ve mevcûdat, kainat, cihan ve dünya gibi çeşitli manalar içeren bir sözcüktür. Tasavvufta ise Allah'tan gayrı olan her şeye âlem denmiştir.

Eserde âlem[111] sözcüğü çok fazla tekrarlanmıştır. Bir çok alemin varlığından bahsedilmiş ve tüm bu âlemlerin Hak Teala'nın hükmünden hasıl olmuş eserler olduğu vurgusu yapılmıştır. Eser içerisinde âlem kelimesine çeşitli tamlamalar şeklinde sık sık rastlanmaktadır;

Alem-i ahiret[112], âlem-i dünyâ[113], âlem-i emr[114], alem-i ervâh[115], âlem-i eser[116], âlem-i esrâr[117], âlem-i hakâyık[118], âlem-i hakikat[119], âlem-i insan[120], âlem-i keşf[121], âlem-i mâna[122], âlem-i nufûs[123], âlem-i rüyâ[124] ve âlem-i ulyâ[125] gibi. Bu terimlerden bir kaçını eserde çokca vurgulanmış olmasından dolayı açıklamayı uygun gördük.

4.4.1. Alem-i Dünya

Allah'ın insan vasıtasıyla nazar ettiği dünya alemidir. İçinde yaşadığımız yerdir. Alem-i şehâdet ve âlem-i sûrî olarak da isimlendirilmiştir. Eserde sık sık dünya hayatıyla ilgili örnekler verilmiştir. Sâlik-i Hakk'a göre dünya geçici bir alemdir. Kul, ebedi yurdu olan asıl vatanına geri dönecektir. Dünya, kişinin Allah'a doğru yaptığı yolculukta bir durak ve bir imtihan yeridir. Kişi dünyada yaptığı iyi veya kötü amellerle ahirette sorguya çekilecektir. Ölüm hadisesi gerçekleşip kişi bu

[111] **A.e.,** vr.33b, 42a, 47a, 59a, 91a, 93b
[112] **A.e.,** vr.13b, 33b
[113] **A.e.,** vr.67a
[114] **A.e.,** vr.62a-62b-63a
[115] **A.e.,** vr.9a, 63a
[116] **A.e.,** vr.63a
[117] **A.y**
[118] **A.e.,** vr.9a, 63a
[119] **A.e.,** vr.14a
[120] **A.e.,** vr.7a
[121] **A.e.,** vr.66b
[122] **A.e.,** vr.15b
[123] **A.e.,** vr.63a
[124] **A.e.,** vr.13b, 66b
[125] **A.e.,** vr.9b

dünya aleminden sıyrıldıktan sonra tekrar dünyaya geri gelmesi mümkün olmayacaktır. Nitekim eserin muhtelif yerlerinde sûfinin ve derviş-i sâdıkın hallerinden bahsedilirken dünya hayatının, iyi amel ve faydalı işlerle geçirilmesi gerektiği, riya, kibir ve mal-mülk hırsı gibi durumlardan kaçınılmasının zorunlu olduğu, kişinin kendi nefsini ölmeden önce öldürerek kendi yokluğunu anlaması, Hak yolcusunun kendi ibadetlerini uygun bir şekilde yerine getirmesi gerektiği gibi bir çok konudan bahsedilmiştir. Dünya hayatında yapılan her şeyden ahiret hayatında sorumlu tutulacağı dolayısıyla tekrar bu aleme dönüşün mümkün olmamasından dolayı kişinin pişmanlık duymaması için kendi ömrünü Allah'ın yolunda ve O'nun rızasını kazanabilme gayretiyle geçirmesi gerektiği metaforik ifade ve anlatım şekillerinin de yardımıyla ifade edilmiştir.

4.4.2. Alem-i Emr

Görünen maddi alemin dışındaki diğer âlemlere verilen isimdir. Gayb alemidir ve bir anda var olmuştur. Eserde,latife bahsi üzerinde durulurken, insan vücudundaki tüm letâiflerin âlem-i emrden zuhur ettiği belirtilmiştir.

4.4.3. Alem-i Ervah

Arapça'da ruhlar alemi anlamına gelir. Vücud,ehâdiyet mertebesinden sonra ruhlar mertebesine iner. Burada bulunanların rengi ve şekli yoktur. Zamanla ve mekanla alakaları yoktur. Çünkü bunlar cisim değildirler. Bu mertebede her ruh, kendisini ve kendi mebdei olan Hakk'ı idrak eder.[126] Eserde, hatt-ı üstüva teriminin üzerinde durulurken insanın ruhâni yönünün insan vücudunda manevi bir çizgi gibi insanı ikiye böldüğü ve her iki tarafa da yüzünün olduğu anlatılmıştı. Bu mânevi çizgi cismâni âleme ne kadar yakın ise ruhlar alemine de bir o kadar yakındır.

Kişi uyku alemine geçtiğinde insan-ı ruhâni onun yerini alır ve insan başka bir aleme doğru yolculuğa çıkar. Uyku halindeyken ahiret aleminde bulunup orada bazı ruhani kişileri görebilir ve bu gördüğü kişiler gerçek hayatta yaşayan kişiler olabilir. Aslında kişinin içinde bulunduğu bu durum alem-i rüya olarak kabul edilir.

[126] Ethem Cebecioğlu, **a.g.e.,** s.48.

Ayrıca yaratılmış olan tüm alemlerin Allah'ın hükmüyle varlık kazandığı hadisesi anlatılırken de âlem-i ervahtan bahsedilmiştir.

4.5. Ârif

İrfan sahibi olan ve Allah'ı tanıyan kişi anlamına gelir. Tasavvufta ârif olmanın yolu kitâbi bilgiyi aşmaktan geçer. Arif olarak nitelenen kişi, İlahi sır ve hakikatlere, öğrenme ve çalışma yoluyla değil hâl ve ilham yoluyla ulaşır. Bu da Allah'ı keşf ve müşahede yoluyla bilmek manasına gelir.

Eserde kıyâmet alametlerinden bahsedilmiş ve bunların her biri sembolik olarak Hak yolcusunun nefsine uydurularak anlatılmıştır. Yani bu alametlerin her biri sûfi, derviş veya ârif olarak nitelenen kişiler için farklı manalar taşımaktadır. Örneğin Mustafa Niyâzi, kıyamet alametlerinden biri olan Deccal'in, derviş-i sâdık için kendi nefsinin hileleri olduğunu söylemiştir. Yine bir başka kıyamet alameti olan güneşin batıdan doğma hadisesini anlatırken bunun salik-i Hak için hazırlıksız bir şekilde ahiret alemine gitme manasını taşıdığını söyler. Arif olan kişi nefsindeki bu kıyamet alametlerini bulur ve hazırlığını buna göre yapar.[127]

Ârifler için velilik mertebesine ulaşmış kimse anlamındaki ârif-i billah ifâdesi de kullanılır. Eserde de kainatta yaratılmış tüm mahlûkat ve mevcûdatın Allah'ın birer tecellisi olduğu, bu yansımaları ilahi sırlara vakıf olan kişilerin görebileceği ve bu sırlara erişemeyenler için Allah'ın kainattaki tecellilerinin birer hayal gibi gözükeceği anlatılmıştır. Aksine tüm bu sırlara erişen kişi arif-i billah olarak nitelenir ve etrafında gördüğü her şeyi bir hayal dünyası gibi kavramaktan da kurtulmuş olur. Böylelikle hakikat, arif olan kişiye aşikar edilmiş olur.[128]

4.6. Arş

Arş, sözlükte çardak,çadır ve taht anlamlarına gelen bir sözcüktür. Tasavvufta, Allah'ın kudret ve azâmetinin tecellisinden kinaye olarak, dokuzuncu kat

[127] **Sohbetü'l-Gâye**, vr.27a-27b
[128] **A.e.,** vr.90b-93b

semada bulunduğu tasavvur olunan taht anlamına gelir. Kainattaki her şeyi, tüm mevcûdatı kapsadığından ve yüksekliğinden dolayı bu ismi almıştır.[129] Eserde, feleklerin en mükemmeli olarak arş-ı azam gösterilmiştir. Arş-ı azam, en yüksek gök tabakasıdır. Arş-ı azamın yeryüzü ve gökyüzü olmak üzere kainatta var olan her şeyi kapsadığı ve içine aldığı ifade edilmiştir.[130] Arş-ı azam melekler dışında hiçbir varlığın bulunamayacağı bir makamdır. Arş'tan geçen sadece peygamberimiz Hz.Muhammed (s.a.v) olmuştur. Eserde de Hz.Muhammed'in arş-ı azam rütbesinde olduğundan bahsedilmiştir.[131] Bu ifade Hz.Muhammed'in miraç hadisesini akla getirir. Nitekim Hz.Muhammed Miraç gecesinde Arş'tan geçerek Allah ile görüşmüştür.

Tasavvufta, yaratılmış olan tüm varlıkların sıfat ve sûretlerinin arş makamında bulunduğu düşünülür. Eserde de tüm feleklerin ve felekler içinde bulunan tüm hüküm, şekil ve hakikatlerin tamamının ilk ortaya çıkışının arş-ı azamdan olduğu yani tüm bu varlıkların ilk olarak arş-ı azam makamından zuhûr ettiği vurgulanmıştır.[132]

4.7. Bâtın

Arapça iç, gizli, gizli alem gibi anlamlara gelen bir kelimedir. Görünmeyen ve gizli olan manasıyla Allah'ın esmâlarından bir tanesidir. Sır anlamına da gelen bu sözcük tasavvufi olarak gizli olan ve sır sayılan bilgilerin görünmeyen manalarını ifade etmektedir. Âyet ve hadislerin zâhiri anlamlarının yanı sıra bâtıni manaları da bulunmaktadır. Zira her zâhirin bir de bâtını vardır. Bu bâtıni olan gizli sırlar akıl ve öğrenme yoluyla elde edilebilecek nitelikte değillerdir. Tasavvuf ehli olan kişiler bu İlâhi sırlara hal ve ilham yoluyla ulaşırlar ki bu da Allah'ı keşf ve müşahede yoluyla bilme anlamına gelir. Ârif terimi anlatılırken bahsedilen hususlar burada da geçerlidir.

[129] Ethem Cebecioğlu, **a.g.e.,** s.61.
[130] **Sohbetü'l-Gâye**, vr.22b
[131] **A.e.,** a.y
[132] **A.e.,** vr.25b

Eserde sık sık bâtın-zâhir ilişkisi kurulmuş ve anlatılan bir çok şeyin bâtıni özelliklerine de yer verilmiştir.[133] Nitekim Fâtiha sûresinin zâhiri olarak yedi âyetten oluştuğu ifâde edilirken esasında zâhirde iki yedi âyetin bâtında iki yedi âyetin var olduğu, toplamında ise yirmi sekiz âyet olduğu fakat özünün yedi kabul edildiği belirtilir ve zâhir-bâtın ilişkisi kurulur. İnsandaki on özellikten bahsedilirken yine zâhir-bâtın ilişkisi doğrultusunda aslında insanın yirmi özelliğinden bahsedilir. Fatiha'nın zâhiri ve bâtıni olan kısımları için de ayrı ayrı zâhir ve bâtın esmâlardan bahsedilmiştir. Kıyâmet alametleri anlatılırken her birinin sufiye göre farklı manalar içerdiği ifade edilmiş ve aslında bu alametlerin bâtıni manaları anlatılmıştır. Tasavvuf ehli kişi bu gizli manaları anlayarak dünya hayatını şekillendirmeye başlar. Yine yeryüzü ve gökyüzünün yaratılması ve mevsimlerin, zamanların oluşumu gibi konulardan bahsedilirken tamamının arkasındaki görünmeyen manalar açığa çıkarılmaya çalışılmış ve bunların hepsi latife bahsiyle ilişkilendirilmiştir. İnsandaki rüyâ alemi anlatılırken de yine zâhir-bâtın ilişkisi kurulduğu görülmektedir. Eser içerisinde bu tarz örnekler çoğaltılabilir. Zira eserin büyük kısmı zâhir-bâtın ilişkisi üzerine kurulmuş ve anlatılan bir çok şeyin görünmeyen gizli manalarının olduğu ifade edilmiştir. Örnek olarak ifade ettiğimiz hususların her biri eser başlıklarının ve içeriklerinin verildiği kısımda ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

4.8. Cehennem

Cehennem, iman etmeyen kişilerin öldükten sonra ahirette azap görecekleri ve sürekli olarak kalacakları ancak iman eden ve günahkar olan kişilerin günahları nispetinde kalacakları bir yerdir. Cehennem için eserde nar-ı cehennem, derk-i esfel, kar-ı cahim gibi ifadeleri kullanılmıştır.[134]

Sohbetü'l-Gâye'de ehl-i takvaya, derviş ve şeyhlere göre uygun olmayan ve onların yapması halinde hoş görülmeyecek olan vaziyetler anlatılırken cehennemden bahsedilir. Dünyayı sevmek ve dünyaya talip olmak, abdestsiz gezmek, kıbleye karşı ayak uzatmak, çeşit çeşit yemekler yiyip farklı farklı bir çok kıyafet giyinmek gibi

[133] A.e., vr. 3b, 4a, 7a, 34a, 34b, 57b, 74a, 74b, 75a, 87a, 87b, 89a, 89b.
[134] **A.e.,** vr.11a, 11b, 12a, 12b, 13a, 28b, 40b, 46b, 69b.

adab ve erkana uygun olmayan ve nefsin isteklerini besleyen bu davranışları sergileyen kişilerin cennetteki en yüksek derecelerden mahrum kalmalarının yanı sıra cehennemin en aşağı tabakasına dahi gidebileceklerinden bahsedilmiştir.[135]

Kıyamet alametlerinin sûfiye göre ne manalar içerdiği anlatılırken dini emirlerin kişinin kendi nefsinin isteklerine göre yorumlanamayacağı, dini meselelerin kesin hükmünün bulunduğu dolayısıyla bu emir ve hükümlerden şüphe etmenin dahi küfür sayıldığı ve insani kafir yapabileceği anlatılmıştır. Sahibini küfre ulaştırıcı her türlü yolun kişiyi cehenneme götüreceği belirtilmiştir. Bu tarz bir meşrebde iken ölen müridin kâfirler ile cehennemin en alt tabakasında cehennem ateşiyle ebedi bir azap çekeceği ifade edilmiştir.[136]

Cehennem eserde, içerisinde aşağılık insanların, eziyet veren ve insana azap eden çeşitli hayvanların bulunduğu karanlık ve ateşten oluşan bir çukur olarak tasvir edilmiştir.[137] Eserin genelinde sâlikin halleri anlatılırken onun gideceği ahiret hayatından ve Allah'ın emirlerine uymaması durumunda da gidebileceği cehennem hayatından bahsedilmiştir.

4.9. Celâl

Yücelik, büyüklük ve azâmet anlamlarına gelen bir sözcüktür. Allah'ın kahredici sıfatı ile tecellisi anlamına da gelir. Allah'ın selbi sıfatlarına verilen isimlerdendir. Zira Allah'ın kendi zâtına uygun olmayan sıfatlardan ve tüm noksanlıklardan münezzeh olması celâl sıfatı iledir. Çünkü Allah yücedir ve bütün kusur ve eksikliklerden uzaktır. Nitekim eser içerisinde de sık sık ifade edilen cehil gibi acz gibi memât gibi tüm bu sıfatlardan Allah'ın münezzeh olduğu dolayısıyla Allah'ın lâ-meyyit, lâ-mütehayyir ve lâ-aciz olması selbi sıfatların içerisinde değerlendirilmiştir.

[135] **Sohbetü'l-Gâye**, vr.11a-12a.
[136] **A.e.,** vr.28b.
[137] **A.e.,** vr.12a-12b.

“Cenab-ı Allah'ın lütuf ile tecellîsine "Cemal" dendiği gibi, bunun mukabili olarak kahr ile tecellîsine de "Celâl" denir.” [138] Her celâlin ardında da, bir cemâl vardır. Bu da,kainatın taayyünleri ile cemalin perdelenmesidir. Allah celâl ve kahrıyla bütün mevhum varlıkları ortadan kaldırır, böylece cemâlini ortaya çıkarır. Eserde de Allah’ın selbi ve sübûti sıfatları anlatılırken tüm bu sıfatların Allah ile kulları arasında birer perde olduğundan bahsedilmiştir. Allah’ın celâl sıfatlarına mazhar olanların Hak Teâla’nın cemâlini görmekten mahrum bırakılacakları ve zulümlere maruz kalacakları anlatılmıştır. Yani Allah’ın Celâl sıfatına mazhar olanların cemâl sıfatına nail olamayacağı üzerinde durulmuştur.[139]

4.10. Cem‘

Kelime anlamı olarak toplama, bir araya gelme ve biriktirme gibi manalar içeren cem‘ tasavvufta, yaratılmışları görmeyip bütün varlıkları Allah’ın sıfatlarının zuhûru bilerek varlıklarının izâfî olduğunu idrak etme mertebesidir. “Öncesiz (kadîm) ile sonradan olan (hadis) arasındaki ayrılığın ortadan kalkmasıdır.”[140] Sâlikin her şeyi Allah’tan bilerek halkı yok, Hakk’ı var görmesi halidir.

Ruh ilâhî güzelliği seyre dalınca zât-ı ilâhî nurunun galebesi karşısında eşyayı birbirinden ayıran aklın nuru söner; böylece hakkın ortaya çıkması ve bâtılın kaybolması sebebiyle Kadîm (Allah) ile hâdis (mahlûk) arasındaki fark ortadan kalkar ki bu hale cem‘ denir.[141]

4.11. Cem’u’l-cem

Tasavvufta varlığından tamâmen soyunup kendinden geçme ve bütün mevcûdatta Allah’ın tecellîlerini müşâhede etme mertebesidir. Cem makamından

[138] Ethem Cebecioğlu, **a.g.e.,** s.120.
[139] **Sohbetü’l Gâye**, vr.46b-47a
[140] Ethem Cebecioğlu, **a.g.e.,** s.121-122.
[141] Hasan Kâmil Yılmaz, “Cem‘ ” , **DİA**, C.7, s.278.

daha üstün olan bir diğer makamdır. Cem', eşyayı Allah ile müşahede etmek, Allah'ın güç ve kudretinden başka her türlü güç ve kuvvetten berî olmak anlamına gelirken bu makam, cem' makamından sonra gelir ve ondan daha yüksektir.[142] Sırf cem' halinde mürid, âlemdeki olaylara baktığı zaman, olayların gerçek sahibi olan Bir'i, bazen görür, bazen göremez, ama cem'ü'l-cem' sahibi kişi, daima Bir'i görür. Olayları, Bir'den ayrı ve müstakil olarak vuku buluyor olarak görmez. Yapılan her şeyi Allah'ın yapması, bütün sıfatları da, O'nun sıfatı olarak görür."[143]

Eserde cem'ü'l-cem mertebesinden bahsedilirken bu makamda Allah'ın selbi ve sübûti sıfatlarının ikisine birden mazhar olunduğundan bahsedilmiştir. Ayrıca Hak yolcusunun dinin yasakladığı şeyleri fiili olarak terk etmeden ve celâl ile cemâl arasındaki farkı anlamadan cem'ü'l-cem'e nail olamayacağı ifade edilmiştir.[144]

Sohbetü'l-Gâye'de tasavvuftaki ilahi mertebeler ifade edilirken farkı olmayanın cem'i olmayacağı cem'i olmayanın cem'ü'l-cem'e ulaşamayacağı, cem'ü'l-cem'e ulaşamayanın cem-i ehâdiyyete nail olamayacağı belirtilmiştir. Cem-i ehâdiyyetsiz Cenâb-ı hüviyyete ulaşmanın da mümkün olmadığı anlatılmıştır.[145]

4.12. Cem-i Ehâdiyyet

Arapça birlik, teklik gibi manalara gelen ehadiyyet sözcüğü tasavvufta da Allah'ın birliğini ifade eder. Eserde geçen şekliyle cem-i ehadiyyet[146] veya da ehadiyyetü'l-cem ise toplanmanın tekliği demektir. Allah birdir, fakat bütün isimler kendisindedir.[147] Cem'ü'l-cem makamından sonra her türlü eksiklikten münezzeh olan o mükemmel zâta yani Allah'a cem-i ehâdiyyet mertebesiyle ulaşmak mümkün olur.

4.13.Cem-i Sarf

[142] Ethem Cebecioğlu, **a.g.e.,** s.124.
[143] **A.e.,** s.122.
[144] **Sohbetü'l-Gâye**, vr.30b.
[145] **A.e.,** vr.31b.
[146] **A.e.,** a.y.
[147] Ethem Cebecioğlu, **a.g.e.,** s.185

Sarf kelimesi harcama ve bir şeyi bir işte kullanma manasına gelen bir sözcüktür. Tasavvufta kulun Allah'a ulaşma maksadıyla çıkmış olduğu yolculukta "fark" mertebesinden "cem" mertebesine geçerken arada bulunan bir makamdır. Cem-i sarf Allah'ın emretmiş olduğu tüm fiili emirleri yerine getirme ve yasakladığı her türlü şeyi terk etme manasına gelmektedir. İyi ve kötüyü fark edip bunun farkındalığını kendi fiili amellerinde de uygulama anlamına gelir. Cem-i sarf farktan sonra cem'den öncedir.[148]

4.14. Cennet

İmanlı ve iyi kimselerin öldükten sonra içinde ebediyyen yaşayacakları, tasavvur edilemeyen her türlü güzellik ve nimetlerin bulunduğu yerdir. Eserde cennet için cennet-i meva, cennât-ı nâim ve niam-ı cennet gibi ifadeler kullanılmıştır.[149]

Eserde hatt-ı üstüva bahsi anlatılırken insanın ruhani yönünün kendi vücudunu ikiye bölen bir çizgi gibi düşünüldüğü dolayısıyla her iki tarafa da meylinin olduğu ifade edilmişti.[150] Kişinin manevi yönünü evliya ve enbiya tabiatıyla şekillendirdiğinde cennetin en yüksek makamlarına erişebileceği anlatılmıştır. Ayrıca cennetin çeşitli tasvirleri de yine bu kısımda yapılmıştır. Cennette lezzetli bir çok içeceğin bulunduğu,farklı bir çok güzellik ile hûri ve gılmanlarla büyük köşklerde bu lezzetlerin zevkleriyle kişinin hayrete düşeceği belirtilmiştir.[151]

Cennetin en yüksek derecelerinde sırasıyla peygamberler,melâikeler ve enbiya ve evliya olarak sıfatlanan zatlar bulunacaktır.[152]

Eserin tümünde Allah'ın emirlerine, adab ve erkana uyma durumunda gidilecek ebedi yurt olarak cennetten bahsedildiği görülmektedir.

4.15. Fark

[148] **Sohbetü'l-Gâye**, vr.31b.
[149] **A.e.,** vr.9b, 12a, 40b, 79b.
[150] Bkz.Çalışmamızın 3.5.Sohbet-i tahkîk-i insan-ı rûhâni ve beyân-ı hatt-ı üstüvâ" başlıklı bölümü.
[151] **Sohbetü'l-Gâye**, vr.9b.
[152] **A.e.,** vr.12a.

İki şeyin birbirinden ayrılmasını sağlayan başkalık anlamına gelen bu sözcük tasavvufta, yaratılmış olan tüm mevcûdatta Hakk'ı değil sâdece mahlûkātı görme hâli manasında kullanılır. Mahlûkātın yâni mâsivânın varlığını dikkate alma, Hak ve halkı birbirinden ayırt eder durumda olma vaziyetidir. Tasavvufî olarak "senden alınana cem, sana verilene fark" denir. Eserde farkı olmayanın cem'i olmaz ifadesiyle ilahi mertebelerden biri olarak fark teriminin önemi belirtilmiştir.[153]

4.16. Hakikat-i Muhammediyye

Hz.Muhammed'in manevi şahsını ifade etmek için kullanılan tasavvuf ıstılahıdır. Tasavvufta sık sık bu terime yer verilmiştir. Allah'tan başka hiçbir şey yokken ilk defa Hakikat-i Muhammediyye'nin var olduğu ve yaratılan tüm mahlûkat ve mevcûdatın bu hakikatten ve onun için halkedildiği anlamına gelir. Âlemin var olma sebebi, maddesi ve gayesi bu hakikattir. Tasavvufta sık sık kullanılan ve kutsî hadis olarak da rivayet edilen, "Sen olmasaydın ben kâinatı yaratmazdım" (levlâke...) ifadesiyle bu husus anlatılır.[154] Sohbetü'l-Gâye'de de kutsi hadis olarak kabul edilen levlake lema .. şeklinde devam eden ifadeye yer verilmiştir. Âlemde yaratılmış tüm mevcudât ve mahlûkatın başlangıcının Hz. Muhammed olduğu ve Allah'ın Hz.Muhammed'i bizzat kendi zâtına ayna edinerek kainattaki tüm felekleri, âlemleri ve cümle ervâhı Hz.Peygamber'in varlığı ile var ettiği ifade edilmiştir.[155]

Nûr-ı Muhammedî zuhur ettikten sonra her şey ondan ve onun için yaratılmıştır. Hz.Muhammed'in ruhu ve nuru bütün insanlardan, peygamberlerden, hatta meleklerden önce var olduğundan ve onun nuruyla tüm insanlık yaratıldığından dolayı evliya ve enbiya olarak nitelenen kişilerden işleyen ve zuhur edenin yine Muhammed aleyhisselam olduğu vurgusu yapılmıştır.[156]

İbnü'l-Arabî'ye göre hakîkat-i Muhammediyye nur olması bakımından âlemi yaratma ilkesi ve onun aslıdır. Varlık şeklinde zuhûr eden ilâhî tecellinin ilk

[153] **A.e.,** vr.31b
[154] Mehmet Demirci, "Hakikat-i Muhammediyye", **DİA**, C.15, s.180.
[155] **Sohbetü'l-Gâye** vr.59a.
[156] **A.e.,**vr.92a.

mertebesidir.[157] Eserde Allah'ın tecellisinin, her zaman ve her mekanda, her şeyde, ezelde ve ebedde bizzat kalb-i Muhammed aleyhisselam olduğundan bahsedilir. Bu ilahi tecellilerin Hz.Muhammed'in kalbi vasıtasıyla cümle evliyalara ve evliya kalpleriyle de cümle müminlerin kalplerine ulaştığı bu şekilde devam ederek yaratılmış cümle mahlûkat ve mevcûdata zuhur ettiği hususu üzerinde durulmuştur.[158]

4.17. Huş Der Dem

Farsçada, her an uyanık olma anlamına gelir. Nakşibendi tarikatının sıkça kullandığı bir terimdir ve alınan her nefesten haberdar olma halidir. Yani Allah'tan uzak olarak tek bir nefes dahi almama durumudur. Tasavvufta,insanın aldığı her nefesin insan vücuduna "ha" sesi şeklinde girip çıktığı düşüncesi vardır ve bu da hâ-yı hüviyete işaret etmektedir. Allah sözcüğünün başındaki elif ve lam harfinin belirtme takısı olduğu ve sonundaki güzel he ile Allah'ın zât isminin kastedildiği düşüncesi vardır. Dolayısıyla insan farkında olmasa da her nefes alışverişinde Allah'ı zikretmektedir. Fakat bunun farkında olmadığından zikir olarak sayılmaz.Tıpkı uykusunda sayıklayanlar gibi bu halin bilincinde olamazlar. Zikir hâli her an Allah'ı hatırlayıp O'nu ananlar için geçerlidir.Bu sebeple insan her an Allah'ı hatırlayıp aldığı her nefesin farkında olmalıdır. Çünkü böyle kimseler her an uyanık sayılırlar.

Huş Der Dem terimindeki farkındalık hali aslında alınan her nefesteki zikrullahı kalbe söyletmekle mümkündür. Aldığı nefesten gafil olanlar yaşıyor gibi görünseler de diri sayılmazlar. Çünkü hakikatte diri olmak kalbin diri olmasıyla mümkündür.

Her an ve her nefeste Allah'ı hatırlayan kalpler daima Allah'ın huzurunda olduklarının farkında olmalarından dolayı kolay kolay gaflete düşmezler ve bu huzur hali kişinin gönül sükûnetini ve ruh dinginliğini de arttırır. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de buyurulduğu üzere "Kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur."

[157] Mehmet Demirci, **a.g.e.,** s.180.
[158] **Sohbetü'l-Gâye**, vr.92b-93b.

Sohbetü'l-Gâye'de, insan ve insanın kendi nefsinin farkında olması hali anlatılırken huş der dem terimine yer verilmiştir. İnsanın rahat bir ruha ve cennet-i naime kavuşabilmesi için bu terimin izahı yapılmıştır. Ruhtan kastedilen şey kişinin nefsidir ve zikri de "ha"dır. Yine eserde huş der dem'in hüviyyet-i zâtiyyeden ibâret olduğu belirtilir. İnsanın esasınında ruhtan ibaret olduğu onun nefsine, aklına, tabiatına ve cismine insan demenin mecazi anlam taşıdığı ifade edilmiştir. Kendi nefsinin farkında olmayan ve nefsine kavuşmanın ne demek olduğunu bilmeyen kişi Cenâb-ı Hakk'a kavuşmanın da ne demek olduğunu anlamayacaktır. Yani insan, her an Allah'ı hatırlayıp kendi nefsinin farkında olmalı ve ona göre hareket etmelidir.[159]

4.18. İbnü'l-Vakt

Arapça, vaktin oğlu demektir.Tasavvufta geçmiş ve gelecek kaygısından kurtulup kendisi için sâdece içinde bulunduğu zaman var olan ve o zamânın gereklerini yerine getiren, böylece Allah'ın o andaki tecellîsine uyan sûfi anlamına gelir.Sûfi, İbnü'l-vakttir yani o, içinde bulunduğu zamanda yapılması en uygun olan şeyle meşgul olur, o vakitte kendisinden istenen şey her ne ise onu yapar. Derviş geçmişle de gelecekle de ilgilenmez sadece içinde bulunduğu hâli değerlendirir.[160]

Tasavvufta vakit kavramı genelde hal yönünden ele alınır. Bu açıdan ibnü'l-vakt,halin hükmü altında bulunan ve onun tecellilerine tabi olan kişi anlamına gelmektedir. Sûfî yaşadığı İlahi tecellilerin tasarrufu altında olduğundan¸ hâllerin hükmüne tâbîdir.

Sohbetü'l-Gâyede de sûfiden bahsedilirken onun ibnü'l-vakt olduğu ifade edilmiştir. İbnü'l-vakt olan sûfinin geçmişi, geleceği, yakını ve uzağı düşünmediğinden ve kendi halinden başkasına fikrini sarf etmediğinden bahsedilmiştir. Eserde kıyamet alametlerinin sûfi olarak nitelenen kişiye göre değerlendirildiği kısımda ibnü'l-vakt olan dervişin eğer arif ise nefsinin her türlü bela

[159] **A.e.,** vr.79a-80a.
[160] Süleyman Uludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kabalcı Yayınları, s.179.

ve tuzağına karşı hazırlıklı olacağı ve gaflete düşmeyeceği, içinde bulunduğu hale uygun bir şekilde kendini hazırlayacağı anlatılmıştır.[161]

4.19. Latife

Arapça'da güzel ve nükteli söz, espri ve şaka gibi manalara gelen latife kavramı, tasavvufta çok daha farklı ve ince anlamları kendi içerisine dahil etmiştir. İnsanın ilahi hakikatleri idrak ve müşahede edebilmesi için kendisinde var olan manevi melekelere latife ismi verilmiştir. İnsandaki ilahi cevhere işaret eden bir terimdir.Kelimelerle açıkça izâh edilemeyen ve yaşanarak öğrenilebilen bilgiler,sırlar anlamında kullanılmıştır.

Allah tarafından insanlara verilmiş olan latifeler, insanı insan yapan ve onu yaratılmış olan tüm mahlûkatın içerisinde en şerefli varlık olarak nitelenmesini sağlayan ve aslında insanın hakikatini oluşturan ruhani bir cevherdir. Bu ilahi hakikatin insandan başka tecelli ettiği başka hiçbir varlık yoktur. Bu sebeple insan maddi varlığı açısından küçük bir alem olarak nitelense de taşıdığı ilahi hakikatler sebebiyle alem-i kebirdir.

> "Sûfîlere göre insan, "anâsır-ı erbaa" denilen dört unsurla (toprak, su, hava ve ateş) altı latifeden meydana gelmiştir. Bu latifelerden biri halk âlemine, diğerleri ise emir âlemine aittir. Halk âlemine ait olan latifeye "nefs-i hayvânî" adı verilir. Emir âlemine ait olan latifeler kalb, ruh, sır, hafî ve ahfâdır.Bunlar letaif-i hamse olarak da isimlendirilirler. Emir âlemine ait olan latifelerin makamı arşın üzerinde olduğundan bunlara "âlî latifeler", halk âlemine ait olan nefs-i hayvânî ile dört unsurun makamı, arşın altında olduğu için bunlara da "süflî latifeler" denmektedir. Cenâb-ı Hak bir insanı yarattığında dört unsurla bu latifelerin her birini bedendeki yerlerine tevdi eder."[162]

Emir âleminden kabul edilen kalb, sır, ruh, hafi ve ahfa latifeleri esasında Nakşibendiyye Tarikatı'nda uygulanan bir seyr ü sülûk usulüdür. Yaratılış itibariyle her insanda var olan bu latifelerin varlıklarını gösterebilmeleri için sûfinin seyr ü

[161] **Sohbetü'l-Gâye**, vr.26b-27b.
[162] Osman Türer, "Latife" , **DİA**, C.27, s.110.

süluk adı verilen manevi bir eğitim sürecinden geçmesi gerekmektedir. Böyle bir yolda ilerlemeyen kişi maddi ve nefsani isteklerinin kölesi olur ve manevi anlamda bir olgunluk kazanamaz. Seyr ü süluk ile aslında kişinin çeşitli terbiye usulleri ile işlenerek kendisinde bulunan ilahi latifelerin, onun hayatını hakimiyeti altına alması amaçlanmaktadır.

Tasavvufta kamil bir mürşide intisâp ederek belli bir tasavvufi disiplin dahilinde, Allah'a doğru yapmış olduğu yolculukta, yolun gerektirdiklerini yerine getiren sufi, seyr ü süluk yolculuğunu tamamlamış olur ve ruhâni latifeler o dervişin varlığını ele geçirir. Perdeler yavaş yavaş ortadan kalkar ve dervişin kalbinde marifet ve muhabbet-i ilahi nurları parlamaya başlar. Akıl yoluyla erişilemeyen ilahi sırlara mazhar olunur. Keşf ve müşahede yoluyla ilahi bilgilere vâkıf olunmaya başlanır.

Yukarıda da zikrettiğimiz bu beş latifenin her birinin insan vücudunda bir yeri bulunmaktadır. Nakşibendilikte kulun seyr ü süluk yolculuğu kalp ile başlar. Kalp latifesinin bedenle yani maddi alemle, ahfa latifesinin de Cenab-ı Allah ile irtibatı bulunduğu, kalbin bir yönünün maddi bir yönünün ise manevi aleme dönük olduğunu kabul eden Nakşibendi şeyhleri, bu latifeler arasında zâhir-bâtın ilişkisinin var olduğunu söyler. Dıştaki içtekinin zâhiri, içteki dıştakinin batını ve hakikatidir.

> "Kalp latifesinin zikrini tamamlayan sâlikin, Hz. Âdem'in kademi üzere olduğu, ruh latifesinde Hz. Nûh ve İbrâhim'in, sır latifesinde Hz. Mûsâ'nın, hafî latifesinde Hz. Îsâ'nın, latifelerin en latifi olan ahfâda ise Hz. Peygamber'in kademi üzere bulunduğu, yani onların velâyet makâmına ulaştığı kabul edilir."[163]

Osman Türer'in ifadeleriyle her bir latife bir peygamber ismini nitelemekte ve her biri bir peygamberin ulaştığı manevi hakikati temsil etmektedir. Bu latifeleri sırasıyla tamamlayan salikin, ismi zikredilen peygamberlerin ulaşmış olduğu velilik makamına erişebileceği ifade edilmiştir.

Sohbetü'l-Gâye'nin büyük bir kısmı latife bahsi üzerine şekillendirilmiştir. Zira anlatılan bir çok şey insanda bulunan latifelere dayandırılmıştır.[164] Müstakim Mustafa Niyâzi, insanın ruhâni ve cismâni olmak üzere iki yönünün bulunduğunu ve

[163] Osman Türer, "Letaif-i Hamse" , **DİA**, C.27, s.143.
[164] Metin içerisinde latife bahsinin geçtiği kısımlar için bkz. 3a, 3b, 16b, 17b, 70b-74a.

her iki yön için de on dört olmak üzere toplam yirmi sekiz latifenin bulunduğunu belirtmiştir. Bu latifelerin isimlerini sayarken bunların esasında birbirlerinin benzerleri olduğunu bu sebeple de özünün yedi olarak kabul edilebileceğini söylemiş ve insanda bulunan latifeleri kalp, sır, hafa, ruh, ahfa, kalıb ve nefs-i nâtıka olmak üzere belirtirmiştir. Mustafa Niyâzi, insanın bu latifeler sayesinde dik durabildiğini onlar olmadan insan vücudunun tutmayacağını söyler. Başta Peygamberimiz Hz.Muhammed olmak üzere eserde ismi zikredilen Hz. Adem, Hz. İbrahim, Hz.Davud, Hz.İsa, Hz.Musa ve Hz. Nuh'un vücutlarının da bu yedi letaifle kaim olduğunu ifade eder. Bu alemde sadece maddi varlığıyla var olmayan insanın bu latifeleri doğru bir şekilde işlemesi gerekmektedir. Zira her latife Allah'a doğru yolculuğa çıkmış salik için ilahi bir mertebedir. Bu mertebelerin her birini hakkıyla geçerek makamların en yükseği olan ehâdiyete ulaşmak esastır. Bu sebeple sâlik yukarıda bahsettiğimiz peygamberlerin kitaplarına ve onların tebliğlerine uyarak kendi yolculuğunu dosdoğru bir şekilde tamamlamalıdır. Böyle yaptığı takdirde vücut kalesi sefa bulacak, İlahi ilimleri kazanmaya ve Allah aşkının muhabbetine ulaşmaya layık bir hale gelecektir.

4.20. Melekler

Gözle görülüp elle tutulamayan, yiyip içmeyen, uyumayan, cinsiyet farkı bulunmayan nurani varlıklardır. Günah işlemezler ve daima ibâdet ile meşgul olurlar. Sohbetü'l-Gâye'de cennetin en yüksek mertebelerinde peygamberler ile melâikelerin var olduğundan bahsedilmiştir. İslam inancına göre Cebrâil, Mikâil, Azrâil ve İsrâfil dört büyük melek sayılırlar. Eserde bu dört büyük meleğe ismen yer verilmiştir.[165]

Eserde kıyamet alametleri anlatılırken Sûr-ı İsrafil şeklinde bir ifade kullanılmış ve bu ifadeyle dört büyük melekten biri olan İsrafil'in kıyamet günü sûra üfleyeceği ve kıyameti haber edeceği anlatılmak istenmiştir.

[165] **A.e.,**vr.40b-41a.

4.21. Nefs

Bir kimsenin kendi öz varlığı, kişiliği, zâtı, ruhu ve aklı gibi manalara gelen Arapça bir sözcüktür. Tasavvufta nefs bahsi çok sık işlenir. Tasavvufi olarak nefs, kendisinde iradî hareket, his ve hayat kuvveti bulunan latîf buharlı bir cevherdir. Kötülüğü emreden manasında anlaşıldığı gibi, Allah tarafından insana üflenen ve ruh-i Rahmânî, ilâhî ben mânâsında da kullanılmıştır.[166] Sûfiler, nefsin daha çok zaafları, hileleri, kötülükleri, hastalıkları, bunları tedavi etmenin yollarıyla kötülüklerinden korunmanın çareleri ve nefis terbiyesi gibi konular üzerinde durmuşlardır. Tasavvufta nefis denilince şer ve günahın kaynağı olan kötü huy ve süfli arzuların tamamı anlamına gelen ve kötülüğü emreden nefis akla gelir.[167]

Tasavvufta nefis, insana sürekli kötülüğü emreden,onu günah işlemeye sevkeden ve çeşitli hile ve tuzaklarla yanlış yola sürüklemeye çalışan "düşman" olarak tanımlanır. Hatta şeytandan daha tehlikeli olduğu kabul edilir. Çünkü şeytan bir çok kez insanın kendi nefsini kullanarak ona günah işlettirir. Bu sebeple ehl-i takva sahipleri daima nefisle mücadele içerisindedirler. Nefsin her türlü hile ve tuzaklarına karşı hazırlıklı olabilmek için nefsin terbiye edilmesi ve kontrol altına alınması gerektiğini ifade ederler.

> "Tasavvufta nefis terbiyesi şiddetli mücâhede ve meşakkatli riyâzet hayatıyla gerçekleştirilir. Bunun için nefsin arzularına uymamak, ondan gelebilecek tehlikelere karşı dikkatli ve uyanık olmak gerektiği sık sık vurgulanır."[168]

Sohbetü'l-Gâye'de, kişinin nefsini terbiye edip kibir, riya, hased, kin, gıybet gibi insanı kaşı, gözü, dili, ayağı kısacası tüm azalarıyla ele geçirip günaha sevkeden her türlü kötü ve yanlış işlerden uzak durması gerektiği anlatılır. Ayrıca zina etme, farz olan namazları ve Ramazan oruçlarını terk etme, fakir olan insanlara zekat vermeme, gücü yeterken Hac görevini yerine getirmeme, ehl-i takva sahiplerine itibar göstermeyip Allah aşkının derdi noktasında tembellik etme, dünyayı sevip mal

[166] Ethem Cebecioğlu,**a.g.e.,** s.472.
[167] Süleyman Uludağ, "Nefis" , **DİA**, C.32, s.527
[168] Süleyman Uludağ,**a.e.,** s.528

ve mülk sevdasıyla dünyaya talip olma ve makam hırsıyla el etek öptürme gibi davranışların tamamının haram olduğu ifade edilmiştir. Eserde nefsi terbiye edebilmek ve nefsi her türlü kötülükten arındırabilmek için bu gibi tutum ve davranışlardan uzak durulması gerektiği vurgulanır. Yine şeyhlere ve dervişlere göre abdestsiz gezmek, kıbleye karşı ayak uzatmak, çok konuşmak, çeşit çeşit giyinip türlü türlü yiyecekleri yemek gibi yapılması uygun olmayan haller de kişinin cennetin en üst makamlarına ulaşabilmesine engel olmasının yanı sıra kişinin cehennem ateşinde ızdıraplı bir vaziyette ebedi kalmasına da sebep olabilir. Bu sebeple kişi kendi nefsini kontrol altına alıp, her türlü şerden nefsini arındırmalı yani tezkiye-i nefs etmelidir.[169]

Ruh ile nefs arasındaki ilişkiyle alakalı farklı görüşler bulunmaktadır. Ruhla nefsin aynı şeyler olduğu düşüncesine göre Allah'ın Hz.Adem'e üflediği ruh ile kalben tatmin olarak Allah'a dönen nefis aynı şeydir. Sohbetü'l-Gâyede ruh ile nefis aynı kabul edilmiş ve Cenâb-ı Hakk'ın hiçbir şekilde nitelenemeyen mutlak hakîkatinden ibaret olduğu vurgulanmıştır. İnsanın nefis kimliğiyle zahir olduğu nefisten kastedilen şeyin ise ruh olduğu ifade edilmiştir.[170]

> "Yaratılmış olduğu hâlde nefsini tanımanın yolunu bulamayan kimse, Yaratıcı olan Allah'ı (c.c.) tanımaya hiç yol bulamaz. Bir kimse beşerî sıfatlardaki afetleri görmezse, Rububiyetin sıfatlarındaki latifeleri ve incelikleri nereden bilecek?" [171]

Tirmizi'nin Tezkiretü'l Evliyâ'daki bu ifadeleri aslında insanın kendi nefsini bilmesinin ne derece önem arz ettiğinin bir göstergesidir. Sohbetü'l-Gâye'de kendi varlığının yani özünün nefsi olduğunu hakkıyla bilmeyen kişinin, Allah'a ulaşma halini de anlayamayacağı ifade edilir. Hadis olarak kabul edilen "Nefsini bilen Rabbini bilir" mealindeki ifade akla geldiğinde de aslında burada bahsedilen konunun bu hadis ile aynı olduğu anlaşılmaktadır.

---

[169] **Sohbetü'l-Gâye**,vr.10b-13a.
[170] **A.e.,**vr.79b.
[171] Feridüddin Atar, **Tezkiretü'l-Evliya**, Çev.Süleyman Uludağ, Erdem Yayınları, İstanbul, 1991, s.566.

4.21.1. Nefs-i Emmare

Kötülüğü emredici nefis manasındadır. Kötü davranışların ve kınanan ahlakın kaynağıdır ve daima insana kötülüğü emreder. Eserde şer olan işleri telkin eden bu nefse her zaman galip gelinemeyebileceği bu sebeple de kişinin hakikatin peşinde koşarak Hak olanı kavradıktan sonra davranışlarına da bunu yansıtması gerektiği belirtilir. Yani sadece bilmek yetmez, fiili olarak da uygulamak gerekir ki nefsin bu kötü baskılarına karşı hazırlıklı olunabilsin.[172]

4.21.2. Nefs-i Levvame

Kınayıcı nefis anlamına gelir. Tasavvufta kabin nuruyla az da olsa nurlanmış nefis kastedilir. Bu mertebede nefis yaptığı kötü işlerin farkındadır ve kendisini kınar bir vaziyettedir. Bir daha aynı yanlışları yapmak istemez ama tam anlamıyla olgunluğa erişmediği için hata yapmaya devam eder. Eserde nefs-i emmare ile birlikte anılmıştır. Her ikisinin de tam anlamıyla olgunluk mertebesi olmamasından dolayı her iki nefsin de insanı bazen hakimiyeti altına alabileceği ifade edilmiştir.

4.21.3. Nefs-i Nâtıka

"Arapça, konuşan nefis anlamına gelir. Düşünüp söyleme melekesi olarak izah edilebilir. Zâtında maddeden sıyrılmış ancak yaptığı işte, maddeye bitişik olan bir cevherdir. Feleklerin nefisleri de böyledir. Akıl'a da, nefs-i natıka denir."[173] Sohbetü'l-Gâye'de insan vücudunda bulunan ve insanın manevi melekeleri olarak nitelenen latife bahsi anlatılırken nefs-i nâtıkaya yer verilmiş ve insanın iki kaşının arasında, dimağ adı verilen yerde bulunduğu ifade edilmiştir.[174]

Akıl, insanın düşünerek karar vermesini ve muhakeme gücü sayesinde doğruyu yanlıştan ayırmasını sağlar. Akıl sayesinde kalpte olan Hak ile bâtıl birbirinden ayırt

[172] **Sohbetü'l-Gâye**, vr.68b
[173] Ethem Cebecioğlu,**a.g.e.,** s.475.
[174] **Sohbetü'l-Gâye**,vr.67b.

edilebilir.Bu açıdan değerlendirildiğinde aklı, Allah'ın insanlara vermiş olduğu bir nur olarak ifade etmek mümkün olur. Bu nur da nefs-i nâtıkadır. Zira dini yükümlülüklerde akli melekeleri yerinde olmayan kişinin şer'i sorumluluklardan mesul tutulmadığı da bilinmektedir. Nitekim insan aklının yardımıyla idrak edebilmekte ve doğruyla yanlışı bu şekilde ayırt edebilmektedir. Eserde nefs-i nâtıkanın dini yükümlülüklerle mükellef olduğu ve eğer sözlerinde, tutum ve davranışlarında hayırlı ameller yapmaz ve Allah da ona merhamet edip şefaat etmezse azap çekeceğini bilmesi gerektiği, her zaman nefs-i emmareye ve nefs-i levvameye galip gelinemeyebileceği ifade edilmiştir. Bu sebeple Hak olanı anlayıp kavradıktan sonra tüm hal ve tutumlarında bu farkındalık bilinci içerisinde olması gerektiği belirtilmiştir. Eserde nefs-i nâtıka latifesinden bahsedilirken bu latifenin Hz.Nuh ile ilişkilendirildiği ve Nuh Tufanının hatırlatıldığı görülür. Eser sembolik bir anlatım tarzıyla tüm bu ifade edilenleri kendi bünyesinde barındırmaktadır. Yani nefs-i nâtıkanın akılla ilişkilendirilmesi, akıl ile Hz.Nuh arasında bir bağlantı kurulması ve tüm bunların Fatiha suresinden bir âyet ile örneklendirilmesi anlam açısından karmaşık bir örgü gibi gözükse de birbiriyle alakalı farklı zincirlerin kurulmuş olması açısından oldukça önemlidir.

4.22. Sâlik

Arapça'da bir yola giren anlamı taşır. Tasavvufta bir tarîkata girmiş ve bir mürşide bağlanarak mânevî yolculuğa çıkmış olan kimseyi ifade eder. Sohbetü'l-Gâyede sâlik ismi sık sık karşımıza çıkar. Kıyamet alametleri anlatılırken sembolik olarak bu alametlerin salik için neyi ifade ettiğinden bahsedilmiştir.[175] Bu alametlerin her biri çalışmamızın önceki bölümlerinde ayrıntılı bir şekilde izah edildiğinden dolayı bunları tekrar açıklama gereği duymadık.

Ahfa latifesi izah edilirken Hakikat-i Muhammediyye üzerinde durulmuş ve mahlûkatın ve mevcûdatın yaratılışının başlangıcı olarak Hz.Muhammed

[175] **Sohbetü'l-Gâye**, vr.28b, 29b, 30b, 32a, 33b (28b-34a arası)

gösterilmişti. Sâlik-i Hakk'a göre bu hakikatin bilinmesi ve hakkıyla anlaşılması gerektiği vurgulanmıştır.

Eserin genelinde sâlik ve sâlik-i Hak ifadesiyle Allah'a doğru yolculuğa çıkan kişinin, bu yolda yaşayacağı durumlar, yapması gereken ve yapması uygun olmayacak davranış ve hallerinden bahsedilmiştir. Adab ve erkana uyma, nefsi terbiye etme, dünya malına meyl etmeme gibi örneklerin çoğaltılabileceği bir çok durum sâlik açısından eserde ele alınmıştır. Sûfi terimi anlatılırken bu husus ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

4.23. Sûfi

Sûf kelimesi yün anlamına gelen Arapça bir sözcüktür. Sûfi ise kelime anlamı olarak yün giyen kişiyi ifade eder. Tasavufta ise sûfi, manevi anlamda Allah'a ulaşmayı başarabilmiş kişiler için kullanılır. Sohbetü'l-Gâye'de, sûfi kelimesine iki farklı anlam yüklenildiği görülmektedir. Sûfi, manevi anlamda Allah'a ulaşma maksadıyla belli bir yola çıkan ve bu yoldaki her türlü engeli aşarak neticesinde Allah'a kavuşmayı başarmış kişidir. Dolayısıyla bu yönüyle, sûfa mensup yani sadece yün giyinmiş kişi anlamının, sûfi kelimesinin gerçek manasını karşılamadığı ifade edilir.[176] Burada giyilen yün ile kastedilen aslında dervişlerin üzerlerine giydikleri hırkalardır ve bu hırkalar dervişliğin bir sembolüdür. Mustafa Niyâzi, sadece yün (hırka) giymekle derviş olunamayacağını, sûfi olarak sayılabilmek için belli aşamalardan geçerek seyr ü süluk yolculuğunun tamamlanması gerektiğini anlatmak istemiştir.

Eserde sûfilerin her birinin farklı makamlarının olacağından bahsedilir. Sûfiler, Allah'ın dünyadaki salih ve munis kullarıdır. Onların kalpleri Allah'ın marifetiyle süslenmiştir. Allah sûfilerin dillerini, kendi zikrine düşkün hale getirmiş ve kalplerini büyük bir sevgiyle doldurarak kendisine yönlendirmiştir. Sûfiler, kendi nefesinde fâni, Allah ile bâkidir ve nefes aldıkları süre boyunca Allah'ın rızasını esas alan ve O'nun emrettiği şekle uygun bir yaşam sürdüren bu sebeple de mertebe

[176] **A.e.,** vr.84a-84b.

olarak ileri saflarda yer alan kişilerdir. Allah'a ulaşma maksadıyla çıktıkları seyr ü süluk yolculuğunda Allah'tan başkasına ihtiyaç duymayarak yalnızca O'na güvenip O'ndan gayrısına gönül bağlamayarak, tam bir tevekkül ve teslimiyet duygusuyla hareket etmişlerdir. Bu manevi yolculukta karşılarına çıkabilecek her türlü sıkıntı ve belaya sabır göstererek Allah'a olan yakınlıklarını daha da arttırmaya çalışmışlardır. Bu yolculuğun neticesinde de sufilerin her biri farklı bir mertebeye yükselmiştir. Sohbetü'l-Gâye'de sûfilerin bir kısmının enbiyalar gibi arş makamında, kimisinin evliyalar gibi kürsîde ve kimisinin de salih kullar ve dosdoğru alimler gibi cennât-ı Firdevsi'de olacağından bahsedilmiştir.[177]

Müstakim Mustafa Niyâzi, sûfilerin mertebelerini ve ulaşacakları yüksek makamları anlatırken farklı bir bakış açısıyla da bazı sufilerin ahirette büyük azaplar çekeceğinden bahsetmiştir. Aslında az önce ifade ettiğimiz üzere, sadece hırka giymekle derviş sayılamayacağı hususuna atıfta bulunulmuştur. Zira sufi olarak adlandırılan öyle kişiler vardır ki cismani olarak bu dünyada sadece tüketici olarak yaşarlar. Böyle kişiler, akıllarında ahiret düşüncesi ve İlahi aşkın derdi olmadan yalnızca dünya hayatına ve dünyevi işlere odaklanmış, makam ve mevki sahibi olma hırsına mübtela olmuş kişilerdir. Mustafa Niyâzi böylelerinin ahirette azap çekeceklerini ve sıkıntılı bir vaziyette bulunacaklarını belirtir.[178]

Allah'a doğru manevi bir yolculuğa çıkan sûfinin elbette ki bu yolculukta dikkat etmesi gereken bazı hususlar ve uyması gereken bazı âdâb ve usuller bulunmaktadır. Tüm gâyesi Allah'a ulaşmak olan sufi, maddi alemde kendisini Allah'tan uzaklaştıracak her türlü dünyevi isteklerini yok saymalı yani tüm varlığını mâsivâdan sıyırabilmelidir. Bu uhrevi hallerin gerçekleşebilmesi için de Allah'ın her türlü emir ve yasağına rıza göstererek kendi nefsini ortadan kaldırmalı yani tezkiyye-i nefs ile ölmeden önce ölmeyi başarabilmelidir. Çünkü tasavvufta insan için en büyük tehlikenin kişinin kendi nefsi olduğu düşüncesi esastır. Nefsin her türlü istek ve arzularına karşı nefsin terbiye edilmesi ve nefsin öldürülmesi gerekir. Sufi, insan için en büyük ve en tehlikeli imtihan olan nefsini yenmeyi başardığında ilahi bir çok

[177] **A.e.,** vr.84b.
[178] **A.e.,** vr.85a-86a.

perdenin aradan kalkacağını ve ilahi bir çok sırrın kendisine âşikâr edileceğini bilmelidir.

Sohbetü'l-Gâye'de de kişinin kendi nefsini terbiye etmesi gerektiği ; kibir, riya, kin, haset ve gıybet gibi insanın varlığını ele geçiren davranışların tamamının haram olduğu ve bu tarz tavırların Müslüman bir kula asla yakışmayacağı vurgulanır.

Sohbetü'l-Gâye'de manevi anlamda Allah'a ulaşabilme amacıyla yola çıkan kişi için, sûfi, derviş, derviş-i sâdık, ehl-i takva, sâlik ve sâlik-i Hak gibi ifadeler kullanılmıştır. Bu kişilerin yapması ve yapmaması gereken hallerden bahsedilmiştir. Nitekim zina etmek, farz namazları terk etmek, dünyaya fazlasıyla değer verip makam ve mevki elde etmeye çaba sarfetmek gibi tasvip edilmeyen bir çok davranış sufi ve sâlik için haram kabul edilmiştir. Ayrıca belli bir müride intisap eden derviş için abdestsiz gezmek, kıbleye karşı ayak uzatmak ve şeyhin verdiği zikrin adedine uymamak gibi daha da sayılabilecek bir çok durum uygun görülmemiştir.

Eserin tamamında sûfiler için izlenilecek bir yol çizilmiş ve bu yolda sûfinin bazı özelliklerinden bahsedilmiştir. Buna göre sûfi, ibn-i vakttir.[179] Yani yaşadığı devrin gerektirdiklerine göre hareket eden, geçmişi ve geleceği düşünmeyen birisidir. Onun gayesi kendi benliğini yok ederek Allah'ta fani olabilmektir. Bu sebeple içinde bulunduğu hal ile meşgul olur. Eserde kıyamet alametlerinden bahsedilirken bu alâmetlerin sûfiye zevk vermediği çünkü bu işaretlerin her birinin sûfi için farklı manalar içerdiğinden bahsedilmiştir. Bu konuyla ilgili gerekli açıklamalar çalışmamızın önceki bölümlerinde yapılmıştır.

Eserde Allah'ın varlığının üç farklı şekilde idrak edilebileceğinden bahsedilmiş ve bunların içerisinde en makbul olanının hangisi olduğu anlatılmıştır. Mustafa Niyâzi'ye göre, Allah'a akıl, nakil ve ittisal yoluyla ulaşılabilir. Yani anlama ve kavrama hadisesi bu üç yol ile gerçekleştirilebilir. Bunların içerisinde en makbul olanı ittisal ile idraktir. Nitekim ittisal ile idrak sufiyye mesleğidir.

[179] **A.e.,** vr.26b-27a.

BEŞİNCİ BÖLÜM

AYET, HADİS VE DUALAR

5.1. Ayetler

Sohbetü'l-Gâye'de yer alan âyetler[180] şunlardır:

- بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ **(Fâtiha 1/1)**

  Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla (1b, 2b, 7a, 58b, 76a)

- اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي **(İbrâhim 14/39, En'âm 6/1, A'râf 7/43, Müminûn, 23/28, Fatır, 35/34)**

  "Hamd Allah'a mahsustur." (1b)

- خَلَقَ اللهُ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ طِبَاقاً وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُوراً وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجاً **(Nûh 71/15-16)**

  Allah yedi göğü birbiriyle uyumlu yaratmıştır. Onların içinde ayı bir ışık, güneşi ışık kaynağı yapmıştır." (1b)

- وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ سَبْعاً مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْاٰنَ الْعَظِيمَ **(Hicr 15/87)**

  "Kuşkusuz sana tekrar tekrar okunandan (âyetlerden) yedisini ve yüce Kur'an'ı verdik." (2b, 4a, 4b, 5a, 34a, 34b, 57b)

[180] Çalışmamızda yer verdiğimiz tüm âyet mealleri, Türkiye Diyânet İşleri Başkanlığı'nın resmi web sitesindeki Tefsir bölümünden faydalanılarak hazırlanmıştır. https://kuran.diyanet.gov.tr/Tefsir/

- صِرَاطَ الْمُسْتَقِيمٌ (**Fâtiha 1/6, Ali İmrân 3/51-101, Nisâ 4/68-175, En'âm 6/88**)

  "Doğru olan yol, Allah'a ulaştıran yol.."

- فَلَآ اُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ وَاِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ
  اِنَّهُ لَقُرْاٰنٌ كَرِيمٌ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ لَا يَمَسُّهُ اِلَّا الْمُطَهَّرُونَ (**Vâkıa 56/75-79**)

  "Bakın! Yıldızların yerlerine yemin ederim ki bilseniz, bu gerçekten pek büyük bir yemindir. Kuşkusuz o, değeri çok yüce Kur'an'dır. (Aslı) korunmuş bir kitaptadır. Ona ancak tertemiz olanlar (melekler) dokunabilir. (5a-5b)

- بَلْ هُوَ قُرْاٰنٌ مَجِيدٌ فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ (**Burûc 85/21-22**)

  "Şüphesiz o (asılsız saydıkları kitap) şanı yüce bir Kur'an'dır; Levh-i mahfûzdadır. (6b)

- لَقَدْ صَدَقَ اللهُ رَسُولَهُ الرُّءْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ
  اِنْ شَآءَ اللهُ اٰمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ (**Fetih 48/27**)

  "Allah, resulüne gerçeğe uygun rüyasında doğruyu bildirmiştir. Allah izin verirse hiçbir şeyden korkmaksızın, (umrenizi yaptıktan sonra) ya saçlarınızı kazıtarak veya kısmen kestirerek, güven duygusu içinde Mescid-i Harâm'a muhakkak gireceksiniz." (14b)

- وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ (**Saffât 37/107**)

  "Biz, (oğlunun canına) bedel olarak ona iri bir kurbanlık verdik." (16a)

- يَا اِبْرٰهِيمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَآ (**Saffât 37/104-105**)

  "Ey İbrâhim! Tamam, rüyanı gerçekleştirmiş oldun."(16a)

- إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْراً فِي كِتَابِ اللهِ **(Tevbe 9/36)**

  "Doğrusu Allah'a göre ayların sayısı, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü yazısına uygun olarak on ikidir." (20b)

- لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ **(Yunûs 10/5)**

  "Yılların sayısını ve hesaplamayı bilesiniz diye.." (20b)

- لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ **(Mü'min 40/16)**

  "Bugün hükümranlık kimindir? Elbette tek ve mutlak hükümran olan Allah'ındır!"(24b)

- يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ كَمَا بَدَأْنَا اَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْداً عَلَيْنَا اِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ **(Enbiyâ 21/104)**

  "O dehşet günü gökleri yazılı kâğıt tomarlarını dürer gibi düreriz. Yaratmaya başlamadan önceki hale döndürürüz. Sözümüz sözdür; biz bunu mutlaka yaparız.(25b)

- وَاللهُ عَلٰى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ **(Kasas sûresi 28/28)**

  "Allah söylediklerimize vekildir." (46b, 89b)

- كَلَّا اِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ **(Mutaffifîn Sûresi 83/15)**

  "Ve gerçek şu ki onlar, o gün elbette Rablerinden mahrum kalacaklardır." (49b)

- يَمْحُوا اللهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ **(Râd Sûresi 13/39)**

"Allah dilediğini siler, dilediğini de yerinde bırakır; ana kitap Onun katındadır." (57a)

- اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَۙ (**Fâtiha,1/2**)

  "Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur." (59b, 74b, 75a, 95a)

- اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِۙ (**Fâtiha 1/3**)

  Rahmân ve rahîm. (60b)

- مَا كَانَ اِبْرٰهِيمُ يَهُودِياً وَلَا نَصْرَانِياً وَلٰكِنْ كَانَ حَنِيفاً مُسْلِماًّ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

  (**Âl-i İmrân 3/67**)

  "İbrâhim ne yahudi ne hıristiyan idi; bilâkis o, tek Allah'a inanıp boyun eğmiş birisiydi, müşriklerden de değildi." (60b)

- خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ (**Bakara 2/7**)

  "Allah onların kalplerini mühürlemiştir." (61a)

- مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِّ (**Fâtiha 1/4**)

  Ödül ve ceza gününün tek hâkimi. (61b, 74b)

- يَا دَاوٗدُ اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْاَرْضِ (**Sâd Sûresi 38/26**)

  "Ey Dâvûd! Biz seni yeryüzünde halife yaptık." (61b)

- يَسْئَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِّ قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّي (**İsrâ Sûresi 17/85**)

  "Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: "Ruhun ne olduğunu ancak Rabbim bilir." (62b)

- اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ (**Fâtiha 1/5**)

  (Rabbimiz!) Ancak sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz. (63b, 74b, 75a)

- قَالَ اِنِّي عَبْدُ اللهِ اٰتَانِيَ الْكِتَابَ ۙ وَجَعَلَنِي نَبِياًّ وَجَعَلَنِي مُبَارَكاً
  اَيْنَ مَا كُنْتُ ۪ وَاَوْصَانِ ي بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ مَا دُمْتُ حَياًّ ۪ (**Meryem 19/30-31**)

  "Cevabı çocuk verdi: "Ben Allah'ın kuluyum; O, bana kitap verdi ve beni peygamber yaptı." ; "Nerede olursam olayım, o beni kutlu ve bereketli kıldı; yaşadığım sürece bana namazı ve zekâtı emretti." (63b, 64a)

- اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ۙ صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ۙ (**Fatiha Sûresi 1/6-7**)

  " Bizi dosdoğru yola ilet; Nimetine erdirdiklerinin yoluna .. " (64b, 74b, 75a)

- وَالسَّلَامُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى (**Tâhâ Sûresi 20/47**)

  "Esenlik doğru yolu izleyenlerin olacaktır." (64b)

- الله الَّذِي اَعْطٰى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدٰى (**Tâhâ Sûresi 20/50**)

  "Bizim Rabbimiz her şeye özüyle ve biçimiyle varlık veren, sonra da işin yolunu yordamını gösterendir." (65a)

- غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ (**Fâtiha 1/7**)

  Gazaba uğramışların yoluna da, doğrudan sapmışların yoluna da değil! (67b, 68b, 69a, 69b)

- رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ (**Kasas Sûresi 28/21**)

  "Rabbim! Beni zalimler topluluğundan kurtar." (68a)

- رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّاراً اِنَّكَ اِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا اِلَّا فَاجِراً كَفَّاراً
  (**Nûh Sûresi 71/26-27**)

  " Rabbim, yeryüzünde inkârcılardan hiç kimseyi sağ bırakma! Sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar; günahkâr nankör nesillerden başkasını da yetiştirmezler." (68a)

- عِنْدَ اللهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ (**Tevbe 9/7**)
  "Allahın yanında ve Onun Resulünün yanında" (69b)

- لَا تَحْزَنْ اِنَّ اللهَ مَعَنَاۚ (**Tevbe 9/40**)
  "Tasalanma! Allah bizimle beraberdir" (73a)

- نَصْرٌ مِنَ اللهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌۗ (**Saf 61/13**)
  "Allah'ın yardımı ve yakın bir fetih!" (73a)

- اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحاً مُبِيناۙ (**Fetih 48/1**)
  "Sana apaçık bir fetih ihsan ettik." (73a)

- اِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُۙ وَرَاَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللهِ اَفْوَاجاۙ
  فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُۜ اِنَّهُ كَانَ تَوَّاباً
  (**Nasr 110/1-2-3**)

  "Allah'ın yardımı gelip fetih gerçekleştiğinde ve insanların akın akın Allah'ın dinine girdiğini gördüğünde Rabbine hamdederek şanının yüceliğini dile getir ve O'ndan af dile; şüphesiz O, tövbeleri çok kabul edendir." (73a)

- قُلْنَا لَا تَخَفْ اِنَّكَ اَنْتَ الْاَعْلٰى **(Tâhâ 20/68)**

  "Korkma!" dedik, "Üstün gelecek olan kesinlikle sensin. (73a)

- اِنَّ مَعِيَ رَبّٖي سَيَهْدِينِ **(Şuâra 26/62)**

  "Eminim ki rabbim benimledir, bana bir çıkış yolu gösterecektir." (73a)

- قَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً **(Tevbe 9/36)**

  "Müşriklerle topyekün savaşın" (73b)

- يَا اَيُّهَا الْاِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِۙ اَلَّذِي خَلَقَكَ فَسَوّٰيكَ فَعَدَلَكَۘ فِي اَيِّ صُورَةٍ مَا شَٓاءَ رَكَّبَكَّۜ **(İnfitâr 82/6-8)**

  "Ey insan! Yüce Rabbin hakkında seni yanıltıp aldatan ne oldu? O Rabbin ki seni yarattı, seni insan olarak şekillendirdi ve seni dengeledi. Terkibini de dilediği gibi yaptı." (76b)

- لَتَرْكَبُنَّ طَبَقاً عَنْ طَبَقٍۜ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَۙ **(İnşikâk 84/19-20)**

  "Siz halden hale geçeceksiniz. Durum bu iken onlara ne oluyor da iman etmiyorlar?" (76b)

- بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهٖ **(Enfâl 8/24)**

  "(Allah) kişi ile kalbinin arasına (girer)." (77a)

- قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلٰى شَاكِلَتِهٖۜ **(İsrâ 17/84)**

  De ki: "Herkes kendi mizaç ve karakterine göre iş yapar." (77a)

- كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ **(Yasin 36/40)**

Her biri bir yörüngede yüzüp gider. (78a)

- وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ **(Kâf 50/16)**

  "Biz ona şah damarından daha yakınız." (78b)

- وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ **(Kıyâmet 75/22-23)**

  "Oysa o gün bir kısım yüzler rablerine bakarak mutlulukla parıldayacaktır" (85a)

- وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكاً لَجَعَلْنَاهُ رَجُلاً وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ **(En'âm 6/9)**

  "Şayet peygamberi bir melek kılsaydık muhakkak ki onu (yine) bir adam suretine sokar, onları yine halen içinde bulundukları kuşkuya düşürürdük." (85a)

- فَالْمُدَبِّرَاتِ اَمْراً **(Naziat 79/5)**

  "Emri uygun yol ve yöntemle yerine getirenlere!" (85a)

- اُولٰئِكَ كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ **(A'râf 7/179)**

  "Onlar hayvanlar gibidir, hatta daha da aşağıdadırlar." (85b)

- وَمَنْ كَانَ فِي هٰذِهِ اَعْمٰى فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَبِيلاً **(İsrâ 17/72)**

  "Bu dünyada kör olan âhirette de kördür, yolunu daha da şaşırmıştır." (85b)

- حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ **(Al-i İmrân 3/173)**

  "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir!" (89b)

5.2. Hadisler

- Rabbi zidnî fîke mütehayyiren.
  "Rabbim hayretimi arttır." (9b)

- Küntü kenzen mahfiyyen fe-ahbebtu en u'rafe fe-halaktü'l halka li-u'rafe
  "Bilinmeyen gizli bir hazine idim, bilinmek istedim. Bilineyim diye halkı (kainat) yarattım."[181] (41a)

- El müminune lâ yemutune bel yenkalibune min dari'l fena ilâ dari'l bekâ

  "Müminler ölmez, bir yerden bir yere göçerler". (50a)

- Mettehazallahu câhili veliyyen velev ittehazahû le'allemehû

  "Allah, cahil bir kimseyi kendisine velî edinmez. Eğer Allah bir câhili sevip de velisi yapmayı murâd ederse o zaman öğretir câhil bırakmaz." (56a)

- Men amile bima âlime verressehullahu bima lem yalem.
  "Her kim bildiği ile amel ederse Allâhu Teâla onu bilmediği şeye vâris kılar." (56b)

- Levlâke levlâk lemâ halaktu'l-eflâk.
  "Sen olmasaydın felekleri (kâinâtı) yaratmazdım." (59a)

- Hayru'l umuru evsatuha

[181] "Keşif yoluyla hadis rivayeti yapılabileceğine inanan mutasavvıflar, Muhyiddin İbnu'l-Arabî'nin "bu hadis keşfen sahihtir ama naklen sabit değildir" sözüne dayanarak oldukça önemli saymışlardır. Fakat hadis ilminde naklen sabit olmayan bir sözün değeri olmaz. Bu yüzden muhaddisler bu söz için "Nebî'nin sözlerinden değildir", "ne sahih ne zayıf hiçbir senedi bulunmamaktadır", "uydurmadır", "asılsızdır" gibi açıklamalarda bulunmuşlardır." (Geniş bilgi için bkz: Ahmet Yıldırım, **Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları**, TDV Yayınları, Ankara, 2000, s: 98-99)

"Her şeyin ortası hayırlıdır." (59a)

- Et-turuk-ı ilallâhi bi-'adedi enfâsi'l halâyık.
  "Allah'a giden yollar yaratılmışların nefesleri adedincedir." (80b-81a) [182]

- Ed-dünya cifetün ve tâlibüha kilabun
  "Bu dünya bir çöplükdür ve talipleri de köpeklerdir." (85b)

5.3. Dua, Vird ve Salavat-ı Şerifler

- Vessalâtü vesselâmü alâ Muhammedillezi

  "Salât ve selâm Hz.Muhammedin üzerine olsun." (1b)

- Resûlllâhi sallallâhu Teâla aleyhi ve sellem

  "Allah Teâla Resûlüne salat ve selam eylesin." (5b)

- Zâdallâhu zümretehum.

  "Allah muhafaza etsin." (6a)

[182] Bkz: İsmail Hakkı Bursevî, **Şerh-i Usul-i Aşere: Tasavvufi Hayat**, s. 34-40.

- Mü’minûn (amentü) billahi ve melâiketihî ve kütübihî ve rusülihî ve'l-yevmi'l-âhiri ve bi'l kaderi hayrihî ve şerrihî mine'llâhi teâlâ.

  “Müminler Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna iman (ettim) ederler.” (10a)

- Allahümme inni es'eluke hubbeke ve hubbe men yühıbbüke ve hubbe ‘ameli yukarribini ilâ hubbike.

  “Allah'ım!Sevgini, seni seven kimsenin sevgisini ve sevgine ulaştıracak ameli istiyorum.” (33b-34a)

- Allahümme erinel hakka hakkan verzuknâ ittibâ'ahu ve erinel bâtıla bâtılan verzuknâ ictinâbehu (bi-hurmeti Seyyidi’l-beşer).

  “Yâ Rabbî! Doğruyu bize doğru olarak göster ve ona uymağı bize nasip et ve yanlış, bozuk olan şeylerin yanlış olduklarını bize göster ve onlardan sakınmamızı nasip et! İnsanların en üstünü hurmetine bu duâmızı kabûl buyur!” (34a)

- Neuzu billahi min şururihim
  “Şer olan şeylerden Allah’a sığınırız.” (49b)

- Lâ ilâhe illallâhi Muhammeden Resûlullâhi sallallâhu ‘aleyhi ve sellem
  “Allah’tan başka ilah yoktur ve Hz.Muhammed O’nun Resûlüdür.Allâh’ın selâmı onun üzerine olsun.” (51a)

- Allahumme salli ala seyyidina Muhammedin ve ala ali Muhammedin ve Ademe ve Nuhin ve İbrahime ve Musa ve İsa ve ma beynehum minen'nebiyyine vel'murselin. Salevatullahi ve selamuhu aleyhim ecmain.

“Allahım! Hz.Muhammed'e (s.a.v) Hz.Adem, Hz.Nuh, Hz.İbrahim, Hz.İsa(a.s.v) ve bunların arasında (gelip geçmiş bütün) peygamberlere rahmet ihsan eyle.” (74a)

- Hasbi(nallahu) ve ni'mel vekil ni'mel Mevla ve ni'me'n nasîr. Gufrâneke Rabbena ve ileyke'l masîr.
  “Allah Teala, bize yeter, O ne güzel vekildir. Ne güzel Mevla ve ne güzel yardımcıdır. Biz bağışlanmayı diliyoruz. Ey Rabbimiz dönüş yalnız sanadır.” (89b-90a)

- Seyyidina Muhammedin sallallâhu Teâla aleyhi ve sellem
  “Allah, Efendimiz Hz.Muhammede salat ve selam eylesin.” (5a, 22b, 92a, 94b)

- Allahümme salli ala seyyidina Muhammedin fil âlemine fil evveline vel ahirine ve fil meleil a’lâ ilâ yevmiddin. Salli alâ cemi‘ıl enbiya i vel murselin

  “Allah’ım! Muhammed’e,bütün peygamberlere ve Resullere en evvelki zamanlardan en sonrakilere ve hatta kıyamet gününe kadar ruhlar âleminde ve her yerde salât eyle! (95a)

- Sallallâhu Teâla aleyhi ve sellem
  Allah onun üzerine salât ve selâm eylesin. (5a, 5b, 34b, 58b, 94b)

- Aleyküm rahmetullahi ve berakatühü ve fazlıhu ve mağfirlehu.
  “Allah Teala’nın rahmeti, bereketi, cömertliği ve merhameti onun üzerine olsun.” (76b)

ALTINCI BÖLÜM

METİN

(1a) Allahümme yā Allāh yā laṭīf yā ḫāfiẓ yā dāfi‘ yā māni‘ yā rāfi‘ yā fettāḥu 41

Edebiyāt Kütübḫānesi 891-Ṣoḥbetü’l-Ġāye

(1b) Kitābu Ṣoḥbetü’l-Ġāyeti faḳīrü Şeyḫ Müstaḳīm.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلهِ الَّذِي خَلَقَ اللهُ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ طِبَاقاً وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُوراً وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجا والارض مِثْلِهُن يَتَنزلُ

الامربينهن والصلوةُ وَالسلامُ علىَ مُحَمدٍالذِي جعل اللهُ روحانية وجودِهِ سبعَ لطايفِ مِنَ المثانِ مُطابقاًبِها سَبع سَمَواتٍ العُلا وجعل جسمانَيةِ وجودِهِ مِثلهُنَ مُوافقاً بِهاسبع الارضين الادناتُبصرةً وذِ كري الاولي اِلنها اماّ بعدُ فانّي الفّتُ كِتاباً لِاوُلي النّهايَةِ وَ سَمَيَّتُهُ صُحبَت الغايَةِ اِذ لايُطَلّعُ عَلي اسرارِ هَاوَاذ واقِها احَدٌ مِنَ العالَمِن اِلاّ مَن لَهُ مَرتَبَةِ العُلاَ بالعَلَّمِ بالإتّصالِي اِلي جَنابَ الهُوِيّةِ بِحَقّ اليقِين تَفَطّنُ يَا حَبِيبي حَتّى ياتِيَك اليَقين

Ṣoḥbet

دَربَيانِ تَحقيقِ ماَ فِي وُجوُدُالإنسانِ الروُحانَيّ والجسمانَيّ مِنَ الطايِفِ السَبعَ المثاني والعُقُولِ العَشَرَةِ وهِيَ الخواصِ الحمسَ الظاّهِرَةِ كاَلقُّوةِ السّاَمِعةِ والباَ صِرَةِ والقَوّةِالشّامِةِ والقُوَّةِ الذَائِقَةِ والقُوَّةِ اللامسةِ والخَواصِ الحمسِ الباَطِنَةِ كا لقُوَّةِ العاَقِلَةِ وَالمُتَفَكِّرَةِ والقُوَّةِالوَهمَةِ والمُتَخَيّلَةِ والقُوّةِ الحِفِظَةِ وَكَذاماَ فيِ وُجوُدُالإنسانِ الرُّحانَي والجِسمانَي مِنَ النُقطَةِ السَّارِيَةِ والسِّرِ العَظِم تَطبِقًا بِهاَ ماَ فيِ فاَتِحاَةِ الكِتاَبِ مِنَ الاَياَ تِ السّبعَ المَثاَني والاَسمَا ءِالعَشَرَةِ وَنُقطَةٍ بَا ءِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم والقُرانِ العَظيِم باشاَرَت اين اياَيَةِ كَرِيمَه وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ سَبْعاً مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْاٰنَ الْعَظِيمَ وَبِاشاَرَتِ اَينِ كلاَمِ ال مُحَقِّقِينَ قُدَّ س اللهُ اَنفاَسَهُم انَا لِقُرانِ وَالسّبعَ المَساَني وَلرُوحِ الرُّوحُ لِارواَحِ الرُّوحاَني حَتّي حَيصِلُ لَكَ العِلمِ بِلاَنسانِ ماَهُوَ في الحَقيقَةِ وَ ماَ اَنتَ في اِلغايَةِ لِتَعمَلَ مُوافِقاً يكَ مِنَ العِلمِ

وَالفُرقاَنِ والا عَمالِ الصّالِحَةِ والمُحَبّةِ اِلالهيّةِ بِا لخُلُصِ والتَقُّوايَ حتّيَ تصِل اِلىَ كَماَلاَتِكَ وَ اللهُالهاَ دِي اِلَ صِرَاطٍ مُستَقِم

Ṣoḥbet-i tercüme-i taḥḳīḳ-i mā-sebaḳ ma‘lūm ol ki vücūd-ı insānda rūḥānī ve cismānī ve nūrānī ve ẓulmānī her biri içün leṭāyif-i seb‘adan ikişer laṭīfe (3b) vardır. Ya‘nī insān-ı rūḥānī içün iki yedi laṭīfe ve insān-ı cismānī içün daḫı iki yedi laṭīfe vardır. Mecmu‘ı yigirmi sekiz laṭīfe ider. On dördi insān-ı rūḥānī içün on dördi insān-ı cismānī içündür. Tafṣīli ve taḥḳīḳi maḥallinde ẕikr olunur. İnşā’allāhu te‘ālā ve daḫı vücūd-ı insānda rūḥānī ve cismānī her biri içün ‘uḳūl-i ‘aşere vardır ve noḳṭa-i hüviyyet ve sırr-ı ‘aẓīm vardır. Nitekim fātiḥa-i şerīfde ẓāhirī (4a) ve baṭınī her biri içün ikişerden yedi āyet ya‘nī fātiḥa-i ẓāhir içün iki yedi āyāt ya‘nī fātiḥa-i bāṭıniyye içün iki yedi āyāt vardır. Mecmū‘ı yigirmi sekiz āyet ider. Dört yedi āyātıñ her birisi biri biriniñ mumāṣili olduġından ẓāhirde bir yedi āyāt[183] ile iktifā olunub aṣlı ve ḥaḳīḳati yigirmi sekiz olduġına وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ سَبْعاً مِنَ الْمَثَانِي [184] ile işāret olundı. Zīrā meṣānī meṣnānıñ cem‘īdir. Meṣnā ise isneyn-i iṣneyniden ma‘dūldur (4b) ya‘nī iki iki dimek olur. Yediniñ her birine iki iki virildigi vaḳitde mecmū‘ı dört yedi ider. Dört dimez ise yigirmi sekiz itdiginde şübhe yoḳdur. Bunuñ daḫı taḥḳīḳī maḥallinde gelür. İnşā’allahu te‘ālā. Nitekim fātiḥa-i şerīfde noḳta-i bāi. Bismillāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm[185] ve ḳur’ān-ı ‘aẓīm oldıġı gibi **ṣoḥbet-i taḳsīmü’l-ḳur’ānī ile’ṣ-ṣelāṣeti** ve daḫı ḳur’ān üc nev‘idir. Biri ḳur’ān-ı ‘aẓīmdir. Ẕikr oluncaḳ iki nev‘ilerin aṣlıdır.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ سَبْعاً مِنَ الْمَثَانِي (5a) وَالْقُرْاٰنَ الْعَظِيمَ [186] ile murād ol ḳur’āndır kim yedi ḥurūfī ve yedi luġātı ve yedi lisānı üzere ḥabīb-i ekrem seyyidinā Muḥammedin ṣallallāhu

[183] S’ de âyât sözcüğü bulunmamaktadır(bir yedi ile iktifâ olunub..)
[184] Hicr Sûresi 15/87 “ Kuşkusuz sana tekrar tekrar okunandan (âyetlerden) yedisini verdik.”
[185] S: Bismillâh
[186] “ Kuşkusuz sana tekrar tekrar okunandan (âyetlerden) yedisini ve yüce Kur’an’ı verdik.”

te‘ālā[187] ‘aleyhi ve sellem ḥażretlerine nāzil oldı ve aña ītā olundı. Anıñ künh-i ḥaḳīḳatini Resūlulllāhdan ġayrī kimse bilmez. Ve biri daḫı Ḳur’ān-ı kerīmdir. Ḳur’ān-ı ‘aẓīmiñ maẓharıdır.

[188]فَلَآ أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِۖ وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌۖ إِنَّهُ لَقُرْاٰنٌ كَرِيمٌۖ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍۖ لَا يَمَسُّهُۥٓ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَۖ

ile işāret olunmuşdur. Ḳur’ān-ı kerīmden murādı ẓāhirde (5b) ḳurra-i seb‘anıñ peyġamber-i Ḫüdā ṣallallāhu te‘ālā[189] ‘aleyhi ve sellem ḥażretlerinden vücūhātıla bi’l-müşāhite aḫẕ eyledikleri Kur’āndır. [Yedi] ḥurūfi ya‘nī yedi nev‘ī ve yedi luġātı ve yedi lisānı cāmi‘dir. Anı messetmez itmez ya‘nī aña yapışmaz. İlla’l muṭahherūn[190] ancaḳ pāklara yapışık[191] ya‘nī ol vücūhātı ve yedi ḥurūfi ve yedi luġātı ve yedi lisānı cāmi‘ olan Kur’ān-ı kerīmi her ḥāfiẓ her ‘ālim bilmez. Cāhil hiç bilmez. İlla sünned-i ‘ālī ile ve silsile-i merfu‘a ile tā Resūlullāhi ṣallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem (6a) ḥażretlerinden bu āna gelince müşāfeheten ‘an müşāfehitin aḫẕ ile ‘ālim ve ḥāfiẓ olan ḳurrā efendīler bilürler. Ẕādallāhu ẕümretehum. Yevmü’l-ḳıyāmeti[192] āmīn. Eğer bu Ḳur’ān-ı kerīmi taḥḳīḳ itdigim vechi üzere ki yedi ḥurūfi ya‘nī yedi nev‘i ki her bir nev‘i otuzar cüz’ olmaḳ üzere iki yüz on cüz olur. Ḥıfẓı ve taḥṣīli ‘asīr olub yedi nev‘i Ḳur’ānıñ mādde-i ‘aṣliyyesi biribirinde dāḫīl olmaġın bir nev‘i ya‘nī seb‘ī kitābta taḫṣīṣ ve otuz cüz’e ta‘yīn olunub altı seb‘ini müteḍammin oldıġı ḥālde seb‘ u vāḥidi (6b) ile iktifā olunub ismine Ḳur’ān-ı mecīd diyü ād virildi.

---

[187] S: sallallâhu aleyhi ve sellem

[188] Vâkıa Sûresi 56/75-79 “Bakın! Yıldızların yerlerine yemin ederim ki bilseniz, bu gerçekten pek büyük bir yemindir.Kuşkusuz o, değeri çok yüce Kur’an’dır. (Aslı) korunmuş bir kitaptadır. Ona ancak tertemiz olanlar (melekler) dokunabilir.

[189] S: sallallâhu aleyhi ve sellem

[190] S: ile’l-mutahherûn

[191] S: yapışırlar

[192] S: ila yevmü’l-kıyâmeti

بَلْ هُوَ قُرْاٰنٌ مَّجِيدٌ فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍۢ[193] āyet-i kerīmesinden murādı deffeteyn beyninde mücelled olan Ḳur’ān-ı ‘āẕīmiñ maẕharıdır. [194] Ḳur’ān-ı ‘aẕīm ḥaḳīḳatde ḳalb-i Muḥammed 'aleyhisselāmdan ‘ibāretdir.[195] Ḳur’ān-ı kerīm ṣāliḥīnden ‘ibāretdir. Çünkim bu taḥḳīḳ üzere fātiḥa-i şerīfeyi icmālen bildik. Ammā evvel vücūd-ı insānda olan rūḥānī ve cismānī ikişer yedi laṭīfeyi ve ḥavāss-ı ẓāhire ve bāṭıneyi ve noḳṭa-i hüviyyeti ve sırr-ı ‘aẕīmi beyān idilmegi (7a) fātiḥa-i şerīfde olan ẓāhirī ikişer yedi āyāt ve bāṭınī daḫı ikişer yedi āyāt ve esmā’-i ‘aşereye ve noḳṭa-i bāi. Bismillāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm ve Ḳur’ān-ı ‘āẕīm taṭbīḳi ḥāṣıl olub fātiḥa-i şerīfeye ve Ḳur’ān-ı ‘aẕīm ve cümle ‘ālem-i insānı fātiḥanıñ şerḥi[196] ve cem‘iyyeti oldıġı ẓāhir olub insān fātiḥanıñ ve Ḳur’ānıñ cemī‘-i kütüb-i münzeleniñ ve cümle ‘ālemiñ sırrı ve ḥaḳīḳati oldıġı taḥḳīḳan biline. **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i insān-ı rūḥānī ve cismānī** [197] ma‘lūm ola ki insān ikidir. Biri insān-ı rūḥānī ve biri insān-ı cismānīdir. (7b) Cismānī didigimiz ḫāricde olan efrād-ı müşaḫḫaṣātdır. Efrād-ı cüz’iyyātdırlar. Ẓāhirde bildigimiz [198] sen ben Aḥmed Muḥammed ‘Alī Ḥasan Ḥüseyin didiklerimizdir. Bunlar bir nev‘i muşaḫḫıṣātdır ki ta‘rīfleri ḥayvān-ı nāṭık me‘a’l-teşaḫḫaṣadır. Ecsām-ı külliyye ve neviyye olan insān-ı muṭlāḳ ki ta‘rīfi yalñız ḥayvan-ı nāṭıkdır. Ve cismānīdir. Uyanıḳlıḳ ḥālinde cüz’iyyātı olan efrād-ı muşaḫḫıṣāta muttaṣıldır ya‘nī sen ben ‘Ömer ‘Oṣmān ‘Alī didiklerimiz insān-ı cüz’ī-yi cismānī ki (8a) ol

---

[193] Burûc Sûresi 85/21-22 “Şüphesiz o (asılsız saydıkları kitap) şanı yüce bir Kur’an’dır; Levh-i mahfûzdadır.

[194] S: mücelled olan Ḳur’andır.İsmine Ḳur’an-ı mecīd derler. Mazhâr-ı Ḳur’an-ı kerīmdir.Ḳur’an-ı kerīm daḫı Ḳur’an-ı ‘azimiñ mazhârıdır.

[195] S: Kur’an-ı kerīm ḳūlūb-ı enbiyā ve ḳūlūb-ı evliyâdan ‘ibâretdir. Kur’an-ı mecīd ḳūlūb-ı ‘ulemā-i muttaḳīn ve ḳūlūb-ı ibâd-ı ṣâliḥinden ‘ibâretdir.

[196] S: ‘ālem-i insânıñ şerḥi

[197] S: Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i insān-ı cismānī

[198] S: bilmedigimiz

insān-ı küllī-i cismānī uyanıḳlıḳ ḥālinde müteḍammindīr. Ya‘nī insān-ı cüz’ī-yi cismānī ṣūretdir ve insān-ı küllī-i cismānī bīdārlıḳda o ṣūretden mütekellim-i nāṭıḳdır. Uyḳu ḥalinde ikisi birden insān-ı rūḥānīyede müstaġraḳ ve müstehlik olurlar. Zīrā insān-ı cismānī-i külli rūḥ-i ḥayvānī rütbesindedir. Cisme ve ṣūrete tābi‘dir. Bir adına ṭabīatdırlar. Uyḳu ḥalinde tedbīrleri ḳalmaz. İnsān-ı rūḥānīde helāk olurlar. Zīrā insān-ı rūḥani (8b) bu ikisine birden ḥayāt vāḳi‘ olmuşdur. İnsilāḥ itdigi gibi ikisi birden mürde ḥükminde olurlar mevti ve memātı daḫı [insān-ı cismānī-i cüz’īniñ ve] insān-ı cismanī-i küllīniñ üzerlerine[199] gelüb ikisini birden helāk ider. **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i insān-ı rūḥānī ve beyān-ı ḫaṭṭ-ı üstüvā** ammā insān-ı rūḥānī ḥayy ve dāimīdir ve ḥaḳīḳat-i Muḥammediyyeye muttaṣıldır. İnsān-ı cismānī uyḳuya vardıḳda insān-ı rūḥānī ḳāim olur. Anuñ daḫı kendi başına ‘ālemi vardır ‘ālem-i ḥaḳāyıḳdırlar (9a) ve daḫı insān-ı rūḥānī vücūd-ı insānıñ ḫaṭṭ-ı üstüvāsı vāki‘ olmuşdur zīrā insān-ı cismānī-i külliye[ve] insān-ı cismānī-i cüz’iyyeti nice muttaṣıl ise insān-ı rūḥānī[lere] ve ‘ālem-i ervāḥına öyle muttaṣıldır her ṭarafa yüzi vardır ve kendi ‘ālemine göre her şey ile münāsebeti vardır. Eger enbiyā’ ve evliyā’ ḫulḳı ile ḫulḳlanur ise ve anlarıñ işrine ẓāhiren ve bāṭinen kemāl-i teşebbüş eyler ise derece-i aḳlām ger ‘arşa varınca muttaṣıl olur ve anlar ile bile (9b) görişür ve ni‘am-ı cennāt-ı ‘āliyātı ile mütena‘im olub envā‘ eşrübesiyle şefālanub ve ṣur-ı muḥassinātı ve hūri ve vildān ve ġılmān ile nice ḳaṣr-ı ālīyelerde müẕevviḳ olub envā‘i sāz ve naġmātıla müteleẕẕiz olur. Bā-ḫuṣūṣ kendi ḥaḳīḳatine ulaşmış ise ẕevḳ-ı leẕẕet-i dīdār-ı kemāline[200] mustaġriḳ olub ne cennet-i me’vā ve ne ‘ālem-i ‘ulyā cümlesinden munṣabiġ olub[201] رَبِّ زِدْنِي فِيكَ مُتَحَيِّراً [202] ḥadīṯ-i şerīfine māṣadaḳ olur (10a) Bu miṯālli

[199] S: üzerine
[200] S: didār-ı zi’l-kemālde
[201] S: cümlesinden ḥayret idüb o ẕevḳ-i ẕi’l-cemâle dâima munṣabiġ olunur.

insān-ı rūḥānī bu [ālem-i] ‘anāṣırda daḫı ḥali bu idi zīrā kemālātı bunda taḥṣīl olur ve insān-ı rūḥānīnin ecsām-ı cismānī ṣūretiyle bu ‘āleme gelmesinden murādı kendi noḳṣānını tekmīli içündür.İnsān-ı cismānī vāsıṭasıyla evvelā

مُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَمَلئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الاخِرِ وَبِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ مِنَ اللهِ تَعَالى [203] olub ṣāniyen taḥṣīli ‘ulūm-ı nāfi‘āya sāī ve aḫlāk-ı rezīlenin cümlesinden (10b) tezkiyye-i nefs idüb kibir gibi ‘ucb gibi riyā gibi buḫl gibi ḥased gibi kīn gibi kizb gibi nifāḳ gibi bühtān gibi şürb-i ḫamr gibi ḳatl[-ı bi âdem] gibi ġıybet gibi ġammazlıḳ gibi[204] lemmāzlıḳ gibi ya‘nī bir ādemi göziyle ḳaşıyla [zevḳlenüb] diliyle ayāġıla ve cümle a‘żāsıyla firāk ve müsaḫḫir iridüb kināye ṭarīḳi üzere hezl itmekdir. Bunlarıñ cümlesi ḥarāmdır müslimāna yaraşur işler degildir.[205] Keẕālik zinā ve livāt ve terk-i ṣalāt-ı mefrūżaı (11a) ve ekl-i ṣavm-ı ramażānı ve ġanīlere [göre] fuḳarādan men‘ i zekātı ve imtinā‘-i ziyāret-i ḥacci’l-beyt itmek güci yeterken ve lu‘bu içün çalġı ve çeġāne çalmak ve diñlemek ve ba‘żı heẕeyān-ı ṣoḥbete ḳulak virüb ẕevk olmaḳ üzere gülmek ve ehl-i fıskī-yi taḥsīn itmek ve ehl-i taḳvāya raġbet itmemek [‘ulemâya ve ṣâlihaya ḥaḳâret naẓarıyla baḳmak] ve şüreḳāya ikrām itmek ve ‘atıḳ-ı derdi muḥabbet-i İlāhī taḥṣīlinde tekāsül itmek ve dünyāyı sevmek ve māl-ı emlake cem‘ine sa‘ī eylemek ve menāṣıb-ı dünyāya ṭālib olmak ve el ve etek öpdürmege ḥaẓ itmek bunlarıñ (11b) cümlesi erbāb-ı ḫulūṣa ve ehl-i taḳvāya göre ḫarāmdır. Bā-ḫuṣūṣ faḳīr-i İlallāhi olan dervişāna ve meşāyiḫe ulu’l-iḥtirāme abdestsiz gezmek ve ḳıbleye ḳarşu ayāḳ uzatmaḳ ve tükürmek ve çoḳ söylemek ve envā‘-ı ṭaāmı ṭabḫ itdirüb yemek ve envā-ı libāsı giymek veẕā’if ve ‘aḳārāta meyl itmek bunlarıñ

---

[202] “Hayretimi arttır ya Rabbi!”
[203]“Amentü “ Müminler,Allah’a ve O’nun meleklerine ve O’nun kitaplarına ve O’nun resullerine,ahiret gününe,kadere ve hayır ve şerrin Allah u Tealadan olduğuna iman ederler.
[204] S: “gibi” ifadesi bulunmamaktadır.
[205] S: ....dervişâna ve meşâyihe yaraşmaz.

cümlesi ṭālib-i ḥaḳīḳat olan insān-ı rūḥānīniñ ṭalebine ve a‘lā-yı ‘illiyyīn-i ‘urūcına māni‘ olur ve[206] esefle iżāfātdan ḳurtulamaz zīrā insān-ı rūḥānīniñ (12a) derece-i ‘illiyyīne ittiṣāli oldıġı gibi derk-i esfeline ve ḳa‘r-ı cahīme daḫı ittiṣāli vardır ve derece-i ‘illiyyīnde ve cennāt-ı na‘īmde nice insān-ı rūḥānī olan peyġamber ile ve ervāḥ-ı melāike ile görişüb anlarıñ ṣoḥbetleri ile şeref-yāb ve ni‘am-ı cennet ile müteleẕẕiẕ olur ise iżāfāt-ı süfliyyeden daḫı taḫliyye ve tezkiyye ve taṣfiyye bulmadıḳdan ṣoñra derk-i esfelinde daḫı nice insān-ı rūḥānīler süflīler ve nice ervāḥ-ı şeyātin-i esfelīler ve nice enva‘-ı ḥaşerāt-ı mūẕīler ḥayyāt ve ‘aḳārīb (12b) gibi ve niçe ervāḥ-ı ḥayvānāt-ı sibā‘īler kelb gibi ḥinzīr gibi ḳurt gibi arslān ḳaplān tilki ve çaḳal ayu şebek gibi yırtıcı canavarlar ile ḳaranlıḳ ve ateşlü çukur yerlerde mu‘aẕẕeb olmaġa insān-ı rūḥānīniñ ittiṣali vardır zīrā ḫaṭṭ-ı üstüvā dimek her ṭarafa meyli var dimek olur. Āfāḳda şems-i felek gibi enfüsde insān-ı rūḥānī daḫı vücūd-ı insānda ḫaṭṭ-ı üstüvādır. Īmāndan ve taḥṣīl-i ‘ulūm ve ‘irfāndan ve ḳulluḳdan ve tevḥīd-i ẕātiyyeyi ve tevḥīd-i esmā’iyyeyi (13a) ve tevḥīd-i ṣıfātiyyeyi ve tevḥīd-i ef‘āliyyeyi ve tevḥīd-i aṣāriyyeyi bilmekden ve cem‘den murādı insān-ı cismānī ile ittiṣāli ve ittiṣāfı vār iken insān-ı rūḥānī derk-i esfelden ittiṣālin ve ervāḥ-ı süflīyyeden iżāfātın ḳaṭ‘ idüb derece-i ‘ulyāya ‘urūc itmekdir. Ol sebebden noḳṭa [ile taḫliyye] noḳṭasız taḫliyyeden evveldir zīrā ol süflīyyeden geçmeli ki ‘ulvīyeye ‘urūc ḥāṣıl ola. Ammā insān-ı rūḥānī vücūd-ı insānıñ[207] ḫaṭṭ-ı üstüvāsı olduġı şu vechile ẓāhir kim bīdārlıḳ (13b) ‘āleminde insān-ı cismānīyeye muttaṣıl iken bu ‘ālem ḫalḳı ile ṣoḥbeti ve mu‘āmelesi oldıġı gibi uyḳu ḥālinde daḫı insān-ı rūḥānīler ile görişüb anlar ile ṣoḥbet ve mu‘āmele ider ve ba‘żı kerre ‘ālem-i āḫiretde bulunur. Görüşdükleri insān-ı rūḥānīleriñ ba‘żısı insān-ı cismānī ile bu ‘ālemde ṣāġdır ve ba‘żısı ṣırf insān-ı

[206] S: “ve” ifadesi bulunmamaktadır.
[207] S: ...vücûd-ı insânda

rūḥānīyye ve ‘ālem-i āḫiretdedir ve daḫı ‘ālem-i rü’yāda gördigi şeyleriñ ba‘żısı ‘ulvī ve cemāliyyedir ve ba‘żısı süflī ve celāldir. Anuñla bu ‘ālemde (14a) mu’āḫeẕe olunub elemnāk olur nitekim müşāhedesi eyü şeyler oldıġı gibi[208] ve daḫı insān-ı rūḥānīniñ müşāhedesine uyḳu ḥālinde ‘ālem-i rü’yā dirler. İnsān-ı rūḥānīniñ ‘ālem-i ḥaḳīḳatde gördügi her insān cismānī ‘āleminde ‘aynı ‘aynına degildir. Kāhiçe ‘alenīde[209] olur ammā her zamān degil. Ol sebebden ta‘bire muḥtāc olur. ‘Ālem-i te’vīl didikleri daḫı ‘ālem-i rü’yādır. Rü’yā üç nev‘dir. Biri rü’ya-yı ṣādıḳadır. Bizim peyġamberimiz Muḥammed ‘aleyhi’s-selāmıñ feṭḥ-i Mekke ḥaḳḳında gördigi (14b) rü’yādır ki Ḥaḳ te‘ālā buyurur.

لَقَدْ صَدَقَ اللهُ رَسُولَهُ الرُّءْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ اِنْ شَاءَ اللهُ اٰمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ

[210]āyet-i kerīmesiyle işāret buyurmuşdur. Te’vīlli rü’yā daḫı gördükleri vardır ve te’vīlini daḫı bilürler idi. Meẕelā rü’yālarında kılıçlarında ḳān görüb ve ḳılıçlarınıñ aġzını bir ḳaç yerinde gedīgi görüb insān-ı cismānī ile bīdār olduklarında ḳılıçlarını kendi vücūd-ı şerīfleri ile ta‘bīr buyurub (15a) ḳılıçlarında olan ḳānı ve aġzında olan gedikleri mübārek dişleri şehīd olub ve yirlerinden bir miḳdār ḳān aḳmasıyla ta‘bīr buyurdılar ammā rü’yā-yı muallayı te’vīlsiz ve ta‘bīrsiz gördigi vech üzere taṣdīḳ itmeniñ adına rü’yā-yı musaddıḳa dirler ve İbrāhim peyġamber ‘aleyhisselāmıñ insān-ı ruḥānī ‘āleminde İsmā‘īli yā İsḥāḳ ‘aleyhisselāmıñ ẕebḥ ider görüb insān-ı cismānī ‘āleminde bīdār olub geldiklerinde te’vīlsiz ne güner gördiler ise öylece

[208] S: ....oldıġı vaḳitde ferahnāk olmadıġı.....Bu kısımda S nüshasında Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i müşāhede-i insān-ı rûḥāni ve ‘ālem-i ru’ya şeklinde bir başlık bulunmaktadır.

[209] S: ‘aynıda olur ammā ...

[210] Fetih Sûresi 48/27 “Allah, resulüne gerçeğe uygun rüyasında doğruyu bildirmiştir. Allah izin verirse hiçbir şeyden korkmaksızın, (umrenizi yaptıktan sonra) ya saçlarınızı kazıtarak veya kısmen kestirerek, güven duygusu içinde Mescid-i Harâm’a muhakkak gireceksiniz.”

(15b) taṣdīḳ idüb İsmā‘īl ‘aleyhisselāmı ẕebḥe iḳdām itdiler[211] ve mübāşiret itdiler. Rü’yā ẓāhiriñ ‘aynıdır diyü ta‘bire ve te’vīle rucū‘ itmediler. Rü’yālarıñı ḥaḳīḳate ṣarf idüb Ḥaḳ te‘ālāya kemāl-i inḳiyād gösterüb oġlı İsmā‘īli yāḫūd oġlı İsḥāḳı ẕebḥe iḳdām itdiler ammā rü’yāları ḥaḳīḳat olmayub rü’yā-yı mualla olmaġıla ta‘bīr olan ġanem ẓuhūr eyleyüb Ḥaḳ te‘ālā İsmā‘īli ẕebḥden ḫalāṣ buyurdılar ammā ġanemiñ İsmā‘īl ṣūretinde ‘ālem-i ma‘nāda görünmesi ẕiyāde ḳabūlüne işāret (16a) idi وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ [212]ile taṣrīḥ olundı[213]. Rü’yānıñ muṣaddıḳa olması

يَا اِبْرٰهِيمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَا [214] āyet-i kerīmesiyle Ḥaḳ te‘ālā taṣdīḳī tā-i ḫitābıla İbrāhīm ‘aleyhisselāma taḫṣīṣ eyledi ve daḫı rü’yānıñ ba‘żısı aḍġāṯ ü aḫlāmdır. ‘İllet-i mizācdan ve teşvīş-i ḫāṭırdan ẓuhūr eyler ol sebebden ẓāhirde āṯārı ve vücūdı olmaz vallāhu a‘lem. **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i leṭāyif-i seb‘u’l-meşānī fī vücūdi’l-insān** ammā insān-ı rūḥānīyi ve insān-ı cismānīyi (16b) bu taḥḳīḳi üzere bildiñ ise bu daḫı ma‘lūmıñ olsun ki bunlarıñ her birine ikişer yedi laṭīfe virildi. Ya‘nī iki yedi laṭīfe insān-ı rūḥānīye virildi ve iki yedi laṭīfe insān-ı cismānīye virildi. Herbirleri ikişer ḳātı oldıġı ecilden meselā insān-ı cismānīde olan iki yedi laṭīfeyi evvel beyān idelim ki ṣūretden ma‘nāya ya‘nī ḥaḳīḳate intiḳāli ḳatı eshel ola yaḳinen bilki insān-ı cismānīde olan iki yedi laṭīfe evvelā ḳalbdir ve ḳalbde (17a) olan ḥaḳāyıḳdır. İkinci sırdır ve sırda olan esrārdır. Üçünci rūḥdur ve rūḥda olan ervāḥdır ve dördünci ḫafādır ve ḫafāda olan enāniyyātdır. Beşinci aḫfādır ve aḫfāda olan tecelliyyātdır ve altıncı nefs-i nāṭıḳadır ve nefs-i nāṭıḳada olan nüfūs-ı nāṭıḳatdır. Yedinci laṭīfe ḳalıbdır ve ḳalıbda olan ḫużūrātdır. Bunların her biri daḫı[215] bu minvāli üzere

---

[211] S: ikdâm ittiler ifâdesi bulunmamaktadır.
[212]Sâffât Sûresi 37/107 “ Biz, (oğlunun canına) bedel olarak ona iri bir kurbanlık verdik.”
[213] S: olundı ve ...
[214] Sâffât Sûresi 37/104-105 “Ey İbrâhim! Tamam, rüyanı gerçekleştirmiş oldun."
[215] S : daḫı ifadesi bulunmamaktadır.

ikişerden on dört[216] laṭīfe oldığında iştibāhı yoḳdur ve insān-ı rūḥānīde olan (17b) leṭāyīfiñ mecmūʻı rūḥānīdir ve iki on dördimiz insān-ı cismānī ve insān-ı rūḥānīye göre[217] yigirmi sekiz oldığı ẓāhirdir. **Ṣoḥbet-i taṭbīḳ-i ḫılkat-i semāvātı ve'l arżı bi'l-insān** keẕālik semāvat-i seb'anıñ daḫı ḫılḳati ya'nī yaradılması insān-ı rūḥānī ḫılḳatine muṭābıḳdır zīrā semāvāt-i seb'anıñ ṭabaḳātı ve derecātı yedi oldığı gibi arālıḳları ve arālıḳlarında olanlar daḫı yedidir. Mecmu' on dört olur. İnsān-ı rūḥānīde olan on (18a) dört laṭīfeye muṭābıḳdır. Keẕālik arżīn-i seb'anıñ ya'nī yedi ḳat yirleriñ daḫı yaradılması insān-ı cismānī ḫilḳatine muvāfıḳdır zīrā yedi ḳat yirleriñ ya'ni ḳatları yedi oldığı gibi aralıḳları ve arlıḳlarında olanlar daḫı yedidir. İki yedimiz şübhesiz on dört laṭīfeye muvāfıḳ olmuş olur fefhem **ṣoḥbet-i taṭbīḳ-i istidāre-i ezmine bi'l-insān** keẕālik

ḥadīs-i (18b) şerīfiniñ ma'na-yı ḥaḳīḳīsi اِنَّ ٱلاَمَانَ قَدَ اِسْتَدَارَ كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ خَلَقَ ٱلسّمَوَاتِ وَٱلاَرْضِ üzere taḥḳīḳi zemānıñ ve eflākin ḫılḳatleri ve devirleri daḫı on dört yedi[218] üzerine mustedīr oldılar zīrā gökleriñ ve yerleriñ ve içlerinde olanlarıñ yaradılmasınıñ ibtidāsı pāzār güni vāḳi' olub temāmı ve nihāyeti cum'a güniyle temām oldı ise pāzār güninden cum'a günine gelinçe cum'a güni ile bile altı gün olub ḫılḳat-i semāvāt-i ve'l-arżı bu altı gün ile temām olub bu altı günüñ yedinçisi cum'a irtesi güni olmaġıla (19a) eẕmāndan şübhesiz hefte devri ṣābit olub hefte devri daḫı ay devri ile mu'teber olmaġıla hefte dört oldığı ẓāhir olub eẕmān-ı şühūrı dört hefte üzerine devr itdigi āşikār oldı. Dört hefte dimek dört yedi dimekdir. Dört yedi dimek yigirmi sekiz dimegile idâre ve ḥaḳīḳatde birdir. Ma'lūm oldı ki ẕamānıñ bi-i'tibāri'ş-şühūru dört hefte üzerine vücūd-ı insānda olan insān-ı rūḥānīniñ insān-ı cismānīniñ (19b)

[216] S: ikişerden on dört oldugı ẓâhir oldu kezâlik ... diye devam etmiş ve latifeler aynı şekilde tekrar yazılmıştır.
[217] S: rūḥāniye i'tibârına göre ...
[218] S: daḫı dört yedi üzerine...

müteḍammin olduḳları yigirmi sekiz laṭīfeye muṭābıḳatı içün bizim taḳrīrimize göre bir ay yigirmi sekiz gün itdi. Sāir nās ise māhı otuz yāḫūd yigirmi ṭokuz gün bilürler ve yigirmi sekiz gün bileni gayet nādirdir. Ḥisāblarında daḫı otuz yāḫūd yigirmi ṭokuz gün gelür. Yigirmi sekiz gün geldigi gayet nādirdir. Senede bir iki ay ancak vāḳi‘ olur. Ḥikmeti ma‘lūm olsunki nefsinde ve ḥaḳīḳatinde her ay yigirmi sekiz gündür. Yigirmi ṭokuz (20a) ve otuz gelmesi ayıñ menāziline ya‘ni gökden gitdigi yollara göredir. Gögüñ yükseginden gidüb bir miḳdār yirden yuḳāru ziyāde[219] bulunub ḥicābı az olur ise güni yigirmi ṭokuz gelür. Yigirmi sekize yaḳīn düşer ve ba‘żı kerre gökden giderken yire yaḳīn bulunub[220] ḥicābı çoḳ olub otuz güne varub aṣıl olan yigirmi sekiz güne uzāk düşmüş olur. Ba‘żı kerre gögüñ yükseginden gidüb aṣlā ḥicābı olmamaġıla yigirmi sekiz gün gelür. Aṣlī olan (20b) yigirmi sekiz günüñ ‘aynı vāḳi‘ olur. Vallāhu a‘lem **ṣoḥbet-i taṭbīḳ-i istidāre-i sene bi’l-insān** [221]

[223] āyet-i إِنَّ عِدَّةَ ٱلشُّهُورِ عِندَ ٱللَّهِ ٱثْنَا عَشَرَ شَهْراً فِي كِتَابِ ٱللَّهِ [222] وَلِتَعْلَمُو عَدَدَ ٱلسِّنِينَ وَٱلْحِسَابَ kerīmeleriniñ manṭūḳı üzere ezmānıñ gün vāsıṭasıyla hefte vāsıṭasıyla [hefteye devri yedi gün olub hefte vâsıṭasıyla aya devri dört hefte olub ay vâsıṭasıyla][224] seneye devri on iki ay olub yedi ile dördimiz on bir idüb on bir ile on ikimiz yigirmi üc ider. İki daḫı gice ve gündüz (21a) i‘tibārī yigirmi beş olub gün ve hefte ve ay daḫı zemānıñ sene devrine vāsıṭalar olmaġıla üc vāsıṭalar ile temām yigirmi sekiz idüb vücūd-ı insānda olan insān-ı rūḥānī[niñ] ve insān-ı cismānīniñ müteḍammin olduḳları yigirmi sekiz laṭīfelere muṭābıḳ olmuş oldı. **Ṣoḥbet-i taṭbīḳ-i istidāre-i şemsi bi’l-**

[219] S: ziyâdece şeklinde yazılmıştır.
[220] S: bulunur şeklinde yazmaktadır.
[221] S: kezâlik kelimesinden sonra âyet-i kerime yazılmıştır.
[222] Yunus 10/5 “ Yılların sayısını ve hesaplamayı bilesiniz diye..”
[223]Tevbe 9/36 “Doğrusu Allah’a göre ayların sayısı, Allah’ın gökleri ve yeri yarattığı günkü yazısına uygun olarak on ikidir.”
[224] Bu kısımda iki nüsha arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır.Metni transkripsiyon harflerine aktarırken esas aldığımız N nüshasında yazılan şekliyle kaydettik.S nüshasındaki farklılığı da parantez içerisinde belirtmeyi uygun bulduk.

insān keẕālik şemsiñ daḫı [felekde] burūc i‘tibārī [yle ve] fuṣūl-i erba‘a i‘tibāriyle ve giceniñ ve gündüzüñ ḳıṣalması ve uzatması ve musāvātları i‘tibāriyle devri ve istidārası yigirmi sekiz ile vāḳi‘ olmuşdur (21b) Vücūd-ı insānda olan insān-ı rūḥānīniñ ve insān-ı cismānīniñ müteḍammin olduḳları yigirmi sekiz laṭīfeye muṭābıḳdır zīrā şemsiñ mecrāsı olan burūc on ikidir. Senede bir devr ider. Fusūl-i erba‘a şemsiñ devriyle ma‘lūm oldıgı üc ay yāz üc ay ḳış üc ay güz üc ay bahār ki şemsiñ burūclarında olan derecātından iḳtiżā ider. Mecmū‘ı on iki burūcıla yigirmi dört olur. İki daḫı yazda ve ḳışda giceniñ ve gündüzüñ ḳıṣalması ve uzanması ve iki (22a) daḫı bahār ve güzde musāvātları ile bile dört idüb yigirmi dört ile bile yigirmi sekiz olub vücūd-ı insānda olan insān-ı rūḥānīniñ ve insān-ı cismānīniñ müteḍammin olduḳları yigirmi sekiz laṭīfeye muṭābıḳ olmuş olur. **Ṣoḥbet-i taṭbīḳ-i edvār-ı ‘arşiyye bi’l-insān** keẕālik burūcun felek devri ile i‘tibārī yigirmi sekizdir. Vücūd-ı insānda olan insān-ı rūḥānīniñ ve insān-ı cismānīniñ muttaṣıl olduḳları yigirmi sekiz laṭīfeye muvāfıkdır. Zīrā felek muṭlaḳ (22b) ẕikr oluna. Kemāle maṣrūfdır. Feleginñ ekmeli ise iḥāṭa ... cehtile ‘arş-ı a‘ẓamdır. Nitekim insān mutlak ẕikr olına. Kemāle maṣrūf olub insānıñ ekmeli ve efḍali es‘adı ve a‘lemi ve a‘refi ve ecmelī ve aḥsenī bizim peyġamberimiz ḥabīb-i ekrem ve nebiyyi muḥterem seyyidinā Muḥammedin ṣallallāhu te‘ālā[225] ‘aleyhi ve sellem ḥażretleri olmaġıla āfāḳda ‘arş-ı a‘ẓam rütbesindedir.[‘Arşıñ dâḫi vücūdı oldur.Felek-i] ‘Arş-ı a‘ẓam ise semāvāti ve erāżīn-i cāmi‘dir ve cümle ‘ulviyyātı ve süfliyyātı muḥīṭdir (23a) [semāvāt] ve erāżīniñ cümlesi aralıḳlarıyla bile yigirmi sekiz oldıġı mā-sebaḳında[226] beyān olunmuşdur. On iki burūcuñ her birinde olan aḥkāmıñ ve eşkāliñ ẓuhūrātı ‘arşından[227] ẓuhūr eyledigi

[225] S: teālā ifadesi bulunmamaktadır.
[226] S: Mā-sebaḳda şeklinde yazılmıştır.
[227] S: arşdan şekli ile yazılmıştır.

vaḳitde ‘arş daḫı cemī‘ eflāki ve erāżīnden ve aralıḳlarından ve aralıḳlarında olan ‘ulvī ve süflī nūrānī ve ẓulmānī rūḥānī ve cismānī ḥaḳḳānī ve şeyṭānī maḳbūl ve merdūd celālī ve cemālī meḥāsin ḳabāyiḥ şeyleriñ ve işleriñ ve emirleriñ ve ḥükümleriñ ve eserleriñ cümlesinden ‘ibāret oldıġı (23b) taḥḳīḳice her bir burūcuñ ‘arşıla devri ya‘nī her bir burcda olan aḥkāmı ve eşkālī ve envāi ecnāsi ve ḥaḳāyıḳ ve ecsām-i muḫtelifeniñ ve müteġayyireniñ ve müttefiḳanıñ taḥvīlātı ẓuhūrātı ve maḥv ü iṯbātıla īcādı ve i‘dāmı ‘arş ḥükmiyle olub ya‘nī burūcuñ her biriniñ aḥkāmınıñ ve eşkāliniñ ve envā‘iniñ ve ecnāsiniñ ve ḥaḳāyıḳınıñ ve ecsāmınıñ taḥvīlātında ve ẓuhūrātında i‘dāmında ve īcādında ḥākim-i ‘arş-ı a‘ẓam olub daḫı gökleriñ ve yirleriñ ve arālıḳlarınıñ (24a) ve arālıḳlarında olanlarıñ mecmū‘ında [n] ‘ibāret oldı ise on iki burūcuñ her birleriniñ ‘arşıla devri ve taḥvīli yigirmi sekiz oldıġında şübhe ḳalmayub vücūd-ı insānda olan insān-ı rūḥānīniñ ve insān-ı cismānīniñ müteḍammin olduḳları yigirmi sekiz laṭīfeye taṭbīḳī ẓāhir ve nümāyān oldı ve edvār-ı ‘arşiyye-i ḥaḳīḳati üzere ne oldıġı taḥḳīḳan bilindi vallāhu a‘lem **şoḥbet-i taḥḳīḳ-i edvār-ı ‘arşiyye bi-i‘tibār-ı ḥurūfi’t-tehecci** ammā burūcuñ ve ezmānıñ ‘arş[-ı a‘ẓam] ḥükmiyle devriniñ (24b) ibtidāsı ḥarf-i bā dandır ġāyeti ḥarf-i yāye müntehī olub mertebe-i eḥadiyyet olan elif ḥarfinde muḫtefī olub

لِمَنِ ٱلۡمُلۡكُ ٱلۡيَوۡمَ لِلَّهِ ٱلۡوَاحِدِ ٱلۡقَهَّارِ [228] sırrına māṣadaḳ olur zīrā ḥarf-i bā cümle ḥurūfātıla bile[229] ḥarf-i yāye varınca mertebe-i eḥadiyyete dāl olan elifden ẓuhūr eylemişdi. Yine mertebe-i eḥadiyyet olan elifde iḫtifā eyler ve daḫı edvār-ı ‘arşiyyeniñ devirleri mustaṭīlī ya‘nī uzınına devr itdigi gibi müstedīr daḫı devr ider ya‘nī çevresine ṭoġrı

[228] Mü’min Sûresi 40/16 يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَۚ لَا يَخْفَىٰ عَلَى اللهِ مِنْهُمْ شَيْءٌۚ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَۖ لِلهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ “O gün onlar, Allah’a gizli kalan hiçbir şeyleri olmaksızın (kabirlerinden) çıkarlar. Bugün hükümranlık kimindir? Elbette tek ve mutlak hükümran olan Allah’ındır!”

[229] S nüshasında bile ifadesi bulunmamaktadır.

daḫı devri (25a) vardır. Ẓāhirde tesbīḥiniñ devri gibi ya‘nī musebbiḥ tesbīniñ imāmesiniñ solından başlayub ṣağında temām itdiġi gibi ‘arş-ı a‘ẓam daḫı burūcında olan aḥkāmıñ ve eşkāliñ ve esrār-ı ḥaḳāyıḳıñ ve umūr-ı aṣāriniñ ve maḥv-i iṯbātınıñ iẓhārı ve īcādı ve icrāsı devrine ibtidāi sol i‘tibār olınan mīzān-ı burūcdan başlayub nihāyeti ṣāġ i‘tibārī olınan ḳanḳı burūca müntehī olursa edvār-ı ‘arşiyye anıñla temām olub asl ve küll olan ‘arş-ı (25b) a‘ẓamıñ kendisinde kim olurlar ve güneşin maġribden ṭoġması kelāmı daḫı bu taḥḳīḳden añlanur. Nitekim birūcuñ ve burūcda olan aḥkāmlarıñı ve eşkālleriñi ve ḥaḳāyıḳlarıñı mecmu‘ınıñ evvel ẓuhūrları ‘arş-ı a‘ẓamdan idi. Āḫir anda kim olurlar

يَوْمَ نَطْوِي ٱلسَّمَاءَ كَطَيِّ ٱلسِّجِلِّ لِلْكُتُبُ كَمَا بَدَأْنَا اَوَّلَ خَلْقٍ نُّعِيدُهُ وَعْداً عَلَيْنَا اِنَّا كُنَّا فَاعِلِين [230] ayet-i kerīmesiyle taṣrīḥ olunmuşdur. Ve daḫı ‘arş-ı a‘ẓamda olan burūcuñ devirleri ibtidā-i insān ile ḥurūf-ı teheccīden (26a) ba ile vāḳi‘ olub intihā’ nesebisi daḫı ḥurūf-ı teheccīden altında iki noḳṭalı yāye müntehī olub mecmū‘-ı mertebe-i eḥadiyyete dāl olan hurūf-ı teheccīye ve īcād-ı ‘āleme ibtidā’ī muṭlaḳ olan elifde kim olduḳları i‘tibārine göre edvār-ı ‘arşiyyeniñ çevresine devirleriniñ temāmı dimesi ve daḫı intihā’-i muṭlak olan elif ile yigirmi sekiz olması vücūd-ı insānda olan rūḥānīniñ ve insān-ı cismānīniñ müteḍammin olduḳları yigirmi sekiz laṭīfeye muṭābıḳ oldı. **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i (26b) kevnü’s-ṣūfī ibn-i vaḳt** ammā edvār-ı ‘arşiyyeniñ istidāre-i eẕmānıñ sene ḥisābı ile imtidādından ve burūc devirleriniñ bireri temām olub ol birlerine intiḳālatından ve sā‘atiñ ḳıyāmından ya‘nī ḳıyāmetiñ ḳopmasından ve deccāl-i āfāḳınıñ ḫurūcından ve dābbetü’l-arżıñ ẓuhūrından ve Ye’cūc ve Me’cūcıñ çıḳmasından baḥis itmek ṣūfīyye meẕāḳı olmadığından beyānı ve taḥrīri olunmadı. Zīrā ṣūfī ibn-i vaḳtdir. İbn-i vaḳt dimek geçmişi ve gelecegi ve uzaġı ve yaḳīni (27a)

[230] Enbiyâ Sûresi 21/ 104 “O dehşet günü gökleri yazılı kâğıt tomarlarını dürer gibi düreriz. Yaratmaya başlamadan önceki hale döndürürüz. Sözümüz sözdür; biz bunu mutlaka yaparız.

düşünmez ve kendi cem‘iyyetinden ġayriye fikrin ṣarf itmez dimekdir. Bu taḥḳīḳe göre Deccāli ve mehdīyi ve ‘İsāyı ve dabbetü’l-arżı ve Ye’cūc ve Me’cūcı ve günüñ maġribden ṭoġmasını ve duḫān-ı mübīni ve zelzele-i ‘aẕīmeyi ve güneş ile ḳameriñ cem‘ī ve ḳıyāmetiñ kopmasını ve nefḫa-i ṣūr-ı İsrāfīlī ve ḥaşr-ı neşrī ve mīzānı ve ṣırāṭı ve cehennemi ve cenneti ve a‘rāfı ve ru’yet-i cemāli dini’l-kemāli su’āli ve cevābı muḥāsebesiyle bile mecmū‘ı yanında mevcūddır. Eger ‘ārif ise (27b) nefsinde bulur ve ḥāẕır olur. Eger ġāfil ise anda muḥāsebeniñ kendiye ziyāndan ve ḥasret ve nedāmetden ġayrı netīcesi olmaz. Bunları afāḳda biliñmek nedir. Her birini enfüsde bulub alacaġını alub ṭutacaġını ṭutub terk idecegin idüb geçeceginden geçmedikden ṣoñra yālñız bilmeniñ daḫı ḳāidesi yoḳdur. **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i Deccāl-i enfüsī der**[231] **beyān-ı mehdī ve ‘Īsā-yı enfüsī** meselā deccāl-i enfüsī dervīş-i ṣādıka göre kendi nefsiniñ mekrlerinden ‘ibāretdir. Meselā (28a) şerī‘at-ı ġarrānıñ i‘tiḳādiyye-i ‘ameliyye olan mesā’iliniñ her birleriniñ ḥaḳīḳat-i muṭābaḳatın bilmeyüb her birine bir te’vīl zu‘m idüb eger ol mesā’il-i diniyye ve i‘tiḳādiyye ferā’iż ve vācibātıñ o emrinden ise te’vīl ile anı terki ve istiḫlāle mā’il olmaḳdır ve eger ol mesā’il-i diniyye ve i‘tiḳādiyye ferā’iż ve vācibātıñ menhiyyātından münkirātından ise anı [dahi] nefsiñ hevāsına uyġun te’vīl ile ḥaline ẕāhib olub işlemesinde muṣirr olmaḳdır. Fi‘lī ile mürtekib-i kebīre (28b) oldıġından mā-‘adā istiḫlāli ile bile kāfir oldıġında şübhe yoḳdur. Keẕālik o emir terki daḫı istiḫlāli ile bile küfürdür. Bu taḥḳīḳiñ müştebīhi bile kāfirdir. Zīrā naṣṣ-ı kerīmdir.Taṣrīḥ-i fuṣuṣī ‘uẕursuz te’vīl eylemek[232] bile küfürdür. Sālike bu meşrebden ẕiyāde şerlü deccāl olmaz zīrā ṣāḥibini küfre ulaşdırıcı meşreb cümle meşreblerin eşrarı[233] ve ḫūn-rīzidir. Bu

[231] S: ..ma‘a beyânı mehdi ..şeklindedir.
[232] S: eylemek ifadesi bulunmamaktadır.
[233] S nüshasında eşrar sözcüğünün yerine eşrīr kelimesi kullanılmıştır.

meşrebde iken mürīd ölürse ebedī kāfirler ile bile nār-ı caḥīmde ve derk-i esfelde mu‘aẕẕeb (29a) ve muḫalled ḳalmasında iştibāhi itmesün ne‘ūẕu bi’llāhi te‘ālā bu meşrebde olanlara vaṣiyyettim o oldur ki bu meşreb deccāl-i enfüsī oldığın şübhesiz bilüb ḥaḳḳı ḳabūl idüb te’vīl-i zu‘m-ı bāṭılıdan geçüb terk itdigi o emriñ ‘ameline sā‘ī olub irtikāb itdigi menāhīden birden geçe buna mehdī-yi enfüsī dirler zīrā şerī‘atle ḥaḳīḳat ehl-i taḥḳīḳ ḳatında ikisi birdir. Birisi ṣūretdir. Birisi ma‘nādır. Anı ayru göreñ ġabāvetindendir ve kimi şeḳāvetdendir (29b) ve kimi cehāletdendir ve kimi [te’annud ve] ‘inātdandır. Bunlarıñ cümlesi ṣāḥibine ẓararlu meşreblerdir. Bir sā‘at muḳaddem sālik-i Ḥaḳḳa göre bu misillü meşreblerden geçmek üzerine farż-ı ‘ayndır. Eger geçerse nefsiniñ meşreb-i mehdīsi yetişüb ve ‘Īsā-yı rūḥānīsiyle cem‘ olub meşreb-i deccāl-i enfüsīsini ḳatl itmiş olur

ذَٰلِكَ هُدَى اللهِ يَهْدِى بِهِ مَنْ يَشَاءُ ilā ṣırāṭım mustaḳīm sırrına mā-ṣadaḳ olur. **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i Dābbetü’l-arż-ı enfüsī** ve daḫı sālik nefsine göre dābbetü’ (30a) l-arż-ı ‘aḳl-ı me‘ādından ‘ibāretdir. ‘Aḳl-ı kāmil didikleri ‘aḳl-ı me‘ādıdır. Zīrā ‘aḳl-ı me‘ādı ḥasen ile ḳubḥı cemāli ile celāli ṭayyībi ile ḫabīsi mū-be-mū fārīḳ[234] ve mümeyyizdir. ‘Adālet daḫı budur. Zīrā ‘aḳl-ı me‘ād ṣāḥibi olan ẕāt-ı şerīfi her şeyi şer‘an ve ‘aḳlen ve ḥaḳīḳaten mevżū‘ olduḳları maḥallerde isti‘māl ider. Meselā o emr-i şer‘iyyeniñ vaż‘ı ‘abd-i ‘āḳil-i mükellefiñ anı vaḳtine muvāfiḳ işlemesidir. Her vaḳti geldikçe anı işler. Keẕālik münkerāt-ı şer‘iyyeniñ nehyiniñ vaż‘ı ‘āḳil-i mükellefe (30b) göre her ẕemān o menhiyyātı terki idi. Sālik-i Ḥaḳ daḫı anları her ẕemān terk ider. Bu ise ‘ayn-ı kemāldir. Fi‘l ile terk-i cem‘ itmiş olur. Zīrā celāl ile cemāli farḳ itmeyen fi‘l ile terk-i cem‘ idemez. Fi‘l ile terk-i cem‘ itmeyen cem‘ü’l-cem‘e nā’il olamaz. Zīrā cem‘ü’l-cem‘ dimek Cenāb-ı Ḥaḳḳıñ ṣıfāt-ı ṣübūtiyyesine ve ṣıfāt-ı selbiyyesine

[234] S nüshasında fārīḳ sözcüğünün yerine ārif kullanılmıştır.

birden maẓhar olmaḳdır. Öyle oldıġı taḳdīrçe ef‘āl-i ṣübūtiyye olan o emri fi‘l ile (31a) iṣbāt idüb ef‘āl-i selbiyye olan menāhīyi terki ile selb itmekle cāmi‘u’l-iṣbātı ve’s-selib olub maẓhar-ı ṣıfāt-ı ṣübūtiyye-i ilāhiyye ve maẓhar-ı ṣıfāt-ı selbiyye-i ilāhiyye olmaġıla maẓhar-ı zāt-ı kemāliyyeye daḫı nā’il olmaḳ ḳābil olur.Bu rütbeniñ adına cem‘-i eḥadiyyet dirler. Cem‘ü’l-cem‘den soñradır. Cem‘ü’l-cem‘ ise ṣıfāt-ı sübūtiyye-i ilāhiyye ve ṣıfāt-ı selbiyye-i ilāhiyyeyi baḥṣi’l maẓhariyye-yi cem‘iden ‘ibāretdir. Bu ise muṭlaḳ-ı cem‘ den ya‘nī cem‘-i ṣarfdan soñradır. Cem‘-i ṣarf ise o emr-i (31b) ef‘āliyyeyi işleyüb menāhī-yi selbiyyeyi terk itmekden ‘ibāretdir. Bu ise farḳ ve temyīzden soñra ve[235] zīrā farḳ ve temyīzden soñra didigimiz ve ṭayyibi ṭayyib bilüb işleyüb ḫabīṣi ḫabīs bilüb terk itmekdir. Ol sebebden buyurdılar ki farḳı olmayanın cem‘i olmaz. Cem‘i olmayan cem‘ü’l-cem‘e ulaşmāz. Cem‘ü’l-cem‘e ulaşmayan cem‘-i eḥadiyyete nā’il olamaz. Cem‘-i eḥadiyyetsiz Cenāb-ı hüviyyete ittiṣāli nice ḳābildir. İnṣāfıla fehm olına. Vallahu veliyyü’t-tevfīḳ **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i zelzele-i** (32a) **‘aẓīme-i enfüsiyye ve Ye’cūc [ve] Me’cūc-i enfüsī** ammā zelzele-i ‘aẓīme sālik-i Ḥaḳḳa göre ve daḫı Ye’cūcu ve Me’cūcı teşvīş-i ḫāṭıradan ve vesvese-i ḳalbden ‘ibāretdir. Bunlarıñ ikiside fāsid ve müfsid şeylerdir. Sālik vücūdını ḫarāb idüb ‘aḳlını cünūna taḥvīl ider. Ne‘ūẕu bi’llāhi te‘ālā. Bu iki müfsidlerin sālikde ẓuhūrına bā‘iṣ bir ḳac ‘illete mebnīdir. Ba‘żı sālik ḥarāret-i esmādan ẓuhūr eyler. Meselā şeyḫiñ ta‘yīn buyurdıġı ‘adede ri‘āyet itmez. Çoḳ ziyāde oḳur (32b) ḥażm idemez. Yāḫūd adāba ri‘āyet itmez. Meselā abdestlü iki rek‘at şükr-i vüḍūe niyyetile namāzı ḳılub ḳıble [ye] müteveccih olub te’ennī ile oḳumak idi. Öyle itmez. Abdestsiz oḳur ‘acele ile ve sür‘atile oḳur. Ta‘ẓīm-i murād eylemez. Ceẕbe yerine cünūn getürür ve teşvīş-i ḫāṭıra ve vesvese ḥaṣıl ider. Def‘ine-i serkeşliginden daḫı

[235] S: “ve” yazmamaktadır.

terk-i[236] maḥāli olmaz. Öyle fāsid helāk olur gider. **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i duḫān-ı mübīn-i enfüsī** ve daḫı duḫān-ı mübīn sālik-i Ḥaḳḳa göre ḳalbiniñ (33a) ḳabaḥatliġinden ‘ibāretdir. Bir yarāmaz fi‘īl-i irtikābı sebebiyle ve bir münāfıḳ kimse ile görüşmesi ḥasebiyle eger ġaflet ile niçe evḳātı giçer ise ḫizlānına bā‘iṣ olub Ḥaḳ te‘ālānıñ ṣıfāt-ı celāliyyesine maẓhar olub vāṣıl-ı ḳa‘r-ı caḥīm olmaġıla ḥirmān-ı rü’yet olur. Sālik-i Ḥaḳḳa elzem olan evvel tedārik idüb lezẕet-i ẕevḳ-i viṣāl-i taḥṣīline biñ cānıla mübāderet eyleye. **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i ṭulū‘u’ş-şems-i maġrib-i enfüsī** ve daḫı sālik-i Ḥaḳḳa göre güneşiñ maġribden (33b-34a) ṭoġması vücūdında olan insān-ı rūḥānīniñ evvel[237] ben dedigi budır. Anuñ ‘ale’l-‘aẓīm insān-ı cismānī olan [teninden] ġurūb idüb ḫabersiz ‘ālem-i āḫiretde bulunmasından ‘ibāretdir. Sālik-i Ḥaḳḳa göre eger tedārikli degil ise nedāmetden ġayri bir şeyi ..... olmaz. Zīrā cismile bir daḫı bu ‘āleme gelmek ḳābil degildir. Tedāriki nice olur. Eger küfre mü’eddī i‘tiḳādler ve ‘amel ile giderse aña hiç ‘ilac olmaz. Ne‘ūẕu billāhi te‘ālā

اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُبَّكَ ْ وَحُبَّ مَن يُحِبُّكَ وَحُبِّ عَمَلٍ يُقَرِّبنِي اِلَيَ حُبِّكَ [238]

اَللّٰهُمّ اَرِنَا اْلحَيُّ حَقّاً وَارْزُقْنَا اِتِّبَاعِهِ وَاَرِنَا اْلبَاطِلِ بَاطِلاً وَرْزُقْنَا اِجِنَّابِهِ اَللّٰهُمَّ اِخْتِمْنَا بِالْخَيرِ وَاْلسّعَادَه اَبّيِنَ تَا مُعْطِي اْلسَّعَادَةِ **Ṣoḥbet-i taṭbīḳ-i ayāt-ı Fātiḥa-i ẓāhiriyye ve bāṭıniyye bi-leṭāyifi’l-insān** bu daḫı ma‘lūmıñ olsun ki لِلْقُرأنِ ظاَهِرِ وباَ طِنِ وَ لِلْباَطِنِ سَبْعَةَ اَبْطُنٌ اِلْي سَبْعِينَ بَطْناً ḥadīs-i şerīfiniñ manṭūḳı üzere fātiḥa-i şerif daḫı ikidir. Biri ẓāhiriyyedir ve biri fātiḥa-i bāṭıniyyedir. وَلَقَدْ اَتَيْنَاكَ سَبْعاً (34b) [239]مِّنَ اْلمَثَّانِي feḥvāsı üzere iki āyātı fātiḥa-i ẓāhiriyye içün virildi ve iki yedi āyātı fātiḥa-i bāṭıniyye içün virildi. Vücūd-ı insānda olan

[236] S: “terk” sözcüğü yazılmamıştır.
[237] S nüshasında “evvel” yerine “asıl” yazmaktadır.
[238] Allah’ım! Senden Seni sevmeyi, Seni sevenleri sevmeyi ve Senin sevgine ulaştıran ameli yapmayı isterim. Tirmizî (Deavât 73)

[239] Hicr Sûresi 99/87 “ Kuşkusuz sana tekrar tekrar okunandan (âyetlerden) yedisini verdik.”

insān-ı cismānīniñ müteḍammin olduḳları ikişer yedi laṭīfeye muṭābıḳ oldı. Keẕālik fātiḥa-i şerīfeniñ iki kerre nüzūlına daḫı ḥikmet budur. Ya‘nī evvelkī nüzūlı peyġamberimiziñ vücūd-ı şerīflerinde olan insān-ı rūḥāniye işāretdir. İkinci nüzūlı peyġambere Ḫüdā ṣallallāhu te‘ālā[240] ‘aleyhi ve sellem ḥażretleriniñ vücūd-ı şerīfleriniñ (35a) müteḍammin oldıġı insān-ı cismānīye işāretdir. **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i kevnü’ṣ-ṣıfātı’ṣ-ṣübūtiyye-i ve’s-selbiyye menbā-ı mā ẕikr** bunuñ taḥḳīḳī oldur ki Cenāb-ı Ḥaḳ te‘ālā içün şer‘an ve ‘aḳlen ve ḥaḳīḳaten bilmesi cümleniñ üzerine farż-ı ‘ayn olan ṣıfāt-ı ṣübūtiyye ve ṣıfāt-ı selbiyye-i mecmū‘ı dört yedi olmaḳ üzere yigirmi sekiz ṣıfātdır. İki yedisi ṣıfāt-ı ṣübūtiyyedir ve iki yedisi ṣıfāt-ı selbiyyedir ve ṣıfāt-ı sübūtiyye olan iki yediniñ evvelki yedisi ḥayāt ‘ilim semī‘ (35b) baṣar irādet ḳudret kelāmıdır. İkinci yedisi ḥayy ‘ilim semī‘ baṣar mürīd ḳādir mütekellimdir. Keẕālik ṣıfāt-ı selbiyye olan iki yediden evvelki yedi ṣıfāt-ı selbiyye[241] memāt cehil ṣumm ‘ümyi ḫayret ‘aciz sukūnetdir. İkinci yedi ṣıfāt-ı selbiyye[242] lā-meyyit lā-cāhil lā-eṣamm lā-a‘mā lā-müteḥayyir lā-‘āciz lā-sākitdir. Çünki Ḥaḳ te‘ālānıñ bu dört yedi ṣıfātıla ṣübūten ve selben ittiṣāfın bildiñ ve bu ṣıfātlarıñ herbirleri birer mertebe i‘tibār olınub yigirmi sekiz mertebe (36a) oldıġın daḫı gerçekden añladıñ ise Ḥaḳ te‘ālā içün bu ṣıfātlar ile ittiṣafı i‘tibāriyle yigirmi sekiz mertebe i‘tibār olunub ismine beyne’ṣ-ṣūfiyyin ve beyne’l-muḥaḳḳiḳīn-i merātib-i ilahiyye diyü ād virildigini[243] taḥḳīḳan bilmiş oldın. **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i merātib-i kelāmiyye bi-i‘tibāri’l-mütekellim** ve daḫı ṣıfāt-ı ṣübūtiyyeden kelām mütekkellimiñ ṣıfāt-ı ṣübūtiyyesi olub mütekellim ile kelām arasında ekmeliyyete delālet iden müsāvātı şarṭ olub mütekellimde ise bi-i‘tibāri’ṣ-ṣıfātı yigirmi sekiz mertebe i‘tibār olundı (36b) ise

[240] S: te‘ālā ifadesi bulunmamaktadır.
[241] S nüshasında sıfat-ı selbiyye ifadesi bulunmamaktadır.
[242] S : selbiyye ifadesi yazmamaktadır.
[243] S: virdiklerini şeklinde yazılmıştır.

kelāmda daḫı bi-i‘tibāri’l-mütekellim yigirmi sekiz mertebe i‘tibār olunub ismine ehl-i taḥḳīḳ ḳatında merātib-i kelāmiyye deyü ād virildi ve ol merātib-i kelāmiyyeye ‘alāmātı [olmaḳ] üzere ebced tertībinçe yigirmi sekiz ḥurūf-ı teheccī ta‘yīn olundı. **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i merātib-i esmāiyye bi-‘itibāri’l-ḥurūf** keẕālik esmā’ullāhi ‘iẓām ile ḥurūf beyninde dalliyet ve medlūliyyet i‘tibāriyle münāsib temām olmaġıla ebced tertībi üzere müretteb olan yigirmi sekiz ḥurūfdan her bir ḥarfe esmā’ullāhü (37a) ‘l-ḥüsnādan birer isim i‘ṭā olundı ya‘nī elif ḥarfine Allāh ism-i şerīfi virildi. Bā ḥarfine er-Raḥmān ism-i şerīfi virildi. Cīm ḥarfine er-Raḥīm ism-i şerīfi virildi. Dāl ḥarfine el-Melik ism-i şerīfi virildi. Hā ḥarfine el-Ḳuddūs ism-i şerīfi virildi. Vāv ḥarfine es-Selām ism-i şerīfi virildi. Ze ḥarfine el-Mü’min ism-i şerīfi virildi. Ḥā ḥarfine el-Muheymīn ism-i şerīfi virildi. Ṭā ḥurūfına el-‘Azīz ism-i şerīfi virildi. Yā ḥarfine el-Cebbāru ism-i şerīfi virildi. Kāf ḥarfine (37b) el-Mütekebbir ism-i şerīfi virildi. Lām ḥarfine el-Ḥālıḳ ism-i şerīfi virildi. Mīm ḥarfine el-Bārī ism-i şerīfi virildi. Nūn ḥarfine el-Muṣavvir ism-i şerīfi virildi. Sīn ḥarfine el-Ġaffār ism-i şerīfi virildi. ‘Ayn ḥarfine el-Vehhābu ism-i şerīfi virildi. Ṣād ḥarfine er-Rezzāk ism-i şerīfi virildi. Ḳāf ḥarfine el-Fettāḥu ism-i şerīfi virildi. Rā ḥarfine el-‘Alīm ism-i şerīfi virildi. Şın ḥarfine el-Ḳābıḍ ism-i şerīfi (38a) virildi. Te ḥarfine el-Bāsiṭu ism-i şerīfi virildi ṣe ḥarfine el-Ḥāfıẓu ism-i şerīfi virildi. Ḫā ḥarfine er-Rāfi‘ ism-i şerīfi ism-i şerīfi virildi. Ẕāl ḥarfine el-Mu‘izz ism-i şerīfi virildi. Ḍād ḥarfine el-Muẕīllu ism-i şerīfi virildi. Ẓā ḥarfine es-Semī‘ ism-i şerīfi virildi. Ġayn ḥarfine el-Baṣīr ism-i şerīfi virildi.[244] Ḥaḳ te‘ālānıñ bu ‘āleme tecellīsi ebced tertībi üzere müretteb olan yigirmi sekiz esma’-i şerīfi ile vāḳi‘ olub bu yigirmi sekiz ḥurūfi (38b) bu yigirmi sekiz esmā’-i şerīfeniñ müsemmiyātı vāḳi‘ olmuş oldı. Fefhem ve ḳur’ān-ı mecīdde sūre-i

[244] S: ism-i şerīfi itâ olunub Hak ....

ḥaşrıñ āḫirinde ebced hevvez ḥuṭṭī kelemen tertībine varan ḥurūfi tertībinçe esmā' ta'yīnine Ḥaḳ te'ālā işāret eyledi. Nitekim innellāhe ebced te'ālā[245] esmā'ü'l-ḥüsnā tertībi. Allāhu. Er-Raḥmān. Er-Raḥīmden. Es-Semi'. El-Baṣīre varınca hevvez ḥuṭṭī kelemen sa'fez ḳareşet ṣeḫaẕ ḍānıẓıġ tertībine muvāfıḳatı olan yigirmi sekiz esmānıñ herbiri yigirmi sekiz (39a) ḥurūfıñ herbirine ta'yīn olunub ṭoksān ṭoḳuzuñ müteḍammin oldığı bu yigirmi sekizden mā-'adā olan esmā'-i şerīfelerin mecmū' me'ānī cehtiyle bu yigirmi sekiz esmānıñ żımnında tedāḫul itdikleri ẓāhir olub merātib-i esmā'[246] merātib-i ḥurūfu i'tibāriyle yigirmi sekiz mertebe oldığı nümāyān olub ismine ehl-i taḥḳīḳ ḳatında merātib-i esmā' diyü ād virildi. **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i muṣılātu'l ile'l ve'n-netāyic** çünki merātib-i esmānıñ yigirmi sekiz olması merātib-i ḥurūfıñ yigirmi sekiz olması i'tibāriyle olub merātib-i ḥurūfıñ daḫı yigirmi sekiz olması merātib-i kelāmiyyeniñ yigirmi sekiz [olmasından iḳtiżâ ider.Merâtib-i kelâmiyyenin] oldığı merātib-i ilāhiyye i'tibārī yigirmi sekiz oldığından lāzım gelüb merātib-i ilāhiyyeniñ yigirmi sekiz i'tibārī Ḥaḳ te'ālānıñ ṣıfāt-ı s̱übūtiyye ile ve ṣıfāt-ı selbiyye ile ittiṣāf olub bu ṣıfātlara merātib-i 'adādı oldığından[247] mu'teber oldığı taḥḳīḳan bildiñ ise fātiḥa-i (40a) şerīfiñ ve ḳur'ānıñ ve insānıñ ve cümle 'ālemiñ ve 'arş ve kürsīniñ burūclarınıñ ve burūclarında olan aḥkāmlarıñ ve şemsin ve ḳameriñ ve ez̤mān-ı yevmiyye ve hefteviyye-i ve şehriyye-i ve seneviyye-i mecmū'larınıñ devirleriniñ ve mertebeleriniñ vaż'ı ve taṭbīḳi ṣıfāt-ı s̱übūtiyyede ve ṣıfāt-ı selbiyyede olan yigirmi sekiz mertebeye muvāfıḳat içün oldığını yaḳīnen añla ki ṣıfāt-ı s̱übūtiyye merātibine muvāfıḳ olan on dört mertebe-i ḥaḳāyıḳ ve esrār-ı rūḥāniyyāt gerek. Zevāt ve gerek esmā' (40b) ve ṣıfāt ve gerek ef'āl-i rūḥānīleriñ cümlesi

[245] S nüshasının bu kısmında bir hadis-i şerīfe yer ver verilmiştir.
[246] S: merātib-i esmā ifadesi yer almamaktadır.
[247] S nüshasında ...merâtib 'add olundığından... şeklinde yazmaktadır.Anlam olarak bu şekli daha doğrudur.

celāliyye ve cemāliyye ‘ulvīsini ve süflīsini cennāt-ı na‘īmi ve nār-ı caḥīmi dāimātı ve bāḳiyyātı oldıġın gerçekleyüb ve daḫı ṣıfāt-ı selbiyye-i merātibine muṭābıḳ olan on dört mertebe ecsāmı ve eşkāli ve ‘anāṣırı ve eflāki ve ṭabāyi‘le cümlesi ve encüm ve sema’-i [ve] şemsi ve ḳameri ve fuṣūl-i erba‘anıñ ve leyāli ve eyyāmıñ ve ḥayvānātıñ ve melāik ve insin ve cinnīniñ ve cennet ve ceḥennemiñ ḫâric ve ẓāhir i‘tibār olanlarınıñ[248] cümlesi ‘Azrā’īl (41a) ve Mikā’īl ve İsrāfīli ve Cebrā’īl hepsi fānī ve ḫarāb ve helāk oldıġın şüphesiz añla ki kendi ḥaḳīḳatiñe münāsib ‘amele ve i‘tiḳāda ve ittiṣāle sā‘ī olasın. **Ṣoḥbet-i taḳsīmü’l-insāni’r-rūḥānī ve’l-cismānī bi-i‘tibārı’ṣ-ṣıfātı’ṣ-ṣübūtiyye ve’s-selbiyye** bu taḥḳīḳe binā’en biz insānı iki ṣaydıḳ. Birine insān-ı rūḥānī didik. Ṣıfāt-ı ṣübutiyye maẓharınca on dört laṭīfeyi anda iṣbāt eyledik. Tekālīf-i şer‘iyyeyi ve noḳṣān-ı tekmīlini insān-ı cismānī vāsıṭasıyla (41b) insān-ı rūḥānīye düşürdük. Sen bilürsinki bu ‘ālemde daḫı insān-ı rūḥānī ṣāf olub teşvīşden ḳurtulmadıḳdan ṣoñra insān-ı cismānī ıżṭırābdan ḳurtulmayub bir ḥālinden bir ḥāle tebeddül[249] ve taḥvīl ider [gezer]. Celāle cemāle ṭayyībe ve ḫabīṣe meyl ider ve biri daḫı insān-ı cismānīdir. Ṣıfāt-ı selbiyye maẓharınça anıñ daḫı on dört laṭīfesi vardır. Lākin kendüye mālik degildir fānīdir.İnsān-ı rūḥānīde olan on dört laṭīfeniñ maẓharı (42a) ve aṣārıdır. Nitekim [ṣıfât-ı selbiyye] ṣıfāt-ı ṣübūtiyyeniñ naḳīżi ve ‘aksi ve lāzımı ve ‘aks-i naḳīżi olmaḳ üzere maẓharı ve aṣārıdır şey naḳīżini ve ‘aksini ve lāzımını ve ‘aks-i naḳīżini müştemil ḳā‘idesine binā’en Ḥaḳ te‘ālā ikisi ile bile muttaṣıfdır. Eger ittiṣāf itmese [‘ālem ve ādem yaradılub] ẓāhir olmaz idi. ‘Ālem ve ādem ẓāhir olmasa كُنْتُ كَنْزاً مَخْفِياً kelāmı nişfi üzere ḳalmayub[250] فَاَحْبَبْتَ اَنْ اعْرَفُ فَخَلَقْتُ

[248] S: olunanlarınıñ şeklindedir.
[249] S: tebdīl şeklindedir.

[250] S nüshasında kalub şeklindedir.Anlam olarak bu şekli doğrudur.

الْخَلَق kelāmı netīce bulmaz idi. Fefhem **ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i (42b) ṣıfāt-ı s̱übūtiyye ve's-selbiyye li'l-Ḥaḳḳ-ı te'ālā** ammā ṣıfāt-ı selbiyye ṣıfāt-ı s̱übūtiyyeniñ naḳīżinin 'aksi ve lāzımı oldıġını beyānı idelim ki şeyi naḳīżini ve naḳīżinin 'aksini ve lāzımını müştemil ḳā'idesi añlanub ṣıfāt-ı selbiyye taḥḳīḳi geregi gibi 'ayān çıḳa. Zīrā ṣıfāt-ı s̱übūtiyye [dimek] Ḥaḳḳıla s̱ābit bir alā-yı ṣıfātlar dimekdir s̱übūtları daḫı īcābiledir. O at-ı selbisiz[251] ve ḥarf-i taḳısız ammā ṣıfāt-ı selbiyye ṣıfāt-ı[252] s̱übūtiyyeniñ naḳīżiniñ 'aksī ve lāzımıdır. Zīrā ṣıfāt-ı (43a) s̱übūtiyyeden evvelki ṣıfat ḥayātdır ḫayātıñ naḳīżi lā-ḥayātdır. Lā-ḥayātıñ 'aksi ve lāzımı mevt ve memātdır. Ḥaḳ te'ālā ḥayāt ṣıfatıyla s̱übūten ya'nī ḥayātı kendinde s̱ābit olmaġıla ṣıfatlanur. Ammā ḥayātıñ naḳīżi olan lā-ḥayāt ile 'aksi ve lāzımı olan mevt ve memāt ile Ḥaḳ te'ālānıñ ittiṣāfı ṣıfāt-ı s̱übūtiyye olan ḥayāt vāsıṭasıyladır. [Şey'] Naḳīżi[ni] ve 'aksi[ni] ve lāzımını müştemil ḳā'idesine mebnīdir[253]. Kendi ẕātında ve ḥaḳīḳatinde münezzehdir. Keẕālik ṣıfāt-ı (43b) s̱übūtiyyeden 'ilim sıfatıyla Ḥaḳ te'ālā s̱übūten ve ḥaḳīḳaten muttaṣıfdır. Ammā 'ilmiñ naḳīżi olan lā-'ilim ile ve lā-'ilmiñ lāzımı olan cehil ile Ḥaḳ te'ālānıñ ittiṣāfı ṣıfat-ı 'ilim vāsıṭasıyladır. S̱übūtiyyesi olan[254] [şey] naḳīżini ve 'aksini ve lāzımı müştemil ḳā'idesine mebnīdir. Cenāb-ı Ḥaḳ te'ālā ẕātında ve ḥaḳīḳatinde münezzehdir. Keẕālik ṣıfat-ı s̱übūtiyyeden semi' ṣıfatı[y]la Ḥaḳ te'ālā s̱übūten ve ḥaḳīḳaten muttaṣıfdır. Ammā ṣıfat-ı sem'iñ naḳīżi olan lā-semi'le ve lā-sem'iñ lāzımı (44a) olan ṣumm ile Ḥaḳ te'ālanıñ ittiṣāfı ṣıfat-ı s̱übūtiyye olan semi' vāsıṭasıyladır. Ḳā'ide-i mezkūre [ye] binā'en i'tibārī [dir] ve mecāzīdir. Kendi ẕatında ve ḥaḳīḳatinde ârī ve münezzehdir. Keẕālik ṣıfat-ı s̱übūtiyyeden baṣar ṣıfatıyla Ḥaḳ

[251] S nüshasında .... edāt-ı selbisiz.... şeklinde yazılmaktadır.Anlam olarak doğru şekli de böyledir.N nüshasındaki bu yanlışlığın müstensih hatası olduğu düşünülmektedir.

[252] S nüshasında ...sıfat-ı.. ifadesi yer almamaktadır.

[253] S: ....müştemil ḳā'idesiniñ üzerine mebnīdir.

[254] S: ...sübūtiyyesi olan ifadesi yer almamaktadır.

te‘ālānıñ ittiṣāfı ṣübūtıla ve icābile ve ḥaḳīḳat iledir. Lākin başarıñ naḳīżi olan lā-başar ile ve lā-başārıñ lāzımı olan ‘umyi ile mecāzen muttaṣıfdır.İttiṣāfı ṣıfat-ı ṣübūtiyye olan başar vāsıṭasıyladır. Zīrā lā-başarıñ mefhūmı (44b) muḫālifdir. Nitekim ‘umyi lā-başarıñ mefhūmı lāzımı oldıġı gibi şey ise mefhūmını ve mefhūmınıñ muḫālifini ve mefhūm-ı muḫālifiniñ lāzımı i‘tibāren muḥiṭ ve müştemildir ve eger müştemil olmasa lā-başar ve lā-başarıñ lāzımı olan ‘umyi mevcūd olmaz idi. Çünkim mevcūd oldı. İ‘tibārī ittiṣāfi daḫı bulundı.Fefhem keẕālik ṣıfāt-ı ṣübūtiyyeden murādım[255] irāde ṣıfatıyla Ḥaḳ te‘ālā ṣübūten ve icāben ve ḥaḳīḳati ve muttaṣıfdır.[256] [Ṣıfāt-ı] İrādeniñ naḳīżi olan lā-irāde ile ve lā-irāde (45a) niñ lāzımı olan ḫayret ile ittiṣāfı ṣıfat-ı irāde vāsıṭasıyladır ve i‘tibārīdir. Şey naḳīżini ve ‘aksīni[257] ve lāzımını müştemil ḳā‘idesi ma‘lūmıñ oldıġına binā’en kendi ẕātında ve ḥaḳīḳatinde ârī ve münezzehdir. Keẕālik ṣıfāt-ı ṣübūtiyyeden ḳudret ṣıfatı ile Ḥaḳ te‘ālā ṣübūten ve ḥaḳīḳaten muttaṣıf olur. Ammā ṣıfat-ı ḳudretiñ naḳīżi olan lā-ḳudret ile ve lā-ḳudretiñ lāzımı olan ‘acz ile Ḥaḳ te‘ālānıñ ittiṣāfı mecāzda iḫāṭa ṭarīḳiyledir ve ṣıfat-ı ḳudret (45b) vāsıṭasıyladır. Zīrā ‘acz lā-ḳudretiñ lāzımıdır.Lā-ḳudret daḫı ṣıfat-ı ṣübūtiyye olan ḳudretiñ naḳīżidir. Şey naḳīżini ve ‘aksīni[258] ve lāzımını müştemil oldıġı ḳā‘ide-i maḳbūledir. Zīrā Ḥaḳ te‘ālā kendisi i‘tibār itmişdir. Eger itmese ḳudretiñ naḳīżi olan lā-ḳudret ve lā-ḳudretiñ lāzımı olan ‘acz mevcūd olub ‘ālem ve ādem yāradılub bunlar ‘ālemden ve ādemden ẓāhir olmaz idi. Keẕālik ṣıfāt-ı ṣübūtiyyeden kelām ṣıfatı[y]la Ḥaḳ te‘ālā ṣübūten ve icāben ve ḥaḳīḳaten ṣıfatlanur (46a) ve bu ṣıfatlar aṣlā Ḥaḳdan ve Ḥaḳ te‘ālā bu ṣıfatlardan ṭarfetü’l-‘ayn infikāk ve infiṣāl itmez. Ya‘nī ayrılmaz.Ammā ṣıfāt-ı kelāmıñ naḳīżi olan [lā-kelām ile ve] lā-

[255] S: .. mûradım kelimesi bulunmamaktadır.
[256] S: .... ve ḥaḳiḳaten muttaṣıfdır.
[257] S: ....ve ‘aksini ifadesi yer almamaktadır.
[258] S: ....ve ‘aksini ifadesi yazılmamıştır.

kelāmıñ lāzımı olan sükūt ile Ḥaḳ te‘ālānıñ ittiṣāfı mecāzdır. [Zīra sükūt lā-kelāmıñ] lāzımıdır. Lā-kelām daḫı ṣıfat-ı ṣübūtiyye olan kelāmıñ naḳīżidir. Şey naḳīżini ve ‘aksīni[259] ve lāzımını müştemil ḳā‘idesi kerrātıla ma‘lūmdır.[260] Ḥaḳ te‘ālānıñ lā-kelām ile ile ve lā-kelāmıñ lāzımı olan sükūt ile muttaṣıf olması ṣıfāt-ı ṣübūtiyyesi olan kelām vāsıṭasıyla (46b) dır. Kendi ẕātında ve ḥaḳīḳat[in]de ârī ve münezzehdir.

وَاللهُ عَلَى مَا نَقُلُ وَكِيلٌ [261] **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i kāşife’l-li’ṣ-ṣıfātı’s-selbiyye’l-ulā** ma‘lūm ola ki bu taḥḳīḳ itdigim ṣıfāt-ı selbiyyeler ki memāt cehil ṣumm[262] ‘umy ḫayret ‘acz sükūtdur. Ṣıfāt-ı ṣübūtiyye olan ḥayāt ‘ilm semi‘ baṣar irādet ḳudret kelām ṣıfatlarınıñ [naḳīżileriniñ] lāzımları olmaḳ üzere taḥḳīḳ eyledim. Bu ṣıfatlar Ḥaḳ te‘ālā ile ḳulları arasında berzaḫlar ve ḥicāblardır. Derk-i esfel ve ḳa‘r-ı caḥīm didikleri bu ṣıfatlardır (47a) Bunlara maẓhar olan eşyā ve ‘ālem ve ādem ve cinni şeyāṭini cümlesi Ḥaḳ te‘ālānıñ cemālini görmekden ve kemāline irmekden maḥrūmlar maḥcūblardır. Bu ṣıfatlara ṣıfāt-ı celāliyye derler. Bu ṣıfatlar kunūz-u şurūr ve maḫzen-i ḳabāyiḥden bunlara maẓhar olanlar ẓulmāta maẓhar olurlar. Bunlar içün Ḥaḳ te‘ālāya ḳurb-ı nevāfil ile ḳarīb olmaḳ budur ki muḳayyidler iken ḳā’il[263] degildir. Her ne ḳadar Ḥaḳ te‘ālā bunlara ḳurb-ı ferā’iż ile ḳarīb ve yaḳīn ise de bizim şey naḳīżini ve lāzımını müştemil ve muḥīṭ (47b) didigimiz ve taḥḳīḳe mebnīdir. Zīrā ṣıfāt-ı ḥayāt naḳīżi olan lā-ḥayāt ve lā-ḥayātıñ lāzımı olan mevti ve memātı idrāk itmek cihetiyle muḥīṭ ve müştemildir. Ammā lā-ḥayātı ve lāzımı olan

---

[259] S: ... ‘aksini ifadesi yer almamaktadır.
[260] S:....ma‘lūmuñdur şeklinde yazılmıştır.
[261] Yusuf sûresi 12/66 ; Kasas sûresi 28/28 , “Allah söylediklerimize vekildir.”

[262] S nüshasında ṣumm ifadesi yer almamaktadır.Fakat diziliş olarak N nüshasındaki şekli doğrudur.

[263] S nüshasında “ḳābil” ifadesi bulunmaktadır fakat kābil sözcüğü de metinde doğru bir şekilde yazılmamıştır.Anlam da göz önüne alındığında N nüshasındaki ḳā’il şeklinin doğru olduğunu söylemek mümkündür.

mevti ve memātı mecmū‘ları ṣıfāt-ı[264] ḥayātı idrāk ve iḥāta eylemek ḳâbil degildir. Zīrā lā-ḥayātı ve lāzımı olan mevti ve memātı cemād-ı me‘ḳūlesidir. Kendiyi idrāk idemez. Ġayrīyi [nice] idrāki ḳābildir. Keẕālik ṣıfāt-ı ‘ilim naḳīżi olan lā-‘ilmī ve lā-‘ilmiñ lāzımı olan cehil idrāki ḥasebiyle muḥīṭ ve müştemildir. Ammā lā-‘ilim ve lā-‘ilmiñ lāzımı (48a) olan cehil ṣıfāt-ı ‘ilmī idrāk itmedigi āşikāredir. Zīrā[265] keẕālik ṣıfat-ı sem‘ī naḳīżi olan lâ-sem‘ī ve lā-sem‘īñ lāzımı olan ṣummı idrāk ve taṣavvūr ṭarīḳī ile muḥīṭ ve müştemildir. Ammā işitmemek ve ṣāġırlıḳ işitmegi idrāki nice ḳābildir. Kendiyi daḫı idrāk idemez. Nerede ḳaldı ġayrıyı idrāk eylesün. Keẕālik ṣıfat-ı baṣar naḳīżi olan lā-baṣarı ve lā-baṣarıñ lāzımı olan ‘umyi idrāk itmegile muḥīṭ ve müştemildir. Ammā lā-baṣar ve lā-baṣarıñ lāzımı olan ‘umyi ṣıfāt-ı baṣarı nice idrāk idersen inṣāf ile zīrā cemādı ḥükminde [dir.] (48b) kendiyi bile idrāk eylemez. Ḳanda ḳaldı āḫeri. Keẕālik ṣıfat-ı irāde naḳīżi olan lā-irādeyi ve lā-irādeniñ lāzımı olan ḫayret idrāk ve taṣavvur cehtiyle muḥīṭ ve müştemildir. Lākin lā-irāde ve lā-irādeniñ lāzımı olan ḫayret ṣıfat-ı irādeyi idrāk idemez. Keẕālik ṣıfat-ı ḳudret naḳīżi olan lā-ḳudreti ve lā-ḳudretiñ lāzımı olan ‘aczi idrāk ḥasebiyle muḥīṭ ve müştemildir. Ve[266] lākin lā-ḳudret ve lā-ḳudretiñ lāzımı olan ‘aciz ḳudreti idrāk itmeleri ḳābil değildir ve keẕālik ṣıfat-ı kelām naḳīżi olan kelāmı ve kelāmıñ (49a) lāzımı olan sükūtı idrāk cehtiyle muḥīṭ ve müştemildir. Ammā lā-kelāmı ve lā-kelāmıñ lāzımı olan sükūt ṣıfat-ı kelāmı idrākı kābil degildir. Ve daḫı ṣıfāt-ı ṣübūtiyyeniñ mecmū‘ına ṣıfat-ı ‘ilim sārīdir. Zīrā ‘ilm muṭlaḳdır. Mecrāsı ḥayat ḳalb ‘aḳıl fikir ḥayāl ḥıfẓ semi‘ baṣar irādet ḳudret kelām mecmu‘larıdır. Nitekim cehil muṭlaḳ olub mecrâsı ancaḳ şekk-i vehm mevt ṣumm ‘umyi ḫayret ‘acz sükūt cümlesi oldıġı gibi

[264] S: ṣıfāt-ı ḥayātı şeklinde değil sadece hayatı idrāk .... biçiminde yazılmıştır.

[265] S nüshasında kezālik ifadesi bulunmamaktadır.
[266] S nüshasında ve ifadesi yer almamaktadır.

ol sebebden bu yedi ṣıfāt-ı selbiyyeye maẓhar olan şaḳīler ve kāfirler (49b) nā'il-i ru'yet-i cemāli ve ittiṣāl-i kemāl anlara müyesser olmaġıla Ḥaḳ te'ālādan ba'īd olub كَلاَّ إِنَّهُم عَنْ رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُبُونَ [267] meẕemmetine mā-ṣadaḳ olurlar. نَعُذُ بِاللهِ تَعَالىَ مِنْ شُرُورِهِمْ [268]Meger kim bunlara tevfīḳi ve 'ināyetullahı ẓuhūr eyleyüb üzerlerine hidāyet ḳāpusı açılub eger bunlar küfr-i ẓulmeti ile meyyitler ise īmāna geldikleri ḥasebiyle nūr-ı īmānile ḳalbleri ḥayāt bulub taḥḳīḳ idecegim yedi ṣıfāt-ı selbiyyeden meyyitligi selb ile bile lā-meyyit mertebesine nā'il olmaġıla ḥayy ve dā'im ile bile baḥṣü'l- (50a) ma'nā birleşüb اَلْمُوءْ مِنوُنَ لاَ يَموُتُونَ بَلْ يَنْقَلِبوُنَ مِنْ دارِالْ فَناَ اِلىَ دارِالْبَقاَ [269]ḥadīs-i şerīfiniñ sırrına mā-ṣadaḳ olurlar. Zīrā evvelki yedi ṣıfāt-ı selbiyye ṣıfāt-ı ṣübūtiyyeleriniñ naḳīżleri naḳīżleriniñ lāzımlarıdır. Şey ise naḳīżle ve naḳīżiniñ lāzımı ile taḥaḳḳūḳı ciheti[y]le cem' olmaḳ maḥāldir. Her ne ḳadar taṣavvūrda mefhūm-ı muḫālifi olmaḳ üzere iştimāl ve iḥāṭa iderse de ictimā' ḳābil degildir. Ammā ikinci yedi ṣıfāt-ı selbiyye ṣıfāt-ı ṣübūtiyyeniñ naḳīżleriniñ levāzımınıñ naḳīżleri [dır] şeyiñ (50b) naḳīżinin levāzımınıñ naḳīżleridır[270]. Şeyiñ levāzımınıñ [zālike'ş]-şeyiñ[271] ma'nī cihetiyle 'aynı oldıġından şübhe yoḳdur. Bu ikinci yedi ṣıfāt-ı selbiyyeniñ maẓharları olan ehl-i sa'ādetler yoḳluḳ ile bile ma'nā cehtile Ḥaḳ te'ālā ḥażretlerine vāṣıl olurlar. Zīrā īmānile ve 'ilm-i[272] 'irfānile kelām-ı Ḥaḳḳı istimā' ile cenāb-ı Ḥaḳḳı tebaṣṣur ve murāḳabe ile ve ceẕbe-i viṣāli arzūsında naṣib ve irāde itmegile ve rāh-ı

[267] Mutaffifîn Sûresi 83/15 "Ve gerçek şu ki onlar, o gün elbette Rablerinden mahrum kalacaklardır."
[268] Kötü ve şer olan şeylerden Allah'a sığınırız.
[269] Hadîs-i Şerîf , "Müminler ölmez.Fâni âlemden bâki âleme göç ederler."

[270] S: naḳīżi ise ẕālike'ş-şeyiñ .... şeklinde yazılmıştır.

[271] Metinde zalikel ifadesi bulunmamaktadır.Fakat metne baktığımızda müstensihin unuttuğu anlaşılmaktadır.Nitekim metnin devamında da aynı ifadeye defalarca yer verilmiştir.Bundan dolayı bu kısımda da aynı şekilde yazmayı uygun gördük.

[272] S nüshasında 'amel şeklinde yazılmış ancak anlam açısından 'ilim sözcüğü daha uygundur.

vuṣlata sâ‘ī olmaḳda ḳudreti Ḥaḳ te‘ālādan bilmek ile ve kendi kelāmından (51a) sükūtıla kelām-ı Ḥaḳḳıla mütekellim olmaġıla lā-meyyit ve lā-cāhil ve lā-esumm ve lā-a‘ma ve lā-müteḥayyir ve lā-‘āciz ve lā-sākin rütbelerini iḫrāzi ile kendi vārlıġından bi’l-külliye yoḳ olub ḥarf-i nefīyi ve adāb-ı selbī[273] dā’imen başında ṭutub yoḳluḳ ile baḥsü’l-ma‘nā ḥayy ve semi‘ ve beṣīr ve mürīdi ve ḳādir ve mütekellim ḥaḳīḳī ile bile dünyāda ve āḫiretde her anda her sā‘atde cem‘ ve ictimā‘ idüb

لاَاِلَهَ اِلاَّاللَّهِ مُحَمَّدَ رسوُلُ اللهَ صَلَّ اللهَ عَلَيْهِ وَسَلَّم [274] sırrına mā-ṣadaḳ olur. Bu vird-i şerīfi (51b) kendi maẓhariyeti oldıġın taḥḳiḳan bilüb her nefisde bu vird-i şerīfe meşġūl olalar[275] **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳi’s-selbiyye’s-ṣāniyyeti li’l-Ḥaḳḳ-ı te‘ālā**[276] ve daḫı ṣıfāt-ı ṣübūtiyyeden ḥayāt ṣıfātıyla Ḥaḳ te‘ālā ṣıfatlanub Allāhu ḥayyu dinmesi i‘tibāriyle ṣıfāt-ı selbiyyeden muḳābili olan Allāhu lā-meyyit dinmesi bu taḥḳīḳa mebnīdir ki beyān idelim. Ma‘lūmıñ olduḳda bu ṣıfatlar ḥaḳīḳatle bile[277] bilinüb me‘āni[278] ḥaḳīḳiyye ne rütbede ẕevḳi oldıġın añlayasın. İnşā’allāhu te‘ālā ma‘lūmıñ olsun ki lā-meyyit meyyitiñ naḳīżidir (52a) Zīrā naḳīżü’l-şey-i selbiyye ḳā‘idesi meşhūrdır. Meyyitiñ daḫı[279] lāzımı lā-ḥayydır. Lā-ḥayyıñ ise icābı ve ṣübūtiyyesi ḥayydır. Ḥaḳ te‘ālā ṣıfāt-ı ṣübūtiyyesi olan ḥayy ism-i şerīfi ile isimlenüb Allāhu ḥayy diyü ḫaber virildi ise ṣıfat-ı ḥayyıñ naḳīżi olan lā-ḥayyıñ lāzımı olan meyyitiñ naḳīżi olan lā-meyyit ile ṣıfatlanub Allāhu lā-meyyit diyü meyyitligi selbi ile ḫaber virdik[280]. Ṣaḥiḥ

[273] S nüshasında edât-ı selbi şeklinde yazılmıştır.
[274] “Allah’tan başka ilah yoktur.Hz.Muhammed Allah’ın peygamberidir.Allah ona salat ve selâm etsin.”
[275] S: .... olurlar.
[276] S nüshasında başlık Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i ṣıfātı’s-selbiyyeti’s-ṣāniyyeti şeklinde verilmiştir.
[277] S : ḥaḳīḳatleriyle bilinüb ....
[278] S: me‘āli ...
[279] S nüshasında daḫı ifadesi bulunmamaktadır.

[280] S nüshasında “virmek” şeklinde yazılmıştır.N nüshasında müstensihin hatası neticesinde bu şekilde yazıldığı düşünülmektedir.Anlam olarak S nüshasındaki şekli daha uygundur.

ve vācib oldı. Zīrā şeyin naḳīżiniñ lāzımınıñ naḳīżi ẕālike'ş-şeyiñ me'ānī cihetiyle 'aynı olur(52b) Zīrā[281] lā-meyyit ise ma'nī cihetiyle ḥayyıñ 'aynısıdır. Zīrā ölmez dimek diri dimegi şübhesiz edā itmiş olur. Keẕālik iṣbātıla Allāhu 'alīmun dimek ṣaḥīḥ ve vācib oldıġı gibi selbile bile Allāhu lā-cāhil dimek ṣaḥīḥ ve vācibdir. Zīrā lā-cāhil cāhiliñ naḳīżidir. Cāhil ise lā-'alīmiñ lāzımıdır. Lā-'alīm daḫı 'alīmiñ naḳīżi oldıġında şübhe yoḳdur. Zīrā naḳīżi'ş-şey-i selbe ḳā'idesi meşhūrdır. Bu taḳdīrce şeyiñ naḳīżiniñ lāzımınıñ naḳīżi ẕālike'ş-şeyiñ baḥiṣü'l-ma'nī 'aynı (53a) oldıġında iştibāh ol[ma]dıġı mā-teḳaddemde ẕikr olundı. Zīrā ṣıfāt-ı selbiyye olan lā-cāhil ile ṣıfāt-ı ṣübūtiyye olan 'ilim ma'nāda ikisi birdir. Ancaḳ Ḥaḳ te'ālā ile ittiṣāfları 'alīm icābile ve ṣübūtiledir. Lā-cāhil selbile ve intizā'ladır.[Ṣıfāt-ı] Selbiyye dimege daḫı vech-i tesmiye budur.Keẕālik lā-esumm Ḥaḳ te'ālānıñ üzerine selibe[282] oḳunur ve oḳunmaḳ daḫı ṣaḥiḥ ve vācibdir. Nitekim ṣübūtıla Allāhu semī' oḳumaḳ ṣaḥīḥ ve lāzım oldıġı gibi zīrā lā-eṣumm eṣummıñ naḳīżidir. Eṣumm ise lā (53b) lā-semī'iñ lāzımıdır.Lā-semī' daḫı ṣıfat-ı ṣübūtiyye olan semī'in naḳīżi oldıġında şübhe yoḳdur. Şeyiñ naḳīżiniñ lāzımınıñ naḳīżi ẕālike'ş-şeyiñ ma'nā cihetiyle 'aynıdır. Zīrā lā-eṣumm ile [semī' baḥisü'l-ma'nā ikisi birdir. Keẕālik lā-a'mā ile] Ḥaḳ te'ālā selben ṣıfatlanub[283] ve ṣıfatlanması daḫı vācibdir. Nitekim ṣübūten Ḥaḳ te'ālā ṣıfat-ı baṣīr ile ṣıfatlanmaḳ vācib oldıġı gibi zīrā lā-a'mā a'mānıñ naḳīżidir. A'mā ise lā-baṣīriñ lāzımıdır. Lā-baṣīr daḫı ṣıfāt-ı ṣübūtiyye olan (54a) baṣīriñ naḳīżidir. Şeyiñ naḳīżiniñ lāzımınıñ naḳīżi ẕālike'ş-şeyiñ ma'nī cihetiyle 'aynıdır. Bu taḥḳīḳce Allāhu baṣīr dimek nice ṣaḥīḥ ise Allāhu lā-a'mā dimek öyle ṣaḥīḥdir. Ol ḳadar ki Allāhu baṣīr dimek selbi [le] dir. Fefhem keẕālik Allāhu lā müteḥayyir dimek selbile ṣaḥīḥ ve

[281] S nüshasında zīrā ifadesi yer almamaktadır.
[282] S: selbile şeklinde yazmaktadır.Metne göre bu şekli daha uygundur.
[283] S: ṣıfatlanur şeklinde yazılmıştır.Anlam olarak bu şekli daha uygundur.

vācibdir.Nitekim[284] īcābile ve ṣübūtile Allāhu mürīd dimek ṣaḥīḥ ve vācibiñ oldığı gibi zīrā lā-müteḥayyir müteḥayyiriñ naḳīżidir.Müteḥayyir ise lā-mürīdiñ lāzımıdır ve[285] lā-mürīd daḫı ṣübūtiyye olan mürīdiñ naḳīżi oldığında iştibāh yoḳdur (54b) Zīrā naḳīżi'ş-şey selbidir. Bu taḳdirce ṣıfāt-ı ṣübūtiyye olan mürīd ile ṣıfāt-ı selbiyye olan lā-müteḥayyir ma'nā cihetiyle bir olub selbi ile Allāhu lā-müteḥayyir dimek ṣübūtıla Allāhu mürīd dimegi edā itmiş oldı.Keẕālik Allāhu lā-'āciz ile Ḥaḳ te'ālānıñ selben ittiṣāfı ṣaḥīḥ ve vācibdir. Nitekim Allāhu ḳādir kelāmı ṣaḥīḥ ve vācib oldığı gibi zīrā lā-'āciz 'āciziñ naḳīżidir. 'Āciz ise lā-ḳadiriñ lāzımıdır. Lā-ḳadir daḫı ḳādiriñ naḳīżidir. Şeyiñ naḳīżiniñ lāzımınıñ naḳīżi ẕālike (55a) 'ş-şeyiñ ma'nā cihetiyle 'aynı oldığı mā-sebaḳda ma'lūmıñ oldı. Zīrā lā-'āciz ile ḳādir ma'nāda birdir. Ṣıfat-ı ḳādir ile ṣübūten Ḥaḳ te'ālā nice ādlanur ise ṣıfāt-ı lā-'āciz ile selben öyle[286] ṣıfatlanur. Keẕālik Allāh lā-ṣāmit ile[287] lā-sükūt ile selben Ḥaḳ te'ālā ittiṣāf ider. Nitekim min ciheti'l-ma'nā ittiḫādī olan ṣıfāt-ı mütekellim ile ṣübūten Ḥaḳ te'ālā ittiṣāf itdigi gibi zīrā lā-ṣāmit ve lā-sükūt[288] mūcibleri olan ṣāmitiñ ve sākitiñ naḳīżileridir ve ṣāmit ve sākit (55b) daḫı lā-mütekellimiñ lāzımlarıdır.Lā-mütekellim ise ṣıfāt-ı ṣübūtiyye olan mütekellimiñ naḳīżidir. Ṣıfat-ı mütekellim ḫōd ṣıfātı lā-ṣāmit ve ṣıfat-ı lā sākit ile ma'nāda ikisi birdir. Zīrā şeyiñ naḳīẕiniñ lāzımınıñ naḳīżi ẕālike'ş-şeyiñ ma'nā cihetiyle 'aynı oldığın kerrātile işitdik. Ḥāṣıl-ı kelām ṣıfāt-ı selbiyye ṣıfāt-ı ṣübūtiyyeniñ min cehti'n-naḳīżi maẕharları ve eṣerleridir. Kendi bāşlarına istiḳlālleri yoḳdur.Her birleri ṣıfāt-ı ṣübūtiyyeden her birlerine[289] iżāfātı ve tābi'ātıdır. Evvelki (56a) yedi ṣıfāt-ı selbiyye evvelki yedi ṣıfāt-ı ṣübūtiyyeniñ naḳīżīleriniñ levāzımı

[284] S: nitekim ifadesi yer almamaktadır.
[285] S: ve ifadesi yer almamaktadır.
[286] S nüshasında adıyla şeklinde yazılmıştır.Mana olarak N nüshasındaki şeklinin daha uygun olduğu düşünülmektedir.
[287] S nüshasında "ile" yerine " ve" yazılmıştır.
[288] S: la-sākit
[289] S: birerlerine

olmaḳ üzere tābi‘leridir. İkinci yedi ṣıfāt-ı selbiyye ikinci yedi ṣıfāt-ı ṣübūtiyyeniñ naḳīżleriniñ lāzımātınıñ naḳīẕileri olmaḳ üzere iżāfātlarıdır. Nitekim herbirlerini tafsīlen mā-sebaḳda taḥḳīḳ eyledik. Hemān iş añlayanda ḳaldı. **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i maẓhariyyet-i hâẕe’l-ḥadīṣ** مَاتَخَذَاللّٰهُ اَلجاَهِلِ وَلِيّاً وَلَواتَّخَذهُ لَعَلَّمَهُ [290] ḥadīṣ-i şerīfi manṭūḳınça bu taḥḳīḳi añlamayān yāḫūd añlayub te‘annud idüb (56b) inkār iden yāḫūd añlayub iḳrār idüb ‘amelinde tekāsül iden nice velī olur ve esefle iżāfātdan nice ḳurtulur ki belâya bilā-tevaḳḳuf ‘urūc idüb cenāb-ı hüviyyete ittiṣāli ḥāṣıl idüb ẕevḳ-i leẕẕet-i dīdār-ı zi’l kemâle munṣıbaġ olursın. İnṣāfile **ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i ‘āmil-i hāẕe’l-ḥadīs**

اَماَّ مَنْ عَمَلَ بِماَ عِلْمِ وَرَثَه اللّٰهُ بِماَ لَمْ يَعْلَمْ [291] ḥadīs-i şerīfiniñ mā-ṣadaḳı üzere ṭoġruyı nefsü’l-emre muṭābıḳ olan kelām-ı Ḥaḳḳı gerek dünyeviyye ve gerek ‘ameliyye ve gerek i‘tiḳādiyye ve gerek ittiṣāliyye bu taḥḳīḳleriñ cümlesi añladığı ve gerceklediği (57a) miḳdārınca[292] ‘amel idüb ve şübhesi olanları ‘alā ṭarīḳu’l-inṣāf-ı su’āl itmegi ‘ādet iden ṭālib-i ḥaḳḳı elbette de bilmedigi bilmege[293] yevmen fe yevmen teraḳḳī ile ve izdiyādı ile nā’il olub tedrīcle kendi aṣlı ve ḥaḳīḳati olan nefs-i bi’l-ḥareketi[294] ve hüviyyet-i ẕātiyyeye ṭaşradan istimā‘inden başḳa kendi ḥaḳīḳati maḥż-ı kereminden ol ṭālib-i nefsi īḳān itmesinde aṣlā şübhesi olmasun. يَمْحُوا اللهُ مَا يَشَّاءُ وَيُثْبِتُۚ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ [295] āyeti mażmūnı ve bu ḥadīṣ-i şerīfi[296] **ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i ḳā‘idetü’t-tedāḫul ve’t-teżammun** ammā ṣıfāt-ı ṣübūtiyye ve ṣıfāt-ı selbiyye taṭbīḳinçe (57b) ve fātiḥa-i

[290] "Allah, cahil bir kimseyi kendisine velî edinmez.Eğer Allah bir câhili sevip de velisi yapmayı murâd ederse o zaman öğretir câhil bırakmaz."
[291] “Her kim bildiği ile amel ederse Allâhu Teâla onu bilmediği şeye vâris kılar.”

[292] S: miḳdārı ...

[293] S: ...bilmediklerini daḫı bilmege

[294] S: ... nefs-i bi’l-ḥarekeye şeklinde yazılmıştır.Bu şeklinin uygun olduğu düşünülmektedir.

[295] Râd Sûresi 13/39 “Allah dilediğini siler, dilediğini de yerinde bırakır; ana kitap onun katındadır.”

[296] S nüshasında âyetten sonra başlık yazılmıştır.Aradaki bu ifadeler S nüshasında bulunmamaktadır.

ẓāhiriyye ve bāṭıniyye muṭābıḳatınca vücūd-ı insānda olan insān-ı rūḥānīniñ ve insān-ı cismānīniñ müteḍammin olduḳları dört yedi laṭīfe ki [iki] yedisi insān-ı rūḥānī içün taḫṣīṣ olunub iki yedisi daḫı insān-ı cismānī içün i‘tibār olunmış idi. Nitekim fātiḥa-i ẓāhiriyye içün iki yedi ayātı ve fātiḥa-i bāṭıniyye içün iki yedi āyātı i‘tibār olunub

وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي [297] āyet-i kerīmesiyle işāret olundıġı taḥḳīḳ olunmış idi. Keẕālik ṣıfāt-ı ṣübūtiyye daḫı tafṣīlen iki yediye müntehī olub (58a) ṣıfāt-ı selbiyye daḫı iki yedi ile mufaṣṣıla[298] oldı ise bunlarıñ her birleri ya‘nī gerek ṣıfāt-ı ṣübūtiyyeniñ ve gerek ṣıfāt-ı selbiyyeniñ tafṣīli olmaḳ üzere her yedisi ve gerek fātiḥa-i ẓāhiriyyeniñ ve fātiḥa-i bāṭıniyyeniñ ta‘mīm olmaḳ üzere mütedammin olduḳları dört yedi āyātıñ [her] yedi[si] biribirleriniñ mümāsilleri ve mütedāḫulleri olub şeyi miṣline tedāḫul ider ve icmāl-i tafṣīlini muteḍammin olur ḳā‘idesine binā’en bunlardan üçer yedileri birer yedi [ye tedāḫul ve teżammun idüb yalñız birer yedi ile] ile iktifā olunub ṣıfāt-ı ṣübūtiyyeniñ ve selbiyyeniñ[299] icmāli yedilik ile meşhūr oldı (58b) Āyāt-ı fātiḥatü’l-kitāb daḫı yedi olmaġıla taṣrīḥ olunub leṭāyif-i insāniyye daḫı [bu sebebden] yedi laṭīfe[ye] taḫṣīṣ ḳılındı. **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i laṭīfe-i aḫfā fī vücūdi’l insān** ma‘lūm ol ki leṭāyif-i seb‘adan evvelki laṭīfe aḫfā[300] olub fātiḥa-i şerīfeden maẓhar oldıġı āyeti Bismillāhi’r-raḥmāni’r-rāḥīm vāḳi‘ oldı ve

[297] Hicr Sûresi 15/87 “Kuşkusuz sana tekrar tekrar okunandan (âyetlerden) yedisini verdik.”

[298] S: muttaṣıla mufaṣṣıla oldı şeklinde yazılmıştır.

[299] S: ..ve selbiyyenin.. ifadesi bulunmamaktadır.

[300] S nüshasında latifelerden bahsedilirken hem aḫfā hem iḫfā sözcüğü kullanılmıştır.Tasavvufi bir terim olarak latife bahsi düşünüldüğünde aḫfā kelimesi doğru olduğundan bu şekilde yazmayı uygun gördük.

laṭīfe-i aḫfā ile murād bizim peyġamberimiz ṣallallāhu te‘āla[301] ‘aleyhi ve sellem olub vücūd-ı insānıñ Muḥammed peyġamberi olmaġıla ismine laṭīfe-i Muḥammediyye ve laṭīfe-i ḥaḳīḳiyye diyü ād virildi. Ḥaḳīḳat-i Muḥammediyye didikleri laṭīfe-i aḫfādır (59a) zīrā besmele-i şerīfi ḳur’ān-ı mecīdiñ ve fātiḥa-i şerīfeniñ ibtidāsı oldıġı gibi evvelü mā ḫalaḳallāhu rūhī maṣdūḳunca bizim peyġamberimizi ‘aleyhi’ṣṣelātu vesselām daḫı cümle ervāḥıñ ve ‘ālemiñ maḫlūḳiyyet cihetiyle ibtidāsı olub levlāke lemā ḫalaḳte’l-eflāki mefhūmınca mebde’ i eflāki ve ṭabāyi‘ ve melce’ cümle ecsām-ı ‘avālim ve ‘anāṣır oldı ve laṭīfe-i aḫfānıñ vücūd-ı insānda maḥallī ḫayru’l-umūru evsaṭuha ḥaḳīḳatince vesaṭı ṣadr olub mebde’-i nefs-i bi’l-ḥareketi olmaġıla vāsıṭasız maẓhar-ı tecellī-i hüviyyet oldı. Ol sebebden (59b) bizim kendi ḥaḳīḳatine ittiṣali didigimiz [sālik-i Ḥaḳ] ‘ilm-i yaḳīn ile bu ẕikr olınan laṭīfe-i aḫfā kendide oldıġın bilüb [ve aña ittiṣâliñ] gerçekden añlamaḳdır. Sālik-i Ḥaḳ bu ittiṣāli[302] kendide taḥḳīḳ itdigi vaḳitde sālike faḳīr dimek ol zemānda ṣādıḳ olur.Ammā bundan evvel sālike faḳīr dimek mecāzi olub sā’ir nās gibi ḥarrik terā ḳābilinden olur. Fefhem. **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i ḳalıb fī vücūdi’l-insān** ikinci laṭīfe ḳalıbdır. Vücūd-ı insānıñ Ādem peyġamberidir[303] fātiḥa-i şerīfden maẓhar oldıġı āyet-i اَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلعَـٰلَمِينَ [304] dir.[Zīrā] Aḥsen-i taḳvīm (60a) olan insān-ı ḥaḳīḳī ki ḥaḳīḳat-i Muḥammediyyeden ve laṭīfe-i aḫfādan ‘ibāret idi. Aña muṭābıḳ ḫilḳat-i cismānī ile kendi[ni] müşāhede itdiginden üzerine şükr-i yeẕdānī vācib olub ni‘met-i īcār muḳābili Ḥaḳ te‘ālāya ḥamd ü ṣenā eyleyüb rabbü’l-‘ālemīn oldıġın daḫı lisānı ile iḳrār eyleyüb tevḥīd-i āmi ile

[301] S: Te‘ālā ifadesi bulunmamaktadır.
[302] S: sâlik bu ittisâli ... şeklinde yazılmıştır.

[303] N nüshasında Adem peygamberim idi şeklinde yazılmıştır.Fakat bu şekildeki ifadenin müstensih hatası olduğu düşünülmektedir.

[304] Fâtiha Sûresi 1/2 “Hamd, âlemlerin rabbi Allah’a mahsustur.”

rubūbiyyeti Ḥaḳ te‘ālāya taḫṣīṣ itmiş olur ve laṭīfe-i ḳālıbıñ daḫı maḥallī beden-i insānıñ ḫārici ve ẓāhiridir. Ya‘nī cildidir. Andan ṭaşra insāna ḥāṣıl bir şey yoḳdur. [305]

Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i laṭīfe-i ḳalb fī vücūdi'l-insān (60b) ücünci laṭīfe ḳalbdir. Vücūd-ı insānıñ İbrāhim peyġamberidir. Fātiḥa-i şerīfden maẓhar oldıġı āyet ٱلرَّحۡمَنِ ٱلرَّحِيمِ [306]dir. Zīrā merḥamet ḳalbde oldıġı ẓāhirdir. Maḥallī daḫı ṣol memeniñ ḥizāsıdır. Ya‘nī ḳarşusıdır. Ḥaḳ te‘ālā kendi[307] muḥabbetine ve merḥametine ve derd-i ‘aşḳına laṭīfe-i ḳalbi ḥazine ḳılmışdır.[Latīfe-i ḳalb dā'imā Ḥaḳ Te‘ālāya mü'mindir.] Ẓāhirde İbrāhīm peyġamber merḥametli ve muḥabbetli[308] ve derd-i ilāhī ile ma‘rūf olub ve ‘irfān-ı yaḳīni olmaġıla Ḥaḳ te‘ālā Ḳur'ān-ı kerīminde anuñ medḥi ve ṣenāsı ḥaḳḳında geldi[309].

مَا كَا نَ إِبْرَهِيمُ يَهُودِياً وَلاَ نَصْرَانِيّاً وَلَكِن كَانَ حَنِيفاً مُّسْلِماً وَ مَا كَا نَ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ (61a) [310] buyurdıġı āyet-i kerīme ḥaḳīḳatde laṭīfe-i ḳalbiñ daḫı üzerine oḳunub

مَا كَا نَ إِبْرَهِيمُ يَهُودِياً وَلاَ نَصْرَانِيّاً وَلَكِن كَانَ حَنِيفاً مُّسْلِماً وَ مَا كَا نَ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ edāsı ṣaḥīḥ olur. Ol sebebden ḳalb Allāhu te‘ālāya mü'mindir buyurdılar. Kimiñ ḳalbi olursa olsun ḳalb[311] yōl bulmayāndır. Ya‘nī ḳalbiñ Ḥaḳ te‘ālā ile mu‘āmelesin bilmeyendir. Ḥaḳ

[305] S nüshasında “ya‘nī cildidir.Andan taşra insana hasıl bir şey yoḳdur” kısmı bulunmamaktadır.

[306] Fâtiha Sûresi 1/3 “Rahmân ve rahîm.”

[307] S nüshasında “kendü” şekliyle yazılmıştır.

[308] S nüshasında “muḥabbetli “ kelimesi bulunmamaktadır.

[309] S nüshasında “geldi” kelimesi bulunmamaktadır.

[310] Âl-i İmrân 3/67 “İbrâhim ne yahudi ne hıristiyan idi; bilâkis o, tek Allah’a inanıp boyun eğmiş birisiydi, müşriklerden de değildi.”

[311] S: ... ḳalbine

te‘ālā ḥażretlerine kāfir olan diyü taṣrīḥ itdiler. خَتَمَاللهَ عَلَى قُلُوبِهِمْ [312] bu taḥḳīḳe işāretdir. **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i laṭīfe-i rūḥ fī vücūdi’l-insān** (61b) dördünci laṭīfe rūḥdur. Maḥallī ṣāġ memeniñ ḥizāsıdır. Vücūd-ı insānıñ Dāvūd peyġamberidir. Fātiḥa-i şerīfeden maẓhar oldıġı āyet مَا لِكِ يَوْمِ ٱلدِّينَ [313] dir. Zīrā Ḥaḳ te‘ālānıñ beden-i insāna tecellīsi ve tedbīri ve taṣarrūfı rūḥıladır. Rūḥu emr-i Rabbīdir. Ḫalīfetullāhi fi’l bedendir. Ḫāricde mesbūḳ olan ḥażret-i Dāvūd peyġamber ‘aleyhi’s-selām ile istiḫlāf taḫṣīṣinde münāsebeti vārdır. Zīrā Dāvūd peyġamber ‘aleyhi’s-selām ḥaḳḳında

يَا دَاوُدَ اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَتً فِي ٱلاَرْضِ [314] āyet-i kerīmesinde kāf-ı ḫiṭābıla ḫilāfet (62a) Dāvūd ‘aleyhi’s-selāma taḫṣīṣ olındıġı gibi beden-i insānda daḫı ḫāṣṣaten ḫalīfe rūḥu oldıġında şübhe yoḳdur. Zīrā insān-ı ḥayyda rūḥuñ eşeri olan ḥayāt ṣarīḥdir. ‘Aḳıl ve fikir ve tabi‘at gibi ‘ālem-i emirden olan nice şeyler vücūd-ı insānda te’emmül ile bilinür. Rūḥ gibi ẓāhir degildir ve mā-teḳaddemde geçen leṭāyif-i ṣülāṣi ki aḫfā ve ḳâlıb ve ḳalbdir ve anlarıñ üçi ‘ālem-i emir[de]ndir. Nitekim gelecekde taḥḳīḳ olınacaḳ leṭāyif-i ḫafā ve sırr ve nefs-i nāṭıḳa mecmū‘ı ‘ālem-i emirden oldıġı (62b) gibi Ḥaḳ te‘ālā

يَسْءَلُونَكَ عَنِ اِلرُّوحِ قُلِ اِلرُّوحُ مِن اَمْرِ رَبّي [315] āyet-i kerīmesiyle taḥḳīḳi mā-sebaḳ üzere rūḥuñ ‘ālem-i emirden olmasını taṣrīḥ-i bi’ẕ-ẕikr buyurub aḫavāt-ı sittesi [şey] misline tedāḫul ider ve icmāl-i tafṣīlini müteḍammin olur ḳā‘idesine binā’en anlara taḍmīn-i? ṭarīḳ ile işāret eyledi. Zīrā bu leṭāyif-i seb‘a ki mecmū‘ı bir nev‘idir.

---

[312] Bakara Sûresi 2/7 , خَتَمَ اللهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَعَلٰى سَمْعِهِمْ “Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir.”

[313] Fâtiha Sûresi 1/4 “Ödül ve ceza gününün tek hâkimi”

[314] Sâd Sûresi 38/26 “Ey Dâvûd! Biz seni yeryüzünde halife yaptık.”

[315] İsrâ Sûresi 17/85 “Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: "Ruhun ne olduğunu ancak Rabbim bilir."

Resūlullāhi ṣallallāhu te‘ālā[316] ‘aleyhi ve sellem vaḳtinde yālñız rūḥdan su’āl olundı. Cevābıñ su’āle muṭābıḳatı ādābdan olmaġıla yālñız rūḥdan (63a) cevāb virildi. İktifā ḳabīlindendir. Ḥaṣr degildir. Fefhem zīrā ‘ālemü’l-emr-i ḥuṣūl-i ṣūretü’l-irādeti emir?[317] dimek Ḥaḳ te‘ālānıñ ḥükminden ḥāṣıl olmuş ‘ālem-i eşer dimekdir. Öyle olunca ‘avālimiñ cümlesi Ḥaḳ te‘ālānıñ ḥükminden ḥāṣıl olmuş eşerler oldıġında iştibāh ḳalmadı. Bā-ḫuṣūṣ ‘ālem-i ḥaḳāyıḳ ve ‘ālem-i esrār ve ‘ālem-i ervāḥ ve ‘ālem-i nufūs el-ḥāṣıl vücūd-ı insānıñ müteḍammin oldıġı leṭāif-i [seb‘anıñ] mecmū‘ı ‘ālem-i emrdendir. **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i laṭīfe-i ḫafā fī vücūdi’l-insān** ve daḫı leṭâyif-i seb‘adan beşinci laṭīfe ḫafādır. Vücūd-ı insānıñ (63b) ‘İsā peyġamberiydi.[318] Fātiḥa-i şerīfden maẓhar oldıġı āyet-i kerīme اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ اِ يَّاكَ نَسْتَعِينْ [319] dir. Maḥallī ṣāġ memeniñ fevḳīdir. Zīrā ḥāricde ve ẓāhirde mesbūḳ olan ‘İsā ‘aleyhisselām rūḥullāh olduġından ḳavmi mükellef eġlemezler idi. Ḳavminiñ zu‘mların def‘i içün ḳulluġunı taṣrīhen ve namāz ve zekātıla mükellef oldıġını kendiye nisbet idüb[320] ḳavmini[321] iẓhāren cevāb virdiġini sūre-i Meryemde Ḥaḳ te‘ālā ḥabībine ḳıṣṣa ve bizlere ḥiṣṣe olmaḳ üzere buyurdılar.

قَالَ اِنِّي عَبْدُ اللهِ اٰتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِياًّ (64a)

[316] S nüshasında te‘ālā ifadesi bulunmamaktadır.

[317] S nüshasında ‘ālemü’l-emr-i ḥuṣūl-i ṣūretü’l-irādeti emir? kısmı yer almamaktadır.

[318] S nüshasında peygamberidir şeklinde yazılmıştır.Metin içindeki diğer kullanımları da göz önüne alındığında bu şeklinin doğru olduğunu söylemek mümkündür.

[319] Fâtiha Sûresi 1/5 “(Rabbimiz!) Ancak sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz.”

[320] S nüshasında “idüb” yerine “ile” ifadesi kullanılmıştır.

[321] S : .. ḳavmine olarak yazılıdır.Bu şekli anlam olarak daha uygundur.

وَجَعَلَنِي مُبَارَكاً اَيْنَ مَا كُنْتُ وَاَوْصَانِي بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ مَا دُمْتُ حَياًّ [322] bu āyet-i kerīmede taṣrīḥ vārdır ki nebīler tekālifden ḳurtulma[dı]ḳdan ṣoñra velīler hīç ḳurtulmaz. Nebīlere ümmet olub velīler ṭarīḳine gidenler niçe tekālifden ḳurtulursun. İnṣāf ile meger kim cünūn ve muġma ‘aleyh ḥükminde olalar ve istiġrāḳıla añlara[323] daḫı ṣaḥve geldikde tārik olduḳları aḥkām-ı şer‘iyyeyi ḳażā itmek üzerlerine farż-ı ‘ayn olur. **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i laṭīfe-i sırr fī vücūdi’l-insān** ve daḫı leṭāyif-i seb‘adan altıncı laṭīfe sırrdır (64b) Vücūd-ı insānıñ Mūsā peyġamberidir. Maḥallī ṣol memeniñ üstüdir. Fātiḥa-i şerīfeden maẓhar oldıġı āyet-i kerīme

اِهْدِنَاالصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمٌ صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ [324]dir. Zīrā ḥāricde ve ẓāhirde Musā peyġamber ‘aleyhisselām hidāyete ṭālib oldıġını kendiye nisbet eyleyüb رَبِّ اُهْدِي اِلَىٰ سَوَا ءِ ٱلسَّبِيلْ [325] [ile] nefsīçün du‘ā idüb Fir‘avnı islāma da‘vet idüb[326] üzerine duḫūl vaḳtinde

اَلسّلاَمُ عَلَىٰ مَنِ تَّبَعَ الْهُدَيَ [327] diyüb selām ve selāmeti hidāyete maḫṣūṣ oldıġın işāret buyurub (65a) ve hidāyeti nefsinde ve ḥaḳīḳatinde maṭlūb nesne olub cümleye fā’idelü maḫż-ı faż̈l-ı ilāhī oldıġın ifāde buyurub ve daḫı Fir‘avn Mūsā ‘aleyhi’s-selāma kināye ve tecāhül ṭarīḳī üzere yā Mūsā senin kendi ḳullıġına da‘vet itdiġiñ tañrı kimdir diyü su’āl eyledikde cevāb buyurduḳları kelām-ı şerīfiñ

---

[322] Meryem Sûresi 19/30-31 “Cevabı çocuk verdi: "Ben Allah’ın kuluyum; O, bana kitap verdi ve beni peygamber yaptı.” ; “ Nerede olursam olayım, o beni kutlu ve bereketli kıldı; yaşadığım sürece bana namazı ve zekâtı emretti.”

[323] S .. añlar ..

[324] Fatiha Sûresi 1/6-7 “Bizi dosdoğru yola ilet; Nimetine erdirdiklerinin yoluna!”

[325] Kasas Suresinin 22.âyetinde bu kısım yer alır fakat metinde daha farklı yazılmıştır.Söz konusu âyet şu şekildedir: رَبِّي اَنْ يَهْدِيَنِي سَوَاءَ السَّبِيلِ

[326] S nüshasında “idüb” yerine “içün” ifadesi kullanılmıştır.

[327] Tâhâ Sûresi 20/47 “Esenlik doğru yolu izleyenlerin olacaktır.”

اَلَّذِي اَعْطٰى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هُدٰى [328] öyle[329] Fir‘avnı ḥabīs-i żımnī hidāyet ṭalebine raġbet eyledikleri gibi laṭīfe-i sırr daḫı vücūd-ı insānda dā’imā Ḥaḳ te‘ālāya gizli münācātı (65b) Cenāb-ı ẕī’l-kemāliñ viṣāli arzusında aḥsen-i sebīle ve eshel-i ṭarīḳe hidāyet ister ol ṭarīḳdir ki enbiyā ‘aleyhi’ṣ-ṣalātu[330] ve’s-selāmu ve evliyā-yı kirām ve sünnet-i cemā‘at [ol ṭarīḳe gitmişlerdir. Kimi taḥḳīḳ ile ve ‘ayān ile gitmişlerdir. Ulu’l-ittiṣāl gibi evvelki enbiyā ve murselīn ve evliyā-yı ṣāliḥīndir ve kimi daḫı ol yola ẕāhib olmuşlardır.][331] evvel ve kimi daḫı ṣāliḥīndir. Ve evliyā-yı ve murselīn? ola ki enbiyā ulu’l-ittiṣāli gibi yola gitmişlerdir. Ve ol yola ẕāhib olmuşlardır. Ve ẓāhir āyāt ve eḥādīṯ ile istidlāl eylemişlerdir. Öyle ki ba‘żı āyātı ve eḥādīṯi ve nuṣūṣı te’vīline re’y idüb ictihādı olmaḳ üzere ba‘ẕı āyātı ve eḥādīṯi nāsiḫ ve mensūḫdur (66a) diyü ẓāhirden ġayriye ṣarf idüb ẓāhiriñ ḥaḳīḳate muṭābıḳ oldıġın añlamaġa ḳaṣd itmediklerinden ehl-i taḥḳīḳ rütbesin bulmayub derece-i ‘aḳılda ve mertebe-i istidlālde ḳalmışlardır ve kimi daḫı istidlāle tābi‘ olub anlara taḳlīd ile rāh-ı Ḥaḳḳa ve ṭarīḳ-i Aḥmed ‘aleyhi’s-selāma öyle gitmişlerdir. Üc gürūhda bile maḳbūldır. Cenāb-ı peyġambere ittiṣālleri olur. Lākin evvelki zümre ḥāli ḥayātında ve dünyāda ittiṣāl ider. Ya‘nī kendi ḥaḳīḳatinde ol Cenābı bulur ve bilür ve ol ẕemānda faḳīr-i ṣarf olur. İkinci (66b) ve ücünci ṣınıf ol Cenābı kendiye īmān idüb kitābını ve risāletini taṣdīḳ idüb mehmā emken ḳavlī ile ve fi‘lī ile ‘amel ve i‘tiḳād ve ittibā‘ itmegile ‘ālem-i ru’yāsında ve ‘ālem-i keşfinde [kendi] vücūdında ḥaḳīḳatini ve laṭīfe-i aḫfāsı olmaḳ

[328] Tâhâ Sûresi 20/50 (Ayetin tamamı) “Mûsâ, "Bizim rabbimiz her şeye özüyle ve biçimiyle varlık veren, sonra da işin yolunu yordamını gösterendir" diye cevap verdi.”

[329] S : .. ile

[330] S: .... ‘aleyhimüṣṣelātü...

[331] Köşeli parantez içerisinde belirttiğimiz kısım S nüshasındaki şeklidir. Bu kısım iki nüsha arasındaki bazı farklılıkların olduğu kısımdır.Çalışmamızın tümünde sadece eksik olarak tespit ettiğimiz kısımları köşeli parantez içerisinde belirtiyorduk fakat cümlelerde bazı değişiklikler olmasından dolayı bu farklılıkları dipnotta belirtmek yerine metnin içerisinde göstermeyi uygun bulduk.

üzere ol Cenābı görür ve bilür ve münāsebetine göre ol ḥażret ile mu‘āmele ider. Lākin bīdār olduḳda anı kendīden ḥāric ṣānūb teḥassür ider ve ṣarf-ı rü’yet-i ḥaḳīḳiyyesini āḫirete ḳor. Ol sebebden kendini yoḳ ve faḳīr göremez ‘ucubdan (67a) ve riyādan ve kibirden ġayrī [ye ṭa‘n ve] te‘arrużdan ḳurtulamaz .Ol vechile āḫiretde şefā‘ate muḥtāc olur.İẕine ve maġfirete tevaḳḳuf ider. Zīrā ‘ālem-i dünyāda geregi gibi kendiyi taṣḥīḥ idüb yoḳluġun añlamamış ve añlamaḳ ḳaydına daḫı düşmemiş ol sebebden iẕin ve maġfiret tevaḳḳufına bā‘iṣ olub şefā‘ate iḥtiyāc lāzım gelmiş olur. Vallāhu a‘lem. **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i laṭīfe-i nefs-i nāṭıḳa fī vücūdi’l-insān** yedinci laṭīfe nefs-i nāṭıḳadır. Vücūd-ı insānıñ Nūḥ peyġamberidir. (67b) Maḥallī dimāġdır ve iki ḳāşınıñ arasıdır. Fātiḥa-i şerīfeden maẓhar oldıġı āyet-i kerīme غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّٓالِّينَ dir. Zīrā ḫāricde ve ẓāhirde mesbūḳda olan Nūḥ ‘aleyhi’s-selām ġāyet tenzīhe mā’il idi ve cenāb-ı Ḥaḳ te‘ālā ḥaḳḳında ‘aḳlıñ muḳteżiyātından ve añladıġına göre teḫāṭubından ziyāde iḫtirâz ider idi. Öyle ki ḳavmine göre istiġfār itseler kemāl-i tenzīh[in]den anlarıñ su’ālleriniñ ziyāde ḫilāfını ḫaber virirler idi ve anlarıñ su’āllerini daḫı anlarıñ (68a) cehāletlerine ve ḫāmāḳatlerine ve kemāl-i te‘annudlarına ve ışrār-ı[332] küfürlerine ḥaml itdiklerinden ḳavminden ẕiyāde cefā ve eziyet ve elem-i şedīd çekerler idi. Bi’l-āḫire taḥammül idemeyüb رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّٓالِمِينَ[333] ile

رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّاراً اِنَّكَ اِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا اِلَّا فَاجِراً كَفَّاراً[334] ile du‘ā eyleyüb ḳavminiñ bütünini birden helāk-ı ṭūfān eyledi. Keẕālik ve nefs-i nāṭıḳa

[332] S nüshasında ahrār şeklinde yazılmıştır.Fakat ışrār sözcüğü anlam olarak daha uygundur.

[333] Kasas Sûresi 28/21 فَخَرَجَ مِنْهَا خَائِفاً يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ “Mûsâ korku içinde etrafı gözetleyerek oradan ayrıldı. "Rabbim! Beni zalimler topluluğundan kurtar" dedi.”

[334] Nûh Sûresi 71/26-27 "Rabbim, yeryüzünde inkârcılardan hiç kimseyi sağ bırakma! Sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar; günahkâr nankör nesillerden başkasını da yetiştirmezler.”

daḫı tekālīf-i şer‘iyye ile mükellef olub (68b) ef‘āl ve aḳvāl ve evżā‘ı ve i‘tiḳād ve mu‘āmelātıñ ḫayırları ile mū-be-mū muḥāsebe olunub şerleri ile faż̧l-ı Ḫüdā ve maġfiret ve şefā‘at olmaz ise mu‘aẕẕeb olacaġın geregi gibi şübhesiz bilüb nefs-i emmāre ve nefs-i levvāme kendiniñ ṣıfātlarından olmaġıla anlara her ẕemān ġālibe ol[a]mayub ekṣeri ḥükmü anlarıñ ellerine geçeçegin añlayub kendi giriftārlıġın bildiginden nāşī غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ile du‘ā eyledi. Fātiḥa-i şerīfeyi ḳırā’at tamāmında āmīn dimek ol sebebden sünnet [oldı] laṭīfe-i (69a) nefs-i nāṭıḳanıñ du‘āsınıñ ḳabūlını Ḥaḳ te‘ālādan iltimās itmiş olur[lar] ki[335] zīrā غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ dimek yārabbī bizleri ḳavm-i yehūdī gibi Ḥaḳḳı añladıḳdan ṣoñra ehl-i ‘inād itme ġażabıña müsteḥaḳ olmayalım dimekdir. Zīrā [insana] ġażab bir kimesne kelām-ı Ḥaḳḳı añladıḳdan ṣoñra ‘inād idüb te‘annüdünde muṣirr olmasından gelür. Bu ise yehūdī meşrebidir. İnsāna bundan ẕiyāde ġażab virici meşreb-i ḫabīṯ olmaz. Zīrā yehūd ṭā’ifesi peyġamber-i Ḫüdā ṣallallāhu te‘ālā[336] ‘aleyhi ve sellem ḥażretlerini Ḥaḳ (69b) Resûlü idigin ve cümleye gönderilmiş peyġamber oldıġıñ (lā-teşbīh) kendi oġullarını bildikleri gibi bilürler iken ẕiyāde te‘annud iden[337] ve efrādı ‘inādlarından nāşī inkāra ẕāhib olub ‘indallāhi ve ‘inde resūlullāhi ve ‘inde külli’n-nāsi bilmege[338] kendi peyġamberlerine göre daḫı dünyāda ve āḫiretde cümle nās arasında belki[ehl-i] cehennem arasında daḫı maġżûbün-‘aleyhim oldılar. Ne‘ūẕu billāh bunlarıñ bu mertebe-i ġażaba ve ḥaḳārete giriftār olmaları Ḥaḳḳı añladıḳdan[339] ṣoñra ‘inādlarına

[335] S nüshasında “ki” bulunmamaktadır.

[336] S nüshasında te‘ālā ifadesi bulunmamaktadır.

[337] S nüshasında te‘annudlarından şeklinde yazılmıştır.Cümlenin devamı göz önüne alındığında bu şeklinin daha uygun olduğunu söylemek mümkündür.

[338] S: ... belki şeklinde yazılmıştır.N nüshasında müstensih hatası neticesinde bilmege şeklinde yazıldığı ve doğru şeklinin belki olduğu düşünülmektedir.

[339] S: ... añladıḳlarından ṣoñra ..

kemāl-i iżrârlarından[340] iḳtiżā eyledi وَلَا الضَّآلِّين (70a) dimek yārabbi bizleri ḳavm-i naṣārā gibi kelām-ı Ḥaḳḳı añlamaḳ ḳaydında olmayub kemāl-i tekāsülünde girü ḳalub raḥ-ı Ḥaḳḳa bu‘diyyet ḥāṣıl itmegile yolunı ġayb itmiş azġunlardan eyle dimek olur.Nefs-i nāṭıḳanıñ bu miṣilli du‘āsına āmīn dimek mü’minin mü’minātıñ üzerlerine vācib olur. Bā-ḫuṣūṣ meşāyiḫ ve dervīşānıñ üzerine farż-ı ‘ayn olur.**Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i kevnü’l-leṭāyifü’s-seb‘atü’l-enbiyāi ve’l-murselīn** ve daḫı leṭāyif-i seb‘a peyġamberān-ı ḥażerâtınıñ āfāḳda (70b) semīleri? [ya‘nī adaşları?] ve maẓharları olan Muḥammed ‘aleyhi’s-selām ve Ādem ‘aleyhi’s-selām ve İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām ve Dāvūd ‘aleyhisselām ve ‘İsā ‘aleyhi’s-selām ve Mūsā ‘aleyhi’s-selām ve Nūḥ ‘aleyhi’s-selām gibi bunlar ulu’l-‘azim peyġamberlerdir ve āfāḳīlerdir. Enfüsīleri ancaḳ vücūd-ı insānıñ müteḍammin oldıġı leṭāyif-i seb‘alar ki[341] her biri mā-sebaḳda taḥḳīḳ olunmışdır. Anlar daḫı vücūd-ı insānda sīretler ve ḥaḳīḳatler[342] olmaḳ üzere peyġamberlerdir.Belki [bizim] bu[343] taḥḳīḳimizden añlandıgı āfāḳda olan Muḥammed ve Ādem (71a) ve Ādem ve İbrāhīm ve Dāvūd ve ‘İsā ve Mūsā ve[344] Nūḥ ṣalavātullāhi ve selāmuhu ‘aleyhim ecma‘īn ḥażarātınıñ her birleriniñ daḫı vücūdlarınıñ bu yedi leṭāyifle ḳā’imdir. Belki her bir insānıñ gerek sa‘īd ve gerek şaḳī vücūdları bu yedi leṭāyif-i peyġamberānla ḳā’imdir. Bunlarsız vücūdu ḳā’im olmaz. Ya‘nī vücūdu ṭutmaz. Zīrā vücūd-ı insānda ve ḥaḳīḳatler ve rütbeler[dir.] Ḥaḳ te‘ālānıñ envā‘ıla tecelliyātına maḥāli ve maẓharlardır.Bunlara şecere-i yaḳīn

---

[340] S: ... ışrarlarından şeklinde yazılmıştır.Anlam olarak “ ısrar” sözcüğünün daha uygun olduğu düşünülmektedir.

[341] S: ... seb‘adır ki ...

[342] S: .. sīret ve ḥaḳīḳat olmaḳ üzere....

[343] S nüshasında “bu” ifadesi bulunmamaktadır.

[344] S: ve yazılmamıştır.

dirler.Bunlarıñ āfāḳda meẓāhiri (71b) olan peyġamberān niçe ṣāḥib-i kitāb ve ṣāḥib-i muṣḥaf[345] ve ṣāḥib-i ümmet olub her birleri kitāblarını ve ṣuḥuflarını gerek ümmet-i bi'd-da'vetlerine bi'l-icāblarına ve gerek ümmete teblīġ-i aḥkām itmegile ümmet-i icābelerinden feraḥnāk olub ve ümmeti bi'l- da'vetlerinden[346] cefā ve keder çeküb niçe ġamnāk ve elemnāk oldılar ise bu yedi leṭāyif-i ḥaḳīḳiyye olan peyġamberān-ı sīretleriñ daḫı āfāḳda meẓāhirleri olan peyġamberānıñ kitāblarını[347] ve ṣuḥuflarıyla öyle nebīler ve murseller olub ḥaḳāyıḳ-ı (72a) insāniyyeniñ ümmete icābetlerine ve da'vetlerine teblīġ-i aḥkāmıla mā'mūr olduḳlarından[348] gāh gāh ümmete icābetleri ile ḳal'a-yı vücūdlarını istiḥkām bulub ṣefālanub 'ibādāt ve ṭā'āta ve taḥṣīl-i 'ulūm-ı nāfi'aya ve kesb-i ma'ārif-i ilāhiyye ve inciẕāb-ı 'aşḳ ve derd-i muḥabbet-i Ḫüdāya inşirāḥıla nā'il olmaġ[ıl]a bā-ḫuṣūṣ kendi ḥaḳīḳatleri olan ḥaḳīḳat-i Muḥammediyyeye 'ilm-i İlāhī ile ittiṣāl itmege musta'idd olurlar. Nitekim[kār-ı] nebeviyyet-i ümmet? feḥvâsınca ve Ḥaḳ te'ālānıñ rabbü'l-mü'minīn ve'l-müslimīn (72b) ve'l-muṭī'īn oldıġı gibi Rabbü'l 'ālemīn daḫı oldıġı miṣdāḳınca gāh gāh fırṣat ḥaḳāyıḳ-ı insāniyyeden ümmet-i bi'l-da'va didikleri diyü recimler ve şeyāṭīn-i rūḥānīler ve nefs-i emmāre müfsidleriniñ ellerine geçüb ne dīn bilürler ve ne īmān ḳaydın iderler ve ne peyġamber kelāmı diñlerler ve ne kitāb ḥükmini ṭutarlar. Kendi mel'anetlerini icrādan ġayrıya meyilleri olmadıḳlarından peyġamberleri ve ümmet-i muṭī'aları daḫı cunūd-ı ḳalīle olub yirleri ġāyet ḍīḳ oldıġından esīr (73a) ve giriftār ḥükminde ḫayret-engīz ḳalub nice ẕemān ol ḥabīṣler maẓhar olduḳları ef'āli ve aḳvāli ve mu'āmelāt-ı habā'iṣi gerek küfriyye gerek fısḳına gerek baṭṭāliyye ol vücūd-ı insānı bī-çāreden işlerler ṭururlar.

[345] S: ṣāḥib-i ṣuḥūf..
[346] S: ... ümmete da'vetlerinden...
[347] S: ..kitâbları ile...
[348] S: .. olduḳlarında..

نَصۡرٌ مِنَ اللهِ وَ فَتۡحٌ قَرِيبٍ اِنَّا فَتَحۡنَا لَكَ فَتۡحاً مُبِيناً اِذَا جَاءَ نَصۡرُ اللهِ وَالۡفَتۡحُ وَرَاَيۡتَ ٱلنَّاسَ يَدۡخُلُونَ فِي دِينِ ٱللهِ اَفۡوَاجاً فَسَبِّحۡ بِحَمۡدِ رَبِّكَ وَاسۡتَغۡفِرۡهُ اِنَّهُ كَانَ تَوَاباً قُلۡنَا لاَ تَخَفۡ اِنَّكَ اَنۡتَ ا لاَعۡلِي ا لاَ تَحۡزَنۡ اِنَّ ٱللهَ مَعَنَا اِنَّ مَعَى رَبِّي سَيَهۡدِينِ

(73b) ‘ināyetleriniñ vaḳti gelüb قَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً mehābeti ve ḳudreti yetişince ḳadar vücūd-ı insānda olan bu yedi leṭāyifi peyġamberāni sīretle öyle müteḥayyir ve elemnāk ḳalurlar. Vaḳtā ki ve nuṣreti ve tevfīḳi ve ‘ināyetillāhı anlara irişüb neye manṣūr olurlar. Bunlara ki āfāḳda maẓharları olan peyġamberān-ı ‘ulu’l-ḳadriñ daḫı vaḳitlerinde ḥālleri böyle idi. Allāhümme ṣalli ‘alā seyyidinā Muḥammedin ve Ādem ve Nūḥ ve İbrāhīm ve Mūsā ve ‘İsā ve Dāvūd ve mā beynehum minen’nebiyyīne ve’l- murselīn (74a) ṣalavātullāhi ve selāmuhu ‘aleyhim ecma‘īn. **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i ‘uḳūlü’l-‘aşereti fi’l-insān ve’l li esmāi ve’l-‘aşereti fi’l fātiḥati** ve daḫı vücūd-ı insānıñ müteḍammin oldıġı insān-ı rūḥāniniñ ve insān-ı cismānīniñ her biri içün ‘uḳūl-ü ‘aşereti vardır. Ya‘nī ḫavāṣ-ı ‘aşere insān-ı rūḥānī içün vardır ve ḫavāṣ-ı ‘aşere insān-ı rūḥānī cismānī içün vardır. Mecmu‘ı yigirmi ḫavāṣ ider. Nitekim fātiḥa-i ẓāhire içün gizlü ve āşikāre on esmā-i şerīfe olub fātiḥā-i bāṭıniyye içün daḫı gizli ve āşikāre (74b) on esmā-i şerīfe oldıġı gibi zīrā fātiḥa-i bāṭıniyyede olan esmā-i şerīfe iki nev‘idir. Beşi āşikāre ve ẓāhirdir. Evvelki Allāhu rabbi’r-raḥmāni’r-rāḥīm ve mālikiler[349] beşi daḫı müşteḳātı żımnında [gizlidir] nesta‘īnde müste‘ān [gizlidir] ihdināda hādi [gizlidir] ya‘nī elḥamdüde Maḥmūd [gizlidir] naġbududa ma‘būd[350] en‘amtede mun‘im gizlidir.[351] Keẕālik fātiḥa-i ẓāhiriyyede daḫı ḥāli böyledir. Ya‘nī

[349] S: ... mālikidir

[350] S nüshasında bu kısım bulunmamaktadır.

[351] N nüshasının bu kısmında müstensih hatası olarak düşündüğümüz bazı farklılıklar vardır. Bu bölüm S nüshasında .....żımnında gizlidir.Ya‘nī elḥamdüde Maḥmūd gizlidir.Nesta‘īnde müste‘ān gizlidir.İhdināda hādi gizlidir.En‘amtede mun‘im gizlidir.Keẕālik..... şeklinde yazılmıştır.

fātiḥa-i ẓāhiriyyede olan on esmā' daḫı iki dürlüdir. Beşi āşikāre ve ẓāhirdir. Evvelki[352] Allāhu rabbi'r-raḥmāni'r-raḥīm ve mālikidir. Beşi daḫı müşteḳātı (75a) żımnında gizlidir. Ya'nī elḥamdüde Maḥmūd na'budüde ma'būd nesta'īnde müste'ānu ihdināda hādī en'amtede mun'im gizlidir. Vücūd-ı insānda olan insān-ı rūḥānīniñ ve insān-ı cismānīniñ müteḍammin olduḳları onlar[353] ḫavāṣa [muṭābıḳdır] zīrā insān-ı rūḥānī içün olan on ḫavāṣı iki nev'idir. Beşi ḫavāṣ-ı ẓāhiredir. Görmek ve işitmek ve ḳoḳmaḳ ve ṭatmaḳ ve yapışmak gibi beşi ḫavāṣ-ı bāṭıniyyedir.[354] 'Aḳıl ve fikir ve vehim ve ḫayāl ve ḥıfẓ ḳuvālarıdır. Keẕālik insān-ı cismānīde olan ḫavāṣ-ı 'aşere daḫı iki dürlüdir (75b) beşi ḫavāṣ-ı bāṭınedir. Ḳuvvet-i 'āḳıla ḳuvvet-i mütefekkire ḳuvvet-i vāhime ḳuvvet-i müteḫayyire[355] ḳuvvet-i ḥāfiẓedir. Beşi daḫı ḫavāṣ-ı ẓāhiredir.[356] Ḳuvvet-i semi' ḳuvvet-i baṣar ḳuvvet-i şamm ḳuvvet-i ẕevḳ ḳuvvet-i lemisdir.Bunlarıñ her biri ya'nī fātiḥa-i bāṭıniyyede olan esmā-i 'aşereniñ her biri keẕālik insān-ı rūḥānīde olan ḫavāṣ-ı 'aşereniñ her biri şey miṣline tedāḫul ider ve icmāl-i tafṣīlini müteḍammin olur ḳā'idesine binā'en fātiḥa-i ẓāhiriyyede olan esmā-i 'aşereye [esmā-i 'aşereniñ her birine tedāḫul idüb] ve insān-ı cismānīde olan ḫavāṣ-ı 'aşereye [ḫavāṣ-ı 'aşereniñ her birine] tedāḫul[357] (76a) itmekle aṣlında ve ḥaḳīḳatinde yigirmişer olan esmā' ve ḫavāṣı ẓāhirde olan[358] onar ile iktifā olundı. Ammā vücūd-ı insānda olan noḳta-i hüviyyet taḥḳīḳī ve sırr-ı 'aẓīm olan nefs-i bi'l-

[352] S nüshasında "evvelki" ifadesi bulunmamaktadır.

[353] S : onar

[354] S: bāṭınedir

[355] S: müteḫayyile

[356] S: ẓāhiriyyedir.

[357] S: teżammun

[358] S nüshasında "olan" kelimesi bulunmamaktadır.

ḥareketi beyānı ittiṣāl-i hüviyyet taḥḳīḳinde ve hūş der dem beyānında taḥrīr olunmaġıla bu taḥḳīḳde ẕikri meḥallini mezbūrına istiḥāle olundı. **[Ṣohbet-i] Derbeyān-ı taḥaḳḳuḳ-ı ittiṣāli'l-hüviyyeti ile'n-nefese bi'l-ḥareketi ve beyān-ı ḥaḳīḳat-i bi'l-Muḥammediyye es-sāriyete li'l-vücūd**

(76a-79a)

وَ هِيَ ٱلنَّفَسِ بِٱلحَرَكَةِ بِاِشَا رَتِ اَينِ اَيَةِ كَرِيمَه بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ يَّا اَيُّهَا الْاِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِۙ اَلَّذِي خَلَقَكَ فَسَوّيكَ فَعَدَلَكَۙ فِي اَيِّ صُورَةٍ مَا شَّاءَ رَكَّبَكَّ كَبُنَّ لَتَرْ طَبَقاً عَنْ طَبَقٍّ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَۙ وَ بِاِشَارَتِ اَينِ بَيتِ مَثنَوِي مَوْلَوِي قُدِّسَ سِرَّ هُ العَزِيز

اِتِّصَالِ بِي تَكِيفُ بِي قِيَاسِ

هَستِ رَبِّ ٱلنَّاسِ رَا بَا جَانِ نَاسِ [359]

ٱلسَّلاَمُ عَلَيْكُم رَحْمَةُ ٱللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ وَفَضْلِهِ وَمَغفِرلَهُ اَمّا بَعْدُ فَهَل اَدِلّكُمْ عَلىَ قُرْبٍ حَبيبٍ اَقْرَبُ مِمَّا اَدِلّكُمْ عَلَيه قَبلَه وَ هُوَٱلرَانيِ فَاِنّ ٱلرَانيِ هُوَ ٱلَّذِي عِبَادَةِ عَنْ رُوحِكَ كَمَا اَطْلِقَه ٱلمَوْلَوِي في بَلِيتِهِ بَا جَانِ نَاسِ وَ كَمَا اَطْلِقَةُ ٱلصُّوفِيَّه ٱلنَّفَسِ اَلمُجَرَّدِ وَٱلحَقِقَةِ ٱلمُحَمّدِيَّه وَهُوَ شَكْلِ نَفْسِكَ ٱلَّذِي عِنْدَ تَنَفُّسِكَ بِهِ يَحُولِ هَاءِٱلهُوِيّةِ بَيْنِكَ وَ بَيْنَ قَلْبِكَ كَقَوْلِهِ تَعَالِيَ بَيْنَ ٱلمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَمَنْ هَذاَ فَهُم اَنَّ ٱلنَّفَسَ بِسُكُنِ ٱلغَا ءِ شَكْلِ ٱلنَّفَسِ بِحَرَكَةِ ٱلغَاءِ وَٱلسّكُونِ بِمَنْزِلَةِ ٱلمَوْتِ وَٱلحَرَكَةِ بِمَنْزِلَةِ ٱلحَيَاتِ وَكَذَا اَنَّ ٱلنَّفسِ بِالسُّكُونِ مَيّتِ بِدُونَ ٱلنَّفَسِ بِٱلحَرَكَةِ قَا لَ تَبَارَكَ وَتَعَالَيَ قُلْ كُلُّ يَعْمَلُ عَلىَ شَاكِلَةِ فَقَدْ عِلْمِ بِذَالِكَ اَنّ ٱلنَّفْسَ بِٱلحَرَكَةِ شَكْلِ هَاءِ ٱلهُوِ يَّةِ وَهُوَ ٱلشّكْلِ ٱلاَوّلِ وَاَنّ ٱلنَّفَسَ بِالسُّكُنِ شَكْلِ ٱلنَّفسِ بِا لْحَرَكَةِ وَهُوَ ٱلشّكْلِ ٱلثّاني وَاَنْ نَاسُوتِكَ وَجِسْمُكَ شَكْلِ نَفْسِكَ بِالسُّكُونِ وَهُوَ ٱلشّكِلْ ٱلثَّالِثُ وَٱلشّكِلْ ٱلرَّبِعُ بَعِيدُ عَنِ ٱلطَبِع خُدَالاّنُ مَنْ اِضَافَاتِكَ اَلْحَارِجِيّةِ اِتِّصَالِهَا اِلَيْكَ مَعْلُوْمَةِ بِقِيَاسِ وَاَمّاَ اَنْتَ نَفْسِ بِٱلحَرَكَةِ مُتَّصِلَةِ اِلَيْكَ هَاءِ هُوِيَّتِكَ بِلاَ وَاسِطَةِ وَهِيَ ذَاتِكَ وَرَبُّكَ وَتَعْلَمُ اِتّصَالِهَا اِلَيْكَ وَلَكِنْ لاَيُقَتِسِ بِشَيْءِ وَكَذَلِكَ يَعْلَمُ اِتِّصَالِ هُوِيَّتِكَ اِلى ا نَفْسِكَ بِالسُّكُونِ بِوَاسِطَةِ اَنْتَ وَلَكِنْ لاَ تُقَيِسِ بِشَيْءِ لاَقِيَاسِ بِكَيْفِيّةِ بَلْ تَعْلَمُ بِمُجَرَّدِ عِلْمِكَ وَاِيْقَانِكَ وَكَذَلِكَ يَعْلَمُ اِتِّصَالِ نَفْسِكَ بِالسُّكُنِ اِلَىَ بِذَلِكْ وَاَنْتَ مُتَّصِلُ بَيْذِيكَ بِوَاسِطَةِ نَفْسِكَ بِٱلسُكُنِ وَهُوِيَّتِكَ مُتَّصِلَةِ بِاَنْتَ بِلاَ وَاسِطَةِ

[359] İttisâl-i bî-tekeyyüf bî-kıyâs / Hest-i Rabbi'n-nâs râ cân-ı nâs

بِوَاسِطَتِكَ مُتَّصِلَةِ اَلَى ا نَفْسِكَ بِالسُّكُنِ بِوَاسِطَةِ اَنْتَ وَبِنَفْسِكَ بِالسُّكُونُ وَكَذَلِكَ اِتِّصَلَتِ هُوِيَّتِكَ اِلىْ ا سَاءِرِالْاَشْيَاءِ بِوَاسِطَةِ اَنْتَ وَبِنَفْسِكَ بِا لسُّكُنُ وَبِيَدَنِكَ اَلْمَشْحُونِ كُلّ فيِ فَلَكٍ يَسْبَحُونُ وَّهُوَ هَاءِ الْهُوِيّةِ اَلذّاَتِيَّةِ اَلاَزَلِيّةِ اَلاّبَدِيّةِ اَلدّاَءِمَةِ اَلسّعَادَتِيَتَةِ اَلسَرمَدِيّةِ اَلمُتَصَلَةِ اِلَيْكَ وَاِلَيْهَا مُتّصِلُ اَنْتَ بِلا وَاسِطَةِ فَاِذَا عَلِيْمَتْ هَذَا اَلاِتّصَالِ كُنْتَ حَقِيقَةِ اَلمُحَمّدِيَّةِ فَكَانَ اِسءمُكَ مَثَلاَ عَبْدُ اللهِ وَ عُمَر وَ عُثْمَانِ وَجِسمِكَ اَلنَّاسُوت وَنَفْسِكَ اَلمُجَرَّدِ مِنْ اِضَافَاتِكَ اَلمُستَظِلَةِ ذَاتِكَ مُحَوّةِ فِيكَ وَ اَنْتَ نَفْسُ اَلرَّحمَانِ بِا لْحَرَكَةِ وَمُحَمَّدٍ لاَاِلَهَ فَا للهُ سِرُّكَ كَمَا اَنْتَ سِرُّاللهِ وَلِذَا قَالَ وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ لاِنَّ اَلنَّفَسَ بِاَلحَرَكَةِ دَاخِلُ اَلعَرُوقُ وَاَلاِنْسَانِ عِبَارَةِ عَنْ نَفْسِكَ بِاَلحَرَكَةِ كَمَا خَقِّقِنَا وَدَاخِلُ اَلشّيءِ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْخَارِجِهِ فَافْهَمْ اَللّهُمَّ صَلِّ عَلىَ اَلذّتِ اَلمُطِلْسِمُ وَ اَلغَيْبِ اَلمُطَهْطَمُ لاَ هُوتُ اَلْجَمَالِ نَاسُوتُ اَلوِصَالِ طَلْعَتُ اَلحَقّ هُوِيَّةِ اِلاِنْسَانِ اَلاَذَلِ فيِ نَشْرِ مَنْ لَمْ يَزَلْ فيِ قَابَ نَاسُوتِ اَلوِصَالِ اَلاَعْظَمُ اَللّهُمّ صَلِّ بِهِ مِنْهُ عَلَيْهِ وَ سَلّمْ يَا صِدّيِقِي اَوْضِيكُمْ بِهُوشْ دَرِدَمْ وَ عَلَيْكُمْ بِهِ وَ تَوَجَّهَ اِلَىَ ا نَفْسِكَ بِاَلحَرَكَةِ وَاَنْتَ هُوَ فَلاَ تَغْفَلُ عَنْ هُوِيَّتِكَ فيِ نَفْسِكَ بِا اَلحَرَكَةِ وَاسْءلْ عَنْهَا كُلُّ مَا سَءَلَتُ وَاَللّهُ بِقَوْلِ اَلحَقّ وَهُوَ يَهْدِي اَلسّبِيلِ

[Ṣoḥbet-i] Derbeyān-ı taḥḳīḳ-i (79b) hūş der dem bi-işāreti aynı kelāmu'l-muḥaḳḳiḳīne ḳuddisallāhu enfāsehum ẕikru'l-insān-i laḳlaḳati ve ẕikru'l-ḳalbi vesvese-i? ve zikru'r-rūḥu rāḥati ve reyḥāni ve cennet-i na'īmin ya'nī bu kelāmı hūş der dem işāretidir.[360] Rūḥdan murād nefisdir. Ẕikri daḫı hādır. Hüviyyet-i ẕātiyyeden 'ibāretdir. Nefs-i hüviyyetiñ sırrı oldıġı ma'lūm oldıgı hüviyyet-i nefis ile ẓuhūr eyledi ve ismine ehl-i taḥḳīḳ ḳatında insān denildi. Ammā nefse ve 'aḳla ve tabī'ata ve cisme insān dimek mecāz olmuş oldı (80a) Nefse intisābları oldıġı ecilden ol sebebden nefse vuṣlatın bilmeyen ya'nī kendiniñ[361] gerçekden nefsi oldıġını bilmeyen cenāb-ı Ḥaḳḳa ittiṣālin añlamaz ve hüviyyeti kendi ẕātı oldıġın yaḳīnen bilmez. Ol sebebden devr-i ḥayāl ider ve ba'żı ādāba fuḥul[362] işlere cesāret ider. Fefhem ve hüviyyeti daḫı nefsiñ sırrı oldıġı ẓāhir ki nefse derūn olmuşdur. Derūn ise

[360] S: ... huş der deme işāretdir.
[361] S: ... gireniñ-gideniñ ?
[362] S:.... muḥal

ṣāḥibiniñ sırrı oldığında iştibāh yoḳdur. Benem ol dā'im-i bāḳī diyenler bu sırrı taḥḳīḳ eylemişlerdir. Ḥaḳīḳatü'ẕ-ẕikr-i (80b) tecellī subḥānehu bi-ẕātihi li-ẕātihi buyurduḳları daḫı nefsi ile hüviyyeti [n kendi kendiye tecellisinden 'ibāretdir. Kenz-i ḫafī daḫı sırr-ı hüviyyetdir. Cümle andan ẓuhūr eyledigi ecilden] gerek şekl-i evveli ki nefsi ve insānı gerek şekl-i sāniye ki nefis ve 'aḳıl ve ṭabī'at gerek şekl-i sālis ki cümle ecsād-ı insānı gerek şekl-i rābi' ki cümle 'ālem bu kenz-i ḫafī olān hüviyyet-i ẕātiyyeden ẓuhūr eyler .**Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i kevnü'l-'ömr-i te'addüd-i enfāsi bi-iṣbātı hāẕe'l-ḥadīs** 'ömr daḫı te'addüd-i enfāsdan 'ibāretdir. Sefer-i ilallāh daḫı budur. İmtidād ẕamānıdır. Tövbe-i aṣliyye te'addüd-i enfāsıñ iżāfātındandır. Eṭṭuruḳı ilallāhi bi'adedi (81a) enfāsü'l-ḫalāyıḳ ḥadiṣ-i şerīfi 'ömr-i te'addüde enfāsi oldığın taḥḳīḳ ider.Zīrā nefsiñ ḫurūcı ve duḫulı [hüviyyetle ḳā'imdir. Ḫalāyıḳıñ şekl-i evveli vāki' olmuşdur. Çünki ḫalāyıḳa şekl-i evvel olan nefsin ḫurūcı ṭab'an] hüviyyetile ḳā'im olması i'tibārına sefer-i İlallāhi dinüb ve duḫūlı i'tibārile rücu'-ı İlallāhi dimekle nefsi vāsıṭasız ṭab'an Ḥaḳ te'ālā ḥażretlerine ṭaraf vāḳi' olmuş oldı. Şekl-i sānī olan nefs-i mücerrede ve 'uḳūl ve ṭabī'at ve şekl-i sāliṣ olan [beden ve] cisim ve şekl-i rābi' olan elbise ve aṭ'ime ve eşrübe ve emkine ve ezmine ve ef'ālden ḳıyām ve ḳu'ūdudır ve ḳu'ūd[363] gibi iẕāfātlarınıñ cümlesi (81b) ṭab'an şekl-i evvele ṭābi'dir. Eṭṭuruḳı ilallāhi bi'adedi enfāsi'l-ḫalāyıḳ ḥadiṣ-i şerīfinden mūrād ṭurūḳ-ı ṭab'iyyeyi beyāndır. Zīrā aṣlıdır. Tekālīf-i şer'iyyeniñ vaż'ına ve turūḳ-ı şer'iyyeniñ inkişāfına bā'iṣ medār-ı ṭab'iyye ve imkān-ı 'aḳliyyedir. Zīrā şeri'atde daḫı imkān-ı 'aḳliyyesi olmayan şeyile emir olunmaz.[364] Keẕālik imkān-ı 'aḳliyyesi[365] 'aḳıl ise ṭabāyi'dendir.

[363] S nüshasında ḳu'ūd ve rüḳūd gibi .... şeklinde yazılmıştır.Anlam olarak bu şeklinin metne daha uygun olduğu düşünülmektedir.
[364] S: ... şeyden nehiy olunmadı.
[365] S nüshasında keẕālik imkān-ı 'aḳliyyesi kısmı bulunmamaktadır.

Ṣalvelāt-ı[366] dā'im daḫı ḥużūr-u ṭab'iyye ile namāz-ı şer'iyyeyi cem'iden 'ibāretdir. Mā-dām ṭab'iyye ḳalḳmaz (82a) şer'iyye ve 'urfiyye daḫı ḳalḳmaz ve yālñız ḥużūr-ı ḳalbiyyeye namāz-ı şer'iyyesiz ṣalavāt-ı dā'im[a] dinmez. Fefhem mesnevī[367]

[Men]Beher cem'iyyetī nālān şudem

Cüft-i bedhālān-ı ḫoşhālān şudem

Sırr-ı men ez nāle-i men dūr nīst

Līk her güş-ı .... destūr nīst [368]

[Ṣoḥbet-i] Derbeyān-ı taḥḳīḳ-i aynı ḳā'ide-i ṣūfiyye ḳuddisallāhı enfāsehum. El-vücūbu me'a'l-imkān bi-işāreti aynı beyit mesnevī-i mevlevī-i ma'nevī

'İlm-i ḥaḳdır 'ilm-i ṣūfī kim şūd

Ayin-i suḫan ki yāveri mürdem şūd.

Ya'nī Ḥaḳḳıñ (82b) 'ilmi ṣūfīniñ 'ilminde gizlenür. Ṣūfīniñ 'ilmi ḥaḳḳıñ 'ilmine kemāl-i ittiṣālinden temyīze ḳādir olamaz. Kendinden ẓuhūr iden ma'ārif-i ilāhiyye kelām-ı iḫtiyārī ḥükmine girer. Ḥaḳ te'ālāya rücū'a ḫāceti ḳalmaz. Meselā bir mürdeyi iḥyā ḫuṣūṣında ḳum bi iẕnī der. Ḳum bi iẕnillāhi dimege ḥāceti ḳalmaz. Ḥaḳ te'ālāya kemāl-i ittiṣālinden farḳı ḫāṭırına gelmez. Belki gelse kendiye rütbesine göre tenezzüli ḥāṣıl olur. Nitekim bizim biribirimize bir ṣu ve bir eti (83a) getür etmek getür yiyelim içelim didigimizde bi-iẕnillāhi ḥāṭırımıza gelmedigi [gibi] ṣūfīlik bir rütbedir ki ol mertebede ṣāḥib-i ṣūf olan ẕātı ya'nī 'anāṣır ile ve cismile görinen vücūd-ı muṭlāk 'ulūm-ı ef'āl-i ilāhiyye mücellā ve mir'āti vāḳi' olmuşdur. Andan söyleyen ve işleyen Ḥaḳdır. Ḥaḳ kendi kelāmını ve kendi işini kendiye nisbet idüb

[366] S: .. ṣalāt
[367] S nüshasında "mesnevī" sözcüğü yazılmamıştır.
[368] Beytin Mesnevi'deki şekli ; Sırr-ı men ez nâle-i men dûr nist / Lîk çeşm-i gûşrâ an nûr nîst

ḳum bi iẕnī dimege ne ye’s var ki ḥatta ḳum bi iẕnillāhi dimege ḥācet ḳalmaz.[369] Belki yālñız ḳum kifāyet ider. Bu misillī ẕātiñ (83b) ṣūretā ṣāḥib ṣūfi olmasına ya‘nī ṣāḥib-i ‘anāṣır ve ṣāḥib-i cesed olmasına i‘tibār yoḳdur. Bu misillī ẕātlar ‘ayn-ı rūḥullāh ve ‘arş-ı a‘ẓamdır. Anlarıñ tecessüsinde[370] ve tecessüm itmeleri li-ecli’l-maṣlaḥadır. Meṣelā enbiyā’ ‘aleyhimü’ṣ-ṣelātü ve’s-selāmu ḥażarātıñ bu ‘āleme tecessüd idüb gelmeleri teblīġ-i aḥkāmı ve i‘lāmı ve kelimetullāhi içündir. Ta‘mīr-i ecsādı içün degildir. Zīrā ẕevi’l-‘uḳūl olan ecsādıñ istifādesi [ve iṣtifāżası] ẕevi’l-‘ulūmu ve’l ma‘ārifi olan rūḥānīleriñ tecessümine (84a) ve tecessüdine muḥtācdır ki erbāb-ı ... olan ‘uḳūla ifāde ve ifāża mümkin ola. Keẕālik evliyāullāhıñ ve ‘ulemā-yı mütteḳīniñ tecessümlerine ve tecessüdlerine daḫı ‘illet ve ḥikmet budur. Zīrā ehlullāha göre bu ‘āleme tedbīr ve taṣarruf ve ṭālib-i Ḥaḳ olanları ḥaḳḳa delālet ve ‘ulemā-i aḫirete göre neşri ‘ulūm-ı nāfi‘a ve ta‘līm-i dīn-i ilāhi i‘lām-ı ḫulḳ-ı Muḥammedī itmek ve anlarıñ ‘anāṣır ile tecessümlerine muḥtācdır. Ol sebebden anlara ṣūfī [denildi] ṣūfa mużāf (84b) olub iżāfetleri daḫı ednā mülābese oldıġından sücūdu’l-arḍı ḳābilindendir. Ṣūfī dimek ṣūfa mensūb dimekdir. ‘Ayn-ı ṣūfī degildir. Zīrā bunlarıñ kimi ‘arşīdir enbiyā ‘aleyhimü’s-selām gibi kimi kürsīdir evliyā’ullāh gibi kimi firdevsīdir ‘ulemā-i mütteḳīn ve ‘ibād-ı ṣāliḥīn gibi gerçi ecsādıla ẓuhūrları li-ecli’l-maṣlaḥa bu[371] ise [de] ‘uḳūla[372] ḥużūrları kimi ‘arşda[dır] kimi kürsīde[dir] kimi cennāt-ı firdevsidedir.

(84b-85a)

وُجُوهٌ يَوْمَءِذٍ نَا ضِرَةٌ اِلىَ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ وَلَوْ جَعَلْنَا هُ مَلْكاً لَجَعَلْنَا هُ رَجُلاً وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ فَالْمُدَبِّرَاتِ اَمْراً

[369] S: ... ḳala
[370] S nüshasında “ tecessüd” şeklinde yazılmıştır.Anlam olarak tecessüd kelimesi daha uygundur.
[371] S: bunda ...
[372] S nüshasında ‘aḳılla... şeklinde yazılmıştır.Anlam açısından bu şeklinin daha uygun olduğu düşünülmektedir.

āyāt-ı beyyinātı bu taḥḳīḳe işāretdir. **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i muḫālif-i mā-sebaḳ**. Ammā yā-yı nisbiyyesiz yālñız ṣūf şol ẕevü'l-'uḳūledirler[373] ki ecsādıla bu 'āleme gelmişdir. 'Aḳılları fikirlerinde esīr fikirleri ṭabī'atlarında mustaġraḳ ṭabī'atları (85b) daḫı cesedlerinde müstehlik olub birisinde fikr-i āḫiret ve derd-i muḥabbet-i İlāhī ḳaydı olmayub 'aḳılları ve fikirleri ve ṭabī'atları ve cisimleri ile bizden taḥṣīl-i umūr[374]-ı dünyā ve ta'mīr-i ecsād ve binā ve ḥubb-ı riyāset ve menāṣib ẕencīrine [der] bend oldılar. Ed dünyā cīfetün ve ṭālibuhā kilābi ḥadīṣ-i şerīfi ile meẕmūm

āyet-i اوُ لَـٰٓئِكَ كَا لأنْعَامُ بَلْهُمْ اَضَلُ مَنْ كَانَ فِي هَذِهِ اَعْمىَ ا فَهُوَفِي ٱلاَ خِرَةِ اَعْمىَ ا وَاَضَلُّ سَبِيلاً

kerīmeleri ile maḳhūr ve meẕmūm[375] (86a) ḳaldılar. Āḫiretde çekeçekleri 'aẕāb şöyle dursun **şoḫbet-i taḥḳīḳ-i mażmūn-ı hāẕe'l-kelām** 'ayn-ı süḫan ki yāveri merdüm şūd ya'nī her kim bu taḥḳīḳ olan [sözleri] taṣdīḳ ider. Ol kimesne merdüm olur.Ya'nī mā-sebaḳda mezkūr olan ehl-i sa'ādetlere mülḥaḳ olur[lar].Zīrā kelāmı taṣdīk itmek ol kelām-ı Ḥaḳḳı añlamadan gelür. Kelām-ı Ḥaḳḳı añlayan Ḥaḳḳa tabī'iyyet ider. Şübhe yoḳdur ki Ḥaḳḳa tābi' olan ehl-i sa'ādet olur. Bu sebebden vücūb imkāniledir didiler. Zīrā imkānsız vücūb bilinmez. Bundan ötüri ṣūfiyye ḳuddisallāhu (86b) enfāsehum ḳā'ide-i aṣliyyeleri olan el-imkān-ı me'a'l-vücūb ḳażiyyesinden rücū' idüb 'aksi müstevīsi olan el-vücūb me'a'l-imkān ḳā'idesin iḫtiyāri itdiler. Ġayri[376] Cenāb-ı vācibü'l-vücūdı idrāk üc vechile ḳābildir. Ya aḳılla ya naḳlile [ya] ittiṣāliledir. Yālñız 'aḳılla idrāk ḥükemā ve manṭiḳī meẕhebdir. Ol sebebden mu'teber degildir. Naḳille muvāfiḳ 'aḳılla idrāk mütekellemīn ve ehl-i sünnet meẕhebīdir ve maḳbūldur. Zīrā 'aḳılla naḳlī cem' itmiş olurlar. İttiṣālile idrāk ṣūfiyye meslekīdir. Cümleden a'lā

[373] S: 'uḳūledir ki ...
[374] S nüshasında 'umūr sözcüğü yerine "māl" kelimesi kullanılmıştır.
[375] S nüshasında meẕmūm yerine maġmūm kelimesi kullanılmıştır. Gamlı ve kederli manasındaki maġmūm sözcüğü anlam olarak bu cümle için daha uygundur.
[376] S nüshasında ġayri kelimesi yerine zīrā sözcüğü kullanılmıştır.

(87a) ve memdūḥdur. ‘Aḳlī ve naḳlī ve ‘ayānı cem‘ eyledikleri ecilden zīrā derece-i ‘aḳıl ve derece-i naḳil mefhūmdır. Mā-ṣadaḳsız ammā derece-i ittiṣāli mefhūmdır. Mā-ṣadaḳ ile bile el-ḥāṣıl ‘aḳlı ve naḳli ve ittiṣāli mecmū‘-ı imkāndır. İmkān ise Ḥaḳ te‘ālānıñ eẕ-ẕāhiru ism-i şerīfinden ‘ibāretdir. Ol ecilden vücūba ṣıfat vāḳi‘ olmuşdur. Vücūb daḫı Ḥaḳ te‘ālānıñ [el-bāṭın] ism-i şerīfinden ‘ibāretdir. ‘Aks-i müstevī olub imkānile [ẓuhūr eylemişdir. Zīrā imkānsız vücūb bilinmez. Ṣūretsiz ḥaḳīḳat añlanmaz. Lafıẓsız ma‘nā fehm olunmaz māṣadaḳsız[377]] mefhūmı ‘ayāna çıḳmaz. İsimsiz müsemma ma‘lūm olmaz. Ẓāhirsiz (87b) bāṭın idrāk olunmaz. İfāde ve istifāde ta‘līm ve te‘allüm bunların mecmū‘u’l-bāṭını imkāna tevaḳḳuf eyler. Bu sebebden ẓāhirü bāṭından bāṭını ẓāhirden ayrılmak ḳābil degildir. Ol ḳadar ki ‘aks-i müstevī olurlar. Ya‘nī ẓāhiri bāṭına bāṭını ẓāhire ḳalb olurlar.Arālarında kendilerden bir şey noḳṣān ve żāyi‘ olmaz ve bir şey ẓāhirden bāṭına varub bāṭından ẓāhire gelmegile aṣlına muḫālefet göstermez. ‘İlmullāh taġyīr ḳabūl itmez didikleri bu vecihden[dir] ne ḳadar taġyīr görinür ise de ba‘żı (88a) ḫuṣūsda bizim ‘adem fehmimize mebnīdir. Kendi nefsinde râşiddir. ‘Aks-i müstevīyi ta‘rīfimizden fehm olunur. **Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i ‘aksü’l-müstevī bi-ıṣṭılāḥı’l-manṭıḳ**. Manṭıḳ ıṣtılāḥında ‘aks-i müstevī bir ḳażiyyeniñ ya‘nī bir ḥükümlī kelāmıñ[mevżu‘ını maḥmūl kılub maḥmūlını mevżū‘ ḳılmaḳdır ya‘nī ol ḥükümli kelāmıñ] evveli āḫir idüb āḫirīni evvel itmekdir. Ma‘a bekāi’s-selb ve’l-icāb bi-hâlihe ve’t-taṣḏīḳī ve’t-tekẕībi bi-ḥâlihi ya‘nī ol ḥükümli kelāmıñ evveli āḫir olub āḫiri evvel olmaġıla kendilerde[378] olan ḥüküm ve ma‘nā aṣlında ne vechile oldı ise ‘aksinde daḫı ol vechile bāḳī (88b) ḳalmaḳ şartıyla ya‘nī aṣlında ol ḥüküm nefiyle ise ‘aksinde daḫı ol hüküm nefiyle ḳala [ve] eger aṣlında ol ḥüküm iṯbātıla vāḳi‘ oldı] ise ‘aksinde daḫı ol ḥüküm

[377] Maṣduḳsuz?
[378] S : kendide olan

iṣbātıla ḳala. Keẕālik aṣlında ol ḳażiyyeniñ mefhūmı ṣādıḳ ise ‘aksiniñ mefhūmında daḫı ol ṣıdḳı bāḳī ḳalub eger aṣlında ol kelāmıñ ma‘nāsı kāẕib ise ‘aksiniñ ma‘nāsında daḫı ol kiẕb bāḳī ḳaladimekdir. Çün manṭıḳ ıṣṭılāḥında ‘aks-i müstevīyi bu taḥḳīḳ üzere bildiñ ise **ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i isti‘āretü (89a) ’ṣ-ṣūfiyye el-‘aksü’l-müstevī bi-ıṣṭılāḥı’l-manṭıḳ** bu daḫı ma‘lūmıñ olsun ki ṣūfiyye ḳuddisallāhu enfāsehum. ‘Aks-i müstevīyi ḥaḳḳıla eşyā arasında ıṣṭılāḥ itdiler. Ya‘nī Ḥaḳ te‘ālānıñ eşyā ṣūretile ẓuhūrına ‘aks-i müstevīdir didiler ne dimek ya‘nī ezelde Ḥaḳ te‘ālā eşyāya ‘ālim olmaḳ cihetiyle ḥaḳ eşyānıñ ẓāhirī olub eşyānıñ vücūd-ı eẕelde mücerred Ḥaḳ te‘ālānıñ ‘ilminde oldıġı i‘tibāriyle eşyā ḥaḳḳıñ bāṭını oldıġı gibi ba‘de’l-keynūnet-i ebedde Ḥaḳ te‘ālā (89b) eşyānıñ ḥaḳīḳati olmaḳ cihetiyle Ḥaḳ eşyānıñ bāṭını olub eşyā ḥaḳīḳate ṣûret [379] oldıġı i‘tibāriyle eşyā Ḥaḳḳıñ ẓāhiri oldı dimekdir. El-ḥāṣıl eşyā Ḥaḳdan Ḥaḳ eşyādan merātibden ḳanḳı mertebede olursa olsun ṭurfetü’l-‘ayn infiṣāl itmez dimekdir. Ṣıfātullāhi leyte ‘aynu ẕāti ve lā ġayru esvāhu ẕā infiṣāl bu taḥḳīḳe işāretdir. Vuṣlat didikleri bu taḥḳīḳi bir vechi ẕevḳi vicdānı bilmekden ‘ibāretdir.Vallāhu ‘alā mā neḳūlu vekīl ve ḥasbī ve ni‘me’l-vekīl ni‘me (90a) ’l-mevlā ve ni‘me’n-naṣīr. Ġufrāneke rabbenā ve ileyke’l-maṣīr.**Ṣoḥbet-i taḥḳīḳ-i kevnü’l-eşyā ṣıfātullāhi [te‘ālā]** eşyāya ṣıfātullāh dimek Ḥaḳ te‘ālā eşyāya ḥaḳīḳat olub eşyā ḥaḳīḳatiñ ṣūreti oldıġı i‘tibāriyle leyesti ‘aynı ẕāt dimek ṣūreti ḥaḳīḳatiñ ‘aynı olmadıġı bedihi olub ṣūret-i cismānī ḥaḳīḳat-i rūḥānī olmaḳ cihetiyledir. Ve lā ġayri esvahu dimek eşyānıñ vücūdı Ḥaḳḳıñ dimekdir. Ve’l iẕā infiṣāl dimek eşyānıñ Ḥaḳ te‘ālānıñ vücūdında bāşḳa ayru (90b) bir vücūdları yoḳdur ki ayrıla dimekdir. Bu taḥḳīḳe göre ḥulūlī ve ittihadi [ve] vücūdī meẕhebleriniñ [ve

[379] Metinde sûret kelimesi yerine dört kelimesi yazmaktadır.Fakat metnin devamında aynı ifade sûret şeklinde tekrar karşımıza çıkmaktadır.Bu sebeple sûret olarak yazmayı uygun gördük.

eşerleri mü'essirden ayrı bilenlerin] ayrulıḳlarıñ buṭlānı ẓāhir oldı.Zīrā ikiligi lisānları ile muḳirr olmuş olurlar.İşneyniyyet ḳanda tevḥīd-i Ḥaḳ ḳanda inṣāfile fehim olına. Mesnevī[380]

İn çünīn fermūd Mevlānā-ı mā

Kāşif-i esrār hā-yı Kibriyā.

Ṣoḥbet-i beyān-ı taḥḳīḳu'l-ḫayālātı ve'ẕ-ẓilāli bi-işāreti aynı beyt-i Mesnevī-i Mevlevī [ḳuddise sırrahu]

An ḫayālāt ki dām-ı evliyā est

'Aks-i mehrūyān bustān-ı Ḫüdā est

Ma'lūm ola ki (Mevlānanıñ) (91a) bu kelāmıñ imkānı vücūbıñ ẓilāli olub imkānda mü'essiri ancaḳ vücūb olub ve ṣūretde fā'il-i ḥaḳīḳat oldıġın beyān buyurub ḥaḳīḳat-i ṣūreti vücūbsuz imkān serāb gibi aṣlā vücūdı olmayub hemān bir vehim oldıġın işāret buyurdılar. Ya'nī bu cümle 'ālem ve cemī' eşyā ki görinür ve sizler kendiñizi ve cümle mevcūdātı görürseñiz ve görmedikleriñizi daḫı semi'le görenden ve bilenden işidirseñiz ol cümlesi evliyā'ullāhıñ dāmları (91b) ve ṭuzāḳları ve haymeleridir. Ya'nī ḳulūb-ı evliyā cümle eşyāya ẕī-rūḥına ve bī-rūḥına ḥaḳīḳat olmuşdur. Cümleyi rūşen iden ve göze gösteren ve cümleden işleyen gerek celāli ve gerek cemāli işleyen anlarıñ irādesiyledir. Sen işiñi kendiden bilmek vehmidir. Sırrdan ḫaberi olmadıġına mebnīdir. Bilsek söylemez idik ve vuḳūfına māni' olan kendi cehlindendir. Ehline ṣor ki ögrenesin. Keẕālik enbiyā'ullāh ḳulūb-ı evliyāya ḥaḳīḳat olmuşdur. Evliyānıñ vücūdları (92a) cümle enbiyādandır. Sen ise anları meyyit ṣānursıñ. Keẕālik beni

[380] S nüshasında Mesnevi kelimesi bulunmamaktadır.

āḫirü’z-zemān seyyidinā Muḥammede ṣallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem ḥażretleri cümle enbiyā ḳulūbına ḥaḳīḳat olmuşdur. Cümle enbiyādan işleyen ve ẓuhūr iden Muḥammed ‘aleyhi’s-selāmdır. Vücūdları daḫı öldürsen ise anı ne ṣānursıñ. Bu sebebdendir ki sañā cümle eşyāya ḥayālātı ta‘bīr olundı. Ḥaḳīḳatlerin bilmeyüb kendilerin başḳa bir vücūdu ḫayāl itdikleri ecilden keẕālik Ḥaḳ te‘ālā ḥażretleri Muḥammed ‘aleyhi’s-selāma (92b) ḥaḳīḳat olub ol ḥabībine kemāl-i muḥabbetden bi’ẕ-ẕāt anı kendi ẕātına mir’āt idinüb kendi ve cümle kemālātı Muḥammed ‘aleyhi’s-selām yüzinden ẓāhir olmuşdur. Gerek ol Muḥammed ‘aleyhi’s-selām-ı rūḥāniyyeti ḥālinde eẕelde ve gerek ol ḥażret-i cismāniyyeti ḥālinde ebedde sen ise anı ġayrı görebilürsiñ. El-ḥāṣıl Ḥaḳ te‘ālānıñ tecellīsi her ḥālde her ẕemānda her mekānda her şeyde eẕelde ve ebedde bi’ẕ-ẕāt ḳalb-i Muḥammed ‘aleyhi’s-selāmdır. Anūñ vāsıṭasıyla cümle enbiyāsınadır.Enbiyā ḳulūbı (93a) vāsıṭasıyla evliyā ḳulūbınadır. Evliyā ḳulūbı vāsıṭasıyla cümle mü’mīnleriñ ḳulūbınadır[381]. Ḳulūb-ı mü’mīn vāsıṭasıyla ḳulūb-ı kāfirīne[dir] ḳulūb-ı kāfirīne vāsıṭasıyla ḳulūb-ı ḥayvānātadır. Ḥayvānāt vāsıṭasıyla nebātātadır. Nebātāt vāsıṭasıyla cümle cemādātdır. Cemādāt vāsıṭasıyla cümle ma‘ārif ve ṣanāyi‘edir. Ma‘ārif ve ṣanāyi‘ vāsıṭasıyla cümle ḫayırlu işleredir.[382] Ḫayırlu işler vāsıṭasıyla żarūrī işlenen işleredir. Żarūrī (93b) işler vāsıṭasıyla iḫtiyādile işlenen işleredir. Ve’s-selām çünki bu sırrı añladık ‘ārif-i billāh olub ḫayālātī olmaḳdan ḳurtulduḳ. Aks-i mehrūyān u bustān-ı ḫüdā est. Ya‘nī mā-sebaḳdan ma‘lūm oldıgı bu cümle ‘ālemiñ ve cemī‘ eşyānıñ ḥaḳīḳatleri evliyā’ullāh oluncaḳ eşyā ve cümle evliyānıñ ‘akisleri ve ṣūretleri ve cisimleri olub anlar laṭīf-i rūḥānī ve nūrānī olduḳlarından mehrū ve bustān-ı Ḫüdā? oldılar. **Ṣoḥbetü’l-naẓm**

[381] S: ... ḳulūblarına
[382] S : Ḫayırlu işler vāsıṭasıyla cümle şerleredir.Şerler vāsıṭasıyla zarūri işleredir...

Ṣoḥbetü’l-ġāye kitābım şud temām.

Añlayan ‘āriflere olsūn (94a) selām.

Çün ḥaḳīḳat sözlerīniñ münferīdir

Bu niçe taḥḳīḳ itdigim ḫayru’l-kelāmı

Fatiḥa-ı ḳur’ān ve insān herbirī

Öyle ẓāhir oldı taḥḳīḳ-i maḳām

Sırlarına vāḳıf olsan bunlarıñ

‘Ālem içre olmaḳ istersen humām

Ġayrī bilme kendi özüñdür cümlesī

Ara bir bir kendi özüñde bul merāmı

Mustaḳīmiñ ḳadrīn añla bil yaḳīn

Muttaṣildır enbiyāya bi’l-ḫitām

Raḥmetel-li’l-‘ālemīniñ sırrını

Âşikāresinde buldı ey imām

Himmeti ile kendiyi bul. Ḥaḳḳa ir.

Saña keşif itdim (94b) netīce ve’s-selām.

Ṣoḥbet-i vuḳū‘u’l-ferāġ.

قَد وقَعَ الفَرَاَغِ مِنَ تَاليفِ هَذاالكِتَابِ بِعَونِاللهِ المَلِكِ الوَهّابِ وَقَدتَمّ بِهِ فيِ سَنَه اَربَعَ وَ سِتّين بَعدَالميائةِ وَالاَلفِ مِن هِجرَةِ النّبيّ صلّيِاللهُ تَعاَلي عَليَهِ وَسَلَّم اِلىَ المَدِينَةِ فيِ شَهرِ شَعبَاَنِ الشَريفِ مِن سَنَةِ فيِ يَومِ الإِثنَينِ اَلرّاَبِعُ عَشَرَ مِن شَهرِ فيِ وَقِت العَصرِ مِن يَّومِهِ اِذاَ وَزىَ لِلصّلاَتِ فيِ وَقتِهِ عَفَ اللهُ عَنهُ وَعَن واَ لِدَيّهِ وَعَمَن دَعاَ بِا لخَير اِلَيهاَ وَاِلَيهِ وَعَن اِلمؤُمِنِينَ اَجمَعِينُ اَللّهُمَّ صَلّ عَلَى سَيِّدِنا مُحَمّدٍ فيِ العَا لَمِينَ فيِ اِلأَوّلِينَ وَالاَخِرِينَ وَفيِ اِلمَلاَءِ الأعلىَ اِلىَ يَومِ الدِّينَ وَصَلّ عَلىَ جَمِيعِ الاَ نبِياءِ وَالمُرسَلِينَ وَالحَمدُ لِلَّهِ رَبّ العَالَمِينَ

SONUÇ

Müstakim Mustafa Niyâzi 18. yüzyılda yaşamış bir mutasavvıftır. Kaynaklarda hayatı ile ilgili çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Eserlerinde kendisini Nakşibendî şeyhi olarak tanıtmış ve kendisiyle ilgili kısa bilgiler vermiştir. Konya Ereğlili olduğu ve babasının adının Ahmed olduğu bu bilgiler arasındadır.Mustafa Niyâzi ile ilgili bilgilere Bursalı Mehmet Tahir'in Osmanlı Müellifleri'nden ve Ramazan Muslu'nun Osmanlı Toplumunda Tasavvuf(18.yy) isimli eserinden ulaşmak mümkündür.

Müstakim Mustafa Niyâzi'nin çalışmamıza konu olan Sohbetü'l-Gâye isimli eseri, müellifin H.1164 yılında kaleme almış olduğu tasavvufi bir metindir. İçerisinde bir çok âyet, hadis, dua ve vird-i şerifin bulunduğu bu eserde farklı bir çok konu iç içe geçirilerek çeşitli anlam katmanları oluşturulması sağlanmıştır. Eserin özü, Nakşibendilikteki bir seyr ü sülûk usulü olan latife kavramı ve evrende yaratılmış olan bir çok şeyin insanda var olduğu kabul edilen bu latifelere dayandırılması hadisesidir. Eserin muhteviyatına bakıldığında yeryüzü ve gökyüzünün yaratılmasından, zamanların ve mevsimlerin yaratılmasına, kıyâmet alâmetlerinin sûfi olarak nitelendirilen kişiye göre neyi ifade ettiğinden, bir mantık terimi olan aks-i müstevinin sûfi için ne anlama geldiğine kadar farklı bir çok konunun işlendiğini söylemek mümkündür. Eserde, Allah'ın isim ve sıfatları sıkça zikredilmiş, Hakikat-i Muhammediyye, Huş Der Dem, İbn-i vakt, nefs ve sûfi gibi bir çok tasavvufi terim ve unsura yer verilmiştir. Allah'a doğru manevi bir yolculuğa çıkmış olan sâlikin bu

yolculukta katettiği yollar ve yükseldiği mertebelerden bahsedilmiştir. Bu yolculuk esnasında yapılması ve yapılmaması gereken haller sûfiye göre îzâh edilmiştir. Tüm bunlar ifade edilirken Mevlâna'nın Mesnevisi'nden beyitlere ve müellifin kendi yazmış olduğu mısralara rastlanmaktadır.Eser içerisinde âyet ve hadislerin yanı sıra bir çok dini terim ve unsurun var oluşu eserin dilini biraz ağırlaştırmıştır. Arapça-Farsça bir çok tamlamanın varlığı metnin anlaşılırlığını kısıtlasa da Tasavvuf alanında yapılan bir çok çalışma bu kavramların karmaşıklığına ışık tutar nitelikte olmuştur.

Bu tezin ilk bölümünde Mustafa Niyâzi'nin hayatı ve eserleri hakkında elde edilebildiği kadarıyla bilgi verilmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde müellifin Sohbetü'l-Gâye isimli eserinin konusu ve içeriği hakkında bilgi verilmiştir. Metne esas alınan nüshanın tanıtımı ile metni hazırlarken takip edilen yollar da bu bölümde îzâh edilmiştir. Ayrıca bu kısımda eserin tespit edebildiğimiz diğer nüshalarına ve bu nüshaların öğrenebildiğimiz özelliklerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde eserde yer alan konu başlıkları ve içerikleri üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümde eserde geçen Dini-Tasavvufi terim ve unsurlar incelenmiştir. Beşinci bölüm, eserdeki âyet,hadis ve duaların belirtildiği kısımdır. Altıncı bölüm ise Sohbetü'l-Gâye isimli eserin transkripsiyon alfabesiyle Latin harflerine aktarıldığı metin kısmıdır. Bu bölümde eserin İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 891 numaralı nüshasına ek olarak Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi Bölümü 361/2 numaralı nüshasından faydalanılmıştır. Çalışmamızın temelini oluşturan 891 numaralı nüshada eksik olduğu tespit edilen kısımlara dair tüm eklemeler ile iki nüsha arasındaki bütün

farklılıklar çalışmamız içerisinde belirtilerek karşılaştırmalı metin oluşturulması sağlanmıştır.

Bu tez ile Müstakim Mustafa Niyâzi'nin Sohbetü'l-Gâye isimli eserinin Latin harflerine aktarılarak Tasavvufi açıdan değerlendirilmesi amaçlanmış ve bu değerlendirme neticesinde ortaya çıkan çalışma okuyucunun istifadesine sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Ahteri Mustafa Efendi: **Ahterî-i Kebîr** (Arapça-Türkçe Lügat), İstanbul, Nadir Eserler Kitaplığı, 2014.

ALGAR, Hamid: "Bahâeddin Nakşibend", **DİA**, C.4,s. 459

ALGAR, Hamid: **Nakşibendîlik**, İstanbul Yayınları, İstanbul, 2007.

ATEŞ, Elife: **Müstakim Mustafa Niyâzî'nin Sülûkü'l-Kavîm ve's-Sırâtu'l-Müstakîm**, Boğaziçi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.

ATTAR, Feridüddin: **Tezkiretü'l-Evliya**, Çev.Süleyman Uludağ, Erdem Yayınları, İstanbul, 1991, s.566

BANARLI, Nihad Sami: **Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul, MEB Yayınları, C.II, s.741

BİRIŞIK, Abdulhamit: Seb'u'l-Mesânî, **DİA**,C.36, s.261

BOLAY, M. Naci: "Akis", **DİA**, C.II, s.264-265

CEBECİOĞLU, Ethem: **Tasavvuf Terimleri Ve Deyimleri Sözlüğü**, İstanbul, Ağaç Kitabevi Yayınları, 2009.

CEYLAN, Ömür: **Tasavvufi Şiir Şerhleri**, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2000.

ÇALIŞKAN, Mehmet: **Kur'an'ın Nuzûlü ve Yedi Harf (el-Ahrufu's-Seb'a) Meselesi**, Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.5, Sayı 1, Ocak-Haziran 2005.

ÇELEBİ, İlyas: "Yecuc ve Mecuc", **DİA**, C.43, s.373

ÇELEBİ, İlyas: "Sıfat", **DİA**, C.37, s.104

DEMİRCİ, Kürşat: "Deccal", **DİA**, C.9, s.67

DEMİRCİ, Mehmed: "Hakikat-i Muhammediyye", **DİA**, C.15, s.180

DEVELİ, Hayati: **Osmanlı Türkçesi Kılavuzu**, İstanbul, Kesit Yayınları, 2010.

DEVELLİOĞLU, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara, Aydın Kitabevi, 2012.

ERGİNLİ, Zafer: **Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, (Heyet) İstanbul, Kalem Yayınları, 2006.

KEHHÂLE, Ömer Rıza: **Mu'cemû'l-Müellifin Teracimu Musannifi'l-Kutubi'l-Arabiyye**, Beyrut, 1957, C.11-12, s.277.

MEHMET TAHİR, Bursalı: **Osmanlı Müellifleri**, İstanbul, Matbaa-i Amire, C.I 1333(1915).

MUSLU, Ramazan: **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18.yüzyıl)**, İnsan Yayınları, 2003.

Müstakim Mustafa Niyazi: **Sohbetü'l-Gâye**, İ.Ü.Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, No:891.

Müstakim Mustafa Niyazi: **Sülûkü'l-Kavîm ve's-Sırâtu'l-Müstakîm**, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbi No:742/2.

Müstakimzâde Süleyman Saadeddin: **Risale-i Tahkik İttisali'l Huviye İle'n-nefs bil haraka ve beyan hakaik al-Muhammediye**, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı mahmud Efendi Bölümü, No:2882

SAMİ, Şemseddin: **Kâmûs-ı Türkî**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2004.

TOSUN, Necdet: "Kâsâniyye" , **DİA**, C.24,s.533.

TÜRER, Osman: "Latife" , **DİA**, C.27, s.110.

TÜRER, Osman: "Letaif-i Hamse" , **DİA**, C.27, s.143.

ULUDAĞ, Süleyman: "Nefis", **DİA**, c.32, s.527.

ULUDAĞ, Süleyman: **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Kabalcı Yayınları, 2012.

VELED, Sultan: **Aşknâme**, Şerh: Hasan Halid el-Mevlevî, haz.Emine Öztürk, Sufi Kitap.

YILDIRIM, Ahmet: **Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları**, TDV Yayınları, Ankara, 2000.

YILMAZ, Hasan Kâmil: "Cem", **DİA**, C.7, s.278.

II. ELEKTRONİK KAYNAKLAR

https://kuran.diyanet.gov.tr/Tefsir/ Çevrimiçi (02.04.2018)

http://lugatim.com/ Çevrimiçi (15.03.2018)

http://ktp.isam.org.tr/pdfdrg Çevrimiçi (05.04.2018)

EKLER

Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü No:891 Nüshası

فتحبّا

اَللّٰهُمَّ يَا اَللّٰهُ يَا لَطِيفُ يَا حَافِظُ يَا دَافِعُ
يَا مَانِعُ يَا رَافِعُ يَا فَتَّاحُ

٤١

ادبیات کتبخانه‌سی
۸۹۱
صحبة الغایه

صحبة الغایه

ISTANBUL ÜNİVERSİTESİ
T.Y.891
KÜTÜPHANESİ

ادبيات كتبخانه‌سى

كتاب صبحة الغاية الفقير شيخ مستقيم

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذى خلق سبع سموات طبقا وجعل القمر فيهن نورا وجعل الشمس سراجا والارض مثلهن يتنزل الامر بينهن والصلوة والسلام على محمد الذى جعل الله روحانيته وجوده سبع لطائف من المثانى مطابقا بها سبع سموات العلا وجعل جسمانيته وجوده مثلهن موافقا بها سبع الارضين الادنا ببصرة وذكرى

الاولى

الاولى انها اما بعد فانى الفت كتابا لاولى النهاية وسميته صحبت الغاية اذ لا يطلع على اسرارها واذ واقها احد من العالمين الا من له مرتبة العلا

بالعلم بالايصال الى جناب الهوية بحق اليقين تفطن يا حبيبى حتى يأتيك اليقين صحبة درر بيان تحقيق ما فى وجود الانسان الروحانى والجسمانى من الطايف السبع المثانى والعقول العشرة وهى الحواس الخمس الظاهرة كالقوة السامعة والباصرة والقوة الشامة

وَالْقُوَّةِ الْذَّائِقَةِ • وَالْقُوَّةِ اللَّامِسَةِ وَ
الْحَوَاسِّ الْخَمْسِ الْبَاطِنَةِ • كَالْقُوَّةِ الْعَاقِلَةِ
وَالْمُتَفَكِّرَةِ وَالْقُوَّةِ الْوَاهِمَةِ وَالْمُتَخَيِّلَةِ ••
وَالْقُوَّةِ الْحَافِظَةِ • وَكَذَا مَا بِهِ وُجُودُ الْإِ
نْسَانِ الرُّوحَانِيِّ وَالْجِسْمَانِيِّ مِنَ النُّقْطَةِ
الْسَّارِيَةِ • وَالسِّرِّ الْعَظِيمِ • تَطْبِيقًا بِهَا
مَا بِهِ فَاتِحَةُ الْكِتَابِ • مِنَ الْآيَاتِ السَّبْعِ الْمَثَانِي
وَالْأَسْمَاءِ الْعَشَرَةِ • وَنُقْطَةِ بَاءِ بِسْمِ اللَّهِ الَّرَ
حْمٰنِ الرَّحِيمِ وَالْقُرْآنِ الْعَظِيمِ • بِإِشَارَتِ
اِبْنِ آيَاتِهِ كَرِيمَهِ •• وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا
مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنِ الْعَظِيمِ • وَبِإِشَارَتِ

اِبْنِ كَلَامِهِ

اَبْنِ كَلَامِ الْمُحَقِّقِينَ • قَدَّسَ اللَّهُ اَنْفَاسَهُمْ
اَنَا الْقُرْآنِ وَالسَّبْعُ الْمَثَانِي وَلَرُوحِ الْرُّوحُ
لِاَرْوَاحِ الْرُّوحَانِي حَتَّى يَحْصُلَ لَكَ الْعِلْمُ بِالْإِ
نْسَانِ مَا هُوَ بِالْحَقِيقَةِ • وَمَا اَنْتَ فِي الْغَا
يَةِ لِتَعْمَلَ مُوَافِقًا لَكَ مِنَ الْعِلْمِ وَالْفُرْقَانِ •
وَالْاَعْمَالِ الصَّالِحَةِ •• وَالْمَحَبَّةِ الْاِلٰهِيَّةِ بِالْ
خُلُوصِ • وَالتَّقْوَى حَتَّى تَصِلَ اِلَى كَمَالِ اَيْكَ
وَاللَّهُ الْهَادِي اِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ صُحْبَةِ تَرْجُمَهِ
تَحْقِيقِ مَا سَبَقَ مَعْلُومٌ اُولَكَهِ وُجُودُ اِنْسَانِ
رُوحَانِي وَجِسْمَانِي وَنُورَانِي وَظُلْمَانِي هَرِيَكِ
اِيْجُونْ لَطَايِفْ سَبْعَهْ دَنْ اِيْكِيشَرْ لَطِيفَهْ

وارد ير يعني انسان روحاني ايجون ايكي
يدي لطيفه • وانسان جسماني ايجون
دخي ايكي يدي لطيفه وارد ير مجموعي
يكرمي سكز لطيفه ايدر • اون دورت يدي
انسان روحاني ايجون • اون دورت يدي
انسان جسماني ايجوندر • تفصيلي و
تحقيقي محلينده ذكر اولنور • انشاء الله
تعالى • ودخي وجود انسانده روحاني
وجسماني هر بري ايجون عقول عشر •
وارد ير ونقطه هويت وسر اعظم •
وارد ير • نتيجه فاتحه شريفه ظاهري

وباطني

وباطني هر بري ايجون ايكشر دن يدي
ايات يعني فاتحه ظاهر ايجون ايكي يدي
ايات يعني فاتحه باطنيه ايجون ايكي
يدي ايات وارد ير • مجموعي يكرمي سكز
ايت ايدر • دورت يدي ايانك هر بر سنجي
بري برينك مماثلي اولدوغندن ظاهرده
بر يدي ايات ايله اكيفا اولنوب • اصلي
وحقيقتي يكرمي سكز اولديغنه ولقد
اتيناك سبعا من المثاني ايله اشارت
اولندي زيرا مثاني مثنى نك جمعيدر
مثنى ايسه اثنين اثنين دن معدولدر

يعني ايكي ديمك اولور • يديسنك هر
برينه ايكي ايكي • ويرلديكي وقتده مجموعي
دورت بدي ايدر • دورت ديمز ايسه ••
يكرمي سكز ايتديكيندن شبهه يوقدور
بونك دخي تحقيقي محلنده كلور • انشاء
الله تعالى • بتكم فاتحه شريفه نقطه
باء بسم الله الرحمن الرحيم وقرآن عظيم
اولديغي كبي صحبة تقسيم القرآن الى
الثلثه ودخي قرآن اوج نوعدر بري
قرآن عظيمدر ذكر اولنجق ايكي نوع اردر
اصليدر ولقد اتيناك سبعا من المثاني

والقرآن

والقرآن العظيم • ايله مراد اولنان قرآنديكم
يدي حروف • ويدي لغات ويدي لسان
اوزره جيب اكرم سيدنا محمد صلى الله تعالى
عليه وسلم حضرتلرينه نازل اولديغي وكما ايتا
اولنديغي انك كنه حقيقتي رسول الله دخ
عزي كمثله بلمز • وبري دخي قرآن كريمدر
قرآن عظيمك مظهريدر فلا اقسم بمواقع
النجوم وانه لقسم لو تعلمون عظيم
انه لقرآن كريم في كتاب مكنون لا
يمسه الا المطهرون ايله اشارت اولنمشدر • قرآن كريمدن مراد ظاهر ده

قرائت سبعه نك پيغمبر خدا صلى الله تعالى
عليه وسلم خضر تلرندن وجوهاتله
بالمشافهه اخذ ايلدكلري قرائتدر حرفي
يعني يدي نوعي • ويدي لغاتي ويدي
لسانى جامعدر • اني مراتمن يعني اكا
يا پشمن • الا المطهرون انجق پاكلر يا پشك
يعني اول وجوهاتي • ويدي حرفي ويدي
لغاتي • ويدي لساني جامع اولان قرآن
كريمي هر حافظ • وهر عالم يلمز جاهل هيچ
يلمز • الا سند عالي ايله • وسلسلهء مرفوعه
ايله تا رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم

خضر تلرندن

خضر تلرندن • بو انه كليجه مشاهده عن مشا
فهة اخذ ايله عالم وحافظ • اولان قرائت قديم
يلور لن زاد الله ذكرهم • يوم القيمة امين
اكر بو قرآن كريم تحقيق ايديكم • وجهله اوزره
كه • يدي حرفي يعني يدي نوعيكه هر بر نوعي
اوتوز جزء اولمق اوزره ايكيوز اوتوز
جزء اولور • حفظي وتحصيلي عسير اولوب •
يدي نوع قرآنك مادهء اصليه سي بوي بزمز
داخل اولمغين • بر نوعي يعني سبعي كتابه
تخصيص • واوتوز جزء تعيين اولنوب اليتي
سبعني متضمن اولديغي حالده سبع واحدي

ايله اكتفا اولنوب • اسمنه قرآن مجيد
ديو اد ويرلدي • بل هو قرآن مجيد
في لوح محفوظ آيت كريمه سندن مراد
دقتين بيننده مجلد اولان قرآن عظيمك
مظهر يدر • قرآن عظيم حقيقتده قلب محمد
عليه السلام مدت عبارتدر • قرآن كريم
صالحيندن عبارتدر چونكم بو تحقيق اوزره
فاتحه شريفه في اجمالا بلدك • اما اول وجود
انساندر اولان روحاني وجسماني ايكيشرته
يدي لطيفه وحواس ظاهره وباطنه في •
ونقطه هويتي • وسر عظيمي بيان ايدر مالكه

فاتحه

فاتحه شريفه اولان ظاهري ايكيش يدي
آيات • وباطني دخي ايكيش يدي آيات
واسماء عشريه ونقطه باء بسم الله الرحمن
الرحيم وقرآن عظيم تطبيق حاصل اولوب
فاتحه شريفه • وقرآن عظيم وجمله عالم
انسان فاتحه نك شرحي وجمعيتي اولديغي
ظاهر اولوب • انسان فاتحه نك • وقرآن
جميع كتب منزله نك • وجمله عالمك سري
وحقيقتي اولديغي تحقيقا بلنه

صحة تحقيق انسان روحاني وجسماني

معلوم اولكه انسان ايكيدر
بري انسان روحاني وبري انسان جسماني

جسمانی دیدنیکمز خارجدن اولان افراد
مشخصاتدر افرادی جزئیاتدن ظاهردہ
بلدیکمز سن بن احمد محمد علی حسن
حسین دیدیکلریمز دیر بونلر بر نوع
مشخصاتدرکہ تعریفلوی حیوان ناطق
مع الحجہ التشخص در اجسام کلیہ ونوع
عیتہ اولان انسان مطلق کہ تعریفی یا لکن
حیوان ناطقدر وجسمانی در اویانقلوق
حالندن جزئیاتی اولان افراد مشخصاتہ
متصلدر یعنی سن بن عمر عثمان علی
دیدیکلریمز انسانات جزئی جسمانیکہ

اول انسان

اول انسان کلی جسمانی اویانقلوق حالندن
منفکدر یعنی انسان جزئی جسمانی
صورتدر وانسان کلی جسمانی
بیدا ایدہ اوصورتدن متکلم ناطقدر
اویقوحالندہ یکسی بردن انسان
روحانی مستغرق ومستهلک اولور
زیرا انسان جسمانی کلی روح حیوانی
رتبہ سنہ در جسمہ وصورتہ تابعدر
بزاد اینہ طبیعتدر لکن اویقوحالندہ
تدبیر کری قالمز انسان روحانی
هلاک اولور زیرا انسان روحانی

بو ایکسنه یوردن حیات واقع اولمشدر
انسلاخ ایدیکجه ایکسی یوردن مرده
حکمنده اولور کره موت وفات دخی
انسان جسمانی کلی نک اوزرلرینه کلوب
ایکسنی یوردن هلاک ایدر مثجه تحقیق
انسان روحانی وبیان خط استوا
اما انسان روحانی دخی وداعمدر
وحقیقت محمدیه متصلدر انسانه
جسمانی اونقویه وارد قده انسان
روحانی قایم اولور انوک دخی کندی
مابشنه عالمی وارد عالم حقایق دکر

ودخی

ودخی انسان روحانی وجود انسانک
خط استوا سی واقع اولمشدر زیرا
انسان جسمانی کلیه انسان جسمانی
جزئیه نجه متصل ایسه انسان روحانی
وعالم ارواحه اویله متصلدر هرطرفه
یوزی وارددر وکذی کمکنه کون
هرشیئله مناسبتی وارددر اکر انبیاء
واولیاء خلقی ایله خلقلنور ایسه
وانلرک اثرینه ظاهر وباطنا کمال
تشبث ایلر ایسه درجه اقلا کرعشه
وارنجه متصل اولور وانلر ایله بله

كور يشور • ونعم جنات عاليات ايله •
متنعم اولوب • انواع اشربه سيله صفا
لنوب • وصور محسنات وحور وقه
ولدان وغلمان ايله بجه قصر عاليلر ده •
مذوق اولوب • انواع سان ونغماتله
متع متلذذ اولور • باخصوص كندي
حقيقتنده اولشمش ايسه • ذوق لذت
ديدارى كمالنه مستغرق اولوب نجت
ماوى • وزعالم عليا جمله سندن منصبغ
اولوب • رب زدني فيك متحيرا
حديث شريفنه ماصدق اولور

بو مثالي انسان روحاني • بوعناصرده
دنيي حالتي بو ايدوق زيرا كمالات بوندن
تحصيل اولور • وانسان روحانيك
اجسام جسماني صورتيله بوعالم كلمه
سندن مراد كندي نقصاينى تكميل
ايجوندر • انسان جسماني وسيط سيله
اولا مؤمن بالله وملائكته وكتبه
ورسله واليوم الاخر وبالقدر
خيره وشره من الله تعالى اولوب
ثانيا تحصيل علوم نافعه يه سعي
واخلاق رذيله دن جمله سندن

تزكيهٔ نفس ايدوب • كبر كبي عجب كبي
ريا كبي • بخل كبي • حسد كبي • كين
كبي • كذب كبي • نفاق كبي • بهتان
كبي • شرب خمر كبي • قتل كبي • غيبت
كبي • غماز لق كبي • ولماز ليق كبي يعني
برادري • كوزيله قاشيله • دليله ايا غلم
وجمله اعضا شيله • مزاق • وسخره ايدوب
كنايه طريقي اوذن • هزل ايتمكدر •
بونلرك جمله سي حرامدر • مسلمانه يرا
ياشور اشلر دكلدر • كذالك زنا •
ولواطه • وترك صلاتي مفروضه •

وكل

وكل صوم رمضان • وغسلن كون فقر ادن
منع زكاتي • وامتناع زيارت حج البيت ايتمك
كوجي يتركن • ولعب ايجون چالغي وچغانه
چالمق • وركلتمك • وبعض هذيان صحبه
قولاق ويروب • ذوق اولمق اوذن كولمك
واهل فسقي تحسين ايتمك • واهل تقوايه
رغبت ايتمك • وشرفايه اكرام ايتمك وعشق
درد محبت الهي تحصيلنده تكاسل ايتمك
ودنيايي سومك ومال املاك جمعنده سعي
ايلمك • ومناصب دنيايه طالب اولمق
مال واتاك اوبدرمك حظ ايتمك بونلرك

جمله سی ارباب خلوصه و اهل تقوایه کوره
خرامدر • تا خصوص فقیر الی الله اولان
درویشانه و مشایخه اولی الاحترامه ابدت
سن کزمک • و قبلیه قارشوایاق اوزاتمق
و تو کورمک • و جوق سویلمک • و انواع
طعام طبخ اتدروبیمک • و انواع لباس
کیمک • و ظایفه و عقاراته میل اتمک
بونلرک جمله سی طالب حقیقت اولان
انسان روحانی نک طلبنه و اعلای علیین
عروجنه مانع اولور • و اسفله اضافاتدر
قودیو له مز • بو انسان روحانی نک

درجه علیینه ایقابلی اولدیغی کبی درک
اسفلینه • و قعر جحیمه دنی ایقابلی و اردر
و درجه علیینده وجنات نعیمده نجه انسان
روحانی اولاندن پیغمبر ایله • و ارواح مسلمه
یکه ایله کوریشوب انلرک صحبتلرنی ایله
شرفیاب • و نعیم جنت ایله متلذذ اولور
ایسه اضافات سفلیتدن دنی تخلیه
و تزکیه • و تصفیه یولمدقدن صکره درک
اسفلینده دنی نجه انسان روحانیلر
و سفلیلر • و نجه ارواح شیاطین سفلیلر
و نجه انواع حشرات • موذیلر حیات و عقارب

كبي • ونجه ارواح حيوانات سباعيلر كلب
كبي خنزير كبي • قورت كبي • ارسلان قپلان
تلكي • وجغال ايوشبك كبي • يرتجي جانورلر
ايله • قرانلوق • واشسلوچقورلر رده
معذب اولمغه انسان روحاني نكبت •
اتصالي وارديرلر • زيرا حفظ استوادن
يمك هرطرفه ميلي وارديمك اولور • افاقده
شمس فلك كبي انفسده انسان روحاني
دخي وجود انساندن حفظ استوادر ايمانمدن
وتحصيل علوم • وعرفاندن • وقوللقدن •
وتوحيد ذاتيه يي • وتوحيد اسمائيه يي

وتوحيد

وتوحيد صفاتيه يي • وتوحيد افعاليه يي
وتوحيد آثاريه يي يلمكدن • وجمعدن مراد
انسان جسماني ايله اتصالي واتصالي
وار ايكن • انساني روحاني • دركي اسفلدن
اتصالين • وارواح سفليدن • اضافاتين
قطع ايدوب • درجه عليايه عروج ايمكدر
اول سببدن نقطه ايله نقطه سن تخليه
دن اولدر • زيرا اول سفليدن كچملي كه
علوي يه عروج حاصل اولمه • اما انسان
روحاني • وجود انسانك حفظ استوايسي
اولديغي شو وجهله ظاهر كم بيدارلق

عالمنده • انسان جسمانی یله متصل ایکن
بو عالم مخلوقی ایله صحبتی و معامله سی اولدیغی
کبی • اویقوده عالمنده دخی انسان روحانیلر
ایله کورنیشوب • انلر ایله صحبته و معامله
ایدر • و بعض کره عالم آخرته بولنور •
کورلمشدر کلری انسان روحانیلرک بعضی
انسان جسمانی ایله بو عالمده • صاغدر
و بعضلیسی حرف انسان روحانیدر • و عالم
آخرته در • و دخی عالم رؤیاده کوریلیکی
شیلرک • بعضلیسی علوی و جمالیدر •
و بعضلیسی سفلی و خیالدر • انوکله بو عالمده

مؤاخذه

مشاهده صحبته تحقق انسان روحانی و عالم رؤیام

مؤاخذه اولنوب • المشاکل اولور نتکم
مشاهده سی ایوشیلر اولدیغی کبی و دخی
انسان روحانی نک مشاهده سنده اویقو
عالمنده عالم رؤیا در کر • انسان روحانی نک
عالم حقیقتده کوردیکی هر انسان جسمانی
عالمنده عینی عینینه دکلدر • کاهیجه علینده
اولور • اما هر زمان دکل اول سبب دن
تعبیر محتاج اولور • عالم تأویل دیدکلری
دخی عالم رؤیاده در • رؤیا دخی اوچ نوعدر
بری رؤیای صادقه در بزم پیغمبریمز محمد
علیه السلام فتح مکه حقنده کوردیکی

رؤيا درك حق تعالى بيورور لقد صدق
الله رسوله الرؤيا بالحق لتدخلن المسجد
الحرام ان شاء الله امنين محلقين رؤسكم ومقصرين لا تخافون آية كريمه
سيله اشارت بيور مشدر • تأويلي
رؤيا دخي كورد كلوي وارديرر • وتأويلين
دخي بلورسكز ايديي • مثلا رؤيا لرنين •
قيلجلرنن قان كوروب • وقيلجلرنك اغزني
برقاج يرنن كدبك كوروب انسان جسماني
ايله بيدار اولد قلرنن • قيلجلرين كندي
وجودي شر بيقلري ايله تعبير بيورديلر •

قيلجلرنن

قيلجلرنن اولان قاني • واغزندن اولان
كدكلري • مبارك دينلري شهيد اولدق
ويرلرندن برمقدار قان امته سيله تعبير
بيورديلر امار رؤياي مؤمنيي تأويلسز
وتعبيرسز كوردكي وجهله اوزره • تصديق
ايتمنك ادينه رؤياي مصدقه درلر •
وابراهيم يعبر عليه السلام كه انسان
روحاني عالمندن • اسماعيل يا اسحق عليه
السلام كه ذبح ايدركوروب • انسان
جسماني عالمندن بيدار اولوب كلدكلرنن
تأويل سن نه كونر كوردكلري ايسه اولجه

بو تحقيق اوزن بلدك ايسه • بو دنيي معلوم
مك اولسونكم • بونلرك هر بريسنه ايكيشر
يدي لطيفه • ويرلدي • يعني ايكي يدي
لطيفه انسان روحاني يه • ويرلدي • وايكي
يدي لطيفه انسان جسماني يه ويرلدي
هر بر لري ايكيشر قات اولديغي اجلدن •
مثلا انسان جسمانيده اولان ايكي يدي
لطيفه بي اول بيان ايده لم كه صورتدن •
معنايه يعني حقيقته انتقال قيلق اسهل
اولله يقينا بلكه انسان جسمانيده اولان
ايكي يدي لطيفه اقلا قلبدر • وقلبدن •

اولكن

اولان حقايقدر • ايكنجي سر در وسردن
اولان اسرار در • اوچنجي روحدر • وروحدن
اولان اروا حدر • ودوددنجي خفادر •
وخفادن اولان اناينيا تدر • بشنجي اخفادر
واخفادن اولان تجليا تدر • والتنجي
نفسي ناطقدر • ونفسي ناطقدن اولان
نفوس ناطقا تدر • يدنجي لطيفه قالبدر
وقالبدن اولان خصوصا تدر • بونلرين
هر بري دنيي بو منوال اوزن ايكشردن
اون دورت لطيفه اولديغنده اشتباه
يوقدر • وانسان روحانيده اولان •

لَطَايِفِكَ مَجْمُوعِيْ رُوحَانِيَّةٌ • وَاِيكِيْ اُوْنْ
دُوْرِيْ مِنْ اِنْسَانِ جِسْمَانِيْ • وَاِنْسَانِ رُوحَانِيْ
يَكُوْنُ بِكُرْمِيْ سَكِنْ اُولْدِيغِيْ ظَاهِرْ دِرْ ••
صُحْبَةٌ تَطْبِيقٌ خَلَقَتِ سَمَوَاتٍ وَالْاَرْضَ
بِالْاِنْسَانِ كَذٰلِكَ سَمَوَاتٍ سَبْعَهْ نَكْ •
دَنِيْ خِلْقَتِيْ يَعْنِيْ يَارَدِلْمِسِيْ اِنْسَانِ رُوحَانِيْ
خِلْقَتِنَهْ مُطَابِقْ دِرْ •• زِيْرَا سَمَوَاتٍ سَبْعَ
نَكْ طَبَقَاتِيْ • وَدَرَجَاتِيْ يَدِيْ اُولْدِيغِيْ
كِبِيْ • اَرَا لِقَلَرِيْ وَاَرَا لِقَلَرِيْ اُولْ لَنْلَرْ
دَنِيْ يَدِيْ يَدِيْ مَجْمُوعِيْ • اُوْنْ دُوْرْتْ
اُولُوْرْ اِنْسَانِ رُوحَانِيْ دَهْ اُولَانْ اُوْنْ

دُوْرْتْ

دُوْرْتْ لَطِيفَهْ مُطَابِقْ دِرْ • كَذٰلِكْ اَرْضِيْنِ
سَبْعَهْ نَكْ يَعْنِيْ مَدِّيْ قَاتْ بِرْلَرِكْ دَنِيْ •
يَارَدِلْمِسِيْ اِنْسَانِ جِسْمَانِيْ خِلْقَتِنَهْ مُوَافِقْ دِرْ
زِيْرَا يَدِيْ قَاتْ بِرْكَرْكْ يَعْنِيْ قَاتْلَرِيْ يَدِيْ •
اُولْدِيغِيْ كِبِيْ اَرَا لِقَلَرِيْ • وَاَرَا لِقَلَرِيْنَهْ
اُولَنْلَرْ دَنِيْ يَدِيْ دِرْ • اِيكِيْ يَدِيْمِيْ شُبْهَسِزْ
اُوْنْ • دُوْرْتْ اِيدُوْبْ اِنْسَانِ جِسْمَانِيْ دَهْ
اُولَانْ اُوْنْ • دُوْرْتْ لَطِيفَهْ مُوَافِقْ اُولْمَشْ
اُولُوْرْ فَافْهَمْ صُحْبَةٌ تَطْبِيقٌ اِسْتِدْلَالْ اَزْمِنَ
بِالْاِنْسَانِ كَذٰلِكْ اِنَّ الْاَمَانَ قَدِ اسْتَدَارَ
كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْاَرْضَ حَدِيثْ

شريفي نك معناسي حقيقتي يني اوزره
تحقيق زمانك • وافلاكن خلقتلري ودور
لري دخي اون دورت • يدي اوزرينه مستدير
اولدلر • ذيرا كوكلوك • ويرلوك • وانجلونر
اولنلوك • يادر دلمسنك ابتدايسي پازار •
كوني واقع اولوب • تمامي ونهايتي جمعه
كونيله تمام اولدي ايسه • پازار كونندن
جمعه كونينه كلنجه جمعه كوني ايله بله
ايتي كون اولوب خلقت • سموات والارض
بو ايتي كون ايله تمام اولوب • بو ايتي كونك
يدنجيسي جمعه ايرتسي كوني اولمغله

اذ ماندن

اذ ماندن • شبهه سز هفته دوري ثابت
اولوب • هفته دوري دنجي اي دوري
ايله • معتبر اولمغله هفته دورت اولديغي
ظاهر اولوب • اذمان شهوري دورت
هفته اوزرينه • دور اتديكي اشكار •
اولدي • دورت هفته ديمك دورت
يدي ديمكدر • دورت يدي ديمك يكرمي
سكز ديمكله اداده • وحقيقتده بر دور
معلوم اولدكده • زمانك باعتبار الشهور
دورت هفته اوزرينه وجود انساندر
اولان انسان روحاني نك انسان جسماني نك

متضمن • اولد قلوري • يكي مي سكز كطيقه يه
مطابقتة ايجون • بزم تقريمز • كوره براى
يكرمي سكز كون ايدي • سايرى ناس ايسه
مايحي اوتوز • ياخود يكرمي طقوز كون •
بلورلر • ويكرمي سكز كون بيلنجي قيتي •
نادر در • حسابلرنجه دنجي اوتوز ياخود
يكرمي طقوز كون كلور • يكرمي سكز كون
كلديكي قيتي نادر در • سنده براكي اي
آنجق واقع اولور حكمتي معلومك • او
لسونكه • نفسنده • وحقيقتنده هراي
يكرمي سكز كوندر • يكرمي طقوز •

واوتوز

واوتوز كلمه سي • ايكي منازلنه يعني كوكدن
كتديكي يولدر كوره در • كوكك بوكسيكندن
كيدوب • برمقدار يردن يوقاروزيادجه
بولنوب حجابي آز اولور ايسه كونى يكرمي
طقوز كلور • يكرمي سكز يقين دوشر •
وبعض كره كوكدن كيدركن يره يقين
بولنوب حجابي چوق اولوب • اوتوز كونه
واروب • اصل اولان يكرمي سكز كونه
اوزاق دوشمش اولور • بعض كره كوكك
بوكسيكندن كيدوب اصلا حجاب اولمغله
يكرمي سكز كون كلور • اصلي اولان

يكرمي سكز كونك عيسى واقع اولور • والله
اعلم صحة تطبيق استداره سنه با
بالانسان ان عدة الشهور عند الله
اثنى عشر شهرا في كتاب الله ولتعلموا
عدد السنين والحساب • ايكي كريملرنيك
منطوقي اوزره • اذمانك كون واسطه
سيله هفته يه • دوري • يدي كون اولوب
هفته واسطه سيله سنه يه دوري اولور
ايكي اي اولوب • يدي ايله دور ايدر • •
اون بر ايدوب اون بر ايله • اون ايكيمز •
يكرمي في اوح ايدر • ايكي دمجي كيجه وكوندوز

اعتباري

اعتباري يكرمي بش اولوب • كون وهفته واي
دمجي دمانك • سنه دوريه واسطه لر اولمغله
اوج واسطه لر ايله تمام يكرمي سكز ايدوب •
وجود انسانه اولان انسان روحاني وانسان
جسماني نك • متضمن اولدقلري يكرمي سكز
لطيفه لر مطابق اولمش اولدي صحبة
تطبيق استداره شمس بالانسان كذلك
شمسك دمجي بروج اعتباري • وفصول اربعه
اعتبار ايله • وكيجه نك وكوندوزك قصمله
واون ثمه سي ومساواتلري اعتبار ايله دوري
واستداره سي • يكرمي سكز ايله واقع اولمشدر

وجود انسانده اولان • انسان روحانی نك
وانسان جسمانی نك متضمن اولدقلری ••
بكر فی سكز لطیفه یه مطابقدر • زیرا شمسك
مجرا سی اولان بروج اون ایكیدر • سنه بر •
دور ایدر • فصول اربعه شمسك دور یله
معلوم اولدیغی • اوج ای یاز • اوج ای قش
اوج ای كون • اوج ای بهار كه شمسك ••
بروجلرنه اولان درجاتندن • اقتضا ایدر
تجمعی اون ایكی بروجله بكری • دورت اولور
ایكی دینی یازده • وقیشده كیجه نك وكوندوزك • وقصله سی واوزامه سی وایكی

دینی بهار • وكوندوزده مساوی اولری ایله یله
دورت ایدوب • بكری دورت ایله یله •
بكری سكز اولوب • وجود انسانده اولان
انسان روحانی نك • وانسان جسمانی نك
متضمن اولدقلری بكری سكز لطیفه یه مطا •
بق اولمش اولور •• صحبتده تطبیق ادوار
عرشیه بالانسان كذلك بروجك فلك •
دوری ایله اعتباری بكری سكز دیر وجود •
انسانده اولان • انسان روحانی نك وانسان
جسمانی نك متصل اولدقلری بكری سكز •
لطیفه یه موافقدر • زیرا فلك مطلق

ذِكْرِ اُولُنَدَه • كَمَالَه مَظْهَرُ وُجُودِ فَلَكَكَ اَكْمَلِي
اِيسَه اِحَاطَه • وَجَنَّتِدَه جَمِيعِ عَرْشِ اَعْظَمِدَه
بِنِكِم اِنْسَانِ مُطْلَقِ ذِكْرِ اُولُنَدَه • كَمَالِ مَعْرِفَتِ
اُولُوبْ • اِنْسَانَكِ اَكْمَلِي • وَاَفْضَلِي وَاَسْعَدِي
وَاَعْلَمِي • وَاَعْرَفِي • وَاَجْمَلِي • وَاَحْسَنِي بِزِمِ
پَيْغَمْبَرِ يَمِزِ • حَبِيبِ اَكْرَمِ • وَنَبِيِّ مُحْتَرَمِ سَيِّدِنَا
مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَضَرَتْلَرِي
اُولْمَغَلَه • اَفَاقَدَه عَرْشِ اَعْظَمِ رُتْبَه سِنَدَه
دِرْ • عَرْشِكِ دَنِي • وُجُودِي اُولْدُرْ فَلَكَ
عَرْشِ اَعْظَمِ اِيسَه سَمَوَاتِ • وَاَرَاضِيَنِي جَامِعِدِر
وَجُمْلَه عُلْوِيَاتِي • وَسُفْلِيَاتِي مُحِيطِدِر • •

سَمَوَاتِ

وَاَرَاضِيَنِكِ • جُمْلَه سِنِي اَرَاضِيَلَه بِلَه يَكْرِمِي
سَكِزْ اُولْدِيغِي • مَاسَبَقِنِدَه بَيَانِ اُولْمِشْدُرْ
اُونِ اِيكِي بُرُوجُكِ هَرْ بُرْنِزَه اُولَانْ اَحْكَامِكِ •
وَاَشْكَالِكِ ظُهُورَاتِي • عَرْشِنِدَنْ ظُهُورَاتِيدِر
وَقِتِدَه عَرْشِ دَنِي جَمِيعِ اَفْلَاكِ • وَاَرَاضِيَنِدَنْ •
وَاَرَاضِيَلَرِنِدَنْ • وَاَرَاضِيَلَرِنِزَه اُولَانْ عُلْوِيَ
وَسُفْلِي نُورَانِي وَظُلْمَانِي • رُوحَانِي وَجِسْمَانِي
حَقَّانِي • وَشَيْطَانِي • مَقْبُولِ • وَمَرْدُودِ •
جَلَالِي • وَجَمَالِي • مَحَاسِنِ • وَقَبَائِحِ شَيْلَرِكِ
وَاَشْلَرِكِ • وَاَمْرَلَرِكِ • وَحُكْمَلَرِكِ • •
وَاَثَرَلَرِكِ جُمْلَه سِنَدَنْ عِبَارَتْ • اُولْدِيغِي

تحقيقيه • هر بر روحك عرشيله دوري •
يعني هر بر بورجه اولان احكام واشكالي
وانواع • واجناس • وحقايق واجسام •
مختلفه نك • ومتغيره نك ومتفقه نك •
تحويلاتي • ظهوراتي ومحو وانباتلره ايجاديله
واعدامي • عرش حكميله اولوب • يعني بروحك
هر بر ينك • احكامنك واشكالنك وانوا
عنك واجناسنك • وحقايقنك وا •
جسامنك تحويلاتنده وظهوراتنده •
اعدامنده وايجادنده حاكم عرش اعظم اولوب
دنيي كوكلوك • وير لرك • وادالقلرينك

وادالقلرين

وارالقلرين اولسلرك • مجموعنده عبارت
اولدي ايسه اون ايكي بروحك هر بر لرينك
عرشيله دوري • وتحويلي بكري سكز اولديغنه
شبهه قالميوب • وجود انسانده اولان •
انسان روحاني نك • وانسان جسماني نك
متضمن اولدقلري • بكري سكز لطيفه يه •
تطبيقي ظاهر ونمايان اولدي • وادوار
عرشيه حقيقي اوزره اولديغي تحقيقا
بليندي والله اعلم صحة تحقيق ادوار
عرشيه باعتبار حروف التهجي امّا
بروحك وادمانك عرش حكميله دوريك

ابتدا اسی حرف بادندر • غایتی حرف یا یه
منتهی اولوب • مرتبه احدیت اولان الف
حرفن فتحه اولوب لمن الملک الیوم
لله الواحد القهار سیرتینه ما صدق اولور
زیر احرف باجمله حروفاتله بله حرف یا یه
وارمخه مرتبه احدیته دلل اولان الفدن
ظهور ایلمشدی • بینه مرتبه احدیت
اولان الفدن اخفا ایلر • ودخی دوایر
عرشیتنک • دور لری مستطیل یعنی اوزینه
دود ایدیکی کبی مستدیر دخی دود ایدر
یعنی چون سینه • طوغزی دخی دودی

وارد

وارد • ظاهرده تسبیحنک دوری کبی
یعنی مستح تسبیحنک امامه سنک صولندن
باشلیوب • صاغندن تمام ایدیکی کبی عرش
اعظم دخی بروجهن اولان احکامک
واشکالک • واسرار حقایقنک وامور
آثارینک • ومحو اثباتنک اظهاری •
وایجادی واجرایی • دورینه ابتداء •
صول اعتبار اولنان میزان بورجدن •
باشلیوب • نهایتی صاغ اعتباری اولنان
قینی بورجه منتهی اولور سنه ادوار عرشیته
انکله تمام اولوب • اصل وکل اولان عرشن

باء ايله

باء ايله واقع اولوب • انتهاء نسبتي سيي دخي
حروف تهجيدن التنجي ايكي نقطه يك
يايه منتهي اولوب • مجموعي مرتبه احديه ده
دال اولان حروف تهجيه • وايجاد عالمه
ابتداء مطلق اولان • الفدن كم اولد قلري
اعتبار ديكه كون • دوار عرشيه نك چوره
سينه دور لرينك تمامي ذيمه سي • ودخي انتهاء
مطلق اولان الف ايله يكرمي سكز نكه سي
وجود انسانده اولان روحاني نك وانسانك
جسماني نك • متضمن اولد قلري يكرمي
سكز لطيفه يه مطابق اولدي صحبه تحقيق

اعظمك • كندي سينده كم اولورلر • وكونشين
مغرب دن طوغمه سي كالايي • دخي بو تحقيقدن
كلنور • نيكم بروحك • وبروجده اولان
احكام ملكيي • واشكال لرك وحقايق لرك مجموعي
عينك • اول ظهور لري • عرش اعظمدن
ايدي اخر اندن كم اولورلر • يوم نطوي السماء
كطي السجل للكتب كما بدانا اول خلق
نعيده وعدا علينا انا كنا فاعلين آيه
كريمه سيله تصريح اولنمشدر • ودخي
عرش اعظم اولان • بروحك دور لري
ابتداء انسان ايله • حروف تهجيدن

كون الصوفي ابن وقت اما ادوار عرشية
نك واسيداره ادمانك سنه حسابي
ايله امتداد دندن • وبروج دودلرينك •
بردي تمام اولوب اول برلرينه انتقالا تدن
وساعتك قيامندن يعني قيامتك قوپمسدن
ودجال افاقينك خروجندن • ودابة
الارضك ظهوردندن • ويأجوج ومأجوجك
جثمه سندن بحث اتمك صوفيه مذاقي •
اولمديغندن • بيان وتحرير اولنمدي •
زيرا صوفي ابن وقتدر • ابن وقت دينمك
كمسه ي وكلمه كي • واوذاغي ويقيني •

دوشمز

دوشمز • وكندي جمعيتيندن غزي يه فكر
صرف ايمز • ديمكدر • بوتحقيقه كون دجالي
ومهديي • وعيسايي • ودابة الارض •
ويأجوج • ومأجوجي • وكونك مغربدن •
طوغمه سي • ودخان مبينيي • وذلزله •
عظيمه يي وكونش ايله لمركب جمعي وقيامتك
قوپمسي • ونفخه صور اسرافيلي وحشر
نشري • وميزان • وصراطي • وجهنم •
وجنتي واعرافي ودرويه جمال • ذي الكمالي
سؤال • وجواب محاسبه سيله بله مجموعي •
ياينمز موجود در • اكثر عارف ايسه

نفسینده بولور ❁ وحاظر اولور • اگر غافل
ایسه اندن محاسبه نك کندی • یه زیاندن
وحسرت وندامتدن غیری نیچه یی اولمز
بونلری افاقه بلمنك ندر • هر بریسی نفسده
بولنور • اللهم جعلنی الوب • طوتم جغین طوتوب
ترك ایدن جکن ایدوب • کچه چکندن کچمدکرن
مکن • یا یکن بلمنك دنیی فایده یی یوقدر •
صحبة تحقیق دجال انفسی در بیان
مهدی وعیسای انفسی مثلا دجال ❁
انفسی درویش صادقه کوره • کندی
نفسنك مکر ترندن عبارتدر ❁ مثلا

شریعت

شریعت غرانك اعتقادیه عملیه اولان مسا
ئلینك هر برلرینك • حقیقته مطابقتن
بلمیوب • هر برینه برتاویل ذعم ایدوب •
اکثر اول مسائل دینیه • واعتقادیه فرایض
وواجباتك اوامرندن ایسه • تاویل ایله
یاخود ترك • واستحلال له مائل اولمقدر ❁
واکثر اول مسائل دینیه واعتقادیه فرایض
وواجباتك • منهیاتندن • ومنکراتندن
ایسه • آنی نفسك هواسنه اویغون •
تاویل ایله حلنه ذاهب اولوب اشلمسنده
مصر اولمقدر • وفعلی ایله مرتکب کبیره

وَيكي جها لتدندر • وكي عنا تدندر •
بونلوك جمله بني صاحبينه ظرر ايلمه مشربلردر
برساعت مقدم سائلك حقنه كوره بو مثللي
مشربلردن بكمك اوزرينه فرض عين در
اكر كچرسه نفسنك مشرب مهذبي بيتر •
بيتشوب • وعيسايي روحاني سيله جمع •
اولوب • مشرب دجال انفسي سين قتل
ايتمش اولور ذلك هدى الله يهدي به
من يشاء الى صراط مستقيم سرتينه ما
صدق اولور صحبة تحقيق دابة الارض
انفسي ودنجي سائلك نفسنه كوره دابة

الارض

لارض عقل • معاد ندن عبادتدر • عقل كامل
ديدكلري • عقل معاد مدر • زيرا عقل معاد
حسن ايله فتحي جمايل ايله جلالي طيب ايله
بخشي مومبو فارق • وتميز در عدالت
دخي بودر • زيرا عقل معاد صاحبي اولان
ذات شريفي هر شيئي شرعا وعقلا وحقيقتا
موضوع اولدقلري محللرده استعمال ايدر
منلا اوامر شرعيه نك • وضعي عبد عاقل
مكلفك • اني وقتنه موافق اشلمه سيدر
هر وقتي كلدكجه اني اشلر • كذلك منكرات
شرعيه نك نهيينك وضعي عبد عاقل مكلف

كون • هر دمان او منهياتي • ترك ايدي •
سائلك حق دخي انلره • هر دمان ترك
ايدر • بو ايسه عين كمالدر • فعل ايله •
تركي جمع امتثال اولور • ذيرا جلال ايله
جمالي • فرق اتمين فعل ايله تركي جمع
ايدمز • فعل ايله تركي جمع اتمين جمع
الجمعه نائل اولمه مز • ذيرا جمع جمع ديمك
جناب حقك صفات ثبوتيه سنه
وصفات سلبيه سينه برردن مظهر •
اولمقدر • اويله اولدقجي تقديرجه
افعالي ثبوتيه اولان اوامري • فعل ايله

ثبات

اثبات ايدوب • افعال سلبيه اولان مناهي
بي ترك ايله سلب انمكله جامع الاثبات •
والسلب اولوب مظهر صفات ثبوتيه
الهيه • ومظهر صفات سلبيه الهيه اولمغله
مظهر ذات كمالييه دخي نائل اولمق قابل
اولور • بو رتبه نك ادنه جمع احديت
درلر جمع الجمعدر نصكرن • در • جمع الجمع •
ايسه صفات ثبوتيه الهيه • وصفات
سلبيه الهيه بي بحث المظهريه جمعدن
عبارتدر • بو ايسه مطلق جمعدن يعني •
جمع صرف در نصكرن • در • جمع صرف ايسه امر

أفعالیکه بنی اشلیوب • مناهی سلبیته بی •
ترکی ایمکدن عبارتدر • بو ایکیسه فرق •
وتمییز دنصکره • وزیر فرق وتمییز در •
نصکره دیمن وطیبی طیب بلوب اشلیوب •
وجیبیشی جیبك بلوب • ترکی ایمکدر اول •
سبسبدن بیوردیلوکی • فرضی اولمیان •
جمعی اولمز • جمعی اولمین جمع جمعه اولشماز •
جمع جمعه اولشمیان • جمع احدیته نایل •
اولمه من • جمع احدیت سن • جناب هویته •
اتصال بخه قابلدر • ایضا فله فهم اولنه •
والله ولی التوفیق صحه تحقیق ذلزله •

عظمه

عظمه انفسیه ویاجوج ماجوج انفسی

امادلزله عظمه • سالك حقه کون ودخی •
یاجوج ومأجوج تشویشی خاطر در •
ووسوسه قلبدن • عبارتدر بونلرك •
ایکیسه فاسد ومفسد شیلردر • سالك •
وجودنی خراب ایدوب عقلنی جنونه محویل •
ایدر نعوذ بالله تعالی • بو ایکی مفسد لرین •
سالکده ظهوریله نابت بر فاج علتله •
منبعدر • بعضی سالکه حرارت اسمادن •
ظهور ایلر مثلا شحمك تعیینی بیوردیغی •
عدده رعایت ایمز • جوق زیاده اوتور •

حضم ایدر من • نایخود اد ابد رعایت ایمن
مثلا ابدستلو ایکی رکعت شکر وضو •
زیستله نماز قلوب قبله متوجه اولوب ••
تاتی ایله اوقوت ایدیی اویله ایمن ابدست
سن اوقود عجله ایله وسرعتله اوقود ••
تعظیم مراد ایلمن • جذبه یرینه جنون کتورد
وسوسه لیش خاطر • وسوسه حاصل ایدر
دفعنه سرکشلیکیندن دیمی ترک محالی •
اولمن • اویله فاسد هلاکی اولور کیدر
صحبه تحقیق دخان مبین انفسی ودیمی
دخان مبین سائلک حقه کوره قلبنک

قباختلغندن عبارتدر • بریرامن فعلی
ازتکاب سبیله • وبرمنافق کسه ایله ••
کورشمه سی حسبیله اگر غفلت ایله بخشه
اوقات کچرر ایسه جذلاینه باعث اولوب •
حق تعالینک صفات جلالیه سنه مظهر
اولوب •• واصل قعر جحیم اولمغله • حرمان
رویت اولور • سالکه حقه الزم اولان
اول تزاریک ایدوب • لذتی ذوق وصائل
تحصیلینه بیک • جانیله مبادرت ایلیه صحبه
تحقیق طلوع الشمس مغرب انفسی ودیمی
سائلک حقه کوره کونشک مغربدن

طوعمه بنی • وجودنده اولان انسان روحانیک
اوّل بن دیدیکی بودر • انوک علی العظیم •
انسان جسمانی اولان غروب ایدوب •
خبر سن عالم اخرتده • بولنمسندن عبارتدر
سائلک حقه اکر تدارکی دکل ایسه •
ندامتدن عیزی • بر شی منتج اولمز
زیرا جسمله بردنبی بوعالمه کلمک قابل •
دکلدر • تدارک بخه اولور • اکر کفرک
مؤدّی اعتقادیله • وعمل ایله کیدرسه
اکا هیچ علاج اولمز •• بعوذ بالله تعالی
اللهم انی اسئلک حبتک وحب من

یحبک

یحبتک • وحب عمل یقربنی الی حبتک • اللهم •
ارنا الحق حقا وارزقنا اتباعه • وارنا الباطل
باطلا • وارزقنا اجتنابه •• اللهم اختمنا
بالخیر والسعاده • ایتین یا معطی السعاده
صحه تطبیق ایات فاتحه ظاهریه وبا
طنیه بلطایف الانسان بودنبی معلومکز
اولسونکز • والقرآن ظاهر وباطن وللباطن
سبعه ابطن الی سبعین بطنا حدیث •
شریفینک منطوقی اولدن فاتحه شریفه
دنبی ایکیدر • بری ظاهریه در وبری
فاتحه باطنیه در ولقد اتیناک سبعا

بصر • ارادت • قدرت • کلام • مدرک • ایکیسنجی •
یدیسی • حی • علم • سمیع • بصر • مرید • قادر •
متکلم • کذلک صفات سلبیه اولان •
ایکی یدیدن اولکی یدی صفات سلبیه •
عات • جهیل • صمم • عمی • خیرت • عجز • سکونتدر •
ایکنجی یدی • صفات سلبیه • لامیت لاجل •
لااصم • لااعمی • لامختیر • لاعاجز • لا •
ساکن در • چونکه حق تعالینک بودورت •
یدی صفاتله • ثبوتا وسلبا • اتصافی •
بلدک • وبو صفاتلرک • هر برلری برر •
مرتبه اعتبار اولنوب • یکرمی سکز مرتبه •

اولدیغن

اولدیغن • کرچکدن اکلدک ایسه حق تعالی •
ایچون • بو صفاتلری ایله • اتصافی اعتبار یله •
یکرمی سکز مرتبه اعتبار اولنوب • اسمینه •
بین الصوفیین • وبین المحققین • مراتب •
الهیه • دیو ادویرلدکینی تحقیقا بلمش اولدک •
صحبه تحقیق مراتب کلامیه باعتبار •
المتکلم • ودینی صفات ثبوتیدن کلام متکلم •
صفات ثبوتیه سی اولوب متکلم ایله کلام •
اراسندهکی دلالت ایدن مساوات •
شرط اولوب • متکلم ایسه باعتبار •
الصفات یکرمی سکز مرتبه اعتبار اولنیر •

ايسه • كلامدن • دنجي باعتبار المتكلم يكرمي
سكز مرتبه اعتبار اولنوب • اسمنه اهل
تحقيق قيتنده مراتب كلاميه ديو • مادويرلديي
واول مراتب كلاميه يه • علامات اوزره •
ابجد توتيبنجه يكرمي سكز حروف هجا •
تعيين اولندي صحبة تحقيق مراتب ثمانية
باعتبار الحروف كذلك اسماء الله عظام
ايله حروف بينيندن • والليت ومولوليت
اعتبار ايله مناسب تمام اولمغله • ابجد
ترتيبي اوزره • مرتبه اولان يكرمي •
سكز حروفدن • هر بيحرفي اسماء الله

الحسنى دن

الحسنى دن • بري اسم اعطا اولندي يعني
الف حرفنه الله اسم شريفي ويرلديي باخر حرفي
الرحمن اسم شريفي ويرلديي جيم حرفنه •
الرحيم اسم شريفي ويرلديي • دال حرفينه
الملك اسم شريفي ويرلديي ها حرفنه القدوس
اسم شريفي ويرلديي واو حرفنه السلام
اسم شريفي ويرلديي • زا حرفنه المؤمن
اسم شريفي ويرلديي حا حرفنه المهيمن
اسم شريفي ويرلديي طا حروفنه [illegible]
العزيز اسم شريفي ويرلديي يا حرفنه
الجبار اسم شريفي ويرلديي كاف حرفنه

المتكبر اسم شريفي ويرلدي لام حرفه الحالق
اسم شريفي ويرلدي ميم حرفه البارئ
اسم شريفي ويرلدي نون حرفه المصور
اسم شريفي ويرلدي شين حرفه الغفار
اسم شريفي ويرلدي عين حرفه القهار
اسم شريفي ويرلدي فا حرفه الوهاب
اسم شريفي ويرلدي صاد حرفه الرزاق
اسم شريفي ويرلدي قاف حروفه
الفتاح اسم شريفي ويرلدي راء
حرفه العليم اسم شريفي ويرلدي
شين حروفه القابض اسم شريفي

ويرلدي

ويرلدي تا حرفه الباسط اسم شريفي
ويرلدي ثا حرفه الحافظ اسم شريفي
ويرلدي خا حرفه الرافع اسم شريفي
ويرلدي ذال حرفه المعز اسم شريفي
ويرلدي ضاد حرفه المذل اسم
شريفي ويرلدي ظا حرفه السميع اسم
شريفي ويرلدي غين حرفه البصير
اسم شريفي ويرلدي حق تعالينك
بو عالمه بجليسي انجد ترتيبي وزه
مرتبه اولان يكرمي سكز اسماء شريفي
ايله واقع اولوب بو يكرمي سكز حروف

بو بكر في سكن اسماء شريفه نك مستيمائي
واقع اولمش اولدي • فافهم وقرآن مجيد
ده • شوره حشرك اخرنده انجه هوز
حطي كلمن ترتيبنده • واران حروف
ترتيبنجه اسما تعيينه حق تعالى
اشارت ايلدي • بنتكم ان الله تعالى
اسماء الحسنى ترتيبي • الله الرحمن
الرحيم الملك • القدوس السلام المؤمن
المهيمن • العزيز الجبار المتكبر الخالق
البارئ • المصور الغفار القهار الوهاب
الرزاق • الفتاح العليم القابض الباسط
الخافض • الرافع المعز المذل السميع
البصير • الحكم العدل اللطيف الخبير
الحليم • العظيم الغفور الشكور العلي
الكبير • الحفيظ المقيت الحسيب الجليل
الكريم • الرقيب المجيب الواسع الحكيم
الودود • المجيد الباعث الشهيد الحق
الوكيل • القوي المتين الولي الحميد
المحصي • المبدئ المعيد المحيي المميت
الحي • القيوم الواجد الماجد الواحد
الصمد • القادر المقتدر المقدم المؤخر
الاول • الآخر الظاهر الباطن الوالي
المتعالي • البر التواب المنتقم العفو
الرؤف • مالك الملك ذو الجلال والاكرام
المقسط • الجامع الغني المغني المانع
الضار النافع • النور الهادي البديع
الباقي • الوارث الرشيد الصبور

حروفك

حروفك • هر بريسنه تعيينين اولنوب
قسمان • حروفك متضمن اولديغي بو
بكر في سكن دن ماعدا اولان اسماء
شريفه لرين • مجموعي معاني جهتيله بو
بكر في سكن اسمانك ضمنده تداخل
ايدكلري • ظاهر اولوب • مراتب اسماء
مراتب حروف اعتباريله بكر في سكن
مرتبه اولديغي • نمايان اولوب اسمنه
اهل تحقيق قيدنده مراتب اسماء ديوادر
ويرلدي صحبة تحقيق موصلات العلل
والنتايج چونكه مراتب اسمانك بكر في

سكن اولمسى • مراتب حروفك يكرمي سكن
اولمسى اعتبارىله اولوب • مراتب
حروفك دخى يكرمي سكن اولمسى مراتب
كلامينك • يكرمي سكن اولدىغى مراتب
الهيه اعتبارى • يكرمي سكن اولدىغندن
لازم كلوب • مراتب الهيه نك يكرمي
سكن اعتبارى • حق تعالينك
صفات ثبوتيه اىله • وصفات سلبيه
اىله • ايضا في اولوب • بو صفاتلره
مراتب عداد اولدىغندن • معتبر
اولدىغى تحقيقا • بلدك ايسه فانجه

سر بيضك • وقرآنك وانسانك وجمله عالمك
وعرشك وكرسيك بر وجلربنك وبروجلرنه
اولان • احكام ملوكك وشمسك وقمرك
وازمان يوميه • وهفتويه وشهريه وسنويه
مجموعلربنك دور لربنك • ومرتبه لربنك
وضعي • وتطبيقي صفات ثبوتيه ده وصفات
سلبيه ده اولان يكرمي سكن مرتبه يه
موافقت ايدوب اولدىغى يقينا كله كه
صفات ثبوتيه مراتبنه موافق اولان
اولان اون دورت مرتبه حقايق واسرار
روحانيات كوك ذوات • وكوك اسماء

وَصِفَاتٍ • وَكَرَكَ افْعَالِ رُوحَانِيلَرَكْ ••

جُمْلَه سِيْ جَلَالِيَّه • وَجَمَالِيَّه عُلُوسِيْنِي وَسِفْلِيسِيْ

جَنَّاتِ نَعِيمِي • وَنَارِ جَحِيمِي دَائِمَاتٍ وَبَاقِيَاتٍ

اُولْدِيغِنْ گُرْچَكْلِيُوبْ • وَدَنِيْ صِفَاتِ سَلْبِيَّه

مَرَاتِبِنَهْ مُطَابِقْ اُولَانْ اُونْ دُوْرْتْ مَرْتَبَه

اَجْسَامْ وَاَشْكَالْ وَعَنَاصِرْ • وَاَفْلَاكْ ••

وَطَبَايِعْ لَه جُمْلَه سِيْ • وَاَنْجُمْ وَسَمَاءِ شَمْسْ •

وَقَمَرْ • وَفُصُولِ اَرْبَعَه نَكْ • وَلَيَالِ •

وَاَيَّامِكْ •• وَحَيَوَانَاتِكْ وَمَلَائِكْ وَاِنْسْ

وَجِنِّينِكْ • وَجَنَّتْ وَجَحِيمِكْ خَارِجْ وَظَاهِرْ

اِعْتِبَارْ • اُولْ نُسْخَه نِكْ جُمْلَه سِيْ عَزْرَائِيلْ

وَمِيكَائِيلْ • وَاِسْرَافِيلْ • وَجَبْرَائِيلْ هَمْسِيسِيْ •

فَانِيْ وَخَرَابْ • وَهَلَاكِ اُولَدِيغِنْ شُبْهَه سِزْ

اَكْلَه كَه كَذِبِي حَقِيقَتِكَه مُنَاسِبْ عَمَلَه وَاِعْتِقَادَه

وَاِيصَالَه سَابِقْ اُولَه سِنْ صُحْبَةِ تَقْسِيمْ اِلَا

نْسَانِ الرُّوحَانِيْ وَالْجِسْمَانِيْ بِاعْتِبَارْ

الصِّفَاتِ الثُّبُوتِيَّه وَالسَّلْبِيَّه بِوَجْهٍ تَحْقِيقَه

بِنَاءً بِزِ اِنْسَانِيْ اِيكِي • صَادِيقْ بِرِ سِنَه ••

اِنْسَانْ رُوحَانِيْ دِيدِكْ • صِفَاتِ ثُبُوتِيَّه

مَظْهَرِيجَه • اُونْ دُوْرْتْ لَطِيفَه اَنَكْ •

اِثْبَاتِ اَيْلَدِكْ • تَكَالِيفِ شَرْعِيَّه يِي وَنُقْصَانْ

تَكْمِيلِيْ اِنْسَانِ جِسْمَانِيْ وَاَسْبَابِ سَبَبِيَّه •

انسان روحانی یه • دوشردک سن بلور
سینکه • بو عالمده دخی انسان روحانی
صاف اولوب • تشویشدن قورتلمدقجه کن
انسان جسمانی اصطرابدن قورتلمیوب
بو حالده ایکن بو حاله • تبدیل و تحویل ایدر
جلاله جماله • طیبته و خبیثه میل ایدر
وبو دخی انسان جسمانیدر • صفات
سبلیته مظهریجه • اما دخی اون دورت
لطیفه سی واردر • لکن کندویه مالک
دکلدر فانیدر • انسان روحانیه
اولان اون دورت لطیفه نک مظهری

وآثاری در • رنگکم صفات شبلیته نک
نقیضی • وعکسی ولایزیی وعکس نقیضی
اولوب اون مظهری • وآثاریدر شی
نقیضی وعکسی • ولایزیی وعکس نقیضی
مشتمل قاعده سنه بناء حق تعالی
ایکسی ایله بله متصفدر • اگر ایقاظ
ایمسه عالم وادم ظاهر اولمز ایدی
عالم وادم ظاهر اولمسه كنت كنزا مخفیا
کلامی یضفی اون قامیوب فاحببت
ان اعرف فخلقت الخلق یکنی اعرف
کلامی ینجه بولمز ایدی • فافهم صحة تحقیق

صفات ثبوتیه و سلبیه للحق تعالی

امّا صفات سلبیه صفات ثبوتیه نك

نقیضینك عکسی • و لازم اولد بغن بیان •

ایله ممکنه شیئ نقیضینی • و نقیضینك عکسینه

و لازمی مشتمل قاعده سی اکلنوب صفات

سلبیه تحقیقی • کرکی کبی عیان چیقه زیرا

صفات ثبوتیه حقله ثابت برا لای صفتلك

دیمکدر • ثبوتلوی دینی ایجا ایله در ••

اوات سلب سز • و حرف نفی سز امّا

صفات سلبیه صفات ثبوتیه نك ••

نقیضینك عکسی و لازمیدر • زیرا صفات

ثبوتیه در • و لکی صفته حیاتدر حیاتك

نقیضی لاحیاتدر • لاحیاتك عکسی و لازمی

موت و عماتدر • حق تعالی حیات صفتیله

ثبوتا • یعنی حیات کندوندن ثابت اولمغله

صفتلنور • امّا حیاتك نقیضی اولان

لاحیات ایله عکسی • و لازمی اولان

موت • و عمات ایله حق تعالینك ایضا فی

صفته ثبوتیه اولان حیات و اسطه سیله

در • نقیضی و عکسی و لازمی • مشتمل

قاعده سینه مبنیدر • کندوی ذاتیدر • و

حقیقتینه منزهدر • کذلك صفات

ثبوتيدن ❊ علم صفتيله حق تعالى ثبوتا
وحقيقتا متصفدر ❊ اما علمك نقيضى
اولان لاعلم ايله ● ولا علمك لازمى اولان
جهل ايله حق تعالينك ايضا في صفتيه
علم واسطه سيله در ● ثبوتيته سبى اولان
نقيضى وعكسى ولازمى مستلزم قاعده سنه
مبنيدر ● جناب حق تعالى ذاتيله ❊
وحقيقتيله متلازمدر ● كذلك صفتيه

ثبوتيدن سمع صفتيله حق تعالى ثبوتا
وحقيقتا متصفدر ● اما صفتيه سمعك
نقيضى ● اولان لاسمعيله ولا سمعك لازمى

اولان

اولان ● ضم ايله حق تعالينك ايضا في
صفته ثبوتيه اولان سمع واسطه سيله در
قاعده مزكور بناء ● اعتبارى ومجازيدر
كذلك ذاتيله وحقيقتيله عارى ومنزه
هدر ● كذلك صفتيه ثبوتيدن ● بصر
صفتيله حق تعالينك ايضا في ثبوتيله ❊
وايجابيله ● وحقيقتا ايله در لكن بصرك
نقيضى اولان لابصر ايله ● ولا بصرك
لازمى اولان عمى ايله مجازا متصفدر ●
ايضا في صفات ثبوتيه اولان بصر واسطه
سيله در ● زيرا لابصر بصرك مفهومى ●

مخالفیدر • یعنی عمی لابصرک مفهومی لازمی
اولدیغی کبی شی ایسه مفهومی ومفهومنک
مخالفی • ومفهوم مخالفنک لازمی اعتبار
محیط ومشتملدر •• واکر مشتمل اولمسه
لابصر ولابصرک لازمی اولان عمی موجود
اولمز ایدی • چونکم موجود اولدیغی
اعتباری ایضاف دنجی بولندی فافهم
کذلک • صفته ثبوتیه دن مریدم ارادة
صفتیله حق تعالی ثبوتا • وایجابا ••
وحقیقته ومتصفدر • ارادة نک ••
تقضی اولان • لارادة ایله ولاارادة

منک لازمی

نک لازمی • اولان خیوت ایله ایضاحنده
صفات ارادة • واسط سیله دیو واعتبار ایدر
شی تقضینی وعکسی ولازمی مشتمل
قاعدة سی معلومک • اولدیغنه بناء کندیی
ذاتندة • وحقیقتینه عاری ومنزهدر
کذلک صفات ثبوتیه دن • قدرت صفتی
ایله حق تعالی ثبوتا • وحقیقتا متصف
اولور • اما صفته قدرتک نقیضی اولان
لاقدرت ایله ولا قدرتک لازمی اولان
عجز ایله حق تعالینک ایضاحی مجازده
احاطه طریقیله دیو • وصفت قدرت •

وَاسِطَه سِيلَدِر • زِيرَا عَجْز لَا قُدْرَتِكَ لَازِمِيدِر
لَا قُدْرَت دَنِي صِفَتِ ثُبُوتِيَه اُولَان قُدْرَتِكَ
نَقِيضِيدِر • شَيْئِي نَقِيضِنِي وَعَكْسِنِي وَلَازِمِنِي
مُشْتَمِل اُولدِيغِي قَاعِدَه مَقْبُولَه دِر • زِيرَا
حَق تَعَالَى كَنْدِيسِنِي اِعْتِبَارِ اِيتمِشدِر •
اَگَر اِيتمِسَه قُدْرَتِكَ نَقِيضِنِي اُولَان لَا قُدْرَت
وَلَا قُدْرَتِكَ لَازِمِي اُولَان عَجْز مَوجُود اُولُوب
عَالَم وَآدَم • يَارَه دَيلُوب • بُونلَر عَالَمدَه
وَاردِمدَه ظَاهِر اُولمَز بَدِيهِي • كَذلِكَ
صِفَاتِ ثُبُوتِيَّه دَن كَلَام صِفَتِ لَه حَق
تَعَالَى ثُبُوتًا وَاِيجَابًا • وَحَقِيقَتِه صِفَتلَرنُور

وَبُو صِفَتلَر اَصْلَا حَقدَن • وَحَق تَعَالَى بُو
صِفَتلَردَن طَرفَة العَيْن • اِنفِكَاكِ وَاِنفِصَال
اِيتمَز • يَعنِي اَيرلمَز اَمَا صِفَتِ كَلَامِكَ نَقِيضِنِي
اُولَان لَا كَلَامِكَ لَازِمِي اُولَان سُكُوت اِيلَه
حَق تَعَالَى نَكِ اِتِّصَافِي مُجَاز دِر • لَازِمِيدِر
لَا كَلَام دَنِي صِفَتِ ثُبُوتِيَه اُولَان كَلَامِكَ •
نَقِيضِيدِر • شَيْئِي نَقِيضِنِي وَعَكْسِنِي وَلَازِمِنِي
مُشْتَمِل قَاعِدَه يِي كَرَّه اِيلَه مَعلُومُدُر •
حَق تَعَالَى نِينَك لَا كَلَام اِيلَه اِيلَه وَلَا كَلَامِكَ
لَازِمِي اُولَان سُكُوت اِيلَه مُتَّصِف اُولمَسِي •
صِفَاتِ ثُبُوتِيَّه يِي اُولَان كَلَام وَاسِطَه سِيلَه

دِرْ كَنْدِي ذَاتِنْدَه • وَحَقِيقَتِنْدَه عَارِيٌ
وَمُنَزَّهْ دِرْ • وَاللهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ •

صُحْبَةِ تَحْقِيقِ كَاشِفَه لِلصِّفَاتِ السَّلْبِيَّه

اَلْاَوَّلِي مَعْلُومُ اُولَكِه بُو تَحْقِيقِ ايْتْدِيكِمْ •
صِفَاتِ سَلْبِيَّه لَرِكِه مَمَاتِ جَهْلِ صُمِّ عَمِّي خَيْرَتْ
عَجْزِ سُكُوتْ دُرْ • صِفَاتِ ثُبُوتِيَّه اُولَانْ •
حَيَاتِ • عِلْمِ • سَمِيعْ • بَصَرْ • اِرَادَتْ • قُدْرَتْ
كَلَامِ صِفَتْلَرِينِكْ لَازِمْلَرِي اُولَمَقْ اُوزَرَه
تَحْقِيقِ اَيْلَدِمْ • بُو صِفَتْلَرْ حَقْ تَعَالَى اِيلَه
قُولْلَرِي اَرَاسِنْدَه • بَرْ زَخْلَه وَ حِجَابْلَرْ دُرْ •
دَرَكِ اَسْفَلْ وَ نَعِيمِ جَحِيمْ دِيدِكْلَرِي بُو صِفَتْلَرْ دُرْ

بُونْلَرْ

بُونْلَرَ مَظْهَرْ اُولَانْ اَشْيَا وَ عَالَمْ وَ آدَمْ • وَ جِنِّ
شَيَاطِينِ • جُمْلَه سِنِي حَقْ تَعَالَى سِنِكْ حَمَايَتِكْ
كُورْ مَكْدَنْ وَ كَمَالِنَه اِيرْ مَكْدَنْ مَحْرُومْ لَرْ مَحْجُوبْ لَرْ
دِرْ • بُو صِفَتْلَرَه صِفَاتِ جَلَالِيَّه دِيرْ لَرْ
بُو صِفَتْلَرْ كَوْنْ شُرُورْ وَ مَحْزَنْ قَبَاحِدَتْ •
بُونْلَرَ مَظْهَرْ اُولَنْلَرْ ظُلُمَاتَه مَظْهَرْ اُولُورْ لَرْ
بُونْلَرْ اِيجُونْ • حَقْ تَعَالَى سِنِه قُرْبِ نَوَافِلْ اِيلَه
قُرْبِ اُولَمَقْ بُو دُرْكِه مُعْتَدْلَرْ اِيكَنْ • قَابِلِ
دِكْلَدِرْ • هَرْ نَصَدَرْ حَقْ تَعَالَى • بُونْلَرَ •
قُرْبِ • فَرَايِضْ اِيلَه قُرْبِ • وَ يَقِينِ اِيلَه
دَدِ • بِنِمْ شَيْئِي نَقِيضِنِي • وَلَادِرِمِنِي مُشْتَمِلْ وَ مُحِيطْ

ديد يكمز • وتحقيقه مبنيدر زيرا صفات حيات
نقيضى اولان لاحيانى ولاحياتك لازمى اولان
موت وممانى ادراكك ايمك جهتيله محيط
ومشتملدر • اما لاحيات ولازمى اولان موت
وممات مجموعلرى صفات حيانى ادراكك واحاط
ايلمك قابل دكلدر • زيرا لاحيات ولازمى
اولان موت وممات • جماد معقولة سيدر
كندى ادراكك ايله من • عزيزى ادراكك
قابلدر كذلك صفات علم نقيضى اولان لاعلمى
ولاعلمك لازمى اولان جهل ادراكك حسبيله
محيط ومشتملدر • اما لاعلم ولاعلمك لازمى

اولان

اولان جهل صفات علمى ادراكك ايمدبكى اشكال
در • زيرا كذلك صفة سميع نقيضى اولان لاسمعى
ولاسمعك لازمى اولان صمتى ادراكك • وتصور
طريقى ايله محيط ومشتملدر • اما اشمتمك
وصاغرلوق اشمكى ادراكك بجه قابلدر • كذلك
دوقى ادراكك ايله من • نوره قالدى عزيزى
ادراكك ايلسون كذلك صفة بصر نقيضى اولان
لابصرى ولابصرك لازمى اولان عمى ادراكك
ايمكله محيط ومشتملدر • اما لابصر ولابصرك
لازمى اولان عمى صفات بصرى بجه ادراكك
ايدرسن ايضاف ايله • زيرا جماد حكمندة

كذلك في بكل ادراك ايلمز • قدره قالدي اخرجي

كذلك صفة ارادة نقيضي اولان لا ارادة تي

ولا ارادة نك لازمي اولان خيرت ادراك ••

وتصور جميله محيط ومشتملدر • لكن لا ارادة

ولا ارادة نك لازمي اولان خيرت صفة ••

ادراكلا بي ادراك ايدة مز • كذلك صفة قدرت

نقيضي اولان لا قدرتي ولا قدرتك • لازمي •

اولان عجزي ادراك حسبيله محيط ومشتملدر

ولكن لا قدرت • ولا قدرة نك لازمي اولان

عجز قدرتي ادراك ايلمكري قابل دكلدر ••

وكذلك صفة كلام نقيضي اولان كلام ولا كلامك

لازمي

لازمي اولان سكوتي ادراك جميله محيط ••

ومشتملدر • اما لا كلام ولا كلامك لازمي •

اولان سكوت صفة كلامي ادراك قابل

دكلدر •• وذاتي صفات شبوتية نك مجموعنه

صفة علم ساريدر • زيرا علم مطلقدر ••

مجراسي حيات قلب • عقل فكر خيال حفظ

سمع • بصر • ارادت • قدرت • كلام مجموعلريدر

نتيجم جهل مطلق اولوب مجراسي انجق • شك

وهم • موت • صمم • عمى • خيرت • عجز • سكوت

جمله سي اولديغي كبي اول سببدن • بو يديي •

صفات سلبيتيه يه مظهر اولان • شقيلر وكافرلر

نائل رؤيت جمال • واتصال • كمال انس ميسر
اولمغله حق تعالى ليدن بعيد اولوب كلا
انهم عن ربهم يومئذ لمحجوبون مذمتنه
ماصدق اولورلر نعوذ • بالله تعالى من شرورهم
مكرلرنك • بولنمق توفيق • وعنايت الله ظهور •
ايليوب اوزرلرينه هدايت قانويسي جلوب
اكربولنمق كفر ظلمتي ايله ميتيلمز ايسه ايمان
كلد كلمزي حسب بيله • نور ايمان ايله قلبلوي حيات
بولوب • تحقيق ايدن حكم يدي صفات سلبيه
ميتيلكي سلب ايله بله لا ميت مرتبه سينه
نائل اولمغله • حي دائم ايله بله بحيث

المعنى

المعنى برلشوب المؤمنون لا يموتون • بل
ينقلبون من دار الفنا الى دار البقا حديث
شريفنك سرتينه ماصدق اولورلر • ذيرا
اولكي يدي صفات سلبيه صفات ثبوتيه لزينك
نقيضلرى نقيضلرينك لازملريدر شى ايسه •
نقيضله ونقيضينك لازمى ايله تحقق جهتله
جمع اولمق محالدر • هر نقدر تصور ده •
مفهومى مخالفى اولمق اوزره • اشتمال واحاطه
ايدرسه ده • اجتماع قابل دكلدر • اما ايكنجى
يدى صفات سلبيه صفات ثبوتيه نك •
نقيضلرينك • لوازمنك نقيضله رشنك

نقيضينك لوازمنك • نقيضلر بيدر • شكك •
لوازمنك الشكك • معنى جهتيله عيني ولديغنن
شبهه يوقدر •• بويكمني يدي صفات سلبيتك
مظهر لري • وصايل ارزو سنده نصب واراده
ايمكله واراه اولان اهل سعادتلر يوقلوت •
ايله بله معنى جهتيله حق تعالى حضرتلرينه واصل
اولورلر •• زيرا ايمانله • وعلم عرفانله كلاوه •
حقى اسماعله جناب حقى تبصر ومراقبه ايله
وجدنيه وصايلى ارزو سنده •• نصب واراده
ايمكله واراه وصلته سايغ اولمقده قدرتى
حق تعالى ليدن • يلمك ايله وكندى كلامنده

شكورلر

سكوتله كلامه حقله متكلم اولمغله لاميت
ولاجاهل • ولااصم • ولاأعمى • ولامتحير ولا
عاجز • ولاساكت رتبه لريني احراز ايله •
كندى واراديغندن •• بالكليه يوق اولوب
حرفى نفخيه • واداب سببيه دائما باشنده
طتوب بوقلوق ايله بحيث المعنى حى وسميع
وبصير • ومريد • وقادر • ومتكلم •
حقيقتى ايله بله دنياده • واخرتده هرانن
هرساعتده جمع واجتماع ايدوب لااله الا
الله محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم
سترينه ماصدق اولور • بوورد شريف

كندي مظهريتي • اولد يغني تحقيقا بابوب ••
هر نفسده بو ورد شريفه مشغول اولمق

صحبة تحقيق السلبيه الثانية للحق تعالى

ودخي صفات ثبوتيه دن حيات صفتيله حق
تعالى صفتلنوب •• الله حي دينمكي اعتبار يله
صفات سلبيه دن مقابلي اولان الله لاميت
دينمكي بو تحقيقه مبنى درك بيان ايده لم •
معلومك اولدقدن • بو صفتلر حقيقتله
يله بلنوب معاني حقيقيه • نر تبه • دوق •
اولد يغني اكليه سن • انشاء الله تعالى
معلومك اولسونكه لاميت ميتك نقيضيدر

زيرا

زيرا نقيض الشيء سلبه قاعده سي مشهوردر
ميتك دخي لازمي • لاحيدر لاحيتك ايسه
ايجابي • دثبوتيه سي حيدر • حق تعالى
صفات ثبوتيه سي اولان حي اسم شريفي ايله
اسملنوب •• الله حي ديو خبر ويرلدي ايسه
صفتيه حيتك نقيضي اولان لاحيتك لازمي
اولان ميتك • نقيضي اولان لاميت ايله
صفتلنوب • الله لاميت ديو ميتلكي سلبي
ايله خبر ويردك صحيح وواجب اولدي ••
زيرا سيك نقيضيك لازمنك نقيضي •
ذلك الشك معنى جهتيله عيني اولور ••

زیرا لامیتی ایله معنی جهتله حیتک عینیدر
زیرا اولمزدیمک • درری دیمکی شبهه سز
اداء ایمتشی اولور • کذلک اثباتله الله علیم
دیمک صحیح وواجب اولدیغنی کبی سلبیله بیله
الله لاجاهل دیمک صحیح وواجیدر • زیرا
لاجاهل جاهلک نقیضیدر • جاهل ایسه
لاعلیمک لازمیدر • لاعلیم دخی علیمک
نقیضی اولدیغنده شبهه یوقدر • زیرا
نقیض الشیء سلبه قاعده سی مشهوردر •
بوتقدیرجه شیئک نقیضینک لازمنک
نقیضی • ذلک الشک بحیث المعنی عینی •

اولدیغنده

اولدیغنده • اشتباهه اولمدیغنی ماتقدم
ذکر اولندی • زیرا صفات سلبیه اولان
لاجاهل ایله • صفات ثبوتیه اولان علیم معنا
ایکسی بردر • انجق حق تعالی ایله یتصفدری
علیم ایجابیله • وثبوتیله دکل لاجاهل سلبیله
وانیتز اعلم دکل • سلبیه دیمکه دخی وجهه
تسمیه بولندی کذلک لاصم حق تعالینک
اولزیه سلبیه اولقولدی • واولقمق دخی
صحیح وواجبدر • نتیجه ثبوتیله الله سمیع •
اولقه صحیح ولازم اولدیغنی کبی • زیرا •
لاصم اصمک نقیضیدر • اصم ایسه لا

لا سَمِيعَكَ لا زَمِيدُ • لا سَمِيعٌ دَيْنِي صِفَةِ
ثُبُوتِيَّةٍ أُولا نَ سَمِيعَكَ نَقِيضِي أُولَدِ يَغْنِيهِ
شُبْهَةٍ يُوقَدُ • شَيْكَ نَقِيضَيْكَ لا زَمِنَكَ
نَقِيضِي ذَلِكَ الشَّكُّ مَعْنَى جَهْتِلَهُ عَيْنِدُ •
ذِيرَ الأَصَمُّ أَيْلَهُ سَمِيعٌ بِحَيْثُ الْمَعْنَى أَيْكِشِي
بِرِدِ كَذَلِكَ لا أَعْمَى أَيْلَهُ حَقٌّ تَعَالَى سَلْبًا
صِفَتَلْنُوبُ • وَصِفَتَلْنَمْسِي • دَيْنِي وَاجِبْدِ •
نِتَكِمْ ثُبُوتًا حَقٌّ تَعَالَى صِفَةٍ بَصِيرٍ أَيْلَهُ
صِفَتَلْنَمْ وَاجِبٌ أُولَدِ يَغْنِي كِبِي • ذِيرَ الأَعْمَى
أَعْمَانَكَ • نَقِيضِيدِ • عَمَى أَيْسَهُ • لا بَصِيرَكَ
لا زَمِيدِ • لا بَصِيرٍ • دَيْنِي صِفَاتِ ثُبُوتِيَّةٍ أُولا نَ

بَصِيرَكَ

بَصِيرَكَ نَقِيضِيدِ • شَكَّ نَقِيضَيْكَ لا زَمِنَكَ
نَقِيضِي ذَلِكَ الشَّكُّ مَعْنَى جَهْتِلَهُ عَيْنِدُ •
بُوتَحْقِيقِجَهُ اللَّهُ بَصِيرٌ دِيمَكَ رَجُهُ صَحِيحٌ أَيْسَهُ
اللَّهُ لا أَعْمَى دِيمَكَ أُولَهُ صَحِيحٌ دِرِ • أُولَقَدَرَكَ
اللَّهُ بَصِيرٌ دِيمَكَ • سَلْبِيَّهُ دِرِ فَافْهَمْ كَذَلِكَ
اللَّهُ لا مُتَحَيِّرٌ • دِيمَكَ سَلْبِلَهُ صَحِيحٌ وَاجِبِدِ
نِتَكِمْ إِيجَابِلَهُ وَثُبُوتِلَهُ • اللَّهُ مُرِيدٌ دِيمَكَ
صَحِيحٌ وَاجِبَكَ أُولَدِ يَغْنِي كِبِي • ذِيرَ الا مُتَحَيِّرَ
مُتَحَيِّرَكَ نَقِيضِيدِ • مُتَحَيِّرٌ أَيْسَهُ لا مُرِيدَكَ
لا زَمِيدِ • وَلا مُرِيدٍ دَيْنِي ثُبُوتِيَّةٍ أُولا نَ
مُرِيدَكَ نَقِيضِي أُولَدِ يَغْنِي اِشْتِبَاهُ يُوقَدُ

ذِيْرَا نَقِيْضُ الشَّيْءِ سَلْبُهُ دِيْ بُوْتَقْدِرْجَهْ
صِفَاتِ ثُبُوْتِيَّهْ اُوْلَانْ مُرِيْدْ اِيْلَهْ صِفَاتْ
سَلْبِيَّهْ اُوْلَانْ لَا مُتَحَيِّرْ مَعْنَا جَهْتِيْلَهْ بِرْ اُوْلُوْنْ
سَلْبُ اِيْلَهْ • اَللّٰهُ لَا مُتَحَيِّرْ دِيْمَكْ ثُبُوْتِيْلَهْ •
اَللّٰهُ مُرِيْدْ دِيْمَكْ اِدَا اِمْشِيْ اُوْلْدِيْ كَذٰلِكْ
اَللّٰهُ لَا عَاجِزْ اِيْلَهْ • حَقْ تَعَالَىْ سَلْبًا
اِيْقَانِيْ صَحِيْحْ وَوَاجِبْدِرْ نِتَكِيْمْ اَللّٰهْ قَادِرْ كَلَامِيْ
صَحِيْحْ وَوَاجِبْ اُوْلْدِيْغِيْ كِبِيْ • ذِيْرَا لَا عَاجِزْ ••
عَاجِزْكِ نَقِيْضِيْدِرْ • عَاجِزْ اِيْسَهْ لَا قَادِرْكِ
لَا رِمِيْدِرْ • لَا قَادِرْ • دَنْجِيْ قَادِرْكِ نَقِيْضِيْدِرْ
شَيْئِكْ نَقِيْضِيْنِكْ لَا رِمِنِكْ نَقِيْضِيْ ذٰلِكْ

اَلشَّيْكْ

اَلشَّيْكْ مَعْنَا جَهْتِيْلَهْ عَيْنِيْ اُوْلْدِيْغِيْ • مَا سَبَقْدَرْ
مَعْلُوْمِكْ اُوْلْدِيْ • ذِيْرَا لَا عَاجِزْ اِيْلَهْ قَادِرْ
مَعْنَادَهْ • بِرْدِرْ صِفَتِهْ قَادِرْ اِيْلَهْ ثُبُوْتًا حَقْ
تَعَالَىْ بِخَهْ اَدْ لَمْوْرْ اِيْسَهْ • صِفَاتِ لَا عَاجِزْ •
اِيْلَهْ سَلْبًا وَاِيْلَهْ صِفَتْلَمْوْرْ كَذٰلِكْ اَللّٰهُ
لَا صَامِتْ اِيْلَهْ وَلَا سُكُوْتْ اِيْلَهْ سَلْبًا حَقْ تَعَالَىْ
اِيْقَانِ اِيْدِرْ نِتَكِيْمْ مِنْ جِهَةِ اَلْمَعْنَا اِنْخَادِيْ
اُوْلَانْ • صِفَاتِ مُتَكَلِّمْ اِيْلَهْ ثُبُوْتًا حَقْ تَعَالَىْ
اِيْقَانِ اِيْدِيْكِيْ كِبِيْ • ذِيْرَا لَا صَامِتْ • وَلَا
سُكُوْتْ • مُوْجِبْدَرِيْ اُوْلَانْ صَامِتِكْ • دَ
سَاكِتِكْ نَقِيْضِلَرِيْدِرْ •• وَصَامِتْ وَسَاكِتْ

دنى لا متكلمك لا رملريدر • لا متكلم ايسه
صفات ثبوتيه اولان • متكلمك نقيضيدير
صفتيه متكلم خود صفات • لاصامت وصفة
لاساكت ايله • معناده يكسنى بر درد •
زيرا شيئك نقيضينك لازمينك نقيضى •
ذلك الشيئك معنا جهتيله عينى ولد يغنى
كرة ايله اشتدكى • حاصل كلام صفات سلبيه
صفات ثبوتيه نك • من جهة النقيض مظهر نزيه
وا ثر لريدر • كندى باشلرينه استقلالا لرى
يوقدر • هر بر لرى صفات ثبوتيه دن •
هر بر لرينه اضافات • وتابعاتدر وكى

يدى صفات سلبيه اوكى يديى صفات
ثبوتيه نك نقيضلرينك لوازمى اولمق
اوزره • تابعلريدر ايكنجى يدى صفات سلبيه
ايكنجى يدى صفات ثبوتيه نك • نقيضلرينك
لازماتينك نقيضيلرى اولمق اوزره
اضافاتلريدر • نتكيم هر بر لرينى تفصيلا
ماسبقده تحقيق ايلدك همان ايشن كليا نه
قالدى صحة تحقيق مظهرية هذا الحديث
ما تخذ الله الجاهل وليا ولو اتخذ لعلمه
حديث شريفى • منطوقيجه بو تحقيقى •
كليان • ياخود كليوب تعدد ايدوب

وفاتحهٔ ظاهريه وباطنيه مطابقتجه وجود •
انسانده اولان انسان روحانی نك • وانسان
جسمانی نك متضمن اولدقلری •• دورت يديے
لطيفه كه يديسی انسان روحانی ايچون تخصيص
اولنوب • ايكی يديسی دخی انسان جسمانی ايچون
اعتبار اولنمشيدی •• بنتكم فاتحهٔ ظاهريه ايچون
ايكی يديے آيات • وفاتحهٔ باطنيه ايچون ايكی يديے
آيات اعتبار اولنوب وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا
مِنَ الْمَثَانِي آيهٔ كريمهٔ سيله اشارت اولندیغی
تحقيق اولنمشيدی •• كذلك صفات ثبوتيه
دخی تفصيلاً • ايكی يديے منتهی اولوب •

صفات سلبيه

صفات سلبيه دخی ايكی يديے ايله مفصله اولديغی
ايسه • بونلرك هر برلری يعنی كرك صفات
ثبوتيه نك • وكرك صفات سلبيه نك تفصيلی
اولمق اوزره هر يديسی •• وكرك فاتحهٔ ظاهريه نك
وفاتحهٔ باطنيه نك تعميم اولمق اوزره متضمن
اولدقلری • دورت يديے آيات يديے برابر •
برلرينك مماثللری •• ومتداخللری اولوب
شی مثلينه تداخل ايدر • واجمال تفصيلے متضمن
اولور • قاعدهٔ سنيه بناءً • بونلردن اوچ يديسی
برر يديے ايله اكتفا اولنوب • صفات ثبوتيه نك
وسلبيه نك • اجمالی يديلك ايله مشهور اولديغی

زينة البسملة شريف قرآن مجيدك وفاتحه

شريفنك بيت آيتى اولديغى كبى اول ما خلق

الله روحى مصدا فتحه برزم پيغمبر يمز عليه

الصلوة وسلام ديكى جمله ارواحك وعالمك

مخلوقيت جهتيله ابتدا بيتى اولوب لولاك

لما خلقت الأفلاك مفهوم ميخه مبداء افلاك

وطبايع • وملجاء جمله اجسام عوالم وعناصر

اولدى • ولطيفه اخفا نك وجود انسانك

محطى خير الامور اوسطها حضيقتيكه وسط

صدر اولوب • مبداء نفسى بالحركه اولمغله

واسطه سن مظهر تجلى هويت اولدى اول سبب

آيات فاتحة الكتاب • دخى بدى اولمغله تصريح اولنمز

لطايف انسانيه دخى بدى لطيفه تخصيص •

قلندى صحبة تحقيق لطيفة اخفا فى وجود

الانسان معلوم اولكه لطايف سبعدن •

اوتكى لطيفه اخفا اولوب • فاتحه شريفدن

مظهر اولديغى آيته بسم الله الرحمن الرحيم

رابع اولدى • ولطيفه اخفا ايله مراد بزم

پيغمبرمز صلى الله تعالى عليه وسلم اولوب

وجود انسانيك محمد پيغمبرى اولمغله اسمينه

لطيفه محمديه • ولطيفه حقيقيه ديو اولديرلديلر

حقيقت محمديه ديدكلرى دخى لطيفه اخفادر •

زينة البسملة

بزم كندى حقيقتنه ايصال ايدر يكرمى علم يقين

ايله بوذكر اولنان لطيفه اخفا كندير

اولدغنى بلوبكر جكدن كلمقدر • سالك حق

بو اوصافى كندوده تحقيق ايتدكجه وقتده سالك

فقير دمك اولزماندهء صادق اولور

اما بوندن اول سالكه فقير دمك مجاز اولور

سائر ناسه كبى • حركت رتى قلبلندن اولور •

فافهم محبة تحقيق طالب نك وجود الانسان

ايكنجى لطيفهء قالبدر • وجود انسانك آدم

يتيمندن يدى فاتحهء شريفدن مظهر اولدغى

ايتهء الحمد لله رب العالمين دن احسن تقويم

اولان

اولان انسان حقيقى كه • حقيقت محمديدر

ولطيفهء اخفادن عبارت ايدى • اكا مطابق

خلقت جسمانى ايله كندى مشاهده ايتديكندن

اوذريته شكر يدن • واجب اولوب نعمت

ايجاب مقابلى حق تعالايه حمد ثنا ايليوب

رب العالمين اولدغن دخى لسانى ايله اقرار

ايليوب • توحيد عام ايله • ربوبيتى حق تعالايه

تخصيص ايتمش اولور • ولطيفهء قالبك •

دخى محللى بدن انسانك خارجى وظاهر يدر •

يعنى جلد يدن اندن طشره • انسانه حاصل برشئ •

يوقدر محبة تحقيق لطيفهء قلبنى وجود الانسان

وجهی لطیفهٔ قلبدر • وجود انسانک ابراهیم

یعنی عبر یدی فاتحهٔ شریفه دن مضمر اولدیغی آیت

الرحمن الرحیم درد • زیرا مرحمت قلبده اولدیغی

ظاهردر محللی دنیی صول ممنک جزا سیدر •

یعنی قارشو سیدر • حق تعالی کندی محبتینه

ومرحمتینه ودردعشقنه لطیفهٔ قلبی حزینه

قلمشدر • ظاهرده ابراهیم یعنی عبر مرحمتلی ومحتللی

ودردلی الهی ایله معروف اولوب • وعرفان

یقینی اولمغله • حق تعالی قرآن کریمده

آنوک مدح وثنا سنی حقنده کلدیر ما کان

ابراهیم یهودیا ولا نصرانیا ولکن کان حنیفا

مسلما وما کان من المشرکین بیوردیغی

آیت کریمه حقیقتده لطیفهٔ قلبک دنیی اوزره

اولوب • ما کان القلب یهودیا ولا نصرانیا

ولکن کان حنیفا مسلما وما کان من المشرکین •

دایمی صحیح اولور • اول سبدن قلب الله تعالی

مؤمندر • بیوردیکدر • یمک قلبی اولورسه

اولسون قلب بولمیاندر • یعنی قلبک

حق تعالی ایله معاملهسن بلیندر • حق تعالی

حضرتلرینه کافر اولاندیغو تصریح ایتدیکدر •

ختم الله علی قلوبهم بو تحقیقه ایشارتدر صحبة

تحقیق لطیفهٔ روح نفی وجود الانسان

دور دنیی لطیفه • روحدور محلی صالح ممکنک
حز اشیدر • وجود انسانک داود پیغمبر یدر
فایحه سر بقدر مظهر اولدیغی ایت مالک •
یوم الدین در زیرا حق تعالی سنک بدنی
انسانه تجلیسی • وتدبیری • وتصرفی روحلدر
روح امر ربنی در • خلیفة الله فی البلد ندر ••
خارجدن مسبوق اولان • حضرت داود پیغمبر
علیه السلام ایله • استخلافی تخصیص ندر •
مناسبتی وارد ر • زیرا داود پیغمبر علیه
السلام حقنده یا داود انا جعلناک خلیفة
فی الارض ایت کریمه سندن کافی خطاب اولدیغی

داود علیه السلام تخصیص اولندیغی کبی بدنی
انسانده دنیی • خاصیة خلیفه روح اولدیغنده
شبهه یوقدر •• زیرا انسان حیده روحک •
ازلی اولان حیات صریحدر • عقل • وفکر •
وطبیعت کبی عالم امردن اولان • بنجه شیلر
وجود انسانده • تأمل اهله بلنور • روح
کبی ظاهر دکلدر • وما تقدم ده کچن لطایف
ثلاثه کی خفا • وقلب • وقلبدر • وانلرک
اوچی • عالم امردندر •• نتکم کلجکدن تحقیق
اولنه حق لطایف خفا • وسر • ونفس •
ناطقه مجموعی • عالم امردن • اولدیغی •

زکی • حق تعالی یَسْئَلُونَکَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ
الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّی آیت کریمه سببیله تحقیق ••
ماسبق اولدی • روحک عالم امردن اولمسی
تصریح بالذکر بیورولوب • اخوات سته سی •
مثلینه تداخل ایدر • واجمال تفصیلینی متضمن
اولور • قاعده شینه بناءً انلرک تضمین طریقی
ایله اشارت ایلدی • زیرا بو لطایف سبعک
مجموعی برنوع عددر •• رسول الله صلی الله تعالی
علیه وسلم • وقتنده یا لکز روحدن •
سؤال اولندی • جوابیک سؤال المه مطا •
بقیتی • اذا بدت اولمغله یا لکز روحدن •

جواب ویرلدی • اکتفا قبیلندن در حصر کلدر
فافهم زیرا عالم الامر حصول صورة الارادة •
امر دیمک • حق تعالینک حکمندن حاصل اولمش
عالم اثر دیمکدر •• اویله اولنجه عوالمک جمله سی
حق تعالینک حکمندن حاصل اولمش اولور •
اولدیغنده اشتباه قالمدی • یا خصوص عالم
حقایق • وعالم اسرار • وعالم ارواح وعالم
نفوس الحاصل • وجود انسانک متضمن اولدیغی
لطایف مجموعی عالم امر دندر صحبة تحقیق خفا
لطیفه سی وجود الانسان ودنی لطا
سبعدن بشیجی لطیفه خفا در وجود انسانک

عِيسَىٰ يَبْعَثُ • يَدِي فَاتِحَهْ شَرِيفِدَنْ مَظْهَرِ وَلَدِيَّهْ

آيَتِ كَرِيمَهْ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ دِرْ

مَجَلِّي صَاغْ مَمْنَكِ فَوْقِيدَزْ • زِيرَا حَارِجَدَه وَظَا

هِرْدَه مَسْبُوقْ أُولَادْ عِيسَا عَلَيْهِ السَّلَامِي •

رُوحُ اللهِ أُولَدْ يُغْنَدُنْ • قَوِي مُكَلَّفْ أَكْلَمَزْلَرْ

إِيدِي قَوْمِنِكْ ذُعَمْلَرِينِ دَفْعْ إِيجُونْ قُولَّغِنِي •

نَصْرِيحًا • وَنَمَازْ وَزَكَاتِلَه مُكَلَّفْ أُولَدْ يُغْنِي كَذِيَه

نِسْبَتْ إِيدُوبْ • قَوْمِينِي اِظْهَارًا جَوَابْ وِيرْدِيكِنِي

سُورَهْ مَرْيَمَدَه حَقْ تَعَالَى جَنَابِنَه قِصَّهْ

وَيَزْلَرَه حِصَّه أُولَمَقْ طَرِيقِي اُوزَرَه بِيُورُدِيلَرْ

قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا

وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَمَا كُنتُ وَأَوْصَانِي

بِالصَّلَوٰةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا بُو آيَتِ كَرِيمَه

دَه تَصْرِيحْ وَارْدِرْ كِهْ نَبِيلَرْ تَكَالِيفَدَنْ قُورْ

تُلمَقْدَنْ • صُكْرَه وَلِيلَرْ هِيچْ قُورْتُلمَزْ نَبِيلَرَه

أُمَّتِ أُولُوبْ • وَلِيلَرْ طَرِيقَتَه كِيدَنَلَرِ نَجِه

تَكَالِيفَدَنْ قُورْتُلُورْسُنْ • اِنْصَافْ أَيْلَه مَكْرَمْ

جُنُونْ • وَمُغْمَا عَلَيْهِ حُكْمِنَدَه أُولَدِقْلَرْ •

وَاسْتِغْرَاقِلَه اِنْكَارْ دَيْنِي صَحْوَ كَلْدِكَدَه تَارِكْ أُولَدْ

قَلَرِي أَحْكَامْ شَرْعِيَّه يِه اِينَمَكْ أُوزَرَلَرِنَه فَرْضْ عَيْنْ قَضَا

أُولُورْ صُحْبَتِ تَحْقِيقِ لَطِيفَهْ سِرِّ فِي وُجُودِ الْإِنْسَانْ

وَدَنِي لَطَائِفِ سَبْعَه دَنْ اَلْبَتِّي لَطِيفَه سِرِّ دِرْ

وجود انسانيك • موسى پيغمبر يدر محلليه صول
حمك استيدر • فاتحه شريفه دن مظهر اولديغي
آيت كريمه اهدنا الصراط المستقيم صراط
الذين انعمت عليهم در • زيرا خارجه وظا
هر ده موسى پيغمبر عليه السلام هدايت
طالب اولديغي كندويه نسبت ايليوب ربّ
اهدني الى سواء السبيل تفسيچون دعا
ايدوب • وفرعوني اسلام دعوت ايدوب
اوزرينه • دخولي وقتنده السلام على من
تبع الهدى ديوب سلام وسلامتي هدايته
مخصوص اولديغني • اشارت بيورولوب

دهدايت

وهدايت نصيبندن • وحقيقتينده مطلوب
نسبنه اولوب جمليه فايده لو مخص فضل الهي
اولديغني افاده بيورولوب • ودخي فرعون
موسى عليه السلام كنايه وبجاهل طريقي
اوزره • يا موسى سنك كندي قوللوغنه
دعوت ايتديكك • تكري كمدر ديو سؤال
ايلدكده جواب بيورد قلري • كلام شريفكه
الله الذي اعطى كل شيء خلقه ثم هدى
اويله فرعون حبيثي ضمني هدايت طلبينه
رغبت ايلدكلري كبي لطيفه سر دخي وجود
انسانده • دائما حق تعالايه كزلي مناجاتي

جناب ذی الکمالک وصالی ارزو سندہ حسن
سبیلہ ۞ واسہل طریقہ ہدایت استر
اول طریقدرکہ انبیا علیہ الصلوۃ والسلام
واولیای کرام وسنت جماعت اول وکمی دخی
صالحیندر ۞ واولیای ومرسلین ۞ اولکلر
انبیا ۞ اول الاتصال کبی یولہ کیمشلردر
واول یولہ ذاہب اولمشلردر ۞ وظاہرات
واحادیث ایلہ ۞ استدلال ایلمشلردر ۞
اویلکہ بعض ایات واحادیث ۞ ونصوص
تاویلینہ رای ایدوب ۞ اجتہاد اولمق ۞
اوزرہ بعض ایات واحادیثی ناسخ ومنسوخ

دیو ظاہردن غیریہ صرف ایدوب ۞ ظاہرک
حقیقتہ مطابق ۞ اولدیغنی کلمہ قصد ایمدکلرندن
اہل تحقیق ۞ رتبہ سین بولمیوب ۞ درجہ عقلہ
ومرتبہ استدلالہ قالمشلردر ۞ ویکی دخی
استدلالہ تابع اولوب ۞ انلر تقلید ایلہ درجہ
حقہ وطریق احمد علیہ السلامہ اولہ کیمشلردر
۞ اوچ کروہدن بلکہ مقبول دیر ۞ جناب پیغمبر
اتصالی اولوی اولور ۞ لکن اولکی زمرہ حالی ۞
حیاتندہ ودنیادہ اتصال ایدر ۞ یعنی
کندی حقیقتندہ اول جنابی بولور وبلور
واول دنیادہ ۞ فقیر صرف اولور ۞ ایکنجی

وَاُوجنجی صنف اول جنابی کندیه ایمان
ایدوب • کتابی وَرسالتنی تصدیق ایدوب
تهما امکن توقی ایله • وفعلی ایله عمل واعتقاد
واتباع ایتمکله عالم رؤیا سنده وعالم کشفنده
وجودنده حقیقتنی • ولطیفهٔ اخفاسنی
اولمق اوزره • اول جنابی کورور ویلور
ومناسبتنه کوره • اول حضرت ایله معامله
ایدر • لکن بیداره اولدقده انی کندیدن
خارج صانوب محسوس ایدر • وعرف رؤیتی
حقیقیه سنی اخرته • قورا اول سبدن
کندینی • یوق وفقیر کورن من عجبدن •

وریادن

وریادن • وکبردن غیری تعرضدن قورتلمن
اول وجهله اخرته • شفاعته محتاج اولور
اذنه ومغفرته توقف ایدر • بیر عالم
دنیاده کرکی کبی • کندیی تصحیح ایدوب
یوقلغنی اکله ممیش • واکلموی قیدینه دیمی
دوشمیش اول سبدن • اذن ومغفرت
توقفنه باعث اولوب • شفاعت احتیاج
لازم کلمیش اولور والله اعلم • صحبه
تحقیق لطیفهٔ نفس ناطقه فی وجود
الانسان یدیمی لطیفه نفس ناطقه
در • وجود انسانک نوح پیغمبر یدر •

محلتنى دما عذرى • وايكى قاشنك اداسيدر
فايحه شريفه دن مظهر اولدينى ايات كريمه
غير المغضوب عليهم ولا الضالين دير
ذيرا خارجده وظاهرده مسبوقدر اولان
نوح عليه السلام • غايت تنزيهه مائل ايدى
وجناب حق تعالى حقيندة عقلك مقتضيا تيندن
واكلار يغنه كوره • تخاطبندن زياده
اختيار ايدر ايدى • اويله كه قومى نكونه
استغفار ايتسه لر كمال تنزيهدن انلرك
سؤال لرينك زياده خلافنى خبر ويرر
لر ايدى • وانلرك سؤالرينى دخى انلرك

جهالتلرينه • وهما قتلرينه • وكمال تعنتلرينه
واصرار كفرلرينه حمل ايتدكلرندن • قومنك
زياده • جفا وازيت والم شديد چكرلر
ايدى • بالاخر تحمل ايدميوب • رب نجنى
من القوم الظالمين ايله • رب لا تذر
على الارض من الكافرين ديار انك
ان تذرهم يضلوا عبادك ولا يلدوا
الا فاجرا كفارا ايله دعا ايليوب •
قومنك بوتونيني • بوردن هلاكلرى طوفان
ايله • دخى كذلك • ونفسى ناطقه دينى
تكاليف شرعيه ايله مكلف اولوب •

أفعال و أقوال و أوضاع • و اعتقاد و معاملاتك
خير لري ايله • مومبو محاسبه اولنوب شر لري
ايله فضل خدا • و مغفرت و شفاعت اولمز انيسه
معذب اولجغن كركي بني شبهه سز بلوب
نفس اماره • و نفس لوامه كندينك صفا
تلر ندن اولمغله • انلره هر زمان غايبه اولنوب
اكثر حكم انلرك اللريله كجكن كلوب
كذي كرفتار لغن بلديكندن ناشي غير
المغضوب عليهم ولا الضالين ايله
دعا ايلدي فاتحه شريفي قرأت تمامنده
آمين ديمك اول سبدن سنت لطيفه

نفس ٣

نفس ناطقه نك • دعاسنك قبولني حق
تعاليدن ايلتماس ايمسن اولورم • زيرا غير
المغضوب عليهم ديمك • يارتيله بزلري
قوي يهوديي بني حقي اكلدقدنصكره هل
عنادايمه غضبكه مستحق اولميه لم ديمكدر
زيرا غضب بزكمسنه كلاي حقي اكلدقدنصكره
عنادايدوب • تعنتدنده مصر اولمسندن
كلور • بو ايسه يهوديي مشربيدر • انسانه
بوندن زياده غضب ويريلمز مشرب حبيث
اولمز • زيرا يهود طايفه سي پيغمبر خدا
صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرني حق

رسول ايديكن • وجملیه کوندرلمش پیغمبر
اولدیغنک لاشبهه • کندی اوغللرین بلدکلری کبی
بلورکن ایکن زیاده تعمد ایدن • وافراد
عناد لرندن نه یشی • انکار ذاهب اولوب •
عند الله • وعند رسول الله • وعند کل
الناس بلکه کندی پیغمبر لرینه کون دنجی •
دشمنلری • واخرتده حمله ناس اراسنده بلکه •
جهنم • اراسنده دنی مغضوب علیهم اولدیلر •
نعوذ بالله • بونلرک بو مرتبه غضب وحقارته
کرفتار اولملری حقی اکلمک قدر نفکر عناد لرینه
کماک اظهار لرندن اقتضا ایلدی ولا الضالین

دیمک • یارنجی یوزلری قوم نصاری کبی کلای
حقی اکلمق قیدنده اولمیوب • کمال تکا
سلندن کیرو قالوب • راه حقه بعدیت
حاصل ایمکله یولنی غیب ایمش ازغونلردن •
ایلمه دیمک اولور • نفسی ناطقه نک بو مثلی
دعاسنه امین دیمک • مؤمنین مؤمنات ک
اوزرلرینه واجب اولور • باخصوص
مشایخ ودر ولیشانک اوزرینه • فرض
عین اولور صحبة تحقیق کون اللطایف
السبعة الانبیاء والمرسلین ودنجی
لطایف سبعه پیغمبران حضراتینک افاقه

شمیلری ومظهر لری اولان محمد علیه السلام
وآدم علیه السلام • وابراهیم علیه السلام
وداود علیه السلام • وعیسی علیه السلام
وموسی علیه السلام • ونوح علیه
السلام کبی بونلر اولو العزم پیغمبر لردر
وافاقیلردر • انفسیلری ایچون وجودی
انسانیک متضمن اولدیغی لطایف سبعه لرکه
هربری ما سبقده تحقیق اولنمشدر • انلر
دخی وجود انسانلر • سیرتلری وحقیقتلری
اولمق اوزره • پیغمبر کردر • بلکه بو تحقیقه
کلنجه • انافقر اولان محمد وآدم ع م

وآدم • وابراهیم • وداود • وعیسی •
وموسی • ونوح صلوات الله وسلامه
علیهم اجمعین • حضراتینک هربری دخی •
وجود لرینک بو یدی لطایفله قائم در •
بلکه • هربر انسانیک کرک سعید • وکرک
شقی وجود لری • بو یدی لطایف پیغمبر انه
قائم در • بونلرسز وجود قائم اولمز • یعنی
وجود طوغمز • زیرا وجود انسانده •
حقیقتلرینک وربنه لری حق تعالیک انواعلم
تجلیاتیه مجالی ومظهر لردر • بونلر شجره
یقینیه دکلمی • بونلرک انافقره مظاهری •

اولان پیغمبران • نجه صاحب کتاب و صاحب
صحف •• وصاحب امت اولوب • هر برینه
کتاب ایلریني وصحفلریني کرک امته
ترتیبه • بالاجابلریه • وکرک امته تبلیغ احکام
ایمکله امتی اجابه لرندن فرحناک اولوب •
وامتی یدعوکرندن • جفا وکدر جکوب
نجه غمناک والمناک اولدیلر ایسه ••
بو ایدی لطایف حقیقیه اولان پیغمبران
سیر ترکدنی افاقدن • مظاهر لری •
اولان پیغمبرانک کتابلرنی وصحفلریله
اویله نبیلر ورسللر اولوب حقایق •

انسانیه ترک

انسانیه نک امتی اجابتلریه •• ودعوتلریه
تبلیغ احکامله مامور اولدقلرندن • کاه
کاه امتی اجابتلری ایله قلعه وجود کبی
استحکام بولوب • صفا نفوس عبادات •
وطاعات وتحصیل علوم نافعه وکسب
معارف الهیه •• وانجذاب عشق ودرد
محبت خدایه انشراحله نائل اولمغه
باخصوص کندی حقیقتلری اولان حقیقت
محمدیه یه علم الیقین ایله ایصال ایمکه مستعد اولدقلرندن • نتیجه کار بیوت استی فحوا سنجه
وحق تعالینک • رب المؤمنین والمسلمین •

وَالْمُطِيعِينَ • اُولٰئِكَ يُغْنَى عَنْهُمْ • رَبِّ الْعَالَمِينَ •
دَخْنِي اُولٰئِكَ يُغْنَى مَصْدَاقِيَّهُ كَادِهِ فَرِصَتِ •
حَقَايِقِ اِنْسَانِيَّهِ دَنْ • اُمَّتِ بِالدَّعْوَةِ دِيدِ
كُلِّرِي • دِينُو رَجِيمِلَرْ وَشَيَاطِينِ • رُوحَانِيلَرْ •
وَنَفْسِ اَمَّارَهِ • مُفْسِدِ كَرْبِنِكْ اَلَّرِينَهْ كُچُوبْ •
نَهْ دِينِ بِلُورْ كَرْ • وَنَهْ اِيمَانِ قَيْدِينِ اِيدَرْ كَرْ •
وَنَهْ پَيْغَمْبَرْ كَلَامِي دِكْلَرْ كَرْ • وَنَهْ كِتَابِ حِكْمِي
طُوتَارْ كَرْ • كَنْدِي مَلْعُونَلَرِينِ اَجْرَادَنْ غَيْرِي
يَهْ مَيْلِلَرِي اُولَمَدِقْلَرَنْدَنْ • پَيْغَمْبَرْ لَرِي وَاُمَّتِهْ
مُطِيعَهْ لَرِي دَخْنِي چُنُودْ قَلْيُلَهْ اُولُوبْ •
يَرْلَرِي • غَايَتْ ضِيقْ • اُولَدِيغِنْدَنْ • اَسَايِرِ

وَكِرِفْتَارِ حُكْمِنْدَهْ خَيْرَتِ اَكْيَنْ قَالُوبْ بِجَنَهْ
دَمَانِ اُولْ جَمِيعِلَرْ مَظْهَرِ اُولَدِقْلَرِي اَفْعَالِ
وَاَقْوَالِ • وَمُعَامَلَاتِ حَيَاتِيَّهْ كَرَكْ كَفَرَهْ
كَرَكْ فَسِقَهْ • كَرَكْ بَطَالِيَّهْ اُولَهْ وُجُودْ
اِنْسَانِ بِي جَانَ دَنْ اِشْلَرْ لَرْ طُورْ لَرْ كَرْ •
نَصْرٌ مِنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا
مُبِينًا اِذَا جَاءَ نَصْرُ اللّٰهِ وَالْفَتْحُ وَرَاَيْتَ
النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللّٰهِ اَفْوَاجًا ۞
فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ اِنَّهُ كَانَ
تَوَّابًا قُلْنَا لَا تَخَفْ اِنَّكَ اَنْتَ الْاَعْلٰى ۞
لَا تَحْزَنْ اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا اِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ

عنا يتلو ربيك • وقتي كلوب قاتلوا المشركين
كأنه مهابتي وقدرتي يتشبحه قدد
وجود انساندة اولان بويدي لطايف ••
يغمبران • سيرتله اويله متحير والمناكب
قالودلر • وقتاكه وضرت وتوفيق وعنايت
الله انلرة ايرليشوب نيه منصود اولودلر •
بونلرك افاقدة مظهرلري اولان يغمبران
اولى القدرك • دخي وقتلرنده حاللري
بويله ايدي •• اللهم صل على سيدنا محمد ••
وادم • ونوح • وابراهيم • وموسى • وعيسا
وداود •• وما بينهم من النبيين والمرسلين •

صلوات الله وسلامه عليهم اجمعين صحبة
تحقيق عقول العشرة في الانسان والملا
سماء والعشرة في الفاتحة ودخي وجود
انسانك متضمن اولديغي • انسان روحانيك
وانسان جسمانيك • هر بري ايجون عقول
عشرة واردر • يعني حواص عشر انسان
روحاني ايجون واردر • وحواص عشرة انسان
روحاني جسمانيه ايجون واردر • بجموعي يكرمي
حواص ايدر • بنكم فاتحة ظاهره ايجون
كزلو واشكاره اون اسماء شريفه اولوب ••
فاتحة باطنيه ايجون • دخي كزلي واشكاره

اون اسماء شريف اولديغي كبي • زيرا فاتحه
باطنيه ده • اولان اسماء شريفه • ايكي نوعدر
بسيطي اشكار وظاهردر • اولكه الله رب •
الرحمن الرحيم وماليك لر • بسيطي دخي مشتقاتي
ضمنده • نستعينده مستعان • اهدنا ده •
هادي يعني احمد ده محمود • نعبد ده معبود
انعمت ده • منعم كزليدر • كذلك فاتحه ظاهريه
ده دخي حال بويلدر • يعني فاتحه ظاهريه
ده • اولان اون اسماء دخي ايكي دورلودر
بسيطي اشكار • وظاهر در اولكه الله رب •
الرحمن الرحيم • وماليك در • بسيطي دخي مشتقاتي

منشور

ضمنده كزليدر • يعني احمد ده محمود نعبد ده
معبود • نستعينده مستعان • اهدنا ده
هادي • انعمت ده منعم كزليدر • وجود
انسانده اولان انسان روحاني نك وانسان
جسماني نك • متضمن اولدقلري اون لر خواص
زيرا انسان روحاني ايچون اولان اون خواص
ايكي نوعدر • بسيطي خواص ظاهره در كورمك
واشمك • وقوقمق • وطاتمق • ويا پشمك كبي
بسيطي خواص باطنيه در • عقل • وفكر • ووهم
وخيال • وحفظ • قوالريدر • كذلك انسان
جسماني ده اولان خواص عشر دخي ايكي دورلودر

بسشی حواص باطنه در • قوة عاقله • قوة
متفکرة • قوة واهمه • قوة متخیرة • قوة
حافظه در • بسشی دخی حواص ظاهره در •
قوة سمع • قوة بصر • قوة شم قوة ذوق
قوة لمسدر • بونلرك هربری یعنی فاتحه
باطنیه ده • اولان اسماء عشره نك هربری
کذلك انسان روحانیده اولان حواص
عشره نك هربری شئ مثلنه تداخل ایدر
واجمال تفصیلنی متضمن اولور • فاعلم سنه
بناء فاتحه ظاهریه ده • اولان اسماء عشریه
وانسان جسمانیده • اولان حواص عشریه تداخل

ومنضمن

ایمکله اصلنده • وحقیقتنده یکرمی شر اولان
اسماء وحواص ظاهره ده • اولان اونار ایکله
اکتفا اولندی • اما وجود انساننده اولان
نقطه هویت تحقیقی • وسر عظیم اولان
نفس باحرکه بیانی اقسام هویت •
تحقیقنده • وهوش در دم بیانندن تحریر
اولنمغله بو تحقیقده ذکری محلین مزبورینه
استحاله اولندی • در بیان تحقق اقسام
الهوتیه • الی النفس باحرکه • وبیان حقیقة
بالمحمدیة الساریة للوجود • وهی النفس •
باحرکه باشارت این آیة کریمه بسم الله الرحمن

الرحيم يا أيها الانسان ما غرك بربك
الكريم الذي خلقك فسويك فعدلك
في أي صورة ما شاء ركبك لتركبن
طبقا عن طبق فما لهم لا يؤمنون وبأشارت
أين بليت مثنوي مولوي قدس سرهم العزيز
اتصال في كيف بي قياس • هست رب الناس
رأبا جان ناس • السلام عليكم رحمة الله •
وبركاته • وفضله ومغفرته أما بعد
فهل أدلكم على قرب حبيب • أقرب مما أدلكم
عليه قبله وهو الرأي • فان الرأي هو للذي
عبادة عن روحك كما أطلقه المولوي •

في بليت

في بيته يا جان ناس وكما أطلقة الصوفية
النفس المجرد • والحقيقة المحمدية وهو
شكل نفسك الذي • عند تنفسك يتحول
هاء الهوية بينك • وبين قلبك كقوله تعالى
بين المرء وقلبه ومن هذا فهم ان النفس
بسكون الفاء شكل النفس بحركة وهو
الشكل الفاء • والسكون بمنزلة الموت •
والحركة بمنزلة الحيات • وكذا ان النفس
بالسكون ميت •• بدون النفس بالحركة •
فاذا تبارك وتعالى قل كل يعمل على شاكلته
فقد علم بذلك ان النفس بالحركة شكل هاء

الْهُوِيَّةِ • وَهُوَ الشَّكْلُ الْاَوَّلُ وَاَنَّ النَّفْسَ
بِالسُّكُوْنِ • شَكْلُ النَّفْسِ بِالْحَرَكَةِ وَهُوَ
الشَّكْلُ الثَّانِيْ • وَاَنَّ نَاسُوْتَكَ وَجِسْمَكَ
شَكْلُ نَفْسِكَ بِالسُّكُوْنِ ✣ وَهُوَ الشَّكْلُ •
الثَّالِثُ • وَالشَّكْلُ الرَّابِعُ بَعِيْدٌ عَنِ الطَّبْعِ
خُذْ لِاَنَّهُ مِنْ اِضَافَاتِكَ • اَلْحَارِجِيَّةِ اِيْصَالُهَا
اِلَيْكَ مَعْلُوْمَةٌ بِقِيَاسٍ ✣ وَاَمَّا اَنْتَ نَفْسٌ
بِالْحَرَكَةِ مُتَّصِلَةٌ اِلَيْكَ هَاءٌ • هُوِيَّتِكَ بِلَا
وَاسِطَةٍ وَهِيَ ذَاتُكَ • وَرُتْبَكَ وَتَعْلَمُ اِيْصَالَهَا
اِلَيْكَ • وَلٰكِنْ لَا تُقَيَّسُ بِشَيْءٍ وَكَذٰلِكَ
تَعْلَمُ اِيْصَالَ هُوِيَّتِكَ • اِلٰى نَفْسِكَ بِالسُّكُوْنِ

بِوَاسِطَةِ اَنْتَ • وَلٰكِنْ لَا تُقَيَّسُ بِشَيْءٍ ✣
لَا قِيَاسٍ • بِكَيْفِيَّةٍ • بَلْ تَعْلَمُ بِمُجَرَّدِ عِلْمِكَ
وَاِيْقَانِكَ • وَكَذٰلِكَ تَعْلَمُ اِيْصَالَ نَفْسِكَ
بِالسُّكُوْنِ اِلٰى بَدَنِكَ • وَاَنْتَ مُتَّصِلٌ بِبَدَنِكَ
بِوَاسِطَةِ نَفْسِكَ • بِالسُّكُوْنِ • وَهُوِيَّتِكَ •
مُتَّصِلَةٌ بِاَنْتَ بِلَا وَاسِطَةٍ بِوَاسِطَتِكَ ✣
مُتَّصِلَةٌ اِلٰى نَفْسِكَ • بِالسُّكُوْنِ بِوَاسِطَةِ
اَنْتَ وَبِنَفْسِكَ بِالسُّكُوْنِ • وَكَذٰلِكَ اِتَّصَلَتْ
هُوِيَّتِكَ اِلٰى سَائِرِ الْاَشْيَاءِ • بِوَاسِطَةِ اَنْتَ
وَبِنَفْسِكَ بِالسُّكُوْنِ • وَبِبَدَنِكَ الْمَشْحُوْنِ •
كُلٌّ فِيْ فَلَكٍ يَسْبَحُوْنَ • وَهُوَ هَاءُ الْهُوِيَّةِ الذَّلِيْلَةِ

الازلية الابدية الدائمية السعادنية
السرمدية المتصلة اليك • واليها متصل
انت بلا واسطة • فاذا علمت هذا الايقال
كنت حقيقة المحمدية فكان اسمك مثلا
عبد الله • وعمر • وعثمان • وجسمك الناسوت
ونفسك المجردة من اضافاتك المستطلة •
ذاتك محوة فيك • وانت نفس الرحمان •
بالحركة ومحمد لا اله • فالله سرك كما انت
سر الله ولذا قال ونحن اقرب اليه من حبل
الوريد لان النفس بالحركة داخل العروق
والانسان عبارة عن نفسك بالحركة

كما حققنا وداخل الشئ اقرب اليه من
خارجه فافهم اللهم صل على الذات المطلسم •
والغيب المطمطم لاهوت الجمال ناسوت الوصال
طلعت الحق هوية الانسان الازل في نشئة
من لم يزل في قاب ناسوتي الوصال الاعظم
اللهم صل به منه عليه وسلم يا صديقي
او ضيكم بهوش • دد دم وعليكم به ••
وتوجه الى نفسك • بالحركة وانت هو
فلا تغفل عن هويتك في نفسك بالحركة
واسئل عنها كل ما سئلته • والله يقول •
الحق • وهو يهدي السبيل دد بيان تحقق

هُوش دَر دَم • بِاِشَارَتِ اِينِ كَلَامِ •
اَلْمُحَقِّقِينَ • قُدِّسَ اللهُ اَنْفَاسَهُمْ ذِكْرُ اللِّسَانِ
لَطَائِفَةِ وَذِكْرِ اَلْقَلْبِ • وَسَوْسَةِ وَذِكْرِ
اَلرُّوحِ رَاحَةٍ وَرَيْحَانِ وَجَنَّتِهِ نَعِيمٍ يَعْنِي
بُوكَلَامِي هُوش • دَر دَم اِشَارَتِدِرْ • رُوحَدَن
مُرَادْ نَفْسِدِرْ • ذِكْرِي دَنِي هَادِرْ هُوِيَّتْ
ذَاتِيَه دَن عِبَارَتْدِرْ • نَفْسِ هُوِيَّتِكْ سِرِّي
اُولْدِيغِي مَعْلُومْ اُولْدِيكِي هُوِيَّتِ نَفْسِ اِيلَه
ظُهُورْ اَيْلَدِي • وَاِسْمِنَه اَهْلِ تَحْقِيقِ قِتْنَدَه
اِنْسَانِ دَنِلَدِي • اَمَّا نَفْسَه وَعَقْلَه وَطَبِيعَةَ
وَجِسْمِه اِنْسَانِ دِيمَكْ مَجَازْ اُولْمَشْ اُولَدِي •

نفسه

نَفْسَه اِنْتِسَابْلَرِي اُولْدِيغِي • اَجْلَدَن اُولْ •
سَبَبْدَن نَفْسَه • وُصْلَتِنْ يَلَمِنْ يَعْنِي كَنْدِينَكْ
كَرْچَكْدَن نَفْسِ اُولْدِيغِنْ يَلَمِنْ • جَنَابِ حَقَّةْ
اِيتْصَالِنْ اَكْلَمَزْ • وَهُوِيَّتِ كَنْدِي ذَاتِي اُولْدْ
يَعْنِي يَقِينًا بِلَمَزْ • اُولْ سَبَبْدَن دَوَرِ حَيَاةْ
اِيدَرْ • وَبَعْضِ اَدَابَه مُخِلْ اِشْلَه جَسَارَتْ •
اِيدَرْ فَافْهَمْ •• وَهُوِيَّتِ دَنِي نَفْسِكْ سِرِّي
اُولْدِيغِي ظَاهِرْكِه نَفْسَه دَرُونْ اُولْمَشْدُرْ •
دَرُونْ اِيتْسَه صَاحِبِنْكِ سِرِّي اُولْدِيغِنَه •
اِشْتِبَاهْ بُولُدَرْ • بَنِمْ اُولْ دَائِمْ بَاقِي دِيَنْلَرْ •
بُوسِرِّي تَحْقِيقِ اَيْلَمِشْلَرْدِرْ • حَقِيقَةْ اَلذِّكْرِ •

تَجَلّى سُبْحانَهُ • بِذاتِهِ لِذاتِهِ بِوُجُودِ قُلْرَي ••
دَخي نَفْسِ اِيلَه هُوتِيَتِ كَرَكْ شَكْلِ اَوَّلِ كِه •
نَفْسِ وَاِنْسانِ كَرَكْ شَكْلِ ثانِيكِه نَفْسِ وَعَقْل
وَطَبِيعَتْ كَرَكْ شَكْلِ ثالِثْ كِه • جُمْلَه اَجْسادْ
اِنْسانِ كَرَكْ شَكْلِ رابِعْ كِه • جُمْلَه عالَمْ بُوكُلِّيْ
حَقّي اُولانْ هُوتِيَتِ • ذاتِيَه دَنْ ظُهُورْ اَيلَرْ
صُحْبَةِ تَحْقِيقِ كَوْنِ الْعُمْرِ تَعَدُّدَ اَنْفاسِ
بِاِثْباتِ هٰذَا الْحَدِيثِ عُمْرُ دَخي تَعَدُّدَ اَنْفا
سُدَنْ عِبارَتْدِرْ • سَفَرْ اِلَى اللّٰهِ دَخي بُودُرْ
اِمْتِدادِ زَمانِ وَدُطُوبَتِ اَصْلِيَه تَعَدُّدُ اَنْفا
سِكِ اِضافاتِيَنْدَنْدِرْ اَلطُّرُقُ اِلَى اللّٰهِ بِعَدَدِ

اَنْفاسِ

اَنْفاسِ الْخَلائِقِ حَدِيثِ شَرِيفِي عُمْرِ تَعَدُّدَ اَنْفاسِ
اُولْدِيغِنِ تَحْقِيقِ اِيدَرْ • زِيرَا نَفْسِكِ خُرُوجِي
وَدُخُولِي هُوتِيَتِلَه قائِمْ اُولْمَسِي اِعْتِبارِيَه
سَفَرْ اِلَى اللّٰهِ • دِيمَكْدِرْ • وَدُخُولِي اِعْتِبارِيَلَه
رُجُوعْ اِلَى اللّٰهِ دِيمَكْلَه نَفْسِ وَاسِطَه سِزْ طَبْعاً
حَقّ تَعالَى حَضْرَتْلَرِيَنَه • طَرَفِ واقِعْ اُولْمَسِ
اُولْدِيغِي • شَكْلِ ثانِي اُولانْ نَفْسِ مُجَرَّدْ وَعُقُولْ
وَطَبِيعَتْ • وَشَكْلِ ثالِثْ اُولانْ جِسِمْ وَشَكْلِ
رابِعْ اُولانْ اَبْسَطْ • وَاَطْعَمَه وَاَشْرَبَه وَاَمْكَنَه
وَاَدْوِيَه • وَاَفْعالِ دَنْ • قِيامْ • وَقُعُودْ •
دِرْ وَقُعُودِكِي • اِضافاتِ تَرْكِيبِ جُمْلَه سِيَ •

اُولى شَكْلِ قائِمْدِرْ خَلائِقِ
واقِعْ اُولْمَشْدِرْ جُونْكِه خَلا
شَكْلِ اَوَّلِ اُولانْ نَفْسِكِ خ
طَبْعاً هُوتِيَتِلَه

طبعاً • شکل اوّله تا بعدد • الطّرق الی الله •
بعدد انفاس الخلایق حدیث شریفندن
مراد طرق طبعیه یی بیاندر • زیرا اصلدر
تکالیف شرعیه نک • وضعنه وطرق
شرعیه نک • انکشافنه باعث مدار •
طبیعته • و امکان عقلیته دیر • زیرا شرعیه
دخی امکان عقلیه سی • اولمیان شیئله
امر اولنمز ی • کذلک امکان عقلیه سی
عقل ایسه طبایعدندر • صلوات دائم
دخی حضور طبعیه ایله • نماز شرعیه یی
جمعدن عبارتدر • مادام طبعیته قالقمز

شرعیه ١

شرعیه • وعرفیه دخی قالقمز • ویا لکن •
حضور قلبیه یه • نماز شرعیه سن صلوات
دائم دیمز • فافهم • مثنوی بحر جمعیتک
نا آن شدم • جفت تدحا آن خوش حالاتی
شدم • سیر من آن نالهٔ من دور نیست •
لیک هر گوش شنیدن دستور نیست •
در بیان تحقیق این قاعدهٔ صوفیه • قدس
الله انفاسهم • الوجوب مع الامکان •
باشارت این • بیت • مثنوی • مولوی
معنوی • علم حق زد علم صوفی کم شود •
این سخن کم یاورید مردم شود • یعنی حقک

علم صوفینك علمینده کی بولور صوفینك
علمی حقك علمینه کمال ایصال ایدن
تمیزه قادر اولمه مزکندیدن ظهور ایدن
معارف الهیه کلام اختیاری حکمینه
کیرر حق تعالیه رجوعه حاجتی قالمز
مثلا برمرده بی احیا خصوصنده قوم باذنی
در قوم باذن الله دیمکه حاجتی قالمز
حق تعالیه کمال ایصال ایدن فرق
خاطرینه کلمز بلکه کلسه کندیه دشبه
یسنه کون تلزبلی حاصل اولور
نتیجه بزم یوی بریمز بر صو ویرات

کنور

کنور تمك کنور یه لم ایچه لم دیدیکمزده
باذن الله حاطرمزه کلمدیکی صوفیلك
برر تبه ذکر اولی مرتبه ده صاحب
صوفی اولان ذات یعنی عاصی یلك
وجسمله کورنن وجود مطلق علوم
افعال الهیه مجلی ومرآت واقع اولمشدر
اندن سویلین واشیلین حقدده حق
کندی کلامنی وکندی ایشنی کندیه نسبت
ایدوب قوم باذنی دیمکدر نه یاپش واركه
حتی قوم باذن الله دیمکله حاجت قالمز
بلکه یاپکز قوم دیکفایت ایدر بو مثلی ذلك

صُورَتا صَاحِبِ صُوفِ اُولمِسَنَه • يَعنِي صَاحِبِ
عَنَاصِرِ وَصَاحِبِ • جَسَدِ اُولمِسَنَه اِعتِبَارِ •
بُو قَدَرْ • بُو مِثَالِي ذَا تُلَرْ عَيْنِ رُوحِ اَللّٰهِ •
وَعَرَشِ اَعظَمَدَرْ • اَنلَرکِ تَجَسُّدُه وَتَجَسُّمِ
اِتمَلَرِي لِاَجلِ اَلمَصلَحَدَرْ • مَثَلَا اَنبِيَاءِ
عَلَيهِمُ اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ حَضرَاتِنِكْ ••
بُو عَالَمَه تَجَسُّدِ اِيدُوبْ كَلِمَه لَرِي تَبلِيغِ اَحكَامِ
وَاِعلَامِ • وَكَلِمَةُ اَللّٰهِ اِيچُونْدَرْ • تَعبِيرِ اَجسَا
اَجسَادِ اِيچُونْ دَكلَدِرْ •• زِيرَا ذَوِي اَلعُقُولْ
اُولَانْ اَجسَادَكِ اِستِغنَاذَه سِي ذَوِي اَلعُلُومْ
وَالمَعَارِفْ • اُولَانْ دُوحَانِيلَرَكِ تَجَسُّمَنَه

وتجسدينه

وَتَجَسُّدَ يَنَه مُحتَاجدِرلَكِ اَنَابِ فِيشْ •
اُولَانْ عُقُولَه اِفَادَه • وَاِفَاضَه مُمكِنْ اُولَه
كَذَلِكْ اَولِيَاءِ اَللّٰهِكْ وَعُلَمَاءِ مُتَقِينَكْ
تَجَسُّمَلَرِينَه • وَتَجَسُّدَلَرِينَه دَخِي عِلَّتْ •
وَحِكمَتْ بُودُرْ • زِيرَا اَهلُ اَللّٰهَه كُورَه
بُو عَالَمَه تَدبِيرْ وَتَصَرُّفْ • وَطَالِبِ حَقْ
اُولَنلَرِي حَقَّه دَلَالَتْ • وَعُلَمَاءِ اَخِرَتَه
كُورَه نَشرِ عُلُومِ نَافِعَه وَتَعلِيمِ دِينِ
اِلٰهِي • اِعلَامِ خَلقِ مُحَمَّدِي اِيمَكْ • وَاَنلَرکِ
عَنَاصِرِ اِيلَه تَجَسُّمَلَرِينَه مُحتَاجدِرلَرْ • وَلٰكِنْ
سَيِّدَنَا اَنلَرَه صُوفِي صُوفَه مُضَافْ •

دنی جسد لرینه مستهلك اولوب
پریشنده فکر آخرت • ودرد محبت الهی
قیدی اولیوب • عقللری وفکر لری
وطبیعتلری • وجسملری ایله برابر دت •
تحصیل امور دنیا • وتعمیر اجساد دنیا
وجه ریاست • ومناصب دنیویه بندی
اولدیلر • الدنیا جیفة وطالبها کلاب
حدیث شریفی ایله مذموم اولدیلر کا
لانعام بلهم اضل • من کان فی هذه
اعمی فهو فی الاخرة اعمی واضل سبیلا
آیت کریمه لری ایله مقهور ومذموم

قالدیلر • آخرتده چکجکلری عذاب شدیده دور
صحبتده تحقیق مضمون هذا الکلام این سخن
کی یاوری مردم شود • یعنی هرکم بو تحقیق اولان
تصدیق ایدر اول کمسنه مردم اولور • یعنی
ماسبقدن مذکور اولان اهل سعادتدن ملحق
اولور • زیرا کلامی تصدیق ایمک اول کلامی
حقی اکلمدن کلور • کلامی حقی اکلایان حقه
تبعیت ایدر شبهه یوقدر کی • حقه تابع •
اولان اهل سعادت اولور • یوقسه دن وجوب
امکان ایله در • ایدیلر زیرا امکانسین وجوب
بلمز • بوندن اوتری صوفیه • قدس الله

انفاسهم • قاعده اصليه لري اولان الامكان
مع الوجوب مضيقه سندن رجوع ايدوب عكسي
مسنوب اولان الوجوب مع الامكان قاعده
سي اختيار ايتديلر • غير جناب واجب
الوجودي ادراكي اوج وجهله قابلدر
يا عقلله يا نقلله ايتصالله در • يا ايكيسي عقلله
ادراكي حكما ومنطقي مذهبدر • اول سببدن
معتبر دكلدر • نقلله موافق عقلله ادراكي
متكلمين واهل سنت مذهبيدر ومقبولدر
زيرا عقلله نقلي جمع ايمش اولورلر ايتصالله
ادراكي صوفيه مسلكيدر • جمله دن اعلا

وممدوحدر

وممدوحدر • عقلي ونقلي وعنادي جمع
ايلدكلري اجلدن • زيرا درجه عقل ودرجه
نقل مفهوميدر • ما صدقسز • انا درجه
ايتصال مفهوميدر • ما صدقي ايله بله الحاصل
عقل ونقل • وايتصال مجموعي امكاندر
امكان ايسه حق تعالينك الظاهر
اسيم شريفندن عبارتدر • اول اجلدن •
وجوبه صفت واقع اولمشدر • وجوب دخي
حق تعالينك • اسيم شريفندن عبارتدر
عكسي مستوي اولوب • امكانله مفهوم عيانه
چيقمز • اسيم سز • مسمي معلوم اولمز • ظاهر سز

باطنی ادراکی اولمزسه • افاده واستفاده •
تعلیم وتعلم • بونلرینی مجموعی الباطن امکان
توقف ایلر • بوشبهدن ظاهر باطندن باطن
ظاهر دن ایرلمق قابل دکلدر • اولقدرکه
عکس مستوی اولورلر • یعنی ظاهر باطنه
باطن ظاهره قلب اولورلر • اراالرنده کندیلرینه
بر شی نقصان • وضایع اولمز • وبر شیء ظاهر
هردن • باطنه وارمب • باطندن ظاهره
کلمکله اصلینه مخالفت کوسترمز • علم الله
تغییر قبول ایمز • دیدکلری بو وجهدن
نقدر تغییر کورینورایسه ده بعض

خصوص

خصوصده بزم عدم فهمه مزه مبنیدر • کندیسی
نفسنده • راستدر عکس مستوی بی تعریف مزدن
فهم اولنور صحبة تحقیق عکس المستوی
باصطلاح المنطق منطقی اصطلاحنده ••
عکس مستوی • برقضیه نک یعنی برحکمیلیک
کلامک اولی اخز ایدوب • اخرین اول تمادی
مع بقاء الثلیث • والایجاب حاله والتصدیق
والتکذیب بحاله • یعنی اول حکملی کلامک
اولی اخز اولوب • اخری اول اولمغله
کندیلرده اولان حکم • ومعنا اصلینده نوجهله
اولدی ایسه عکسنده دخی اولوجهله یاتیچی

قائمق شرطيله • يعنى اصلنده اول حكم
نقيله ايسه عكسنده دخى • اول حكم نقيله
قائله • اكر اصلنده اول حكم اثباتله ايسه
عكسنده دخى اول حكم اثباتله قائله كذلك
اصلنده اول قضيته نك • مفهومى صادق
ايسه عكسينك مفهومنده دخى اول صدق
باقى قالوب • اكر اصلنده اول كلامك
معناسى كاذب ايسه عكسنك معناسنده دخى
اول كذب باقى قائله دكلدر • چون منطقى
اصطلاحنده عكس مستوى بى بو تحقيق
اوزره بلدك ايسه صحبة تحقيق اشعاره

الصوفية

الصوفية العكس المستوى باصطلاح

المنطق بو دخى معلومك اولسونكه صوفيه
قدس الله انفاسهم • عكس مستوى يى حقله
اشيا راسنده اصطلاح ايتديلر • يعنى حق
تعالينك اشياء صورتيله ظهوريه عكس
مستوى ديديلر • ديديلر نه demek • يعنى ازلده
حق تعالى اشيايه • عالم اولمق جهتيله حق
اشيانك ظاهرى اولوب • اشيانك وجودى
اذلده مجرد حق تعالينك علمنده اولديغى
اعتبارله • اشيا حقك • باطنى اولديغى
كبى • بعد الكينونة ابدده حق تعالى

اَشْيَانِكْ حَقِيقَتِىْ اُولُوقْ جَمِيعْ حَقْ اَشْيَانِكْ
بَاطِنِىْ اُولُوبْ • اَشْيَا حَقِيقَتِهْ • دُوُرْتْ اُولْدِيغِى
اِعْتِبَارِيلَهْ • اَشْيَا حَقِكْ ظَاهِرِىْ اُولْدِيغِى •
دِيمَكْدِرْ • اَلْحَاصِلْ اَشْيَا حَقْدَنْ حَقْ اَشْيَا
دَنْ مَرَاتِبْدَنْ فَنَّى مَرْتَبَهْ دَهْ اُولُورْسَهْ اُولْسُونْ
طَرْفَةُ الْعَيْنِ • اِنْفِصَالِ اِيمْزْ دِيمَكْدِرْ •
صِفَاتُ اللّٰهِ لَيْتَ عَيْنْ ذَاتْ وَلَا غَيْرْ
اِسْوَادْ ذَا اِنْفِصَالِ بُو تَحْقِيقَهْ اَشْيَا دَنْدِرْ
وُصْلَتْ دِيدِكْلَرِىْ بُو تَحْقِيقِىْ بِرْ وَجْهِ ذَوْقِ
وِجْدَانِىْ بِلْمَكْدَنْ عِبَارَتْدِرْ • وَاللّٰهُ عَلَى مَا
نَقُولُ وَكِيلْ • وَحَسْبِيَ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ نِعْمَ

اَلْمَوْلَىٰ • وَنِعْمَ النَّصِيرُ •• غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ
الْمَصِيرُ • صُحْبَةِ تَحْقِيقِ كَوْنِ الْاَشْيَا صِفَاتُ
اللّٰهِ اَشْيَايَهْ صِفَاتُ اللّٰهِ دِيمَكْ حَقْ تَعَالَىٰ •
اَشْيَايَهْ حَقِيقَتْ اُولُوبْ • اَشْيَا حَقِيقَتِكْ
صُورَتِىْ اُولْدِيغِى • اِعْتِبَارِيلَهْ لَيْتَ عَيْنْ
ذَاتْ دِيمَكْ • صُورَتِ حَقِيقَتِكْ عَيْنِىْ •
اُولْمَدِيغِى • بَدِيهِى اُولُوبْ • صُورَتِ جِسْمَانِى
حَقِيقَتِ • رُوحَانِىْ اُولْمَقْ جَمِيعْ حَقْدِرْ • وَلَا غَيْرْ
اِسْوَادْ دِيمَكْ اَشْيَانِكْ • وُجُودِىْ حَقِكْ
دِيمَكْدِرْ • وَلَا ذَا اِنْفِصَالِ دِيمَكْ اَشْيَانِكْ
حَقْ تَعَالَىٰ نِكْ • وُجُودِنْدَنْ بَاشْقَهْ اِيرْمَزْ

بو كلامك امكان • وجوبك ظلاّ بي اولوب
امكانده موثر انحق وجوب اولوب وصورتده
فاعل حقيقت اولديغني • بيان بيورولوب
حقيقت صورت • وجوب سن امكان سراب
كبي • اصلا وجودي اولميوب • همان بزوهم
اولديغني • اشارت بيورديلر • يعني
بو جمله عالم وجميع اشياكه • كورينورلر •
وسز لر كندي كزني • وجمله موجوداتي
كورردسكز • وكورمدكلر كزني • دهي
سمع له كورندت • وبلندت اشدسكز
اول جمله سي • اوليا الله • دائلري •

بو وجود لري • يوقدركه ايريلمه دييكدر •
بو تحقيقه كوره • حلولي واتحادي وجودي
مذهبلرينك • ايرولقلركي بطلاني ظاهر
اولدي • زيرا ايكيليكي لسانلري ايله مغتر
اولمش • اولورلر • اثنينيت قنده توحيد
حق قنده ايضا فله فهم اولنه مثنوي
اين چنين رموز مولانا ما • كاشف اسرار
هاي كبريا • صحبت بيان تحقيق الخيالات
والظلال باشارت اين بيت مثنوي
مولوي ان خيالات كه دام اوليا ست
عكس مهروبان بستان خدا ست معلوم اولكه

مولانا تكي

وطور انلرى • وجملهء بيدر • يعنى قلوب اوليا
جمله اشيايه • دنى روحنه • وبنى روحنه
حقيقت اولمشدر • جمله بنى • روشن ايدن
وكون • كوشترن • وجملهء دن اشلين •
كركدر جلالى • وكركدر جمالى اشلين انلرك •
ايزاده شيله در • سن اشكى كندى دن بلكه
وهمدرسيردن خبر اولمز يعنيه مينيدر
بلشك سوكلمز ايدك • وقوفكه مانع اولان
كندى جهلندن در • اهلينه صوركه اوكرن
نه سين كذلك انبياء الله قلوب اوليايه •
حقيقت اولمشدر • اوليانك وجودلرى

جمله ١٢

جمله انبيا دندر سن ايسه • انلرى ميت
صانورسك • كذلك بنى اخر الزمان سيدنا
محمد صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرى
جمله انبيا قلوبنه حقيقت اولمشدر • جمله
انبيادن • اشلين • وظهور ايدن محمد
عليه السلام در • وجودلرى دخى اولمز
سن ايسه انى نه صانورسك • بوسبيدن
درككه سكا جمله اشيايه حيات تعبير
اولندى • حقيقتلرين بلميوب كندى لرين
باشقه بر وجود خيالى ايتدكلرى اجلدن
كذلك • حق تعالى حضرتلرى محمد عليه السلام

حقیقت اولوب • اول حبیبنه کمال محبتدن
بالذات ایکی کندوی ذاتنه مرآت ایدوب
کندوی • وجملهٔ کمالاتی محمد علیه السلام
یوزندن • ظاهر اولمشدر • کرک اول
محمد علیه السلام • روحانیتی حالنده
اذلدن • وکرک اول حضرت جسمانیتی حالکن
ابددن • سن ایسه انی غیری کونه بلورسک
الحاصل حق تعالینک تجلیسی هر حالده هر
دمانده • هر مکاندن • هر شیدن اذلدن وابده
بالذات قلب محمد علیه السلام در • انوک
واسطه سیله جمله انبیا سنه در • انبیا قلوبی

واسطه سیله اولیا قلوبنه در • اولیا قلوبی
واسطه سیله جمله مؤمنلرک • قلوبنه در •
قلوب مؤمنین • واسطه سیله • قلوب کافرینه
قلوب کافرین • واسطه سیله • قلوب حیوانات
در • حیوانات واسطه سیله • نباتاته در
نباتات واسطه سیله جمله جمادلره در
جمادات • واسطه سیله جمله معادنه وصنایعه
در • معادن • وصنایع واسطه سیله
جمله خیر ولو اشلره در • خیر ولو اشلر
واسطه سیله جمله شرلره در • شر ولو واسطه سیله
ضروری • اشلرن اشلره در • ضروری

اشلر واشط سيله • احتياديله اشلانر
اشلر درد • والسلام • چونكه بوسترى •
اكلدكى عارف بالله اولوب • خيالاتى
اولمقدن • قورتلدك عكس مرويان بستان
خذاست يعنى ماسبقدن معلوم اولديكه
بو جمله عالمك • وجميع اشيانك حقيقتلرى •
اولياء الله • اولبخق اشيا وجمله اوليانك
عكسلرى وصورتلرى • وجسملرى اولوب
انلر لطيف • روحانى • ونورانى اولدقلرندن
مه دو دبستان خذا اولديلر صحبة النظم
صحبة الغايه كتابم شد تمام • اكلين عارفلره السوق

سلام

سلام • چون حقيقت سوزلرينك معريدر •
بو نجه تحقيق ايديكم خير الكلام • فاتحه
قرآن وايسان هر برى • اولمله ظاهر اولديى
تحقيق مقام • سز لرينه واقف اولسن
بو نلرك • عالم ايچن اولمق ايستر سك بحقهم
• غيرى يله كندى اوزكوزه جمله سى •
ان بر بر كندى اوزكن بول مرام • مستقيمك
قدديقين اكله بل يقين • متصلدر انبيايه
بالختام • رحمة للعالمينك سترينجه
اشكان سنده بولديى تمام • همت ايله
كنديكى بول حقه ايرن • سكا كشف ايدم

نتجه والسلام ۞ صحبة وقوع الفراغ ۞

قد وقع الفراغ من تأليف هذا الكتاب

بعون الله الملك الوهاب • وقد تم به

في سنه اربع وستين • بعد المائة

والالف من هجرة النبي • صلى الله تعالى

عليه وسلم • الى المدينة في شهر شعبان

الشريف • من سنته • في يوم الاثنين

الرابع عشر من شهره • في وقت العصر

من يومه • اذا ورى للصلاة في وقته

عفى الله عنه • وعن والديه • وعمن

دعا بالخير اليهما • واليه • وعن المؤمنين

اجمعين ۞

اجمعين • اللهم صل على سيدنا محمد في

العالمين • في الاولين • والاخرين

وفي الملاء الاعلى • الى يوم الدين

وصل على جميع الانبياء • والمرسلين

۞ والحمد لله رب

۞ العالمين

۞ تمت

۞

خادم الفقراء الشيخ

رملي زاده محمد

سري القادري

سنه ١١٨٥

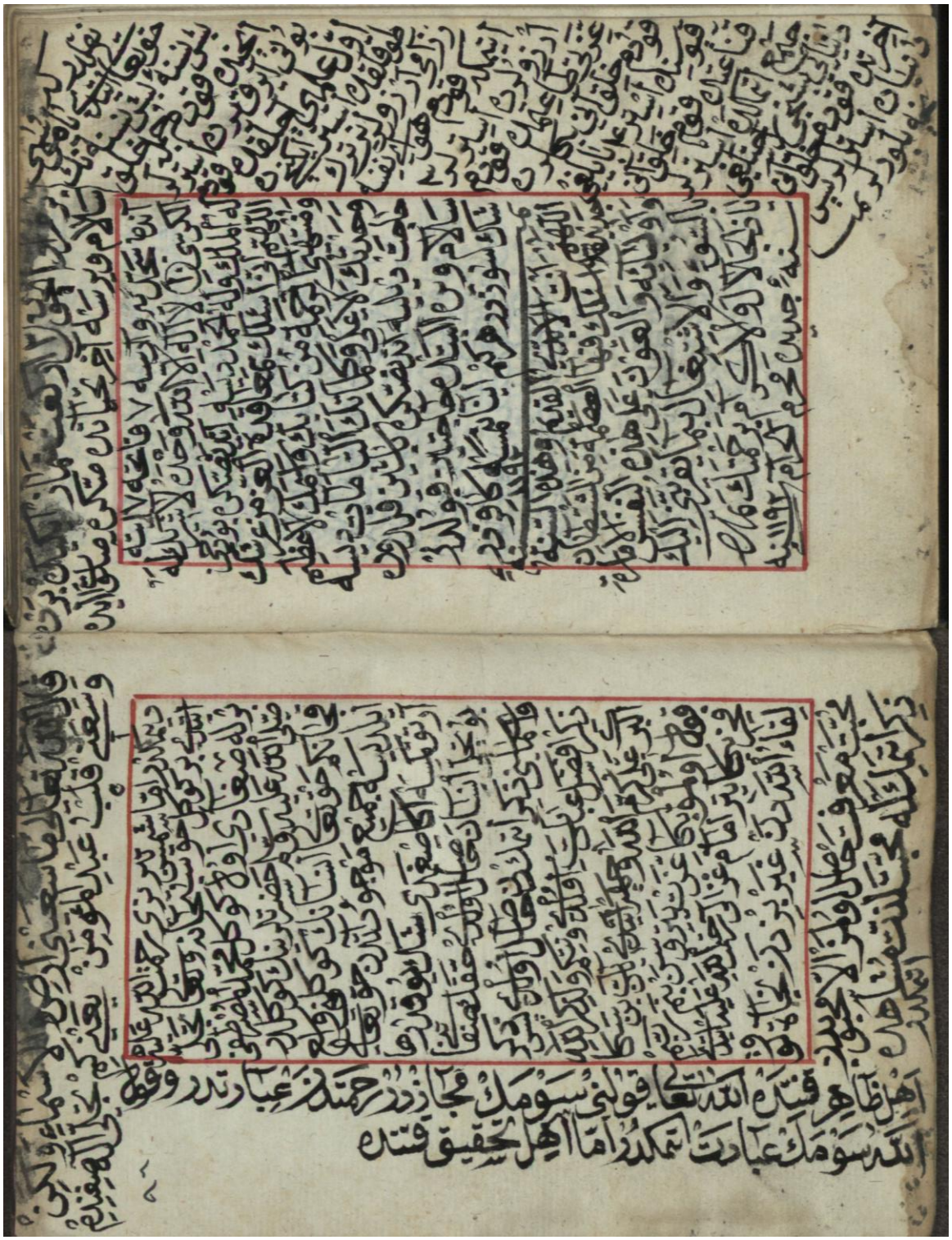
في ذي القعده

١٢

سلطان العارفين يكيت بابا شيخ احمد اخلاطي

بايزيد بسطامي قدس الله سره الهادي

16759
حضرت آدم علیه السلام صکر ایکی یاک ایکی یاک ایکی یاک
یاک صکر نوح علیه السلام طوفانی نوح اوسدی
وعن علی کرم الله وجهه
سبعة وثامنهم کلبهم
یملیخا ومکشلینا و
ومشلینا
هولاء اصحاب الیمین
دم نوش ودیر نوش
وشاد نوش
اصحاب لسارة و
وکان ستیشرهم
والسابع العمی الذی
وافقهم واسم کلبهم
قطمیر وهم مدینتهم
افوس وهم الداعی
کفشطوطوش
کذا فی الحواشی سعد جلبی
مزنف القطمی البیضاوی

T
891